ARTIS MEDICÆ
PRINCIPES.

TOMUS OCTAVUS.

ARTIS MEDICÆ
PRINCIPES

HIPPOCRATES, ARETÆUS,
ALEXANDER, AURELIANUS,
CELSUS, RHAZEUS.

RECENSUIT, PRÆFATUS EST

ALBERTUS DE HALLER,

Præses Societ. Reg. Scient. Götting. Sodalis, Acadd. Reg. Scient. Parif. Chir. Reg. Gall. Imp. Berol. Suec. Bon. Arcad. Bavar. Soc. Scient. Britan. Edimb. Upfal. Bat. Botan. Flor. Helvet. In Senatu Supremo Bernensi Ducentumvir.

TOMUS OCTAVUS.

LAUSANNÆ,
Sumptibus FRANC. GRASSET & SOCIOR.

MDCCLXXII.

ALBERTI VON HALLER AD CELSUM PRÆFATIO.

Ad finem hujus collectionis propero, quæ in Cælio Aureliano desinet. Et primum est ut me purgem, varie lacessitus ab iis, quos nunquam offendi, ab iis etiam, de quibus meliora poteram exspectare. Occupaveram hæc jurgia, quando ad Hippocratem primum sum præfatus. Nihil promisi critici. Fassus sum tempora mea in aliis artibus impensa non suffecisse, ut eam in lingua Græca sollicitam curam ponerem, per quam fierem idoneus, in difficillimo scriptore aut ipsum *textum* corrigere, aut versiones. Non sperno id studium, sed meum non fuit, qui in ipsa natura, dum vires suffecerunt, veri semina quæsivi, deinde literis alterius generis, denique reipublicæ gerendæ me debui. Quare id solum recepi, dare selectos ex veteribus scriptores, ad Henrici Stephani imitationem, tantum ut rejectis compilatoribus eos redderem, qui propria magis industria de medicina bene

meruiſſent. Quæ editiones ſint imitandæ & ipſum difficile eſt judicium, quod ab eo ſolo ſperes, qui utriuſque linguæ peritus verſiones cum Græco ſermone comparare, & quæ verſio melius ſenſum veterum repræſentarit eam noſſet præferre. Bibliopola videbat nuperam Venetam editionem paſſim laudari, etiam præferri; nolui repugnare: id unicum mihi ſumſi, ut ſupplerem, quæ in ea editione poſſent deſiderari. Nimia dicor ſuppleviſſe: difficilis ea menſura eſt, & exiguum malum, ſi aliqua ſubjungi ſum paſſus, quibus poſſet careri.

Id unum meum eſt, ordo operum HIPPOCRATIS, & præfationes: ſi quid in his eſt vitii, non intercedo, quin eam culpam feram. Verum mihi quidem utilius viſum eſt, juvenibus eos ſolos libros dare pro HIPPOCRATICIS, qui mererentur: reliquos non premere quidem, ſegregare tamen a magis genuinis. Potuiſſem forte etiam ſeverius inter dubios rejicere libros aliquos, quos cum HIPPOCRATICIS reliqui. Dedi aliquid auctoritati virorum me doctiorum, HIERONYMI potiſſimum MERCURIALIS; deinde ſi quid ſupereſſet dubii, in quaque præfatione monui. Librum de *articulis*, qui manifeſto pars ſit libri legitimi de *fracturis*, qui a tota antiquitate pro HIPPOCRATICO habeatur, aut etiam ad aliquem antiquiorem

HIPPOCRATEM referatur, qui nunquam ad nuperiorem aliquem ſcriptorem eſſet relatus, qui mihi videretur nulli cedere, utique cum genuinis reliqui.

Nunc in CELSI editione nihil eſt quod excuſem; editionem ſecutus ſum, quam MORGAGNUS probavit, olim amicus noſter, qui rara felicitate naturæ ſtudium cum literarum peritia conjunxit. Coram tamen habui nuperiorum ejuſdem editionis imitationem Lipſienſem, ex qua aliquas emendationes ſelegi, paucas, quod eas ſolas mihi videretur a me ſeligi debere, quas vulgari lectioni melior ſenſus præferre juberet. Nunc ut de ipſo auctore aliqua liceat præfari, obtinebo a GNARO LECTORE, ut CELSUM ex ſe ipſo velit innoteſcere, a ſe ipſo laudes ſuas habere. Id ut fiat, ſelegi de anatome, de chirurgia, de medicina, ea quæ mihi viderentur CELSO magis propria eſſe, primumque certe ab eo dicta, primum inquam inter ea veterum monumenta, quæ ſuperſunt; hæc enim ipſa in ſchola HEROPHILEA a chirurgis Alexandrinis, a MEGETE aliiſque ante CELSUM dicta fuiſſe quis negaſſe ſuſtinuerit? Verum ſi dicta ſunt, non nobis certe dicta eſſe ſufficiat, gratoſque nos decet adgnoſcere, quæ CELSUS ex antiquitatis

naufragio servavit, quæ diu ignorassemus, nisi a CELSO didicissemus.

Mortuorum corporum humanorum cadavera primus suasit incidi.

In anatome meliora, quam quisque superstitum, nos docuit de ossibus deque visceribus. Magno artificio in re difficili & ardua ossium effigiem quasi delineatam dedit, quod studium solus inter nuperos VESALIUS, inde ALBINUS imitatus est, qui per CELSI frequentem lectionem eam elegantem simplicitatem erat adsecutus, quam in ejus operibus admiramur.

In Libri VIII. principio venas internas ossium & cranii dixit; suturarum varietatem, squamosarum suturarum peculiarem fabricam. Vertebras eleganter descriptas dedit; atlantis dentem circumdantis angustiorem circulum non ignoravit. Tendines nisi fallor mm. sterno mastoideorum καροτας dixit, quæ simplicior fuerit nominis Carotidum origo. Flexus columnæ spinalis expressit, septemque costas veras sterno commissas a quinque spuriis separavit. Claviculam, quæ vocatur, ut artifex delineavit; sic humerum, cubitum, radium, ut nihil etiam minutarum proportionum & figurarum prætermittat. Metacarpi recte quinque fecit ossa, melius quam ii nuperiores, qui quatuor nec plura numerant.

Idem in artuum inferiorum ossibus stu-

dium eſt, ut etiam diſcrimen adnotet, quod eſt in duorum ſexuum oſſibus pectinis.

Non poſſe ſpinam dorſi luxari, niſi ruptis duabus membranulis, quæ per duos a lateribus proceſſus feruntur, & nervis ruptis quibus continetur.

In Lib. VII. aliqua ad oculorum anatomen protulit, quæ videtur ab HEROPHILO habere (*a*); ſic de teſtibus, ubi ita de ſcroto loquitur (*b*), ut ſint, qui ſubtiliter levia indicia rimati, ſcroti ſeptum in iis vocibus adgnoſcant.

In Lib. IV. a principio aliquam viſcerum habet hiſtoriam. Aſperæ arteriæ circellos ea parte leves eſſe, qua ad gulam reſpiciunt. Quatuor hepatis fibras non difficulter defendas, quæ ſunt dexter lobus & ſiniſter, & papillatus ille, vulgo SPIGELIANUS, & anonymus veſiculæ felleæ interjectus & umbilicali foſſæ. Ligamenta hepatis, lienis, ventriculi, quæ hæc viſcera & inter ſe colligant, & cum ſepto tranſverſo, multis nuperorum minus nota fuerunt, quam CELSO. Iterum de cæco inteſtino recte dixit, & de ligamenti ſpecie a ſiniſtro rene ad colon tendente. Tum de veſica in viro potius ſiniſteriori Quæ omnia ita deſcribuntur, ut longe ple-

(*a*) Cap. 7. n. 13. (*b*) C. 18.

jumque hominem depingere adgreſſus, rariſſime ad beſtias delabatur.

In chirurgicis multo fuſius eſt verſatus, ut omnino multo plura habeat, quam quiſquam veterum, aut ipſe præter capitis vulcera fractaque & luxata HIPPOCRATES. Idem ſi manu recuſaveris medicinam feciſſe; certo tamen ad eventus curationum animum adtendit, & aliquas adminiſtrationes deſcripſit ut nemo melius. De *ancyloblepharo* notiſſimus locus eſt, quod malum noſter negat unquam ſanatum fuiſſe (*c*); etſi noſtro ævo ſunt qui ſanent. Incommoda oſtendit curationis diſtortorum pilorum, quæ fit tranſſuta palpebra (*d*). Novit, qui ſucciſa lingua, quam abunde ſuper dentes promeret, non tamen loquendi facultatem eſt conſecutus (*f*). In quæſtione de luxato femore contrarias ſententias librat, & denique jubet repoſitionem tentare (*g*).

Contra ASCLEPIADEM, quem plurimi facit, medicamenta tamen defendit, quibus negat nos ubique poſſe carere (*h*). Non probat, quod multi linamentum melle tin-

(*c*) L. VII. c. 7. n. 6.
(*d*) Ibid.
(*f*) C. 12. n. 4.
(*g*) L. VIII. c. 20.
(*h*) L. V. præf.

ctum in fiftulam implendi caufa demittant (*i*), celerius enim fic glutinari quam impleri. Non poffe fervari fufpenfum, cui fpuma de ore prodierit (*k*), quod nuper confirmatur.

Media CELSIANORUM operum pars ad chirurgiam fpectat. Ad eam artis partem, quæ manu curat libri VII & VIII. Brevius vero hic viri divitias enumerabimus, ne hic fermo in librum ipfe degeneret. Pridem cutem excidere fuadet, fi finus fubfuerit (*l*), quod ipfiffimum nuperorum Anglorum confilium eft.

Quando fiftula fubeft, coftam excidit (*m*). Ani fiftulas lino fubinde adftringit (*n*), quæ curatio, fuppofito pro lino plumbo, noftris temporibus renovatur. Sed neque fcalpelli ad eam fiftulam ufum ignoravit.

Tumores tunicatos integros docet tamquam nucleos ejicere (*o*) neque ignoravit quam variam materiem contineant, etiam lapides pilofque.

In oculorum curatione plurimus eft & novus auctor (*p*), cum vix quidquam habeamus a prioribus fcriptum.

Veficam palpebræ ut incifa cute totam evellas (*q*), caveafque ne incidatur.

(*i*) C. 28. n. 12.
(*k*) L. II. c. 8.
(*l*) L. VII. c. 2.
(*m*) C. 4.
(*n*) C. 4.
(*o*) C. 6.
(*p*) L. VII. c. 7.
(*q*) Ibid. n. 1.

Unguis curationem docet, qualem & nunc ſolent moliri (*r*).

Palpebras cohærentes facile ſeparari (*s*).

Ut palpebra in lagophthalmo quantum ſufficit arte producatur (*t*).

Ægilops, qui cancri naturam habet, fere mortem infert, neque curationem admittit (*u*).

Staphyloma filo trajecto ligat (*v*).

In trichiaſi fuſe verſatur.

Suffuſionis maturationem jubet exſpectare, atque docet renitentem repetito deprimere (*x*).

In epiphora, quam pituitam vocat, curanda, multum ponit laborem (*y*); ei malo ex Græcorum conſilio ferociſſimam curationem opponit, multis lineis cute capitis ad os uſque inciſa: venas etiam jubet exurere, denique ex Afrorum moribus vitium ad os ignem admovere, ut ſquamam os remittat, quod ſolent dicere *exfoliari*. Præfert tamen Gallorum comatorum curationem, qui venas in temporibus & ſuperiori capitis parte legunt, nempe cutem ſuper venam incidunt; tunc vel modice adurunt, vel ſcalpello a corpore deducunt, non læſum, deinde incidunt (*z*).

(*r*) C. 4.
(*s*) C. 6.
(*t*) C. 9.
(*u*) C. 7.
(*v*) C. 11.
(*x*) C. 7. n. 14.
(*y*) N. 15.
(*z*) Conf. L. VII. c. 2. in fine. c. 31.

Curta faciei ex proxima cute ſarcit (*aa*).

Dentes cavos plumbo replet (*bb*).

Tonſillas induratas excidit (*cc*). Uvam vulſella prehendit, & quantum neceſſe eſt excidit. Iterum in ſtruma recte tumorem monuit, etiam oſſibus miſtos pilos continere; eam animoſus excidit (*dd*).

In aqua hydropicorum emittenda cautionem adfert, ut clauſa ſubinde fiſtula non plus humoris emittat, quam ex re ſit ægri (*ee*).

Gaſtroraphia, quæ duabus fit acubus. Omentum corruptum forfice reſecat, ſanum reponit (*ff*), de vinculo ſilet, uti etiam nuper vincire vetitum eſt.

In herniarum varietate multus eſt (*gg*). Hydroceles diſcrimen docet, quæ eſt inter ſummam tunicam & mediam, & ejus quæ eſt inter mediam & intimam: ipſum demum teſtem nonnunquam inflammari monet.

Curationem animoſam proponit, teſtem undique de ſcroto liberare (*hh*), educere, ſcrotum purgare, & ſi quæ oportuerit, abſcindere; tunc teſtem reponere.

In ramicis curatione ignem adhibet, quo venæ exurantur (*ii*); quale quid, ſed exuren-

---

(*aa*) C. 9.
(*bb*) C. 10.
(*cc*) C. 12. n. 12.
(*dd*) C. 13.
(*ee*) C. 15.
(*ff*) C. 16.
(*gg*) C. 18. ſeqq.
(*hh*) C. 19. (*ii*) C. 20.

tibus potius medicamentis nuper tentatum eſt. Eſt ubi venas mavult ligare.

Omentum in ſcrotum elapſum non probat reſecari (*kk*).

Fibulam, de qua diſputatum eſt, veram eſſe futuram, quæ filo fit per acum trajecto, ex hoc capite manifeſtum eſt (*ll*).

Herniam congenitam hic putes deſcribi, cum ramicem inter imam tunicam & teſticulum dicat eſſe: eam ſola caſtratione putat ſanari (*mm*).

Glandem artificio velare, ad Judæorum procul dubio diſſimulandam ſectam excogitatum eſt. Infibulatio crudelis curatio abſque morbo ſuſcepta, valetudinis cauſa, ne ſibi juvenes venere forte intempeſtiva noceant, excogitata eſt (*nn*).

Calculum de urethra ſcalpello excidit, ſi aliter educi nequiret (*oo*).

Cathetere ita utitur, ut non convertat. Recte monet, ex ſola veſicæ contractione aliquos periiſſe. Feminis inter urinæ iter & os pubis plagam infert, & ſanguinis profuſionem exſpectat.

Hoc loco celebris illa calculum excidendi ratio deſcribitur, qua RAVIUS ſuæ adminiſtrationis ſeminia contineri fatebatur.

(*kk*) C. 21. (*mm*) C. 22
(*ll*) C. 25. (*nn*) C. 25. (*oo*) C. 26.

Nempe perinde uti RAVIUS, ita CELSUS certe lunata plaga velamenta indicit, cornubus coxam ſpectantibus uſque ad cervicem veſicæ : deinde ea parte qua ſtrictior ima plaga eſt, ſub cute, altera tranſverſa plaga cervicem aperit, donec urinæ iter ita pateat, ut amplior plaga ſit, quam calculus. Melius enim incidi, quam lacerari. Iterum, ut RAVIUS, nulla vincula ad curationem admittit.

Cancrum veſicæ a ſectione metuit (*pp*), cujus cum ventriculo conſortium non ignorat.

De partu difficili (*qq*), potiſſimum quidem mortui fetus, ita agit, ut æque in pedes ac in caput, ut fert occaſio, infantem manu dirigat; perinde etiam pedibus adreptum extrahat. Manubus ſuper ventrem datis caput in utero reſes verſus uteri oſtium compellit, negatque difficilius extrahi. Unci tamen uſum etiam deſcribit.

In gangræna, etſi profuſionem ſanguinis metuit (*rr*), jubet tamen inter ſanam vitiatamque partem carnes circumcidere, os ſerra amputare. Nulla hinc ad ſanguinis profluvium compeſcendum auxilia proponit.

In Lib. VIII. morbi oſſium dicuntur, quos manus curat. In carie multis exiguiſque fo-

(*pp*) C. 27. (*qq*) C. 29. (*rr*) C. 33.

raminibus terebrare, prius certe quam BELLOSTIUS docuit (*ss*), tantum ut in ea foramina candentia ferramenta demittat, quo os totum ſiccetur, & a ſana parte ſecedat [*tt*]. Cranii terebrandi rationem eamdem fere docet (*uu*), quæ noſtro ævo eſt recepta, & ſero ad eam atrocitatem deſcendit, in curando Græcis mitior (*vv*).

Id genus porro calamitatis deſcribit, in quo os quidem extus integrum eſt, intus vero ſanguis cum ſummo periculo ſuper meninges effunditur. Sed & alterum habet vulgo notius mali genus, in quo alia pars oſſis frangitur finditurve, quam quæ ictum excepit.

Duram membranam, cum ejus vulnera perſuaderetur periculo plena eſſe, tamen acri aceto perfundit. Rimam calvariæ multis foraminibus trepano exciſis comprehendit. Septa exſcindit, ſic partem depreſſam amolitur.

Vulnus ſuper ſupercilia ſanari non poſſe putat, cum per totam ætatem ulceratio ſuperſit (*xx*).

Claviculam, quam jugulum vocat, tranſverſim fractam facile per ſe coire (*yy*): raro in priorem partem inclinari.

Artum fractum, continuo nulla mora facta, jubet extendere, ſolis manubus (*zz*). Femur

(*ss*) C. 2. (*tt*) C. 3. (*uu*) C. 3. 4. (*vv*) C. 4. (*xx*) C. 4. fin. (*yy*) C. 8.

mur fractum necessario brevius fieri.

Caput luxari posse contendit (*aaa*), ut mors impedita deglutitione, voce suppressa sequatur.

Ad luxata reponenda hactenus machinamentis utitur: humerum in alam luxatum fere super scalam detractum reponit (*bbb*). In cubito monet celerrime, si quiescere sinas articulum, callum circumnasci.

In Lib. V & VI ea pars chirurgiæ traditur, quæ absque vulnere curat, & per medicamenta quæ vocant externa.

Magnam hic varietatem formularum reperias ex Græcis fere medicis sumtam; spumam argenti jam tunc videas ad erysipelata adhiberi (*ccc*) quod, idem reapse est auxilium, per quod GOULARDUS inclaruit.

De meliceria s. humorum ex vulnere articulationis manante (*ddd*).

Ex utero feminas similia pati, ut ex vulnerato corde, quod ipse vidi (*eee*).

Venam in hæmorrhagia gravi utrinque ligare jubet, inter ea vincula excidi, ut mireris in amputatione non cogitasse de vinculo.

Debiles vino jubet reficere.

(*zz*) C. 10.
(*aaa*) C. 13.
(*bbb*) C. 15.
(*ccc*) Cerussa. L.V. c. 24. c. 26. n. 33.
(*ddd*) C. 26.
(*eee*) Ibidem.

Psyllorum solum in audacia præsidium esse, & cuilibet idem licere, dum nullum in ore vulnus sit (*fff*).

De canis rabidi morsu minime inutiliter; & urere jubet, & in piscinam non opinantem projicere.

Cognosse se medicos, qui adversus scorpionis ictum nihil præter venæ sectionem moliti sint.

Italicos angues minus periculose mordere.

Carbunculum eumdem (*ggg*) dicit, quem nuperi Galli describunt in Provincia frequentem.

Cancrum sectum vel ustum recrudescere (*hhh*), neque amputationis esse ullam utilitatem, cum sola, quam vocant cura palliativa ad senium vita produci possit.

Sacrum ignem ita describit, qualem & nos subinde vidimus (*iii*): in diæta minus placuerit, quod venationem & vinum austerum commendet ex ASCLEPIADE. Pustulas acu jubet aperire, quæ nuperorum in variolis cura est.

Strumæ sunt procul dubio, quas nos scrofulas vocamus (*kkk*), eæ enim plerumque juxta cicatrices recrudescunt. Primus diligenter de his malis scripsit.

(*fff*) C. 2. 7.
(*ggg*) C. 28. egregie describit.
(*hhh*) Ibid. n. 2.
(*iii*) n. 4.
(*kkk*) n. 7.

Purum corpus puro corpori junctum facile coire (*lll*), etiam præter medici voluntatem.

In fistulis & abscessibus linamentorum usum debere parcum esse (*mmmm*).

In Lib. VI. oculorum morbos hic fere primum descriptos reperias (*nnn*). Duras crassasque palpebras ficulneo folio, & asperato specillo, & interdum scalpello ait eradi (*ooo*), quæ melior est ophthalmoxysis, quam nuperi aliqui adeo præter rem hamatis & fragilibus hordei aristis sunt moliti.

Nonnulli siquidem cum mydriasi laborarent [*ppp*], & aliquamdiu nihil vidissent, alvi, profluvio fuerunt sanati, recte suadet imitari naturam, alvumque in eo malo ducere.

Sapientior aliis fabulam vocat, hirundinum sauciatos oculos herba a parentibus restitui, quod vulnus per se sanescat [*qqq*].

Vermes aurium sæpe molestos non ignoravit [*rrr*].

Nolies forte tribuisse aliquid menthæ cum aqua coctæ, deinde vapore suscepto, qui de fervefacta adscendat, & quo putet subinde per annum hominem a dentium dolore liberum præstari [*sss*].

(*lll*) n. 12.
(*mmmm*) n. 11 & 12.
(*nnn*) C. 6.
(*ooo*) n. 26.
(*ppp*) n. 37.
(*qqq*) n. 39
(*rrr*) C. 7. n. 5.
(*sss*) C. 9.

Ozænam negat ſanari [*ttt*].

Cancrum in cole deſcribit & phagedænam [*uuu*], & carbunculum, & in univerſum primus medicorum de morbis pudendi egiſſe videtur.

Paſſim etiam aliqua chirurgica inter clinica conſilia interſpergit. In gravi morbo pedes nigreſcere & decidere [*vvv*], quæ funeſta eſt a cauſa interna gangræna.

Arteriam venæ loco inciſam negat ſaneſcere [*xxx*].

In hydrope profuiſſe cutem ſinapi eradere, aut ferramentis candentibus urere [*yyy*], diuque ulcera aperta ſervare, ſed etiam ſolam circum poſitam faſciam utilem fuiſſe. Denique contra ERASISTRATUM aquam emittere ſuadet, ſi æger juvenis fuerit & robuſtus.

In comitiali morbo urit occiput [*zzz*], quo cum prima vertebra caput committitur, id pro ultimo habet auxilio.

Hydrocephalo ſinapi tritum admovet [*aaaa*].

In angina venas ſub lingua incidit, plagas infert ſub maxillis & in palato [*bbbb*].

Cucurbitulas coeliaco morbo opponit [*cccc*].

In ipſa *præfatione* in ſplendida perſona carnem de naturalibus partibus prolapſam & aren-

(*ttt*) C. 8.
(*uuu*) C. 18. n. 3.
(*vvv*) L. II. c. 7.
(*xxx*) C. 10.
(*yyy*) L. III. c. 21.
(*zzz*) C. 23.
(*aaaa*) L. IV. C. 2.
(*bbbb*) C. 5. (*cccc*) C. 12.

tem intra paucas horas mortem intuliſſe narrat, mali cauſam medicos ignoraſſe, ut probabilem cæterum conjecturam minoris facias, uterum fuiſſe prolapſum, neque enim hoc vitium debuerat medicis nobiliſſimis novum videri.

Supereſt, ut de CELSI in clinica medicina meritis dicamus. Nam etiam in hac artis noſtræ parte adeo frequenter ſuam ſententiam dicit, ut ab imperito eam confidentiam non exſpectes. Ita de medicina in univerſum, comparatis empiricorum & dogmaticorum rationibus, ad horum ſententiam propius accedit, tantum ut minime improbabili diſcrimine cauſas conſpicuas contentus inquirere, in obſcuris non eſſe laborandum ſentiat.

Novum eſſe in omni morbo ſanguinem detrahere: ſibi videri, non debere mitti niſi valentibus, id ſi caveatur, ne gravidæ quidem feminæ nocere [*dddd*].

Contra derivationem in loca remota [*eeee*]: debere in proximo venam ſecari, ut quam primum ſanguis exhauriatur; in brachio adeo, ſi malum in capite fuerit.

Alvum non ducendam niſi raro ſe concedere [*ffff*], neque ut ægri vires convellat (quod conſilium noſter in univerſum adverſatur), ſed ut materia ſuperans minuatur.

(*dddd*) L. II. c. 10. (*eeee*) Ibidem. (*ffff*) L. III. c. 4.

Nihil esse in medendi ratione perpetuum; debere ægrum ali si vires deficiant, non ali nisi sit necesse [*gggg*].

PETRONIS curationem temerariam esse [*hhhh*].

De sorbitione & cibo frigido & levi pronuntiat, quo tempore exhiberi possit [*iiii*].

Inediam HERACLIDIS Tarentini nimiam improbat [*kkkk*].

Contra ASCLEPIADEM, alium insanum a tenebris, a luce alios juvari [*llll*]; venam etiam secari licere, si vires sufficiant.

In morbo regio ut vires sufficerent [*mmmm*] aut validiora medicamenta convenire, aut debiliora.

Non probat acetum ab ASCLEPIADE in faucium ulceratione commendatum [*nnnn*].

ERASISTRATUM, & recte, irridet, qui tribus vini guttis in cholera panem adspergit [*oooo*].

Cæterum in universum in facienda medicina frequentissime ASCLEPIADEM sequitur, ut ex iis æstimes, quæ adeo multa dixit de gestatione [*pppp*], balneis [*qqqq*], fotibus calidis, vini usu, etiam alieno loco, ut in phthisi [*rrrr*], de frictione.

Græcos certe legerat, non ut undique aut

(*gggg*) Ibidem.
(*hhhh*) C. 9.
(*iiii*) C. 11.
(*kkkk*) C. 15.
(*llll*) C. 18.
(*mmmm*) C. 24.
(*nnnn*) L. IV. c. 4.
(*oooo*) C. 11.
(*pppp*) L. II. c. 15.
(*qqqq*) L. IV. c. 17. 21.
(*rrrr*) L. III. c. 22.

linguæ peritus fuerit, aut virium medicamentorum. Ita videas ambigere, num porrum, num marrubium adhibendum ſit, plantas certe ſuis medicatis viribus valde diverſas, ſed quarum nomina apud Græcos unica literula diſtent [*ssss*]. In febrium medicatione ab HIPPOCRATICIS decretis ſæpe recedit [*tttt*].

Eſt etiam ubi CELSI conſilia minus probes, ſive propria fuerint, ſive ex aliis habuerit.

Tertianæ & quartanæ curandæ rationem non laudes, in quibus, & in quartana potiſſimum, intolerabili fere inedia, balneis fere & frictionibus pugnat (*vvvv*).

Inter adſtringentia medicamenta ad vomitum compeſcendum radiculam non exſpectes(*xxxx*).

Febrem ſalutarem eſſe ad jecoris dolores, ad tetanum, aliis in malis (*yyyy*).

Omnibus catharticis aloen miſcet, quod ſtomachum læderent (*zzzz*). Multi enim morbi ſunt, ægroti multi, quibus aloe noxia ſit futura.

Alia melioris notæ apud CELSUM reperias, quæ ſequaris.

Unum medicum debere paucos ægros ſibi curandos ſumere (*aaaaa*), neque enim ſi multis opem ferre velit, dignoturum quo tempore alimento egeant.

(*ssss*) Πράσον & πράσιον. L. IV. c. 2.
(*tttt*) L. III. c. 7.
(*vvvv*) C. 14 & 15.
(*xxxx*) L. IV. c. 5.
(*yyyy*) L. II. c. 8.
(*zzzzz*) C. 12.
(*aaaaa*) L. III. c. 4.

Ciborum varietatem non eſſe ægris offerendam, niſi natura popoſcerit. (*bbbbb*).

Laudabunt nuperi, inter eos ILL. HAENIUS, quod etiam in peſtilente febre venam ſecet (*ccccc*).

In nimia triſtitia frigidam ſuper caput effundit [*ddddd*].

In cardiacis nihil retinentibus, ptiſanam vel alicæ cremorem in alvum dat, ut vires ſuſtineat (*eeeee*), quod primum clyſterum nutrientium exemplum eſt.

Abſtinentiam in hydrope ſalutarem eſſe, facilius ergo ſanari ſervos, qui cogi queant, intemperantes neutiquam [*fffff*].

Phthiſicos jubet Alexandriam navigare [*ggggg*] quod conſilium nuper a Britannis commendatur

In Elephantiaſi etiam oſſa vitiari [*hhhhh*].

Equo ſedere alvum comprimit [*iiiii*].

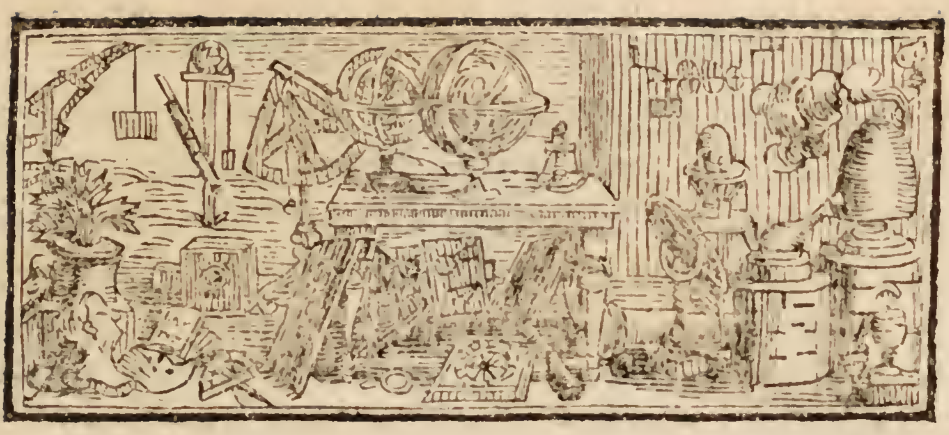
In calido dolore frigidum balneum prodeſſe [*kkkkk*].

Lacte aſinino ſanata podagra, tum abſtinentia a vino & venere [*lllll*].

Aphtharum in pueris pericula [*mmmmm*].

(*bbbbb*) C. 6.
(*ccccc*) C. 7.
(*ddddd*) C. 18.
(*eeeee*) C. 19.
(*fffff*) C. 21.
(*ggggg*) C. 22.
(*hhhhh*) C. 25. & alias.
(*iiiii*) L. IV. c. 19.
(*kkkkk*) C. 24.
(*lllll*) Ibidem.
(*mmmmm*) L. VI. c. 11.

AUR.

A. CORN. CELSI MEDICINÆ

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

UT ALIMENTA ſanis corporibus Agricultura, ſic (*a*) ſanitatem ægris Medicina promittit. Hæc nuſquam quidem non eſt. Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum morborumque noverunt. Veruntamen apud Græcos aliquanto magis, quam in cæteris nationibus, exculta eſt: ac ne apud hos quidem a prima (*b*) origine, ſed paucis ante nos ſeculis; utpote cum vetuſtiſſimus auctor ÆSCULAPIUS celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, (*c*) in Deorum numerum receptus eſt. Hujus deinde duo filii, Po-

(a) *De Vet. Med. T.* VIII. 22.
(b) *De Vet. Med.* T. III. 8.
(c) *Orat.* THESS. *N.* 178.

Dalirius & (*d*) Machaon, bello Trojano ducem Agamemnonem ſecuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis adtulerunt. Quos tamen Homerus non in peſtilentia, neque in variis generibus morborum aliquid adtuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi ſolitos eſſe propoſuit.

Ex quo adparet, has partes medicinæ ſolas ab his eſſe tentatas, eaſque eſſe vetuſtiſſimas. Eodemque auctore diſci poteſt, morbos tum ad iram Deorum immortalium relatos eſſe; & ab iiſdem opem poſci ſolitam. Verique ſimile eſt, inter non multa auxilia adverſæ valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigiſſe ob bonos mores, quos neque deſidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem hæc duo, corpora, prius in Græcia (*e*), deinde apud nos adflixerunt. Ideoque multiplex iſta medicina, neque olim, neque apud alias gentes neceſſaria, vix aliquot ex nobis ad ſenectutis principia perducit.

Ergo etiam poſt eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec majore ſtudio literarum diſciplina agitari cœpit, quæ ut animo præcipue omnium neceſſaria, ſic corpori inimica eſt. Primoque medendi ſcientia, ſapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio ſub iiſdem auctoribus nata ſit: ſcilicet his hanc maxime (*f*) requirenti-

---

(d) *Orat.* Thess. *n.* 183. Maxim. Tyr. *Diſſert.* xxix. Plato *de Rep. l.* iii. *pag.* 407. *T.* 2. *ed.* H. Steph. Aristides *Orat. in* Asclepiada.

(e) Serv. *ad* Virg. *Æn.* i. 641. Isidor. *Orig.* L. xiv. *c.* iii. *p.* 1162. Suidas V. Ἀβροδιαὶ.

(f) Cælius Aurelian. *Tard. Paſſ. l.* v. *c.* 9. Hippocrat. Democrit. *de nat. hom.* 13.

bus, qui corporum ſuorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex ſapientiæ profeſſoribus peritos ejus fuiſſe accepimus: clariſſimos vero ex his PYTHAGORAM, & EMPEDOCLEM, & DEMOCRITUM; Hujus autem (ut quidam crediderunt) diſcipulus HIPPOCRATES Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, a ſtudio ſapientiæ diſciplinam hanc ſeparavit, vir & arte & facundia inſignis. Poſt quem DIOCLES CARYSTIUS, deinde PRAXAGORAS & CHRYSIPPUS, tum HEROPHILUS & ERASISTRATUS ſic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diverſas curandi vias proceſſerint.

Iiſdem temporibus in tres partes medicina diducta eſt: ut una eſſet, quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, ſecundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. Ejus autem, quæ victu morbos curat, longe clariſſimi auctores etiam altius quædam agitare conati, rerum quoque naturæ (g) ſibi cognitionem vendicaverunt, tanquam ſine ea, trunca & debilis medicina eſſet. Poſt quos SERAPION, primus omnium, nihil hanc rationalem diſciplinam pertinere ad medicinam, profeſſus, in uſu & experimentis eam poſuit. Quem APOLLONIUS, & GLAUCIAS, & aliquanto poſt HERACLIDES TARENTINUS, & alii quoque non mediocres viri ſecuti, ex ipſa profeſſione ſe ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in duas partes ea quoque, quæ victu curat, medicina diviſa eſt, aliis rationalem artem, aliis uſum tantum ſibi vendicantibus: nullo vero quic-

---

(g) *De Vet. Med.* XXXVI. 18. *de Steril.* XVIII. 1.

quam poſt eos, qui ſupra comprehenſi ſunt, agitante, niſi quod acceperat: donec ASCLEPIADES medendi rationem magna ex parte mutavit. Ex cujus ſucceſſoribus THEMISON nuper ipſe quoque quædam in ſenectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros ſalutaris iſta nobis profeſſio increvit.

Quoniam autem ex tribus medicinæ partibus, ut difficillima, ſic etiam clariſſima eſt ea, quæ morbis medetur, ante omnia de hac dicendum eſt. Et, quia prima in ea diſſenſio eſt, quod alii ſibi experimentorum tantummodo notitiam neceſſariam eſſe contendunt: alii, niſi corporum rerumque naturalium ratione comperta, non ſatis potentem uſum eſſe proponunt: indicandum eſt, quæ maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius noſtra quoque opinio interponi poſſit.

Igitur hi, qui rationalem medicinam profitentur, hæc neceſſaria eſſe proponunt. *Abditarum* & *morbos continentium cauſarum* notitiam, deinde *evidentium*, poſt hæc etiam *naturalium actionum*, noviſſime *partium interiorum*.

Abditas cauſas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis noſtra corpora ſint, quid ſecundam, quid adverſam valetudinem faciat. Neque enim credunt, poſſe eum ſcire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi ſint (*h*), ignoret. Neque eſſe dubium, quin alia curatione opus ſit, ſi ex quatuor principiis vel ſuperans aliquid vel deficiens adverſam valetudinem creat, ut quidam ex ſapientiæ profeſſoribus dixerunt: alia, ſi in humidis omne vitium eſt, ut HERO-

---

(h) *De Flatib.* II. 3. 4. PALLAD. *ad* HIPPOCR. *Epid.* VI. *pag.* 224.

PHILO visum est: alia, si in spiritu, ut HIPPOCRATI: alia, si sanguis in eas venas, quæ spiritui accommodatæ sunt, transfunditur, & inflammationem, quam Græci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre est, ut ERASISTRATO placuit: alia, si manantia corpuscula per invisibilia foramina subsistendo iter claudunt, ut ASCLEPIADES contendit. Eum vero recte curaturum, quem prima (*i*) origo causæ non fefellerit. Neque vero inficiantur, experimenta quoque esse necessaria; sed, ne ad hæc quidem aditum fieri potuisse, nisi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros ægris inculcasse; sed cogitasse, quid maxime conveniret; & id usu explorasse, ad quod ante conjectuta aliqua ducti essent. Neque interesse, an initio pleraque explorata sint, si a consilio tamen cœperunt. Et id quidem in multis ita se habere. Sæpe vero etiam nova incidere genera (*k*) morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit, ut ideo necessarium sit animadvertere, unde ea cœperint; ceu sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo, potius utatur. Et ob hæc quidem in obscuro positas causas persequuntur.

Evidentes vero has appellant, in quibus quærunt, initium morbi calor adtulerit, an frigus, fames, an satietas, & quæ similia sunt. Occursurum enim initio (*k**) dicunt eum, qui originem non ignorarit.

(i) HIPPOCR. *de Art.* XX. 4.

(k) PLATO *de Republ. l.* 3. *Tom.* 2. *pag.* 405. *ed.* H. STEPH. LINDAN. *Exercitat. Batav. pag.* 754.

(k*) Vitio, CR.

Naturales vero corporis actiones adpellant, per quas ſpiritum trahimus & emittimus; cibum potionemque adſumimus & concoquimus: itemque, per quas eadem hæc in omnes memborum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venæ noſtræ modo ſubmittant ſe, modo adtollant: quæ ratio ſomni, quæ vigiliæ ſit: ſine quorum notitia, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis intra hæc naſcentibus, poſſe. Ex quibus quia quam maxime pertinere ad rem concoctio videtur, huic potiſſimum inſiſtunt; &, duce, alii, ERASISTRATO (*l*), adteri cibum in ventre contendunt: alii, PLISTONICO, PRAXAGORÆ diſcipulo, putreſcere: alii credunt HIPPOCRATI, per calorem cibos concoqui. Acceduntque ASCLEPIADIS æmuli, qui, omnia iſta vana & ſupervacua eſſe, proponunt. Nihil enim concoqui, ſed (*m*) crudam materiam, ſicut adſumpta eſt, in corpus omne diduci. Et hæc quidem inter eos parum conſtant. Illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus, ſi hoc; alium, ſi illud verum eſt. Nam ſi teritur intus, eum quærendum eſſe, qui facillime teri poſſit. Si putreſcit, eum in quo hoc expeditiſſimum eſt. Si calor concoquit, eum, qui maxime calorem foveat. At nihil ex his eſſe quærendum, ſi nihil concoquitur: ea vero ſumenda, quæ maxime manent, qualia adſumpta ſunt. Eademque ratione, cum ſpiritus gravis eſt, cum ſomnus aut vigilia urget, eum mederi poſſe arbitrantur, qui prius illa ipſa, qualiter eveniant, perceperit.

(l) MACROB. *Satyr.* VII. 15.
(m) CÆLIUS AURELIAN. *Acut. Morb. l.* 1. c. 14.

Præter hæc, cum in *interioribus partibus* & dolores & morborum varia genera naſcantur, neminem putant his adhibere poſſe remedia, (*n*) quas ipſe ignoret. Neceſſarium ergo eſſe, incidere (*o*) corpora mortuorum, eorumque viſcera atque inteſtina ſcrutari. Longeque optime feciſſe HEROPHILUM (*p*) & ERASISTRATUM, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, conſideraverintque, etiamnum ſpiritu remanente, ea, quæ natura ante clauſiſſet, eorumque (*q*) poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, (*r*) ordinem, duritiem, mollitiem, levorem, confractum (*r**): proceſſus deinde ſingulorum & receſſus, ſive quid inſeritur alteri, ſive quid partem alterius in ſe recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, ſcire, quid doleat, eum, qui qua parte quodque viſcus inteſtinumve ſit, non cognoverit. Neque curari id, quod ægrum eſt, poſſe ab eo, qui, quid ſit, ignoret. Et cum per vulnus alicujus viſcera patefacta ſunt, eum, qui ſanæ cujuſque colorem partis ignoret, neſcire, quid integrum, quid corruptum ſit; ideo nec ſuccurrere quidem poſſe corruptis: aptiuſque extrinſecus imponi remedia, compertis interiorum & ſedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine: ſimileſque omnia, quæ propoſita ſunt, rationes habere. Neque eſſe

(n) *De diæt. I. T.* I. GAL. *Med. M. l.* 2.
(o) CIC. *T. Q.* II. 39.
(p) TERTULL. *de An.* c.X. *&* XXV. GAL. *Adm. An.* III. 5.
(q) GAL. *ad* EUG. *de prop. l. p.* 50. *T.* I.
(r) *De Vet. Med.* XII. 25. *ſeq. A.* TRALL. VII. 3.
(r*) Contractum CR.

crudele, ſicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum ſuppliciis, remedia populis innocentibus ſeculorum omnium quæri.

Contra hi, qui ſe ἐμπειρικοὺς ab experientia nominant, evidentes quidem cauſas, ut neceſſarias, amplectuntur: obſcurarum vero cauſarum & naturalium actionum quæſtionem ideo ſupervacuam eſſe contendunt, quoniam incomprehenſibilis natura ſit. Non poſſe vero comprehendi, patere ex eorum, qui de his diſputaruut, diſcordia: cum de iſta re, neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis HIPPOCRATI credat, quam HEROPHILO? cur huic potius, quam ASCLEPIADI? Si rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægros perductos eſſe ad ſanitatem. Itaque neque diſputationi, neque auctoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe. Etiam ſapientiæ ſtudioſos maximos medicos eſſe, ſi ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba ſupereſſe, deeſſe medendi ſcientiam.

Differre (ſ) quoque pro natura locorum genera medicinæ; & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Quod ſi morbos hæ cauſæ facerent, quæ ubique eædem eſſent, remedia quoque ubique eadem eſſe debuiſſe. Sæpe etiam cauſas adparere, ut puta lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod ſi ſcientiam hanc non ſubjiciat evidens cauſa,

---

(ſ) THESSAL. *orat.* 130. GALEM. *de Simpl. Med. Facult* III. 12. CLEM. ALEX. *Strom. l.* VI. VALERIOL *Enarrat. lib.* II. *Enar.* V.

multo minus eam poſſe ſubjicere, quæ in dubio eſt. Cum igitur illa incerta incomprehenſibiliſque ſit, a certis potius & exploratis petendum eſſe præſidium; id eſt, his, quæ experientia in ipſis curationibus docuerit, ſicut in cæteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem diſputatione, ſed uſu fieri. Ac, nihil iſtas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque diſci, quod, qui diverſa de his ſenſerint, ad eandem tamen ſanitatem homines perduxerint. Id enim feciſſe, quia non ab obſcuris cauſis, neque a naturalibus actionibus, quæ apud eos diverſæ erant; ſed ab experimentis, prout cuique reſponderant, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab iſtis quæſtionibus deductam eſſe medicinam, ſed ab (*t*) experimentis. Ægrorum enim, qui ſine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum adſumpſiſſe, alios propter faſtidium (*u*) abſtinuiſſe, levatumque magis eorum morbum fuiſſe, qui abſtinuerant. Itemque alios in ipſa febre aliquid ediſſe, alios paulo ante eam, alios poſt remiſſionem ejus: optime deinde his ceſſiſſe, qui poſt finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia protinus uſos eſſe cibo pleniore, alios exiguo, gravioreſque eos factos, qui ſe implerant.

Hæc ſimiliaque cum quotidie inciderent, diligentes homines (*x*) notaſſe, quæ plerunque

---

(t) DIOD. SICUL. I. 82.

(u) HIPPOCRAT. *de Arte T.* VI. *de Vet. Med.* X. 17.

(x) *Præcept.* II. 26. 27.

melius reſponderent: deinde ægrotantibus ea præcipere cœpiſſe. Sic medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, (*y*) aliorum interitu, pernicioſa diſcernentem a ſalutaribus. Repertis deinde medicinæ remediis, homines de rationibus eorum diſſerere cœpiſſe: medicinam eſſe nec poſt rationem inventam; ſed poſt inventam medicinam, rationem eſſe quæſitam. Requirere etiam, ratio idem doceat, quod experientia, an aliud. Si idem, ſupervacuam eſſe: ſi aliud etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda ſumma cura fuiſſe, nunc vero illa explorata eſſe: neque ulla aut nova genera morborum reperiri, aut novam deſiderari medicinam.

Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris: ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit; tentaturumque (*z*) remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe ſuccurrerint; & per ejus ſimilitudinem opem reperturum. Neque enim ſe dicere, conſilio medicum non egere, & irrationabile animal hanc artem poſſe præſtare; ſed has latentium rerum conjecturas ad rem non pertinere, quia non interſit, quid morbum faciat, ſed quid tollat. Neque ad rem pertinere, quomodo, ſed quid optime digeratur: ſive hac de cauſa concoctio intercidat, & ſive de illa; & ſive concoctio ſit illa, ſive tantum digeſtio. Neque quærendum eſſe, quomodo ſpiremus, ſed, quid gravem tardumque ſpiritum expediat: neque, quid ve-

---

(y) COLUMEL. *l.* .I. CI.
(z) MAXIM. TYRIUS *ſerm.* XL.

nas moveat; ſed, quid quæque motus genera ſignificent. Hæc autem cognoſci experimentis.

Et in omnibus ejuſmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poſſe. Itaque ingenium & facundiam vincere: morbos autem, non (*a*) eloquentia, ſed remediis curari. Quæ ſi quis elinguis uſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto majorem medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam ſuam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus eſt dictum, ſupervacua eſſe tantummodo.

Id vero, quod reſtat, etiam crudele; vivorum hominum alvum atque præcordia incidi: & ſalutis humanæ præſidem artem, non ſolum peſtem alicui, ſed hanc etiam atrociſſimam inferre: cum præſertim ex his, quæ tanta violentia quærantur, alia non poſſint omnino cognoſci, alia poſſint etiam ſine ſcelere. Nam colorem, levorem, mollitiem, duritiem, ſimiliaque omnia, non eſſe talia, inciſo corpore, qualia integro fuerint. Tum quia, corporibus inviolatis, hæc tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, & mille aliis mediocribus (*b*) adfectibus, ſæpe mutantur. Unde multo magis veriſimile, interiora, quibus major mollities & lux ipſa nova eſt, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari. Neque quicquam eſſe ſtultius, (*c*) quam quale quid vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, imo jam mortuo. Nam ne uterum quidem, qui minus ad rem pertineat, ſpirante homine poſſe diduci: ſimulatque vero ferrum ad

(a) LUCIANI *Hippias pag.* 503. *Tom.* II. *ed.* BENED.
(b) QUINTIL. *declam.* VIII. *pag.* 116. *ed.* GRON.
(c) ARIST. *Hiſt. Anim.* III. 2.

præcordia acceſſit, & diſciſſum tranſverſum ſeptum eſt, quod membrana quadam ſuperiores partes ab inferioribus diducit (διάφραγμα Græci vocant) hominem protinus animam amittere: itaque demum mortui præcordia & viſcus omne in conſpectum latrocinantis medici dari: quod neceſſe ſit tale eſſe, quale mortui ſit, non quale vivi fuit.

Itaque conſequi medicum, ut hominem crudeliter jugulet; non ut ſciat, qualia vivi viſcera habeamus. Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubjiciatur, id ſæpe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum ſic vulnerari, ut ejus interior aliqua pars, & in alio alia, aperiatur; atque ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram, ſimiliaque cognoſcere prudentem medicum, non cædem, ſed ſanitatem molientem; idque per miſericordiam diſcere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob hæc, ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe. Quæ, etſi non crudelis, tamen fœda ſit, cum aliter pleraque in mortuis ſe habeant: quantum vero in vivis cognoſci poteſt, ipſa curatio oſtendat.

Cum hæc per multa volumina, perque magnæ contentionis diſputationes a medicis ſæpe tractata ſint atque tractentur: ſubjiciendum eſt, quæ proxima vero videri poſſint, neque addicta alterutri opinioni, neque ab utraque nimium abhorrentia, ſed melia quodammodo inter diverſas ſententias. Quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, ſine ambitione verum ſcrutantibus, perinde ut in hac ipſa re. Nam quæ demum cauſæ, vel ſecundam valetudinem paæſtent, vel morbos excitent; qnomodo ſpiritus, aut cibus,

vel deferatur, vel digeratur, ne ſapientiæ quidem profeſſores ſcientia comprehendunt, ſed conjectura proſequuutur. Cujus autem rei non eſt certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non poteſt. Verumque eſt, ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quanquam igitur multa ſint, ad ipſas artes proprie (*d*) non pertinentia, tamen eas adjuvant, excitando artificis ingenium. Itaque iſta quoque naturæ rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit.

Profecto veriſimile eſt, & HIPPOCRATEM & ERASISTRATUM & quicunque alii, non contenti febres & ulcera agitare (*e*), rerum quoque naturam ex aliqua parte ſcrutati ſunt, non ideo quidem medicos fuiſſe, verum ideo quoque majores medicos exſtitiſſe. Ratione vero opus eſt ipſi medicinæ, ſi non ſemper inter obſcuras cauſas, neque inter naturales actiones, tamen ſæpe. Eſt enim hæc ars (*f*) conjecturalis, neque reſpondet ei plerumque non ſolum conjectura, ſed etiam experientia.

Et interdum non febris, non cibus, non ſomnus ſubſequitur, ſicut adſuevit. Rarius, ſed aliquando, morbus quoque ipſe novus eſt: quem non incidere, manifeſte falſum eſt; cum ætate noſtra quædam, ex naturalibus partibus carne prolapſa & arente, intra paucas horas exſpiraverit; ſic ut nobiliſſimi medici neque genus ma-

---

(d) AUGUSTIN. *de Doctr. Chr.* II. 39. HIPPOCRAT. *Epiſt. ad* THESSAL. *fil. De decent. Ornat. T.* I. II. III.

(e) *i. e. tradere.*

(f) HIPP. ad CRATEV. *ep.* 7. PLATO *de leg.* XIII. *p.* 976. T. 2. ARIST. *Or.* PLAT. I. *p.* 364.

li, neque remedium invenerint. Quos ideo nihil tentaſſe judico, quia nemo in ſplendida perſona periclitari conjectura ſua voluerit, ne occidiſſe, niſi ſervaſſet, videretur. Veri tamen ſimile eſt, potuiſſe aliquid excogitare, detracta tali verecundia, & fortaſſe reſponſurum fuiſſe id, quod aliquis eſſet expertus. Ad quod medicinæ genus, neque ſemper ſimilitudo aliquid confert; & ſi quando confert, tamen idipſum rationabile eſt, inter multa ſimilia genera, & morborum & remediorum, cogitare, quo potiſſimum medicamento ſit utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliquid oportet inveniat, quod non ubique fortaſſe, ſed ſæpius tamen etiam reſpondeat. Petet autem novum quoque conſilium, non ab rebus latentibus (iſtæ enim dubiæ & incertæ ſunt) ſeb ab his, quæ explorari poſſunt; id eſt, evidentibus cauſis.

Intereſt enim, fatigatio morbum, an ſitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quæ ſit ægri natura: humidum magis, ſiccum corpus ejus ſit: validi nervi, an infirmi: frequens adverſa valetudo, an rara: eaque, cum eſt, vehemens eſſe ſoleat, an levis; brevis, an longa; quod is vitæ genus ſit ſecutus; laborioſum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate. Ex his enim, ſimilibuſque, ſæpe curandi nova ratio ducenda eſt. Quamvis ne hæc quidem ſic præteriri debent, quaſi nullam controverſiam recipiant. Nam & ERASISTRASTUS non ex his fieri morbos dixit; quoniam & alii, & iidem alias poſt iſta non febricitarent.

Et quidam Methodici ſeculi noſtri, ſub auctore (ut ipſi videri volunt) THEMISONE contendunt; nullius cauſæ notitiam quicquam ad

curationes pertinere: ſatiſque eſſe, quædam communia morborum intueri. Et quidem horum tria genera eſſe, unum adſtrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere ægros, modo nimium: modo alia parte parum, alia nimium. Hæc autem genera morborum, modo acuta eſſe, modo longa; & modo increſcere, modo conſiſtere, modo minui conſueviſſe. Cognito igitur eo, quod ex his eſt, ſi corpus adſtrictum eſt, digerendum eſſe: ſi profluvio laborat, continendum: ſi mixtum vivium habet, occurrendum ſubinde vehementiori malo. Et aliter acutis morbis medendum, aliter vetuſtis: aliter increſcentibus, aliter ſubſiſtentibus, aliter jam ad ſanitatem inclinantibus.

Horum obſervationem medicinam eſſe, quam ita finiunt, ut quaſi viam quandam, quam μέθοδον Græci nominant, eorumque, quæ in morbis communia ſunt, contemplatricem eſſe contendant. Ac neque rationalibus ſe, neque experimenta tantum ſpectantibus adnumerari volunt: cum ab illis eo nomine diſſentiant, quod in conjectura rerum latentium nolunt eſſe medicinam: ab his eo, quod parum artis eſſe in obſervatione experimentorum credunt.

Quod ad ERASISTRATUM pertinet, primum, ipſa evidentia ejus opinioni repugnat; quia raro, niſi poſt horum aliquid, morbus venit. Deinde non ſequitur, ut quod alium non adficit, aut eundem aliis, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Poſſunt enim quædam ſubeſſe corpori, vel ex infirmitate ejus, vel ex aliquo adfectu, quæ vel in alio non ſunt, vel in hoc alias non fuerunt, eaque per ſe non tanta, ut concitent morbum; tamen obnoxium magis aliis injuriis corpus efficiant. Quod ſi con-

templationem rerum naturæ (*g*) (quam non temere Medici sibi vendicant) satis comprehendisset, etiam illud scisset, nihil omnino ob unam causam fieri, sed id pro causa adprehendi, quod contulisse plurimum videtur. Potest autem id, dum solum est, non movere, quod junctum aliis maxime movet. Adcedit ad hæc, quod ne ipse quidem ERASISTRATUS, qui transfuso in arterias sanguine febrem fieri dicit, idque nimis repleto corpore incidere reperit, cur ex duobus æque repletis, alter in morbum inciderit, alter omni periculo vacarit; quod quotidie fieri adparet. Ex quo disci potest, ut vera sit illa transfusio, tamen illam non per se, cum plenum corpus est, fieri; sed cum horum aliquid adcesserit.

THEMISONIS vero æmuli, si perpetua, quæ (*h*) promittunt, habent, magis etiam, quam illi rationales sunt. Neque enim, si quis non omnia tenet, quæ rationalis alius probat, protinus alio novo nomine artis indiget: si modo, quod primum est, non memoriæ soli, sed rationi quoque insistit. Sin, quod vero propius est; vix ulla (*i*) perpetua præcepta medicinalis ars recipit, iidem sunt, quod ii, quos experimenta sola sustinent: eo magis, quoniam, si compresserit aliquem morbus, aut fuderit, quilibet etiam imperitissimus videt. Quid autem compressum corpus resolvat, quid solutum teneat, si a ratione

---

(g) *De Vet. Med.* XXXVI. 18.

(h) HORAT. *Epist.* I. *lib.* 2. Quod medicorum est, promittunt medici.

(i) *De Loc. in Homin. T. L.* 2.

ne tractum eſt, *Rationalis* eſt medicus: ſin, ut ei, qui ſe rationalem negat, confiteri neceſſe eſt, ab experientia, *Empiricus.* Et ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra uſum, eſt. Neque adjectum quicquam Empiricorum profeſſioni, ſed demtum eſt; quoniam illi multa circumſpiciunt, hi tantum facillima, & non plus, quam vulgaria. Nam & hi, qui pecoribus ac jumentis medentur, cum propria cujuſque ex mutis animalibus noſſe non poſſint, communibus tantummodo inſiſtunt. Et exteræ gentes, cum ſubtilem medicinæ rationem non noverint, communia tantum vident. Et qui ample valetudinarios nutriunt, quia ſingulis ſumma cura conſulere non ſuſtinent, ad communia iſta confugiunt. Neque, hercules, iſtud antiqui medici neſcierunt, ſed his contenti non fuerunt.

Ergo etiam vetuſtiſſimus auctor HIPPOCRATES dixit (*k*) *mederi oportere, & communia, & propria intuentem.* Ac ne iſti quidem ipſi intra ſuam profeſſionem conſiſtere ullo modo poſſunt. Siquidem & compreſſorum & fluentium morborum genera diverſa ſunt, faciliuſque id in his, quæ fluunt, inſpici poteſt. Aliud eſt enim ſanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere, aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud ſudore digeri, aliud tabe conſumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut oculos aureſque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum ſic, ut aliud curatur. Ita protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina deſcendit.

(k) *Epidem.* I. 5. & III. 2.

Atque in hac quoque rurſus alia proprietatis notitia ſæpe neceſſaria eſt, quia non eadem omnibus, etiam in ſimilibus caſibus, opitulantur. Siquidem certæ quædam res ſunt, quæ in pluribus ventrem aut adſtringunt, aut reſolvunt. Inveniuntur tamen, in quibus aliter, atque in cæteris, idem eveniat. In his ergo communium inſpectio contraria eſt, propriorum tantum ſalutaris.

Et cauſæ quoque æſtimatio ſæpe morbum ſolvit. Ergo etiam ingenioſiſſimus ſeculi noſtri medicus, quem nuper vidimus, CASSIUS, febricitanti cuidam & magna ſiti adfecto, cum poſt ebrietatem eum premi cœpiſſe cognoſceret, aquam frigidam ingeſſit. Qua ille epota, cum vini vim miſcendo fregiſſet, protinus febrem ſomno & ſudore diſcuſſit. Quod auxilium medicus opportune providit, non ex eo, quod aut ſtrictum corpus erat, aut fluebat; ſed ex cauſa, quæ ante præceſſerat.

Eſtque etiam proprium aliud (*l*) & loci & temporis, iſtis quoque auctoribus. Qui, cum diſputant, quemadmodum ſanis hominibus agendum ſit, præcipiunt, ut gravibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, æſtus, ſatietas, labor, libido; magiſque ut conquieſcat iiſdem aut temporibus, ſi quis gravitatem corporis ſentit; ac neque vomitu ſtomachum, neque purgatione alvum ſollicitet. Quæ vera quidem ſunt; a communibus tamen ad quædam propria deſcendunt. Niſi perſuadere nobis volunt, ſanis quidem conſiderandum eſſe, quod cælum, quod

---

(l) *Aphor.* 1. 2. *Orat.* THESS. *filii.* 130.

tempus anni ſit: ægris vero non eſſe. Quibus tanto magis omnis obſervatio neceſſaria eſt, quanto magis obnoxia offenſis infirmitas eſt.

Quinetiam morborum in iiſdem hominibus aliæ atque aliæ proprietates ſunt: &, qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis (*m*) ſæpe reſtituitur. Plurimaque in dando cibo diſcrimina reperiuntur: ex quibus contentus uno ero. Nam famem facilius fert (*n*) adoleſcens, quam puer; facilius in denſo cælo, quam in tenui: facilius hieme, quam æſtate: facilius uno cibo, quam prandio quoque adſuetus; facilius inexercitatus, quam exercitatus homo. Sæpe autem in eo magis neceſſaria cibi feſtinatio eſt, qui minus inediam tolerat. Ob quæ conjicio, eum, qui propria non novit, communia tantum intueri debere: eumque, qui noſſe propria poteſt, illa quidem non oportere negligere, ſed his quoque inſiſtere. Ideoque, cum par ſcientia ſit, utiliorem tamen medicum eſſe (*o*) amicum, quam extraneum.

Igitur, ut ad propoſitum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam eſſe debere: inſtrui vero ab evidentibus cauſis: obſcuris omnibus, non a cogitatione artificis, ſed ab ipſa arte rejectis. Incidere autem vivorum corpora, & crudele, & ſupervacuum eſt: mortuorum vero, (*p*) diſcentibus neceſſarium. Nam poſitum & ordinem noſſe debent. Quæ cadavera melius, quam

(m) *Aphor.* II. 22.
(n) *Aphor.* I. 13.
(o) PLAUT. Perſ. IV. 4. 46. HIPPOCRAT. DIONYS. 29. 30. 31.
(p) CICERO *A. Qu.* II. 39.

vivus & vulneratus homo, repræſentant. Sed & cætera, quæ in vivis cognoſci modo poſſunt, in ipſis curationibus vulneratorum paulo tardius, ſed aliquando mitius uſus ipſe monſtrabit. His propoſitis, primum dicam, quemadmodum ſanos agere conveniat: tum ad ea tranſibo, quæ ad morbos & curationes eorum pertinebunt.

CAPUT I.

Quemadmodum ſanos agere conveniat.

SANUS homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque medico, neque jatroalipta egere. Hunc ruri eſſe, modo oportet (*a*) varium habere vitæ genus: modo in urbe, ſæpiuſque in agro: navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequenter ſe exercere. Siquidem ignavia (*b*) corpus hebetat, labor firmat; illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti: modo ungi, modo idipſum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus utatur: interdum in convictu eſſe, interdum ab eo ſe retrahere: modo plus juſto, modo non amplius adſumere: (*c*) bis

---

(a) Cæl. Aur. *de Morb. Acut.* I. 14.

(b) *De Diæta l.* I. *T.* I. 18. *l.* II. *T.* XXXVII. 13. & 28 I. *Off. Med.* XII. 4. Dion. Chrys. *Or.* I. *p.* 5. *ed.* Cas. Pallad. *ad* Hipp. *l.* 6. *Epid. p.* 252.

(c) *Vide* Nonn. *de Re Cibar. l.* I. c. 4.

die potius, quam ſemel cibum (*d*) capere: & (*e*) ſemper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed ut hujus generis exercitationes cibique neceſſarii ſunt; ſic athletici ſupervacui. Nam & intermiſſus propter aliquas civiles neceſſitates ordo exercitationis corpus adfligit: & ea corpora, quæ more eorum repleta ſunt, celerrime & ſeneſcunt, & ægrotant.

De Concubitu.

Concubitus vero neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt. Rarus, corpus excitat; frequens, (*f*) ſolvit. Cum autem frequens, non numero ſit, ſed natura, ratione ætatis, & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor, neque dolor ſequitur. Idem interdiu pejor eſt, tutior noctu: ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Hæc firmis ſervanda ſunt: cavendumque, ne in ſecunda valetudine adverſæ præſidia conſumantur.

CAP. II.

Quæ imbecillis ſervanda ſint.

AT imbecillis (quo in numero magna pars urbanorum omneſque pene cupidi litera-

(d) *De Vet. Med.* XVIII.
(e) CASAUB. *in* ATHEN. II. 8.
(f) *De Gen.* I. 5. II. *Præd.* VIII. 15. 16.

rum (*a*) ſunt) obſervatio major neceſſaria eſt: ut, quod vel corporis, vel loci, vel ſtudii ratio detrahit, cura reſtituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto ſurget: qui parum, quieſcere debet; &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormire. Qui non concoxit, ex toto conquieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negotio credere. Qui crudum ſine præcordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere, & ſe nihilominus continere. Habitare vero ædificio lucido, perflatum æſtivum, hibernum ſolem habente: cavere meridianum (*b*) ſolem matutinum & veſpertinum frigus; itemque auras fluminum atque ſtagnorum; minimeque nubilo cœlo, ſoli aperienti ſe committere, ne modo (*c*) frigus, modo calor moveat: quæ res maxime gravedines deſtillationeſque concitat. Magis vero gravibus locis iſta ſervanda ſunt, in quibus etiam peſtilentiam faciunt. Scire autem licet, integrum (*d*) corpus eſſe, cum quotidie mane urina alba, dein rufa eſt. Illud concoquere, hoc concoxiſſe ſignificat. Ubi experrectus eſt aliquis, paulum intermittere: deinde, niſi hiems eſt, fovere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; ſin minus, poſt eum. Per hiemem potiſſimum totis noctibus conquieſcere. Sin lucubrandum eſt, non poſt cibum id facere, ſed poſt coctionem.

Quem interdiu vel domeſtica, vel civilia officia

(a) NAZIANZ *Orat. Funeb. in* BASIL. MAGN.
(b) *De Diæta.* III. X. 6. 7. 8.
(c) *Aphor.* III. I. *Epidem.* VI. 4. 41.
(d) PLIN. XXVIII. 6.

tenuerunt, huic tempus aliquod ſervandum curationi corporis ſui eſt. Prima autem ejus curatio, exercitatio eſt, quæ ſemper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, & bene concoxit, remiſſior: in eo, qui adſuetus eſt, & minus concoxit, amplior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, curſus ambulatio; atque hæc non utique plana, commodior, eſt: ſiquidem melius adſcenſus quoque & deſcenſus, cum quadam varietate corpus moveat; niſi tamen id perquam imbecillum eſt. Melior autem eſt ſub divo, quam in porticu: melior, ſi caput patitur, in ſole, quam in umbra, melior in umbra, quam parietes aut viridaria efficiunt, quam quæ tecto ſubeſt: melior recta, quam flexuoſa. Exercitationis autem plerumque finis eſſe debet (*e*) ſudor, aut certe laſſitudo, quæ citra fatigationem ſit: idque ipſum, modo minus, modo magis faciendum eſt. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa eſſe lex, vel immodicus eſſe labor debet. Exercitationem recte ſequitur, modo unctio, vel in ſole, vel ad ignem, modo balneum, ſed in conclavi quam maxime & alto & lucido & ſpacioſo. Ex his vero neutrum ſemper fieri oportet; ſed ſæpius alterutrum, pro corporis natura. Poſt hæc paulum conquieſcere opus eſt.

Ubi ad cibum ventum eſt, nunquam (*f*) utilis eſt nimia ſatietas; ſæpe inutilis nimia abſti-

---

(e) *Epid.* VI. 3. 14.

(f) *Aph.* II. 51. *Vet. Med.* XV. 10. 15. *Tert. carm. ad* SEN. LEON. *Imp. nov. Conſt.* I. ARIST. *de Mor.* II. 2.

nentia: ſæpe, ſi qua intemperantia ſubeſt, tutior eſt in potione, quam in eſca. Cibus a ſalſamentis, oleribus, ſimilibuſque rebus melius incipit. Tum caro adſumenda eſt, quæ aſſa optima, aut elixa eſt (*g*). Condita omnia duabus de cauſis inutilia ſunt, quoniam & plus propter dulcedinem adſumitur, & quod modo par eſt, tamen ægrius concoquitur. Secunda menſa bono ſtomacho nihil nocet, in imbecillo coaceſcit. Si quis itaque hoc parum valet, palmulas, pomaque, & ſimilia melius primo cibo adſumit. Poſt multas potiones, quæ aliquantum ſitim exceſſerunt, nihil edendum eſt: poſt ſatietatem, nihil agendum. Ubi expletus eſt aliquis, facilius concoquit, ſi, quicquid adſumpſit, potione aquæ frigidæ includit, tum pauliſper invigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu ſe implevit, poſt cibum neque frigori, neque æſtui, neque labori ſe debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de cauſis futura (*h*) inedia eſt, labor omnis vitandus eſt.

C A P. III.

Obſervationes quædam, prout res novæ incidunt, & corporum genera, & ſexus, & ætates, & tempora anni ſunt.

ATQUE hæc quidem pene perpetua ſunt: quaſdam tamen obſervationes deſiderant &

(*g*) SALMAS. *ad* SIMPLICIUM *p.* 21. 22.
(h) *Aphor.* 1. 16.

novæ res, & corporum genera, & ſexus, & ætates, & tempora anni. Nam neque ex ſalubri loco in gravem, neque ex gravi in ſalubrem tranſitus ſatis tutus eſt. Ex ſalubri in gravem, prima hieme: ex gravi in eum, qui ſalubris eſt, prima æſtate tranſire melius eſt. Neque vero ex multa fame nimia (*a*) ſatietas: neque ex nimia ſatietate fames idonea eſt. Periclitaturque &, qui ſemel, &, qui bis die cibum incontinenter, cantra conſuetudinem, adſumit. Item, neque ex nimio labore ſubitum ocium, neque ex nimio ocio ſubitus labor, ſine gravi noxa eſt. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit (*b*) adſueſcere. Omnem etiam (*c*) laborem facilius vel puer vel ſenex, quam inſuetus homo ſuſtinet. Atque ideo quoque nimis ocioſa vita utilis non eſt; quia poteſt incidere laboris neceſſitas. Si quando tamen inſuetus aliquis laboravit, aut multo plus, quam ſolet, etiam is qui adſuevit, huic jejuno dormiendum eſt: multo magis, ſi etiam os amarum eſt, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno eſt, ſed etiam in poſterum diem ita permanendum, niſi cito id quies ſuſtulit. Quod ſi factum eſt, ſurgere oportet, & lente paululum ambulare. At ſi ſomni neceſſitas non fuit, quia modice magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquantum eodem modo debet.

(a) *Aphor.* II. 16.
(b) *Aphor.* II. 50. II. *De Diæt.* XLIV. 2. 3.
(c) *Aph*, II, 49.

Communia deinde omnibus ſunt poſt fatigationem cibum ſumpturis, ubi paulum ambulaverunt, ſi balneum non eſt, calido loco, vel in ſole, vel ad ignem ungi, atque ſudare: ſi eſt, ante omnia in tepidario reſidere: deinde, ubi paulum conquieverunt, intrare & deſcendere in (*d*) ſolium; tum multo oleo ungi, leniterque perfricari; iterum in ſolium deſcendere: poſt hæc, os aqua calida fovere, deinde frigida. Balneum his fervens idoneum non eſt. Ergo ſi nimium alicui fatigato pene febris eſt, huic abunde eſt, loco tepido demittere ſe inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei adjectum ſit: deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes, quæ in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo, cui vinum & paulum contriti ſalis ſit adjectum. Poſt hæc, omnibus fatigatis aptum eſt, cibum ſumere, eoque humido uti; aqua, vel certe diluta potione eſſe contentos; maximeque ea, quæ moveat urinam. Illud quoque noſſe oportet, quod ex labore ſudanti frigidæ potio pernicioſiſſima eſt: atque etiam, cum ſudor ſe remiſit, itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus ASCLEPIADES inutilem eam judicavit. Quod in his verum eſt, quibus alvus facile, nec tuto, reſolvitur, quique facile inhorreſcunt: perpetuum in omnibus non eſt, cum potius naturale ſit, potione æſtuantem ſtomachum refrigerari, frigentem calefieri. Quod ita præcipio, ut tamen fatear, ne ex hac quidem cauſa ſudanti adhuc frigidam bibendam eſſe.

(d) Alveum *A. ad.* HEREN. *lib.* IV. 10.

Solet etiam prodeſſe, poſt varium cibum, frequenteſque dilutas potiones, vomitus, & poſtero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si aſſidua oſcitatio urget, invicem modo aqua, modo vinum bibendum eſt, raroque balneo utendum. Levatque laſſitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus cujuſdam laboris preſſit, id, quod in conſuetudine eſt, reficit. Fatigato quotidianum cubile (*e*) tutiſſimum eſt: inſolitum contra, laſſat. Quod enim contra (*f*) conſuetudinem eſt, nocet, ſeu molle, ſeu durum eſt.

Proprie quædam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipſo quoque itinere frequens frictio: poſt iter, primum ſedile, deinde unctio: tum calida aqua aut balneo magis inferiores partes, quam ſuperiores foveat. Si quis vero exuſtus in ſole eſt, huic in balneum protinus eundum eſt, perfundendumque oleo corpus & caput: deinde in ſolium bene calidum deſcendendum eſt, tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida eſt. At ei, qui perfrixit, opus eſt in laconico primum involuto ſedere, donec inſudet; tum ungi; deinde lavari: cibum modicum, potiones meracas adſumere.

Is vero, qui navigavit, & nauſea preſſus eſt, ſi multam bilem evomuit, vel abſtinere cibo debet, vel paulum aliquid adſumere. Si pituitam acidam effudit, utique ſumere cibum, ſed adſueto leviorem: ſi ſine vomitu nauſeavit, vel abſtinere, vel poſt cibum vomere. Qui vero

(e) *Aphor.* II. 48.
(f) *Aphor.* II. 50.

toto die, vel in vehiculo, vel in ſpectaculis ſedit, huic nihil currendum, ſed lente ambulandum eſt. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodeſſe conſueverunt. Si quis in balneo æſtuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum: ſi id non eſt, eodem modo frigida aqua adſumpta.

Ante omnia autem ſcire convenit (*g*) naturam corporis: quia alii graciles, alii obeſi ſunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii ſicciores; alios adſtricta, alios reſoluta alvus exercet. Raro quiſquam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere. Itemque alvum firmare is, cui fuſa: ſolvere is, cui adſtricta eſt. Succurrendumque ſemper parti maxime laboranti eſt.

De cauſis quæ implent corpus.

Implet autem corpus modica (*h*) exercitatio, frequentior quies, unctio, &, ſi poſt prandium eſt, balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, ſomnus & plenus & non nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, adſumpta per cibos & potiones maxime dulcia & pinguia, frequentior cibus, &, quantum pleniſſime poteſt digerere.

De his quæ extenuant corpus.

Extenuat corpus aqua calida, ſi quis in eam

(g) CICERO *de Orat.* II. 44.
(h) CASSIODOR *Variar.* I. *Ep.* 39.

descendit, magisque si salsa est: in jejuno balneum, inurens sol, & omnis calor, cura, vigilia, somnus nimium vel brevis vel longus: lectus, per æstatem, terra; hieme, durum cubile: cursus, multa ambulatio, omnisque vehemens exercitatio, vomitus, dejectio, acidæ res & austeræ, & semel in die adsumptæ epulæ, & vini non perfrigidi potio jejuno in consuetudinem adducta.

Cum vero inter extenuantia posuerim vomitum & dejectionem, de his quoque propria quædam dicenda sunt. Rejectum esse ab ASCLEPIADE vomitum (*i*) in eo volumine, quod de tuenda sanitate composuit, video: neque reprehendo, si offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius processit. Idem purgationes (*k*) quoque eodem volumine expulit. Et sunt hæ perniciosæ, si nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed hæc tamen submovenda esse, non est perpetuum: quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & non nisi cum opus est, adhibeantur. Ergo ille quoque ipse, si quid jam corruptum esset, expelli debere confessus est: ita non ex toto res condemnanda est. Sed esse ejus etiam plures causæ possunt: estque in ea quædam paulo subtilior observatio adhibenda.

De Vomitu.

Vomitus utilior est (*l*) hieme, quam æstate.

(i) PLIN. *L.* XXVI. 3.
(k) SCRIBON. LARG. *Epist. ad* CALLIST.
(l) *De Salubr. Diæt.* VI. 2. 3. 4.

nam tum & pituitæ plus, & capitis gravitas major ſubeſt. (*m*) Inutilis eſt gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus: utilis vero plenis & bilioſis omnibus, ſi vel nimium ſe repleverunt, vel parum concoxerunt. Nam, ſive plus eſt, quam quod concoqui poſſit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet: ſive jam corruptum eſt, nihil commodius eſt, quam id, qua via (*n*) primum expelli poteſt, ejicere. (*o*) Itaque, ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum ſunt, ad hunc protinus confugiendum eſt. Idem prodeſt ei, cui pectus (*p*) æſtuat, & frequens ſaliva, vel nauſea eſt; aut ſonant aures, aut madent oculi, aut (*q*) os amarum eſt. Similiterque ei, qui vel cælum, vel locum mutat; hiſque, quibus, ſi per plures dies non vomuerunt, dolor præcordia infeſtat. Neque ignoro, inter hæc præcipi quietem; quæ non ſemper contingere poteſt agendi neceſſitatem habentibus: nec in omnibus idem facit. Itaque iſtud luxuriæ cauſa fieri non oportere confiteor: interdum valetudinis cauſa recte fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat.

Qui vomere poſt cibum volet, ſi ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet adſumere; ſi difficilius, aquæ vel ſalis, vel mellis paulum adjicere. At, qui mane vomiturus eſt,

---

(m) *De loc. in Hom. L.* V. II. 12.
(n) *Aph.* IV. 6.
(o) SORAN. EPHES. *Iſagog.* c. 7.
(p) *Aph.* IV. 17.
(q) *Aphor.* IV. 17. *Coac. Prænot.* 200.

ante bibere mulſum, vel hyſſopum eſſe, aut (q) radiculam debet; deinde aquam tepidam, ut ſupra ſcriptum eſt, bibere. Cætera, quæ antiqui medici præceperunt, ſtomachum omnia infeſtant. Poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, paulum cibi, ſed hujus idonei, guſtandum; & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi ſunt, ſiquidem vomitus fauces exaſperavit. Qui vomuit, ſi mane id fecit, ambulare debet, tum ungi, deinde cœnare: ſi poſt cœnam, poſtero die lavari, & in balneo ſudare. Huic proximus cibus mediocris utilior eſt: iſque eſſe debet cum pane heſterno, vino auſtero meraco, & carne aſſa, cibiſque omnibus quam ſicciſſimis. Qui vomere bis in menſe vult, melius conſulet, ſi biduo (r) continuarit, quam ſi poſt quintumdecimum diem vomuerit; niſi hæc mora gravitatem pectori faciet.

De Dejectionibus.

Dejectio autem a medicamento quoque petenda eſt, ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt. Quid enim inter hæc adjuvare poſſunt quies & inedia, per quæ illa maxime eveniunt? Qui dejicere volet, primum cibis viniſque utatur his, quæ hoc præſtant. Dehinc, ſi parum illa proficiunt, aloen ſumat. Sed purgationes quoque, ut interdum neceſſariæ ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum adferunt. Adſueſcit enim non ali cor-

(r) SORAN. EPHES. I. *Iſagog.* c. VII.
(ſ) *De Salubri Diæt. T.* VII. 13.

pus ; & ob hoc infirmum erit ; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas ſit.

De his quæ calefaciunt, & refrigerant corpus.

Calefaciunt unctio, aqua (*t*) ſalſa, magiſque ſi calida eſt, omnia ſalſa, vinum auſterum. Contra (*u*) refrigerant, in jejuno, amara, carnoſa ; ſi poſt cibum eſt, balneum, & ſomnus, niſi nimis longus eſt ; & omnia acida ; aqua quam frigidiſſima ; oleum, ſi aqua miſcetur ; & lotus (*u*).

De his quæ humidant, & ſiccant.

Humidum autem corpus efficit labor minor, quam ex conſuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio ; poſt hanc, ambulatio, & (*x*) vigilia. Per ſe quoque ambulatio multa & vehemens, & matutinæ exercitationi non protinus cibus adjectus ; ea genera eſcæ, quæ veniunt ex locis frigidis, & pluviis, & riguis. Contra ſiccant immodica exercitatio, fames, unctio, ſine aqua calor, ſal immodicus, frigida aqua, cibus exercitationi ſtatim ſubjectus, & is ipſe ex ſiccis & æſtuoſis locis veniens.

De his quæ alvum adſtringunt & ſolvunt.

Alvum adſtringit labor, ſedile, creta figularis corpore

(t) *II. De Diæt.* XXXV. 4.
(u) *De Diæta.* XXXV. 7.
(u*) Vox ſuſpecta,
(x) Siccare, *ait* GALENUS *M Med. c.* 7.

corpori illita, cibus imminutus, & is ipse semel die adsumptus ab eo, qui bis solet: exigua potio, neque adhibita, nisi cum cibi quis quantum adsumpturus est, cepit: post cibum quies. Contra solvit aucta ambulatio atque esca, motus qui post cibum est, subinde potiones cibo immixtæ. Illud quoque scire oportet, quod ventrem vomitus solutum comprimit is vomitus, qui statim post cibum est: solvit is, qui tarde supervenit.

De ætatum varietate.

Quod ad ætates vero pertinet, inediam facillime sustinent (*y*) mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri & senectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo sæpius debet cibum adsumere; maximeque eo eget, (*z*) qui increscit. Calida lavatio; & pueris & senibus apta est. Vinum dilutius pueris, senibus meracius, neutri ætati, quæ inflationes movent. Juvenum minus, quæ adsumant, & quomodo curentur, interest. Quibus juvenibus fluxit alvus (*a*), plerumque in senectute contrahitur. Quibus in adolescentia adstricta, sæpe in senectute solvitur. (*b*) Melior est autem in juvene fusior, in sene adstrictior.

De varietate temporum.

Tempus quoque anni considerare oportet. Hie-

(y) *Aphor.* I. 13, 14.
(z) *Aphor.* I. 14. CASSII *Medic. Probl.* 46.
(a) *Aphor.* II. 20. 53.
(b) *Aph.* II. 53.

me plus eſſe (*c*) convenit; minus, ſed meracius bibere; multo pane uti, carne potius elixa, modice oleribus; ſemel die cibum capere, niſi ſi nimis venter adſtrictus eſt. Si prandet aliquis, utilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius utendum eſt, vel calorem moventibus. Venus tum non æque pernicioſa eſt. At vere (*d*) paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, ſed dilutius bibendum eſt: magis carne utendum, magis oleribus, tranſeundum paulatim ab elixis ad aſſa. Venus eo tempore anni tutiſſima eſt.

De diæta ciborum potionumque.

Æſtate vero & (*e*) potione & cibo ſæpius corpus eget; ideo prandere quoque commodum eſt. Eo tempore aptiſſima ſunt & caro & olus: potio quam dilutiſſima, ut & ſitim tollat, nec corpus incendat: frigida lavatio, caro aſſa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut ſæpius autem cibo utendum ſic exiguo eſt.

Autumnalis diæta.

Per autumnum vero, propter (*f*) cæli varietatem, periculum maximum eſt. Itaque neque ſine veſte, neque ſine calceamentis prodire

---

(c) *De Sal. diæt.* I. 2. *De diæt.* III. III. *N.* II. 12. 13. *Aph.* I. 15. ORIB. SARD. *de Vict. rat.* ÆGIN. I. 53.
(d) *De Sal. diæt.* I. 8.
(e) *De Diæt. ſal.* I. 17.
(f) *Aph.* III. 4.

oportet, præcipueque diebus frigidioribus, neque sub divo noctu dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero jam paulo (*g*) plenore uti licet; minus, sed meracius bibere. Poma (*h*) nocere quidam putant, quæ immodice toto die plerumque sic adsumuntur, ut ne quid ex densiore cibo remittatur. Ita non hæc, sed (*i*) consummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxa est. Sed his uti non sæpius, quam alio cibo convenit. Denique aliquid densiori cibo, cum hic accidit, necessarium est demi. Neque (*k*) æstate vero, neque autumno utilis venus est. Tolerabilior tamen per autumnum: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum est.

CAP. IV.

De his quibus Caput infirmum est.

PROXIMUM est, ut de his dicam, qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum est, is si bene concoxit, leniter perfricare id mane manibus suis debet; nunquam id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutem tondere: utileque lunam (*a*) vitare, maximeque ante ipsum lunæ solisque concursum: sed nusquam post cibum progredi. Si cui capilli sunt,

(g) *De Salubr. Diæt.* I. 25.
(h) ÆGINET. I. 53. *de Affect. L.* I. 3.
(i) *Aphor.* II. 51. ACTUAR. *M. M.* III. 9.
(k) AETIUS *Tetrab.* I. *Serm.* III. c. 8.
(a) MACROB. *Saturn.* VII. 16.

eos quotidie pectere: multum ambulare; sed, si licet, neque sub tecto, neque in sole: utique autem vitare solis ardorem, maximeque post cibum & vinum: potius ungi, quam lavari; nunquam ad flammam ungi, interdum ad prunam.

Si in balneum venit, sub veste primum paulum in tepidario insudare, ibi ungi, tum transire in calidarium; ubi sudarit, in solium non descendere, sed multa calida aqua per caput se totum perfundere, tum tepida, dein frigida; diutiusque ea caput, quam cæteras partes perfundere; deinde id aliquandiu perfricare; novissime detergere & ungere. Capiti nihil æque prodest atque aqua frigida. Itaque is, cui hoc infirmum est, per æstatem id bene largo canali quotidie debet aliquandiu subjicere. Semper autem, etiamsi sine balneo unctus est, neque totum corpus refrigerari sustinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum cæteras partes adtingi nolit, demittere id, ne ad cervices aqua descendat; eamque, ne quid oculis, aliisve partibus noceat, defluentem subinde manibus ad hoc regerere.

Huic modicus cibus necessarius est, quem facile concoquat: isque, si jejuno caput læditur, adsumendus etiam medio die est: si non læditur, semel potius. Bibere huic assidue vinum dilutum lene, quam aquam magis expedit; ut, cum caput gravius esse cœperit, sit, quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua semper utilia sunt: medicamentum utrumque est, cum invicem adsumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non est, utique post cœnam: post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est; maxime tamen vomitus alienus est.

CAP. V.

De his qui lippitudine, gravedine, destillatione, tonsillisque laborant.

NEQUE vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est: præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cælum Austri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis sit post cibum aut contentio, aut fatigatio animi; tum his præcipue, qui vel capitis, vel arteriæ dolores habere consueverunt, vel quoslibet alios oris adfectus. Vitari etiam gravedines, destillationesque possunt, si quam minime is, qui his opportunus est, aërem vel loca aquasque mutat; si caput in sole protegit, ne incendatur, neve subitum ex repentino nubilo frigus dimoveat: si post concoctionem jejunus caput radit: si post cibum neque legit, neque scribit.

CAP. VI.

Ad solutam Alvum remedia.

QUEM vero frequenter cita alvus exercet, huic opus est pila similibusque superiores partes exercere; dum jejunus est, ambulare; vitare solis nimium ardorem, continua balnea,

ungi citra ſudorem; non uti cibis variis, minimeque jurulentis aut leguminibus, oleribuſve his, quæ celeriter deſcendunt; omnia denique ſumere, quæ tarde concoquuntur. Venatio, durique piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime juvant. Nunquam vinum ſalſum bibere expedit, ne tenue quidem; aut dulce; ſed auſterum, & plenius, neque id ipſum pervetus. Si mulſo uti volet, id ex decocto melle faciendum eſt. Si frigidæ potiones ventrem ejus non turbant, his utendum potiſſimum eſt. Si quid offenſæ in cœna ſenſit, vomere debet; idque poſtero quoque die facere: tertio, modici ponderis panem ex vino eſſe, aut ova fricta ex oleo, vel ex defruto, ſimilibuſque aliis: deinde ad conſuetudinem redire. Semper autem poſt cibum conquieſcere, ac neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni dimoveri.

CAP. VII.

Remedia ad Coli dolorem.

AT ſi laxius inteſtinum dolere conſuevit, quod κόλον nominant, cum id nihil niſi genus inflationis ſit, id agendum eſt, ut concoquat aliquis; ut lectione, & aliis generibus exerceatur; utatur balneo calido, cibis quoque & potionibus calidis; denique omnimodo frigus evitet, item dulcia omnia, leguminaque, & quicquid inflare conſuevit.

CAP. VIII.

Quæ agenda ſint Stomacho laborantibus.

SI QUIS vero ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare; tum pila, vel armis, aliove quo genere, quo ſuperior pars movetur, exerceri. Non aquam, ſed vinum calidum bibere jejunus. Cibum bis die adſumere; ſic tamen, ut facile concoquat. Uti vino tenui & auſtero; & poſt cibum, frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, præcordiorum dolor, nauſea, & nolentium vomitus, in jejuno dolor capitis. Quæ in quo non ſunt, infirmi ſtomachi eſt. Neque credendum utique noſtris eſt, qui cum in adverſa valetudine vinum aut frigidam aquam concupierunt, delitiarum patrocinium in accuſationem non merentis ſtomachi habent. At, qui tarde concoquunt, & quorum ideo præcordia inflantur, quive propter ardorem aliquem noctu (a) ſitire conſueverunt, ante quam conquieſcant, duos treſve cyathos per tenuem fiſtulam bibant. Prodeſt etiam adverſus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel ungi vel lavari; aſſidue vinum frigidum bibere; & poſt cibum, magnam potionem, ſed, ut ſupra dixi, per ſiphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus aceſcit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At

(a) *Aphor.* v. 27.

ſi cui ex hoc frequens dejectio incidit, quotiens alvus ei conſtiterit, frigida potione potiſſimum utatur.

C A P. IX.

Quid obſervandum ſit dolore nervorum laborantibus.

SI cui vero dolere nervi ſolent, quod in podagra chiragrave eſſe conſuevit, huic, quantum fieri poteſt, exercendum id eſt quod adfectum eſt, objiciendumque labori & frigori: niſi cum dolor increvit; ſub quo quies optima eſt. Venus ſemper inimica eſt. Concoctio, ſicut in omnibus corporis adfectibus, neceſſaria. Cruditas enim id maxime lædit, & quotiens offenſum corpus eſt, vitioſa pars maxime ſentit. Ut concoctio autem omnibus vitiis occurrit, ſic rurſus aliis frigus, aliis calor.

Quæ ſequi quiſque pro (*a*) habitu corporis ſui debet. Frigus inimicum eſt ſeni, tenui, vulneri (*b*), præcordiis, inteſtinis, veſicæ, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus (*c*), oſſibus, dentibus, nervis, vulvæ, cerebro. Idem ſummam cutem facit pallidam, aridam (*d*), duram, nigram. Ex hoc horrores tremoreſque naſcuntur. At prodeſt (*e*) juvenibus, & omnibus plenis. Erectiorque mens eſt, & melius concoquitur, ubi frigus quidem eſt, ſed cavetur.

(a) *Aph.* III. 2.
(b) *Aph.* V. 24.
(c) *Aph.* V. 18.
(d) *Aph.* V. 20.
(e) *Aph.* V. 21.

Aqua vero frigida infuſa, præterquam capiti, etiam ſtomacho prodeſt (*f*). Item articulis doloribuſque, qui ſunt ſine ulceribus (*g*). Item rubicundis nimis hominibus, ſi dolore vacant. Calor autem adjuvat omnia, quæ frigus infeſtat: item lippientes, ſi nec dolor, nec lachrymæ ſunt: nervos (*h*) quoque, qui contrahuntur; præcipueque ea ulcera, quæ ex frigore ſunt. Idem corporis colorem bonum facit: urinam movet. Si nimius eſt, corpus (*i*) effeminat, nervos (*k*) emollit, ſtomachum ſolvit. Minime vero aut frigus aut calor tuta ſunt, ubi (*l*) ſubita inſuetis ſunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, ſtrumas excitat. Calor concoctionem prohibet, ſomnum aufert, ſudore digerit, obnoxium morbis peſtilentibus corpus efficit.

CAP. X.

Obſervatio in Peſtilentia.

EST etiam obſervatio neceſſaria, qua quis in peſtilentia utatur adhuc integer, cum tamen ſecurus eſſe non poſſit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare. Ubi id non licet, geſtari, ambulare ſub divo, ante æſtum, leniter; eodemque modo ungi: &, ut ſupra comprehenſum eſt,

(f) *Aph.* V. 25.
(g) *Aph.* V. 23.
(h) *Aph.* V. 22.
(i) *Aph.* V. 16.
(k) *Aph.* V. 22.
(l) *Aph.* III. 1.

vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem, multoque magis se continere. Si qua gravitas in corpore est, tum neque mane surgendum, neque pedibus nudis ambulandum est, minimeque post cibum, aut balneum: neque jejuno, neque cœnato vomendum est: neque movenda alvus; atque etiam, si per se mota est, comprimenda est. Abstinendum potius, si plenius corpus est. Itemque vitandum balneum, sudor, meridianus somnus, utique si cibus quoque antecessit; qui tamen semel die tunc commodius adsumitur; insuper etiam modicus, ne cruditatem moveat. Alternis diebus invicem, modo aqua, modo vinum bibendum est. Quibus servatis, ex reliqua victus consuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero hæc in omni pestilentia facienda sint, tum in ea maxime, quam Austri excitarint. Atque etiam peregrinantibus eadem necessaria sunt, ubi gravi tempore anni discesserunt ex suis sedibus, vel ubi in graves regiones venerunt. Ac si cætera res aliqua prohibebit, utique abstinere debebit: atque ita a vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui supra positus est, modo, transitus ei esse.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

INSTANTIS autem valetudinis ſigna complura ſunt. In quibus explicandis non dubitabo auctoritate antiquorum virorum uti, maximeque HIPPOCRATIS; cum recentiores quoque medici, quamvis in curationibus mutarint, tamen hæc illum optime præſagiſſe fateantur. Sed antequam dico, quibus præcedentibus morborum timor ſubſit; non alienum videtur exponere, quæ tempora anni, quæ tempeſtatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna ſint, quod genus adverſæ valetudinis in quoque timeri maxime poſſit. Non (*a*) quod non omni tempeſtatum genere, omnis ætatis, omnis habitus homines per omnia genera morborum & ægrotent & moriantur; ſed quod frequentius tamen quædam eveniant. Ideo utile eſt ſcire unumquemque, quid, & quando maxime caveat.

(a) *Aph.* III. 19.

CAP. I.

Quæ anni tempora, quæ tempeſtatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora vel tuta vel morbis opportuna ſint, & quod valetudinis genus in quoque timeri poſſit.

IGITUR ſaluberrimum (*a*) ver eſt: proxime deinde ab hoc, hiems: periculoſior æſtas: autumnus (*b*) longe periculoſiſſimus. Ex tempeſtatibus vero optimæ (*c*) æquales ſunt, ſive frigidæ, ſive calidæ: peſſimæ, quæ maxime variant. Quo fit, ut (*d*) autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus calor: nocturnis atque matutinis, ſimulque etiam veſpertinis, frigus eſt. Corpus ergo, & æſtate, & ſubinde meridianis caloribus relaxatum, ſubito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit, ſic quandocunque evenit, noxium eſt. Ubi æqualitas autem eſt, ſaluberrimi ſunt (*e*) ſereni dies: meliores pluvii, quam tantum nebuloſi, nubilive: optimique hieme, qui omni vento vacant: æſtate, quibus Favonii perflant. Si genus aliud ventorum eſt, ſalubriores Septentrionales, quam Subſolani, vel (*f*) Auſtri ſunt. Sic tamen hæc, ut interdum regionum ſorte mutentur. Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus ve-

(a) *Aph.* III. 9.
(b) *Aph.* III. 9.
(c) *Aph.* III. 9.
(d) *Aph.* III. 8.
(e) *Aph.* III. 15.
(f) GALEN. *de Theriac. l.* I. *c.* II. *p.* 945. *T.* 13.

niens, ſalubris; a mari, gravis eſt. Neque ſolum in bono tempeſtatum habitu certior valetudo eſt; ſed pejores morbi quoque, ſi qui inciderunt, leviores ſunt, & promptius finiuntur. Peſſimum ægro eſt cœlum, quod ægrum fecit, adeo ut in id quoque genus, quod naturâ pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris (*g*) mutatio ſit.

Ætas media tutiſſima eſt: quia neque juventæ calore, neque ſenectutis frigore infeſtatur. Longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia magis patet.

Corpus autem habiliſſimum quadratum eſt, neque gracile, neque obeſum. Nam longa (*h*) ſtatura, ut in juventa decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur. Gracile corpus infirmum: obeſum hebes eſt.

Vere tamen maxime, quæcunque (*i*) humoris motu novantur, in metu eſſe conſuerunt. Ergo tum lippitudines, puſtulæ, profuſio (*k*) ſanguinis, abſceſſus corporis, quæ ἀποςήματα Græci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν adpellant, inſania, morbus comitialis, angina, gravedines, deſtillationes oriri ſolent. Hi quoque morbi, qui in articulis nerviſque modo urgent, modo quieſcunt, tum maxime & inchoantur & repetunt.

At æſtas (*l*) non quidem vacat pleriſque (*m*) his morbis, ſed adjicit febres, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi dejectiones, auricularum dolores, ulcera oris, cancros, cum in cæteris qui-

---

(g) *Aph.* III. 3.
(h) DICÆARCH. *Geogr.* c. X. p. 56. *Aph.* II. 54.
(i) SORAN. EPHES. *Iſag.* c. 5.
(k) *Aph.* III. 20.
(l) *Aph.* III. 21.
(m) SORAN. EPHES. *Iſag.* c. 5.

dem partibus, tum maxime obſcœnis; & quicquid ſudore hominem reſolvit.

Vix quicquam ex (*n*) his in autumnum non incidit: ſed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Græci φθίσιν nominant; urinæ difficultas, στραγγουρίαν quam adpellant; tenuioris inteſtini morbus, quem εἰλεὸν nominant. Fit item lævitas inteſtinorum, quæ λειεντερία vocatur; coxæ dolores, morbi comitiales.

Idemque tempus & diutinis malis fatigatos, & ab æſtate etiam proxima preſſos interimit; & alios novis morbis conficit; & quoſdam longiſſimis implicat, maximeque quartanis, quæ per hiemem quoque exerceant. Neque aliud magis tempus peſtilentiæ patet, cujuſcumque ea generis eſt; quamvis variis rationibus nocet. Hiems autem (*o*) capitis dolores, tuſſim, & quicquid in faucibus, in (*p*) lateribus, in viſceribus mali contrahitur, irritat.

Ex tempeſtatibus (*q*), Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem (*r*) adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris. Sanum tamen (*s*) corpus ſpiſſat, & mobilius atque expeditius reddit. Auſter (*t*) aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolorem movet, alvum ſolvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Cæteri venti, quo huic

(n) *Aphor.* III. 22.
(o) *Aphor.* III. 23.
(p) Cæl. Aurel. *Acut. Morb.* II.
(q) *Aph.* III. 5.
(r) *Aph.* III. 17. 13.
(s) *Aph.* III. 17.
(t) *Aph.* III. 17.

vel illi propiores ſunt, eo magis vicinos his illiſve adfectus faciunt.

Calor omnis & jecur & lienem inflammat, mentem hebetat, &, ut (*u*) anima deficiat, ut ſanguis prorumpat, efficit. Frigus modo (*x*) nervorum diſtentionem, modo rigorem infert; illud σπασμὸς, hoc τέτανος Græce nominatur: nigrorem in ulceribus, & horrorem in febribus excitat. In ſiccitatibus (*y*), acutæ febres, lippitudines (*z*), tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres (*a*), longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio nervorum, quam παράλυσιν Græci nominant.

Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante præceſſerint. Si hiems ſicca Septentrionales ventos habuit, ver autem Auſtros & pluvias exhibet, fere ſubeunt (*b*) lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, præcipue in muliebribus. Si vero, Auſtri (*c*) pluviæque hiemem occuparunt, ver autem frigidum & ſiccum eſt, gravidæ quidem feminæ, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ vero quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Cæteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, gravedines atque deſtillationes male habent. At ſi a prima hieme Auſtri ad ultimum ver continuarint, laterum dolores, & inſania febricitantium, quam φρενῖτιν adpellant, quam

(u) *Apor.* V. 16.
(x) *Aph.* V. 17.
(y) *Aph.* III. 7.
(z) *Aph.* III. 16.
(a) *Aph.* III. 16.
(*b*) *Aph.* III. 11.
(c) *Aph.* III. 12.

celerrime rapiunt. Ubi vero calor a primo vere orſus æſtatem quoque ſimilem (*d*) exhibet, neceſſe eſt multum ſudorem in febribus ſubſequi. At ſi ſicca æſtas (*e*) Aquilones habuit, autumno vero imbres Auſtrique ſunt, tota hieme, quæ proxima eſt, tuſſis, deſtillatio, raucitas, in quibuſdam etiam tabes oritur. Sin autem autumnus quoque æque ſiccus (*f*) iiſdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit: durioribus vero inſtare poſſunt & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile naſcuntur.

(*g*) Quod ad ætates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, & æſtate prima tutiſſimi ſunt: ſenes æſtate & autumni prima parte: juvenes hieme, quique inter juventam ſenectutemque ſunt. Inimicior ſenibus hiems, æſtas adoleſcentibus eſt. Tum ſi qua imbecillitas oritur, proximum eſt, ut infantes, teneroſque adhuc pueros ſerpentia (*h*) ulcera oris, quæ ἄφθας Græci nominant, vomitus, nocturnæ vigiliæ, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant. Propria etiam (*i*) dentientium, gingivarum exulcerationes, diſtentiones nervorum, febriculæ, alvi dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quæ pericula pleniſſimi

(d) *Aph.* III. 6.
(e) *Aph.* III. 13.
(f) *Aph.* III. 4.
(g) *Aph.* III. 18.
(h) *Aph.* III. 24.
(i) *Aph.* III. 25.

niſſimi cujuſque ſunt, & cui maxime venter adſtrictus eſt.

At ubi ætas paulum proceſſit (*k*), glandulæ, & vertebrarum, quæ in ſpina ſunt, aliquo inclinationes, ſtrumæ, verrucarum quædam genera dolentia, ἀκροχορδόνας Græci adpellant, & plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero jam pube (*l*), ex iiſdem multa, & longæ febres, & ſanguinis ex naribus curſus. Maximeque omnis pueritia (*m*), primum circa quadrageſimum diem, deinde ſeptimo menſe, tum ſeptimo anno, poſtea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menſtruis finita (*n*) ſunt, fere longa ſunt: ſæpius tamen his morbi pueriles, qui diutius manſerunt, terminantur.

Adoleſcentia (*o*) morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime objecta eſt: fereque juvenes ſunt, qui ſanguinem exſpuunt. Poſt hanc ætatem (*p*) laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, inſania, ſanguinis per quædam etiam velut ora venarum, αἱμοῤῥοΐδας Græci adpellant, profuſio. In ſenectute (*q*), ſpiritus & urinæ difficultas, gravedo, articulorum & renum dolores, nervorum (*r*) reſolutiones, malus corporis habitus, καχεξίαν Græci adpellant, noctur-

(k) *Aph.* III. 26.
(l) *Aph.* III. 27.
(m) *Aph.* III. 28.
(n) *Aph.* III. 28.
(o) *Aph.* III. 29.
(p) *Aph.* III. 30.
(q) *Aph.* III. 31.
(r) *Aph.* III. 31. VI. 57.

næ vigiliæ, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, præcipueque soluta alvus, &, quæ sequuntur hanc; tormina, vel lævitas intestinorum, cæteraque fusi ventris mala.

Præter hæc graciles, tabes, dejectiones, destillationes, item viscerum & laterum dolores fatigant. Obesi plerunque acutis morbis, & difficultate spirandi strangulantur, subitoque (s) sæpe moriuntur, quod in corpore tenuiore vix evenit.

CAP. II.

De signis adversæ valetudinis futuræ.

ANTE adversam autem valetudinem, ut supra dixi, quædam notæ oriuntur; quarum omnium commune est, aliter se corpus habere, atque consuevit; neque in pejus tantum, sed etiam in melius. Ergo si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, (a) suspecta habere bona sua debet. Quæ quia neque in eodem habitu subsistere; neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, revolvuntur. Pejus tamen signum est, ubi aliquis contra consuetudinem emarcuit, & colorem decoremque amisit: quoniam in his, quæ superant, est quod morbus demat; in his quæ desunt, non est quod ipsum morbum ferat.

Præter hæc, protinus timeri debet, si gravio-

(s) *Aph.* II. 44.
(a) *Aphor.* I. 3.

ra membra ſunt; ſi crebra ulcera oriuntur; ſi corpus ſupra conſuetudinem (*b*) incaluit; ſi gravior ſomnus preſſit; ſi tumultuoſa ſomnia fuerunt; ſi ſæpius expergiſcitur aliquis, quam adſuevit, deinde iterum ſoporatur; ſi corpus dormientis circa partes aliquas contra conſuetudinem (*c*) inſudat, maximeque ſi circa pectus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas.

Item, ſi marcet animus; ſi loqui & moveri piget; ſi corpus torpet; ſi dolor præcordiorum eſt, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis evenit, capitis; ſi ſalivæ plenum eſt os; ſi oculi cum dolore vertuntur; ſi tempora adſtricta ſunt; ſi membra inhorreſcunt; ſi ſpiritus gravior eſt; ſi circa frontem intentæ venæ moventur; ſi frequentes oſcitationes; ſi genua quaſi fatigata ſunt, totumque (*d*) corpus laſſitudinem ſentit.

Ex quibus ſæpe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. In primis tamen illud conſiderandum eſt, num cui ſæpius horum aliquid eveniat, neque ideo corporis ulla difficultas ſubſequatur. Sunt enim quædam proprietates hominum, ſine quarum notitia non facile quicquam in futurum præſagiri poteſt. Facile itaque ſecurus eſt in his aliquis, quæ ſæpe ſine periculo evaſit. Ille ſolicitari debet, cui hæc nova ſunt; aut qui iſta nunquam ſine cuſtodia ſui tuto habuit.

(b) *Aph.* IV. 39.
(c) *Aph.* IV. 38.
(d) *Aph.* II. 5.

CAP. III.

Quæ bona in ægrotantibus signa sint.

UBI vero febris aliquem occupat, scire licet, non periclitari, si in latus aut dextrum aut sinistrum, ut ipsi in usu est, cubat (*a*), cruribus paulum reductis; qui fere sani quoque jacentis habitus est: si facile convertitur; si noctu dormit, si interdiu vigilat; si ex facili spirat; si non conflictatur; si circa umbilicum (*b*) & pubem cutis plana est; si præcordia ejus sine ullo sensu doloris æqualiter mollia in utraque parte sunt: quod si paulo tumidiora sunt, tamen digitis cedunt & non dolent. Hæc valetudo, ut spacium aliquod habebit, sic tuta erit. Corpus quoque, quod æqualiter molle & calidum est, quodque æqualiter (*c*) totum insudat, & cujus febricula (*d*) eo sudore finitur, securitatem pollicetur. Quando jam ad sanitatem venit corpus, sternutamentum etiam inter bona indicia est, & cupiditas (*e*) cibi vel a principio servata, vel etiam post fastidium orta.

Neque terrere debet ea febris, quæ eodem die finita est: ac ne ea quidem, quæ, quamvis longiore tempore tenuit, tamen ante alteram acces-

(a) ACTUAR. *M. Med.* II. 3.
(b) *Aph.* II. 35.
(c) *De Judicat.* I. 3.
(d) *Aph.* IV. 55.
(e) *Aphor.* II. 31.

ſionem ex toto quievit, ſic, ut corpus integrum, quod ἐιλικρινὲς Græci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe ex bile & pituita debet: & in urina ſubſidere album, læve (*f*), æquale; ſic ut etiam, ſi quæ quaſi nubeculæ innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui a periculo tutus eſt, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine adſuevit, modoque convenientia his, quæ adſumuntur. Pejor cita alvus eſt, ſed ne hæc quidem terrere protinus debet, ſi matutinis temporibus coacta magis eſt, aut ſi procedente tempore paulatim contrahitur, & rufa eſt: neque (*g*) fœditate odoris ſimilem alvum ſani hominis excedit. Ac lumbricos (*h*) quoque aliquos ſub ſine morbi deſcendiſſe, nihil nocet. Si inflatio ſine inflammatione in ſuperioribus partibus (*i*) dolorem tumoremque fecit, bonum ſignum eſt ſonitus ventris inde ad inferiores partes devolutus; magiſque etiam, ſi ſine difficultate, cum ſtercore exceſſit.

CAP. IV.

Mala ſigna ægrotantium.

CONTRA gravis morbi periculum eſt, ubi ſupinus æger jacet, porrectis manibus, & cruribus: ubi reſidere vult in ipſo acuti morbi

(f) *De Judicat.* I. 8.
(g) *De Judicat.* I. 6.
(h) *De Judicat.* I. 7.
(i) *Prænot.* X. I. *Aph.* IV. 72.

impetu, præcipueque pulmonibus laborantibus: ubi nocturna vigilia premitur, etiamsi interdiu somnus accedit, ex quo tamen pejor est, qui inter quartam horam & noctem, quam qui a matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere sine continuo (*a*) delirio esse non potest. Neque vero signum bonum est, somno ultra (*b*) debitum urgeri: pejusque, quo magis sopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est, vehementer & crebro spirare: a sexto (*c*) die cœpisse inhorrescere: pus exspuere: vix exscreare: dolorem habere continuum: difficulter ferre morbum: jactare brachia & crura: sine voluntate (*d*) lachrymare: habere humorem (*e*) glutinosum dentibus inhærentem; cutem circa (*f*) umbilicum & pubem macram; præcordia (*g*) inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta; magisque, si hæc dextra parte quam sinistra sunt: periculosissimum tamen est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.

Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter emacrescere: caput & pedes manusque (*h*) frigidas habere, ventre & lateribus calentibus; aut frigidas (*i*) extremas partes acuto morbo urgente;

(a) *Aph.* VII. 18.
(b) *Aph.* II. 3.
(c) *Aph.* IV. 29.
(d) *Aph.* IV. 52. VIII. 2.
(e) *Aph.* IV. 53.
(f) *Aph.* II. 35.
(g) *Aph.* II. 28.
(h) *Aph.* VIII. 12.
(i) *Aph.* VII. 1. 26.

aut post sudorem (*k*) inhorrescere; aut post vomitum (*l*) singultum esse, vel rubere oculos; aut (*m*) post cupiditatem cibi; postve longas febres hunc fastidire; aut multum sudare; maximeque frigido sudore; aut habere sudores non per totum corpus æquales, quique febrem non finiant.

Malæ etiam febres, quæ quotidie tempore eodem revertantur; quæve semper pares accessiones habeant, neque (*n*) tertio quoque die leventur; quæve sic continuent, ut per accessiones increscant, per decessiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Pessimum est, si ne levatur quidem febris, sed æque concitata continuat. Periculosum est etiam, post arquatum (*o*) morbum febrem oriri; utique si præcordia dextra parte dura manserunt, aut dolentibus iis læva. Nulla acuta febris leviter terrere nos debet. Neque unquam in acuta (*p*) febre, aut a somno non est terribilis nervorum distentio. Timere etiam ex somno (*q*), mali morbi est. Itemque in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrumve aliquod esse resolutum. Ex quo casu quamvis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur.

Vomitus etiam periculosus est sinceræ pituitæ vel bilis; pejorque, si viridis, aut (*r*) niger est. At mala urina est, in qua subsidunt subru-

(k) *Aph.* VII. 4.
(l) *Aph.* VII. 3.
(m) *Aph.* VII. 6.
(n) *Aph.* IV. 43.
(o) *Aph.* IV. 62.
(p) *Aph.* IV. 66.
(q) *Aph.* IV. 67.
(r) *Aph.* IV. 22.

bra aut livida: deterior, in qua quasi fila quædam tenuia atque alba: pessima ex his, si tanquam ex furfuribus factas nubeculas repræsentat. Diluta quoque, atque alba, vitiosa est, (s) sed in phreniticis maxime. Alvus autem mala est, ex toto suppressa. Periculosa etiam, quæ inter febres fluens conquiescere hominem in cubili non patitur; utique, si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Præter hæc periculum ostendit id, quod excernitur, si est exiguum, glutinosum, læve, album, idemque subpallidum: vel si est aut lividum, aut biliosum, aut cruentum, aut pejoris odoris, quam ex consuetudine (t). Malum est etiam, quod post febres longas sincerum est.

CAP. V.

De signis longæ valetudinis.

POST hæc indicia, notum est longum morbum fieri, sic enim necesse est, nisi occidit. Neque ulla alia spes in magnis est, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præstet. Protinus tamen signa quædam sunt, ex quibus colligere possumus, morbum, etsi non interemerit, longius tamen tempus habiturum.

(s) *Aph.* IV. 72.
(t) *Aph.* VII. 6.

Ubi frigidus (*a*) sudor inter febres non acutas circa caput tantum, & cervices oritur; aut ubi, febre non quiescente, corpus (*b*) insudat; aut ubi corpus modo (*c*) frigidum, modo calidum est, color alius ex alio fit; aut ubi, quod inter febres (*d*) aliqua parte abscessit, ad sanitatem non pervenit; aut ubi æger pro spacio parum emacrescit.

Item si urina modo liquida & (*e*) pura est, modo habet quædam subsidentia; si levia atque alba rubrave sunt, quæ in ea subsidunt; aut si quasdam quasi miculas repræsentat; aut si bullulas excitat.

CAP. VI.

De indiciis mortis.

SED inter hæc quidem, proposito metu, spes tamen superest. Ad ultima vero jam ventum esse testantur (*a*) nares acutæ, collapsa tempora, (*b*) oculi concavi, frigidæ languidæque aures & imis partibus leniter versæ, cutis circa frontem dura & intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, si ita hæc sunt, ut

(a) *Aph.* IV. 37. *Coac. Præn.* IV. 8. 39. 40. *De Jud.* VI. 9. VIII. 2. 3. 4. 5.
(b) *Aph.* IV. 56.
(c) *Aph.* VII. 60.
(d) *Aph.* IV. 51.
(e) *De Jud.* VI. 1. 2. *Aph.* VII. 31.
(a) *Præn.* II. 6. *Coac. Præn.* I. 104.
(b) *Præn.* II. 7.

neque (*c*) vigilia præcesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus causis interdum hæc species oritur, sed uno die finitur. Itaque diutius durans, mortis index est.

Si vero in morbo vetere (*d*) jam triduo talis est, in propinquo mors est, magisque, si præter hæc oculi quoque lumen (*e*) refugiunt, & illachrymant; quæque in iis alba esse debent (*f*), rubescunt; atque in iisdem (*g*), venulæ pallent; pituitaque in iis innatans, novissime angulis (*h*) inhærescit; alterque ex his minor est; iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum (*i*) palpebræ non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid adparet; neque id fluens alvus expressit: eædemque palpebræ pallent, & idem (*k*) pallor labra & nares decolorat; eademque labra, & nares, oculique, & palpebræ, & supercilia, aliquave ex his pervertuntur; iisque propter imbecillitatem; jam non audit, aut non videt.

Eadem mors denunciatur, ubi æger supinus (*l*) cubat, eique genua (*m*) contracta sunt: ubi deorsum ad pedes subinde delabitur: ubi brachia & (*n*) crura nudat, & inæqualiter disper-

---

(c) *Præn.* II. 13.
(d) *Præn.* II. 17. *Pr.* VII. 51.
(e) *Pr.* II. 19. 20.
(f) *Pr.* II. 23.
(g) *Ib.* II. 24.
(h) *Ib.* II. 24.
(i) *Aph.* VI. 52. *Præn.* III. 1. 2.
(k) *Aph.* IV. 49.
(l) *Pr.* III. 8.
(m) *Ib.* III. 14.
(n) *Ib.* III. 10.

git, neque iis calor ſubeſt: ubi hiat (*o*): ubi adſidue dormit: ubi is, qui mentis ſuæ non eſt, neque id facere ſanus ſolet, dentibus (*p*) ſtridet, ubi ulcus (*q*) quod aut ante, aut in ipſo morbo natum eſt, aridum, & aut pallidum, aut lividum factum eſt. Illa quoque mortis indicia ſunt (*r*) ungues, digitique pallidi; frigidus (*s*) ſpiritus: aut ſi manibus quis in febre, & acuto morbo, vel inſania, pulmoniſve dolore, vel capitis, in veſte (*t*) floccos legit, fimbriaſve diducit, vel in adjuncto pariete, ſi qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas & inferiores partes orti, ſi ad viſcera tranſierunt, ſubitoque deſierunt, mortem ſubeſſe teſtantur; magiſque, ſi alia quoque ſigna acceſſerunt.

Neque is ſervari poteſt, qui ſine ullo tumore febricitans, ſubito ſtrangulatur, aut devorare ſalivam ſuam non poteſt: cuive in eodem febris corporiſque habitu cervix (*u*) invertitur, ſic ut devorare æque nihil poſſit: aut cui ſimul & continua febris & ultima corporis infirmitas eſt: aut cui, febre non quieſcente, exterior pars (*v*) friget, interior ſic calet, ut etiam ſitim faciat: aut qui, febre æque non quieſcente, ſimul & (w) delirio & ſpirandi difficultate vexatur: aut, qui epoto (*x*) veratro, exceptus diſtentione nervo-

---

(o) *Pr.* III. 3.
(p) *Ib.* IV. 4.
(q) *Ib.* IV. 7. 8.
(r) *Aph.* VIII. 12.
(s) *Ib.* IV. 9.
(t) *Ib.* IV. 14.
(u) *Aph.* IV. 35.
(v) *Aph.* IV. 48. (w) *Aph.* IV. 50.
(x) *Aph.* IV. 16. V. 1. *Coac.* IV. 24.

rum est: aut qui ebrius obmutuit. Is enim fere (*y*) nervorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solvi debet, loqui cœpit.

Mulier quoque gravida (*z*) acuto morbo facile consumitur: & is, cui somnus dolorem (*aa*) auget: & cui protinus, in recenti morbo, bilis atra (*bb*) vel infra vel supra se ostendit: cuive alterutro modo se prompsit, cum jam longo morbo corpus ejus esset extenuatum & confectum.

Sputum etiam (*cc*) biliosum, & purulentum, sive separatim ista, sive mixta proveniunt, interitus periculum ostendunt. Ac, si circa septimum diem tale esse cœpit, proximum est, ut is circa quartumdecimum diem decedat, nisi alia signa mitiora pejorave accesserint, quæ quo leviora gravioraque subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denunciant. Sudor quoque (*dd*) frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui (*ee*) varius, & multorum colorum est; præcipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre (*ff*) vomuisse, pestiferum est. Urina vero (*gg*) fulva & tenuis in magna cruditate esse consuevit; & sæpe, antequam spacio maturef-

(y) *Aph.* V. 5.
(z) *Aph.* V. 30.
(aa) *Aph.* II. I.
(bb) *Aph.* IV. 22.
(cc) *Aph.* IV. 23.
(dd) *Præn.* V. 4.
(ee) *Præn.* XII. II. 12. 13. 14.
(ff) *Aph.* VII. 37.
(gg) *De Jud.* VII. 5.

cat, hominem rapit. Itaque ſi talis diutius permanet, periculum mortis oſtendit. Peſſima (*hh*) tamen eſt, præcipueque mortifera, nigra, craſſa, mali odoris. Atque in viris quidem & mulieribus talis deterrima eſt. In (*ii*) pueris vero, quæ tenuis & diluta eſt. Alvus quoque varia, peſtifera eſt; & quæ ſtrigmentum, ſanguinem, bilem, (*kk*) viride aliquid, modo diverſis temporibus, modo ſimul, & in miſtura quadam, diſcreta tamen repræſentat. Sed hæc quidem poteſt paulo diutius trahere. In præcipiti vero jam eſſe denunciat, quæ liquida, eademque vel nigra (*ll*), vel pallida, vel pinguis eſt; utique, ſi magna fœditas (*mm*) odoris acceſſit.

Illud interrogari me poſſe ab aliquo ſcio: ſi certa futuræ mortis indicia ſunt, quomodo interdum deſerti a medicis convaleſcant, quoſdamque fama prodiderit in ipſis funeribus revixiſſe? Quinetiam vir jure magni nominis DEMOCRITUS, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, propoſuit, quibus medici credidiſſent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua ſigna futuræ mortis eſſent. Adverſus quod ne illud quidem dicam, quod in vicino ſæpe quædam notæ poſitæ, non bonos, ſed imperitos medicos decipiunt (quod ASCLEPIADES ſciens, funeri obvius inclamavit, eum vivere, qui effereba-

(hh) *Præn.* XI. 14. 15.
(ii) PLIN. XXVIII. 6.
(kk) *Præn.* X. 8. 9.
(ll) *Vict. Acut.* XLVIII. 1.
(mm) *Præn.* X. 6.

tur:) (*nn*) nec protinus (*oo*) crimen artis esse, si quod professoris sit. Illa tamen moderatius subjiciam.

Conjecturalem (*pp*) artem esse medicinam, rationemque conjecturæ talem esse, ut cum sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque, si quid vix (*qq*) millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idque non in his tantum, quæ pestifera sunt, dico: sed in his quoque, quæ salutaria. Siquidem (*rr*) etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primo fuit. Quæque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinæ fides, quæ multo sæpius, perque multo (*ss*) plures ægros prodest. Neque tamen ignorare oportet, in (*tt*) acutis morbis fallaces magis notas esse & salutis, & mortis.

(nn) SORAN. EPHES. *cap.* IV.
(oo) HIPP. *de Arte* XV. 6. 7.
(pp) SEXT. EMP. *adv.* MAT. *l.* I. *c.* 3. MACROB. *Sat.* VII. 15.
(qq) CIC. *de N. D.* II. 4.
(rr) QUINTIL. *Declam.* VIII. *p.* 110.
(ss) GALEN. *M. Med.* LXI.
(tt) *Aph.* II. 19.

CAP. VII.

De notis quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit.

SED cum propoſuerim ſigna, quæ in omni adverſa valetudine communia eſſe conſueverunt; ad ea quoque tranſibo, ut, quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit notas, indicem. Quædam autem ſunt, quæ ante febres, quædam quæ inter eas, quid aut intus ſit, aut venturum ſit, oſtendunt.

Ante febres, ſi caput grave eſt, aut ex ſomno oculi caligant, aut frequentia ſternutamenta ſunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri poteſt. Si ſanguis, aut calor abundat, proximum eſt, ut aliqua parte profluvium ſanguinis fiat. Si ſine cauſa quis emacreſcit, ne in malum habitum corpus ejus decidat, metus eſt. Si præcordia dolent, aut inflatio gravis eſt, aut toto die non concocta fertur urina, cruditatem eſſe manifeſtum eſt. Quibus diu color (*a*) ſine morbo regio malus eſt, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem (*b*) pallidam & tumidam, aut capite, aut viſceribus, aut alvo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mutaturque ei color, nec ſomnus (*c*) accedit, ploratque is aſſidue, metuenda nervorum diſtentio

(a) *II. Præd.* XXXIX. 1. 2. 3.
(b) *II. Præd.* XXIX. 7. 8.
(c) *Aph.* VII. 18.

eſt. Frequens autem deſtillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam eſſe teſtatur. Ubi pluribus diebus non deſcendit alvus, docet, aut ſubitam dejectionem, aut febriculam inſtare. Ubi pedes tument, & longæ dejectiones ſunt, aut dolor in imo ventre & coxis eſt, aqua inter cutem inſtat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri ſolet. Idem propoſitum periculum eſt his, quibus, cum voluntas deſidendi eſt, venter nihil reddit, niſi & ægre & durum.

Cum tumor in (*d*) pedibus eſt, idemque modo dextra, modo ſiniſtra parte ventris, invicem oritur atque finitur, a jecinore id malum proficiſci videtur. Ejuſdem morbi nota eſt, ubi circa (*e*) umbilicum inteſtina torquentur (στρόφον Græci nominant), coxæque dolores manent, qui neque tempore, neque remediis ſolvuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibuſve, aut alia qualibet parte ſic eſt, ut eo loco nervi contrahantur; aut ſi id membrum, ex levi cauſa fatigatum, æque frigido, calidoque offenditur, ποδάγραν χειράγρανve, vel ejus articuli, in quo id ſentitur, morbum futurum eſſe denunciat.

Quibus in pueritia ſanguis ex naribus fluxit, dein fluere deſiit; hi vel capitis doloribus conflictentur neceſſe eſt, vel in articulis aliquas exulcerationes graves habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus feminis (*f*) menſtrua non proveniunt, neceſſe eſt capitis acerbiſſimi dolores ſint, vel quælibet alia pars morbo infeſtetur.

(d) *Præn.* VIII. 4.
(e) *Aph.* IV. II.
(f) *Aph.* V. 57.

infeſtetur. Eademque his pericula ſunt, quibus articulorum vitia, ut dolores, tumoreſque, ſine podagra ſimilibuſque morbis, oriuntur, & deſinunt. Ubique, ſi ſæpe tempora iiſdem dolent, noctuque corpora inſudant, frons prurit, lippitudinis metus eſt. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neque præterea ſigna mala ſunt, circa vigeſimum diem aut ſanguis per nares erumpet, aut in inferioribus aliquid abſcedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, ei alterutra ratione finiet: magiſque, ſi juvenis erit, per ſanguinis profuſionem; ſi ſenior, per ſuppurationem. Febris autem, quæ ſubito ſine ratione, ſine bonis ſignis finita eſt, fere revertitur.

Cui fauces ſanguine & interdiu & noctu replentur, ſic, ut neque capitis dolores, neque præcordiorum, neque tuſſis, neque vomitus, neque febricula præceſſerit, hujus aut in naribus, aut in faucibus ulcus reperietur.

Si mulieri ex inguine febricula orta eſt, neque cauſa adparet, ulcus in vulva eſt.

(*f*) Urina autem craſſa, ex qua quod deſidit, album eſt, ſignificat circa articulos, aut circa viſcera dolorem, metumque morbi eſſe. Eadem viridis, aut viſcerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo ſubeſſe, aut corpus certe integrum non eſſe, teſtatur. At ſi (*g*) ſanguis aut pus (*h*) in urina eſt, vel veſica, vel renes exulcerati ſunt. Si hæc craſſa, carun-

(f) *Aph.* IV. 74. PLIN. XXVIII. 6.
(g) *Aph.* IV. 78. 81.
(h) *Aphor.* IV. 75.

culas (*i*) quaſdam exiguas aut quaſi capillos habet, aut ſi (*k*) bullat, aut male (*l*) olet, aut interdum quaſi arenam, interdum quaſi ſanguinem trahit, dolent autem coxæ, quæque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus biliosus, extremæque partes frigeſcunt, urinæ crebra cupiditas, ſed magna difficultas eſt, & quod inde excretum eſt, aquæ ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paulum tamen in eo levamenti eſt, alvus vero cum multo ſpiritu redditur, utique in renibus vitium eſt. At ſi paulatim deſtillat, vel ſi ſanguis per hanc editur, & in eo quædam cruenta concreta ſunt, idque ipſum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem veſica vitium eſt.

Calculoſi vero his indiciis cognoſcuntur. Difficulter urina redditur; paulatimque, interdum etiam ſine voluntate, (*m*) deſtillat. Eadem arenoſa (*n*) eſt; nonnunquam aut ſanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamque quidam promptius recti, quidam reſupinati, maximeque hi qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo, dolorem levant. Gravitatis quoque cujuſdam in ea parte ſenſus eſt; atque ea curſu, omnique motu augetur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter ſe, ſubinde mutatis vicibus, implicant. Feminæ,

---

(i) *Aphor.* IV. 76.
(k) Plin. XXVIII. 6.
(l) *Aph.* IV. 81.
(m) *Aph.* V. 80.
(n) *Aph.* IV. 79.

vero oras naturalium ſuorum manibus admotis ſcabere crebro coguntur. Nonnunquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicæ cervicem is urget, calculum ſentiunt.

At, qui ſpumantem ſanguinem exſcreant, his in pulmone vitium eſt. Mulieri gravidæ (*o*) ſine modo fuſa alvus elidere partum poteſt. Eidem (*p*) ſi lac (*q*) ex mammis profluit, imbecillum eſt, quod intus gerit. Duræ mammæ, ſanum illud eſſe, teſtantur.

Frequens (*r*) ſingultus, & præter conſuetudinem continuus, jecur inflammatum eſſe, ſignificat. Si (*ſ*) tumores ſuper ulcera ſubito eſſe deſierunt, idque a tergo incidit, vel diſtentio nervorum, vel rigor timeri poteſt: at, ſi a priore parte id evenit, vel lateris acutus dolor, vel inſania exſpectanda eſt. Interdum etiam hujuſmodi caſum, quæ tutiſſima inter hæc eſt, profuſio alvi ſequitur.

Si ora (*t*) venarum, ſanguinem ſolita fundere, ſubito ſuppreſſa ſunt, aut aqua inter cutem, aut tabes ſequitur. Eadem tabes ſubit, ſi in lateris dolore orta ſuppuratio intra (*u*) quadraginta dies purgari non potuit. At, ſi longa (*x*) triſtitia cum longo timore & vigilia eſt, atræ bilis morbus ſubeſt. Quibus ſæpe ex naribus fluit ſanguis, his aut lienis tumor, aut

(o) *Aph.* V. 34.
(p) Solet. TREVERIUS.
(q) *Aph.* V. 52.
(r) *Aph.* VII. 17.
(ſ) *Aph.* V. 65.
(t) *Aph.* VI. 12.
(u) *Aph.* V. 15.
(x) *Aph.* VI. 23.

capitis dolores ſunt: quos ſequitur, ut quædam ante oculos tanquam imagines obverſentur. At, quibus magni lienes ſunt, his (*y*) gingivæ malæ ſunt, & os olet, aut ſanguis aliqua parte prorumpit. Quorum ſi nihil evenit, neceſſe eſt in cruribus mala ulcera, & ex his nigræ cicatrices fiant. Quibus cauſa doloris, neque ſenſus (*z*) ejus eſt, his mens laborat. Si in ventrem (*a*) ſanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si a coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus tranſit, neque ullum ſignum malum acceſſit, ſuppurationis eo loco periculum eſt. Quibus ſine febre aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore & calore eſt, ibi aliquid ſuppurat. Urina quoque, quæ in homine parum ſano liquida eſt, circa aures futuram aliquam ſuppurationem eſſe denunciat.

Hæc vero, cum ſine febre quoque vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora ſunt, ubi febris acceſſit; atque etiam aliorum morborum tum ſigna naſcuntur. Ergo protinus inſania timenda eſt, ubi expeditior alicujus, quam ſani fuit, ſermo eſt, ſubitaque loquacitas orta eſt, [& hæc ipſa ſolito audacior: aut ubi raro quis & vehementer ſpirat, venaſque concitatas habet, præcordiis duris & tumentibus.

Oculorum (*b*) quoque frequens motus; & in capitis dolore offuſæ oculis tenebræ: vel, nullo

---

(y) *De Int. Aff.* XXXIV. 9. 10. ÆGIN. *de Re Med. L.* III. c. 49.

(z) *Aph.* II. 6.

(a) *Aph.* VI. 20.

(b) *Coac. Præn. III.* 331. 332. 333.

dolore ſubſtante, ſomnus ereptus; continuataque nocte & die vigilia; vel proſtratum (*c*) contra conſuetudinem corpus in ventrem, ſic, ut ipſius alvi dolor id non coegerit; item, robuſto adhuc corpore, inſolitus dentium ſtridor, inſaniæ ſigna ſunt. Si quid etiam abſceſſit, &, antequam ſputum prodiret, manente adhuc in corpore ſolita febre, ſubſedit, periculum adfert primum furoris, deinde interitus.

Auris (*d*) quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, ſæpe mentem turbat: & ex eo caſu juniores interdum intra ſeptimum diem moriuntur; ſeniores tardius: quoniam neque æque magnas febres experiuntur, neque æque inſaniunt: ita ſuſtinent, dum is adfectus in pus vertatur. Suffuſæ quoque (*e*) ſanguine mulieris mammæ, furorem venturum eſſe, teſtantur.

Quibus autem longæ (*f*) febres ſunt, his aut abſceſſus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur ſpiritus, inſtat his nervorum diſtentio. Si angina ſubito (*g*) finita eſt, in pulmonem id malum tranſit; idque ſæpe intra ſeptimum diem occidit: quod niſi incidat, ſequitur, ut aliqua parte ſuppuret.

Denique, poſt alvi longam reſolutionem (*h*) tormina: poſt hæc, inteſtinorum levitas oritur.

(c) *Coac. Præn. VI.* 104.
(d) *Coac. Præn. II.* 58.
(e) *Aph.* V. 40.
(f) *Aph.* IV. 44.
(g) *Aph.* V. 10. ACT. *Meth. Med.* I. 17.
(h) *Aph.* VII. 23. 75.

Poſt nimias deſtillationes, tabes (*i*). Poſt lateris (*k*) dolorem, vitia pulmonum: poſt hæc, (*l*) inſania. Poſt magnos (*m*) fervores corporis, nervorum rigor, aut diſtentio. Ubi caput (*n*) vulneratum eſt, delirium: ubi vigilia (*o*) torſit, nervorum diſtentio: ubi vehementer venæ (*p*) ſupra ulcera moventur, ſanguinis profluvium erit.

Suppuratio vero pluribus modis excitatur. Nam ſi longæ febres ſine dolore, ſine manifeſta cauſa remanent, in aliquam partem id malum incumbit, ſed in junioribus tantum: nam in ſenioribus ex ejuſmodi morbo quartana fere naſcitur. Eadem ſuppuratio fit, ſi præcordia dura & dolentia ante (*q*) diem vigeſimum hominem non ſuſtulerunt, neque ſanguis ex naribus fluxit, maximeque in adoleſcentibus; utique, ſi inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: ſed tum in inferioribus partibus aliquid abſcedit. At ſi præcordia tumorem (*r*) mollem habent, neque habere intra ſexaginta dies deſinunt, hæretque per omne id tempus febris, tum in ſuperioribus partibus fit abſceſſus: ac, ſi inter ipſa initia ſanguis e naribus non fluit, circa aures erumpit.

Cumque omnis longus tumor ad ſuppuratio-

(i) *De l. in Hom.* XXVII. I.
(k) *Aph.* VII. 11.
(l) *Aph.* VII. 12.
(m) *Aph.* VII. 13.
(n) *Aph.* VII. 14.
(o) *Aph.* VII. 18.
(p) *Aph.* VII. 21.
(q) *Coac. Præn.* II. 228.
(r) *Coac.* II. 232.

nem fere ſpectet, magis eo tendit is, qui in præcordiis, quam is, qui in ventre eſt: & is, qui ſupra umbilicum, quam is, qui infra eſt.

Si laſſitudinis etiam ſenſus in febre eſt, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abſcedit (*ſ*). Interdum quoque urina tenuis & cruda ſic diu fertur, ut alia ſalutaria ſigna ſint, exque eo caſu plerumque infra tranſverſum ſeptum (quod διάφραγμα Græci vocant) fit abſceſſus.

Dolor pulmonis, ſi neque per ſputa, neque per cucurbitulas, neque per ſanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus eſt, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vigeſimum diem, aut circa triceſimum, aut circa quadrageſimum, nonnunquàm etiam circa ſexageſimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricicavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem ejus partis ſenſit. Sed hæ vomicæ modo a pulmone, modo a coſtarum parte naſcuntur. Quod ſuppurat, ea parte, quam adficit, dolorem inflammationemque concitat, ipſumque calidius eſt: &, ſi in partem ſanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur.

Omnis etiam ſuppuratio, quæ nondum oculis patet, ſic deprehendi poteſt: ſi febris non dimittit, eaque interdiu levior eſt, noctu increſcit; (*t*) multus ſudor oritur; cupiditas tuſſiendi eſt, & pene nihil in tuſſi exſcreatur; oculi cavi ſunt; malæ rubent; venæ ſub lingua inalbeſcunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque ſummi, calent; in pedibus (*u*)

(ſ) *Aph.* IV. 31.
(t) *De loc. in Hom.* XXVIII. 12.
(u) *De loc. in Hom.* XXVIII. 8.

tumores ſunt; ſpiritus difficilius trahitur; cibi faſtidium eſt; puſtulæ toto corpore oriuntur. Quod ſi protinus initio dolor & tuſſis fuit, & ſpiritus difficultas, vomica vel ante vel circa vigeſimum diem erumpet. Si ſerius iſta cœperint, neceſſe eſt quidem increſcant, ſed quo minus cito adfuerint, eo tardius ſolventur.

Solent etiam in gravi morbo pedes cum digitis unguibuſque nigreſcere: quod ſi non eſt mors conſecuta, & reliquum corpus convaluit, pedes tamen decidunt.

CAP. VIII.

Quæ notæ in quoque morbi genere vel ſpem vel pericula oſtendant.

SEQUITUR, ut in quoque morbi genere proprias notas explicem, quæ vel ſpem, vel periculum oſtendant. Ex veſica dolenti, ſi purulenta (*a*) urina proceſſit, inque eo leve & album ſubſedit, metum detrahit.

In pulmonis morbo, ſi ſputo (*b*) ipſo levatur dolor, quamvis id purulentum eſt, tamen ſi æger facile ſpirat, facile exſcreat, morbum ipſum non difficulter fert, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. Neque inter initia terreri convenit, ſi protinus ſputum miſtum eſt rufo quodam ſanguine, dummodo ſtatim ſedetur. Laterum (*c*)

(a) *Præn.* XIII. 16. *Præd.* II. XII. 2.
(b) *Præn.* XIX. II.
(c) *Aph.* V. 15.

dolores, ſuppuratione facta, deinde intra quadrageſimum diem purgata, finiuntur. Si in jocinore vomica eſt, & ex ea fertur pus purum (*d*) & album, ſalus ei facilis. Id enim malum in tunica eſt.

Ex ſuppurationibus vero hæ tolerabiles ſunt, quæ in (*e*) exteriorem partem feruntur, & acuuntur. At ex his, quæ intus (*f*) procedunt, hæ leviores, quæ concluſæ cutem non adſciunt, eamque & ſine dolore & ejuſdem coloris, cujus reliquæ partes ſunt, ſinunt eſſe. Pus (*g*) quoque, quacumque parte erumpit, ſi eſt leve, album & unius modi, ſine ullo metu eſt; &, quo effuſo, febris protinus conquievit, deſieruntque urgere cibi faſtidium & potionis deſiderium. Si quando etiam ſuppuratio deſcendit in crura, ſputumque ejuſdem factum pro rufo purulentum eſt, periculi minus eſt. At in tabe ejus, qui ſalvus futurus eſt, ſputum eſſe debet album (*h*), æquale totum ejuſdemque coloris, ſine pituita: eique etiam ſimile eſſe oportet, ſi quid in nares a capite deſtillat.

Longe optimum eſt, (*i*) febrem omnino non eſſe: ſecundum eſt, tantillam eſſe, ut neque tantulum cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Alvus (*k*) in hac valetudine ea tuta eſt, quæ quotidie coacta, eaque convenientia his,

(d) *Aph.* VII. 45.
(e) *Præn.* VII. 3.
(f) *Præn.* VII. 5.
(g) *Præn.* VII. 6.
(h) *Prædict.* II. XII. 2.
(i) *Præd.* II. XII. 4.
(k) *Præd.* II. XII. 5.

quæ adſumuntur, reddit. Corpus id, quod minime tenue, maximeque lati (*l*) pectoris atque ſetoſi eſt, cujuſque cartilago exigua, & carnoſa eſt.

Super tabem ſi mulieri quoque ſuppreſſa menſtrua fuerunt, & circa pectus atque ſcapulas dolor manſit, ſubitoque (*m*) ſanguis erupit, levari morbus ſolet: nam & tuſſis minuitur, & ſitis atque febriculæ deſinunt. Sed iiſdem (*n*) fere, niſi redit ſanguis, vomica erumpit: quæ quo cruentior, eo melior eſt.

Aqua autem inter cutem minime terribilis eſt, quæ nullo antecedente morbo cœpit: deinde, quæ longo morbo ſupervenit, utique, ſi firma (*o*) viſcera ſunt; ſi ſpiritus facilis; ſi nullus dolor; ſi ſine calore corpus eſt; æqualiterque in extremis partibus macrum eſt; ſi venter mollis; ſi nulla (*p*) tuſſis; nulla ſitis; ſi lingua, ne per ſomnum quidem, inareſcit; ſi cibi cupiditas eſt; ſi venter medicamentis movetur; ſi per ſe (*q*) excernit mollia & figurata; ſi non extenuatur; ſi urina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur; ſi corpus ſine laſſitudine eſt, & motum facile ſuſtinet: ſiquidem in quo omnia hæc ſunt, is ex toto tutus eſt: in quo plura ex his ſunt, is in bona ſpe eſt.

Articulorum vero vitia, ut podagræ chiragræque, ſi juvenes (*r*) tentarunt, neque callum in-

---

(l) *Præd.* II. XII. 7.
(m) *II. Præd.* XIV. 3.
(n) *II. Præd.* XIV. 6. 7.
(o) *II. Præd.* XI. 6.
(p) *II. Præd.* XI. 16.
(q) *Aph.* VII. 29.
(r) *II. Præd.* XV. 6. 7. 8.

duxerunt, ſolvi poſſunt: maximeque (s) torminibus leniuntur, & ſi quocumque modo venter fluit.

Item morbus (t) comitialis ante pubertatem ortus, non ægre finitur. Et, in quo ab una parte corporis venientis acceſſionis ſenſus incipit, optimum eſt a manibus pedibuſve initium fieri: deinde, a lateribus: peſſimum inter hæc, a (u) capite. Atque in his quoque ea maxime proſunt, quæ per dejectiones excernuntur.

Ipſa autem dejectio ſine ulla noxa eſt, quæ ſine febre eſt; ſi celeriter deſinit; ſi contrectato ventre nullus motus ejus ſentitur; ſi extremam alvum ſpiritus ſequitur. Ac ne tormina quidem periculoſa ſunt, ſi ſanguis & ſtrigmenta deſcendunt, dum febris cæteræque acceſſiones hujus morbi abſint: adeo ut etiam gravida (x) mulier, non ſolum conſervari poſſit, ſed etiam partum reſervare. Prodeſtque in hoc morbo, ſi jam ætate aliquis proceſſit.

Contra, inteſtinorum (y) levitas facilius a teneris ætatibus depellitur, utique, ſi ferri urina, & ali cibo corpus incipit.

Eadem ætas prodeſt & in coxæ dolore, & humerorum, & in omni reſolutione nervorum. Ex quibus coxæ, ſi ſine torpore eſt, ſi leviter friget, quamvis magnos dolores habet, tamen & facile & mature ſanatur: reſolutumque membrum, ſi nihilo minus alitur, fieri ſanum poteſt. Oris re-

---

(s) *II. Præd.* XV. 4.
(t) *II. Præd.* XVI. 1. *Aph.* V. 7.
(u) *II. Præd.* XVI. 7.
(x) *II. Præd.* XXX. 14.
(y) *II. Præd.* XXXI. 12. 15. 16.

ſolutio etiam, alvo cita finitur. Omniſque dejectio (*z*) lippienti prodeſt. At varix (*a*) ortus, vel per ora venarum ſubita profuſio ſanguinis, vel tormina, inſaniam tollunt. Humerorum (*b*) dolores, qui ad ſcapulas vel manus tendunt, vomitu atræ bilis ſolvuntur. Et quiſquis dolor deorſum tendit, ſanabilior eſt. Singultus (*c*) ſternutamento finitur. Longas dejectiones (*d*) ſupprimit vomitus. Mulier ſanguinem vomens (*e*), profuſis menſtruis, liberatur. Quæ menſtruis (*f*) non purgatur, ſi ſanguinem ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter (*g*) partum edit, ſternutamento levatur. Cui calor & (*h*) tremor eſt, ſaluti delirium eſt. Lienoſis bono (*i*) tormina ſunt.

Denique, ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſæpe præſidio eſt. Nam & (*k*) præcordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſunt, finit; & in jocinoris (*l*) dolore ſuccurrit; & nervorum diſtentionem (*m*) rigoremque, ſi poſtea cœpit, ex toto tollit: & ex difficultate urinæ morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi urinam

(z) *Aph.* VI. 17.
(a) *Aph.* VI. 21.
(b) *II. Præd.* XLIV. 2.
(c) *Aph.* VI. 13.
(d) *Aph.* VI. 15.
(e) *Aph.* V. 32.
(f) *Aph.* V. 33.
(g) *Aph.* V. 35.
(h) *Aph.* VI. 26.
(i) *Aph.* VI. 48.
(k) *Aph.* VI. 40.
(l) *Aph.* VII. 52.
(m) *Aph.* IV. 57.

per calorem movet, legat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, ſanguinis (*n*) profuſione, vel fortuita, vel etiam petita, ſummoventur. Si capitis, ac frontis (*o*) dolores ex vento, vel frigore, aut æſtu ſunt, gravedine & ſternutamentis finiuntur.

Febrem autem (*p*) ardentem, quam Græci καυσώδη vocant, ſubitus horror exſolvit. Si in febre aures (*q*) obtuſæ ſunt, ſi ſanguis e naribus fluxit, aut venter reſolutus eſt, illud malum definit ex toto. Nihil plus adverſus (*r*) ſurditatem, quam bilioſa alvus poteſt. Quibus in fiſtula (*s*) urinæ minuti abſceſſus, quos φύματα Græci vocant, eſſe cœperunt; iis, ubi pus ea parte profluxit, ſanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per ſe proveniant, ſcire licet, inter ea, quæ ars adhibet, naturam plurimum poſſe.

Contra, ſi caput in febre continenti dolet, neque quicquam remittit, malum atque mortiferum eſt: maximeque id periculum eſt pueris, a ſeptimo anno ad quartumdecimum.

In pulmonis morbo, ſi ſputum primis diebus non fuit, deinde à ſeptimo die cœpit, & ultra ſeptimum manſit, periculoſum eſt: quantoque magis mixtos, neque inter ſe diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil pejus eſt, quam ſincerum id edi, ſive rufum eſt, ſive cruen-

(n) *Aph.* VI. 10. *II. Præd.* XXXVI. 5.
(o) *II. Præd.* XXXVI. 8.
(p) *Aph.* IV. 58.
(q) *Aph.* IV. 60.
(r) *Aph.* IV. 28.
(s) *Aph.* IV. 82.

tum, ſive (*t*) album, ſive glutinoſum; ſive pallidum, ſive ſpumans: nigrum (*u*) tamen peſſimum eſt. In eodem morbo periculoſa ſunt, tuſſis, deſtillatio; etiam, quod alias ſalutare habetur (*x*), ſternutamentum. Periculoſiſſimumque eſt, ſi hæc ſecuta ſubita (*y*) dejectio eſt.

Fere vero, quæ in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora ſigna, & aſperiora eſſe conſuerunt. Ex jocinore ſi pus (*z*) cruentum exit, mortiferum eſt.

At ex ſuppurationibus hæ (*a*) peſſimæ ſunt, quæ intus tendunt, ſic ut exteriorem quoque cutem decolorent: ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpit; tum quæ maximæ, quæque planiſſimæ ſunt. Quod ſi, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinſecus emiſſo, febris quievit, aut quamvis quieverit, tamen repetit, item, ſi ſitis eſt, ſi cibi faſtidium, ſi venter liquidus, ſi pus eſt lividum & pallidum, ſi nihil æger exſcreat niſi pituitam ſpumantem, periculum certum eſt. Atque ex his quidem ſuppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere ſenes moriuntur: ex cæteris juniores.

At in tabe ſputum mixtum purulentum, febris aſſidua, quæ & cibi tempora eripit, & ſiti adfligit, in corpore tenui periculum ſubeſſe teſtatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi ca-

(t) *Præn.* XIII. 6.
(u) *Præn.* XIII. 8.
(x) *Aph.* VI. 16. *Coac. Præn.* III. 174. *Præn.* XIII. 10.
(y) *Aph.* V. 12.
(z) *Aph.* VII. 45.
(a) *Præn.* VII.

pilli (*b*) fluunt; ubi urina quædam (*c*) araneis ſimilia ſuperſidentia oſtendit; atque in ſputis odor (*d*) fœdus eſt; maximeque, ubi poſt hæc orta dejectio eſt, protinus moritur: utique, ſi tempus (*e*) autumni eſt: quo fere, qui cætera parte anni traxerunt, reſolvuntur. Item, pus exſpuiſſe in hoc morbo, deinde ex toto ſpuere (*f*) deſiiſſe, mortiferum eſt. Solet etiam in adoleſcentibus is morbus, ex vomica, fiſtulave oriri, qui non facile ſaneſcunt, niſi ſi multa ſigna bonæ valetudinis ſubſecuta ſunt. Ex reliquis (*g*) vero minime facile ſanantur virgines, aut eæ mulieres, quibus ſupervenit tabes, quod menſtrua ſuppreſſa ſint.

Cui vero ſano (*h*) ſubitus dolor capitis ortus eſt, dein ſomnus oppreſſit, ſic ut ſtertat, neque expergiſcatur, intra ſeptimum diem pereundum eſt: magis ſi, cum alvus cita non anteceſſerit, palpebræ dormientis non coeunt, ſed album oculorum adparet. Quos tamen (*i*) ita mors ſequitur, ſi id malum non eſt febre diſcuſſum.

At (*k*) aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo cœpit, ad ſanitatem raro perducitur: utique, ſi contraria his, quæ ſupra poſita ſunt, ſubſequuntur. Æque in ea quoque tuſſis (*l*) ſpem tollit:

(b) *Aph.* V. 11.
(c) *Præn.* XII. 1. *Coac. Præn.* V. 49.
(d) *Aph.* V. 11.
(e) *Aph.* III. 10.
(f) *Aph.* VII. 16. 78.
(g) *II. Præd.* XIII. 5.
(h) *Aph.* VI. 51.
(i) Cita *vel* certa, *lego.*
(k) *Præn.* VIII. 1.
(l) *Aph.* VI. 35. VII. 47.

item, ſi ſanguis ſurſum (*m*) deorſumve erupit, & aqua medium corpus implevit. Quibuſdam etiam in hoc morbo (*n*) tumores oriuntur, deinde deſinunt, deinde rurſus adſurgunt. Hi quidem tutiores ſunt, quam qui ſupra comprehenſi ſunt, ſi adtendunt: ſed fere fiducia ſecundæ valetudinis opprimuntur. Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quædam ſimul & adfligant noſtra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, ſive aqua inter cutem quem implevit, ſive in magno abſceſſu (*o*) multum puris coiit, ſimul id omne effudiſſe, æque mortiferum eſt, ac ſi quis ſani corporis vulnere factus exſanguis eſt.

Articuli vero cui ſic dolent, ut ſuper eos ex callo quædam tubercula innata ſint, nunquam liberantur: quæque eorum vitia vel in (*p*) ſenectute cœperunt, vel in ſenectutem ab adoleſcentia pervenerunt, ut aliquando leniri poſſunt, ſic nunquam ex toto finiuntur.

Morbus quoque comitialis poſt annum quintum & vigeſimum ortus ægre curatur: multoque ægrius is, qui poſt quadrageſimum annum cœpit: adeo ut in ea ætate (*q*) aliquid in natura ſpei, vix quicquam in medicina ſit. In eodem morbo, ſi ſimul totum (*r*) corpus adficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cujuſcumque

---

(m) *II. Præd.* XI. 30.
(n) *II. Præd.* XI. 33.
(o) *Aph.* VI. 27.
(p) *II. Præd.* XV. 2.
(q) *Aph.* II. 45.
(r) *II. Præd.* XVI. 4.

que is ætatis eſt, vix ſaneſcit: ſi vero aut mens læſa eſt, aut nervorum facta reſolutio, medicinæ locus non eſt.

Dejectionibus (ſ) quoque ſi febris acceſſit; ſi inflammatio jocinoris, aut præcordiorum, aut ventris; ſi immodica ſitis; ſi longius tempus; ſi alvus varia; ſi cum dolore eſt, etiam mortis periculum ſubeſt: maximeque, ſi inter hæc tormina vetera eſſe cœperunt. Iſque morbus maxime (*t*) pueros abſumit uſque ad annum decimum: cæteræ ætates facilius ſuſtinent. Mulier (*u*) quoque gravida ejuſmodi caſu rapi poteſt: atque, etiamſi ipſa convaluit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina (x) ab atra bile orſa mortifera ſunt: aut ſi ſub his, extenuato jam corpore, ſubito nigra alvus profluxit.

At inteſtinorum (*y*) levitas periculoſior eſt, ſi frequens dejectio eſt; ſi venter omnibus horis & cum ſono & ſine hoc profluit; ſi ſimiliter noctu & interdiu; ſi, quod excernitur, aut crudum eſt, aut nigrum, &, præter id, etiam leve, & mali odoris; ſi ſitis urget; ſi poſt potionem urina non redditur (quod evenit, quia tunc liquor omnis non in veſicam, ſed in inteſtina deſcendit); ſi os exulceratur; ſi rubet facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur; ſi venter eſt quaſi fermentatus, pinguis atque rugoſus; ſi & cibi cupiditas non eſt. Inter quæ cum evi-

(ſ) *II. Præd.* XXX. 3. 4.
(t) *II. Præd.* XXX. 10.
(u) *II. Præd.* XXX. 14.
(x) *Aph.* IV. 24.
(y) *II. Præd.* XXXI. 2. 3. 4.

dens mors ſit, multo evidentior eſt, ſi jam in longinquum quoque id vitium eſt: maxime etiam, ſi in corpore ſenili eſt.

Si vero in tenuiore inteſtino morbus eſt (*z*), vomitus, ſingultus, nervorum diſtentio, delirium, mala ſunt. At in morbo arquato (*a*), durum fieri jecur, perniicioſiſſimum eſt. Quos lienes (*b*) male habent, ſi tormina prehenderunt, deinde converſa ſunt vel in aquam inter cutem, vel in inteſtinorum levitatem, vix ulla medicina periculo ſubtrahit. Morbus inteſtini tenuioris ex urinæ (*c*) difficultate, niſi febre reſolutus eſt, intra ſeptimum diem occidit. Mulier (*d*) ex partu, ſi cum febre vehementibus etiam & aſſiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis eſt. Si dolor atque inflammatio eſt in his partibus, quibus viſcera continentur, frequenter ſpirare, ſignum malum eſt.

Si ſine cauſa longus dolor capitis eſt, & in cervices ac ſcapulas tranſit, rurſuſque in caput revertitur, aut a capite ad cervices ſcapulaſque pervenit, perniicioſus eſt: niſi vomicam aliquam excitat, ſic, ut pus (*e*) extuſſiatur; aut niſi ſanguis ex aliqua parte prorumpit; aut niſi in capite multa porrigo, totove corpore puſtulæ ortæ ſunt. Æque magnum malum eſt, ubi torpor (*f*) atque prurigo pervagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut ſenſus alicujus ibi quaſi fri-

---

(z) *Aph.* VII. 10.
(a) *Aph.* VI. 42.
(b) *Aph.* VI. 43.
(c) *Aph.* VI. 44.
(d) *Aph.* V. 55.
(e) CAEL. AURELIAN. *Acut. Morb.* II. 16.
(f) *II. Præd.* XXXVII.

goris eſt, eaque ad ſummam quoque linguam perveniunt. Et, cum in iiſdem ex abſceſſibus auxilium ſit, eo tamen difficilior ſanitas eſt, quo minus ſæpe ſub his malis illi ſubſequuntur.

In coxæ (*g*) vero doloribus, ſi vehemens torpor eſt, frigeſcitque crus & coxæ, alvuſque niſi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucoſum eſt, jamque ætas ejus hominis quadrageſimum annum exceſſit, is morbus erit longiſſimus, minimumque annuus; neque finiri poterit, niſi aut vere, aut (*h*) autumno. Difficilis æque curatio eſt, in eadem ætate, ubi humerorum dolor (*i*) vel ad manus pervenit, vel ad ſcapulas tendit, torporemque & dolorem creat, neque bilis vomitu levata eſt.

Quacunque vero parte corporis membrum aliquod reſolutum eſt, ſi neque (*k*) movetur, & emacreſcit, in priſtinum habitum non revertitur; eoque minus, quo vetuſtius (*l*) id vitium eſt, & quo magis in corpore ſenili eſt. Omnique reſolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora ſunt hiems (*m*) & autumnus: aliquid ſperari poteſt vere & æſtate. Iſque morbus mediocris (*n*) vix (*o*) ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Omnis etiam dolor minus medicinæ paret, qui ſurſum (*p*) procedit.

(g) *II. Præd.* XLV. 2. *ad* 8.
(h) *Ex* HIPPOCRATE.
(i) *II. Præd.* XLIV. 1. 2.
(k) *II. Præd.* XLII. 8.
(l) *II. Præd.* XLIII. 2. 3.
(m) *II. Præd.* XLIII. 4.
(n) *Aph.* II. 42.
(o) ARETÆUS *de Morb. Diuturn.* I. 7.
(p) *II. Præd.* XLVI. 9.

Mulieri (*q*) gravidæ ſi ſubito mammæ emacuerunt, abortus periculum eſt. Quæ neque (*r*) peperit, neque gravida eſt, ſi lac habet, a menſtruis defecta eſt.

Quartana (*s*) æſtiva, brevis: autumnalis fere longa eſt; maximeque, quæ cœpit hieme adpropinquante. Si ſanguis (*t*) profluxit, deinde ſecuta eſt dementia cum diſtentione nervorum, periculum mortis eſt. Itemque, ſi medicamentis (*u*) purgatum, & adhuc inanem, nervorum diſtentio oppreſſit: aut ſi in magno dolore, extremæ partes frigent. Neque is ad vitam (*x*) redit, qui ex ſuſpendio, ſpumante ore, detractus eſt. Alvus (*y*) nigra, ſanguini atro ſimilis, repentina, ſive cum febre, ſive etiam ſine hac eſt, pernicioſa eſt.

CAP. IX.

De Morborum curationibus.

COGNITIS indiciis, quæ nos vel ſpe conſolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum tranſeundum eſt. Ex his quædam communes ſunt, quædam propriæ. Communes, quæ pluribus morbis opitulantur. Propriæ, quæ ſingulis. Ante de communibus dicam. Ex quibus

(q) *Aph.* V. 37.
(r) *Aph.* V. 39.
(ſ) *Aph.* II. 25.
(t) *Aph.* V. 3.
(u) *Aph.* V. 4.
(x) *Aph.* II. 43.
(y) *Aph.* IV. 21.

tamen quædam non ægros ſolum, ſed ſanos quoque ſuſtinent, quædam in adverſa tantum valetudine adhibentur.

Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adjicit, aut evocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit, ſimulque aut durat, aut mollit, Quædam non uno modo tantum, ſed etiam duobus inter ſe non contrariis adjuvant. Demitur materia, ſanguinis detractione, cucurbitula, dejectione, vomitu, frictione, geſtatione, omnique exercitatione corporis, abſtinentia, ſudore. De quibus protinus dicam.

CAP. X.

De ſanguinis detractione per venas (a).

SANGUINEM, inciſa vena, mitti novum non eſt: ſed nullum pene morbum eſſe, in quo non mittatur, novum eſt. Item, mitti junioribus, & feminis uterum non gerentibus, vetus eſt. In pueris (*b*) vero idem experiri, & in ſenioribus, & in gravidis quoque mulieribus, vetus non eſt. Siquidem antiqui, primam ultimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant; perſuaſerantque ſibi, mulierem gravidam, quæ ita curata eſſet (*c*), abortum eſſe facturam. Poſtea vero uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potius obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium

(z) ACTUAR. *M. M. III.* 1.
(a) ACTUAR. *M. M. III.* 8.
(b) *Aphor.* V. 31.

debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo, ſi juvenis imbecillus eſt; aut ſi mulier, quæ gravida non eſt, parum valet, male ſanguis mittitur; emoritur enim vis, ſiquæ ſupererat, hoc modo erepta. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tuto ſic curantur.

Maxime tamen in his medicus imperitus falli poteſt: quia fere minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non, quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum eſt; cum præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires (*d*) æſtimet, & ex eo colligat, poſſit nec ne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in una muliere duo corpora ſimul ſuſtineat. Intereſt etiam inter valens corpus, & obeſum; inter tenue, & infirmum. Tenuioribus magis ſanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejuſmodi ſuſtinent: celeriuſque ea, qui nimium eſt pinguis, adfligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa (*e*) ſpecie æſtimatur.

Neque ſolum hæc conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit: utrum ſuperans, an deficiens materia læſerit: corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur. Ergo vehemens febris, ubi rubet cor-

---

(d) SORAN. EPHES. *Iſag.* c. 23.
(e) CICERO *in Oratore* c. 2.

pus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit: item viſcerum morbi (*f*), nervorumque reſolutio, & rigor, & diſtentio: quicquid denique fauces difficultate ſpiritus ſtrangulat; quicquid ſubito ſupprimit vocem; quiſquis intolerabilis dolor eſt; & quacumque de cauſa ruptum aliquid intus atque colliſum eſt: item malus corporis habitus; omneſque acuti morbi, qui modo, ut ſupra dixi, non infirmitate, ſed onere nocent.

Fieri tamen poteſt, ut morbus quidem id deſideret, corpus autem vix pati poſſe videatur: ſed, ſi nullum tamen adpareat aliud auxilium, perituruſque ſit, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt oſtendere, quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; faterique, quantus in hac ipſa re metus ſit: & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere. De quo dubitare in ejuſmodi re non oportet, ſatius eſt enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi reſoluti ſunt; ubi ſubito aliquis obmutuit, ubi angina (*g*) ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio pene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eam videntur ſuſtinere ægri vires poſſe.

Cum ſit autem minime crudo ſanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum eſt; neque enim ſemper concoctionem res exſpectat. Ergo, ſi ex ſuperiore parte aliquis decidit, ſi contuſus eſt, ſi ex aliquo ſubito caſu ſanguinem vomit, quamvis paulo ante ſumpſit cibum, tamen pro-

(f) PATIN *ad* CELSUM *pag.* 238.
(g) *I. Epid.* VI. 26.

tinus ei demenda materia eſt, ne, ſi ſubſederit, corpus adfligat. Idemque etiam in aliis caſibus repentinis, qui ſtrangulabunt, dictum erit.

At, ſi morbi ratio patiatur, tum demum nulla cruditatis ſuſpicione remanente id fiet. Ideoque ei rei videtur aptiſſimus adverſæ valetudinis dies ſecundus, aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die ſanguinem mittere neceſſe eſt, ſic nunquam utile poſt diem quartum eſt, cum jam ſpacio ipſo materia vel exhauſta eſt, vel corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum. Quod ſi vehemens febris urget, in ipſo impetu ejus ſanguinem mittere, hominem jugulare eſt; exſpectanda ergo intermiſſio eſt: ſi non decedit, cum creſcere deſiit: ſi neque remiſſio ſperatur, tunc quoque, quamvis pejor, ſola tamen occaſio non omittenda eſt.

Fere etiam iſta medicina, ubi neceſſaria eſt, in biduum dividenda eſt. Satius eſt enim, primum levare ægrum, deinde perpurgare, quam ſimul omni vi effuſa fortaſſe præcipitare. Quod ſi in cura quoque aquæ, quæ inter cutem eſt, ita reſpondet; quanto magis neceſſe eſt in ſanguine reſpondeat?

Mitti vero is debet, ſi totius corporis cauſa ſit, ex brachio: ſi partis alicujus, ex ea ipſa parte, aut certe quam proxima: quia non ubique mitti poteſt, ſed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quoſdam dicere, quam longiſſime (*h*) ſanguinem inde, ubi lædit, eſſe mittendum; ſic enim averti materiæ curſum; at illo modo in idipſum, quod gravatur, evocari. Sed id-

---

(h) *De Nat. Hum.* XXII. 4. *De Venis* XIII. 6.

ipſum falſum eſt; proximum enim locum primo exhaurit: ex ulterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur: ubi is ſuppreſſus eſt, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen uſus ipſe docuiſſe, ſi caput (*i*) fractum eſt, ex brachio potius ſanguinem mittendum eſſe: ſi quod in humero (*k*) vitium eſt, ex altero brachio; credo, quia ſi quid parum ceſſerit, opportuniores hæ partes injuriæ ſunt, quam quæ jam male habent. Avertitur quoque interdum ſanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur; deſinit enim fluere qua nolumus, inde objectis quæ prohibeant, alio dato itinere.

Mittere autem ſanguinem cum ſit expeditiſſimum, uſum habenti; tamen ignaro difficillimum eſt. Juncta enim eſt vena arteriis, his nervi. Ita, ſi nervum ſcalpellus adtigit, ſequetur nervorum (*l*) diſtentio, eaque hominem crudeliter conſumit. At arteria (*m*) inciſa neque coit, neque ſaneſcit: interdum etiam, ut ſanguis vehementer erumpat, efficit. Ipſius quoque venæ, ſi forte præciſa eſt, capita comprimuntur, neque ſanguinem emittunt. At ſi timide ſcalpellus demittitur, ſummam cutem lacerat, neque venam incidit. Nonnunquam etiam ea latet, neque facile reperitur; ita multæ res id difficile inſcio faciunt, quod perito facillimum eſt.

Incidenda ad medium vena eſt. Ex qua cum ſanguis erumpit, colorem ejus habitumque opor-

---

(i) *Quidam vir doctus l.* tactum.
(k) *Aph.* VI. 22.
(l) *De Morb.* III. 32.
(m) *Aph.* VI. 18. 19. *I. De Morb.* VII. 21.

tet adtendere. Nam ſi is craſſus & niger eſt, vitioſus eſt; ideoque utiliter effunditur: (*n*) ſi rubet & pellucet, integer eſt; eaque miſſio ſanguinis adeo non prodeſt, ut etiam noceat, protinuſque is ſupprimendus eſt. Sed id evenire non poteſt ſub eo medico, qui ſcit ex quali corpore ſanguis mittendus ſit. Illud magis fieri ſolet, ut æque niger aſſidue primo die profluat; quod quamvis ita eſt, tamen ſi jam ſatis fluxit, ſupprimendus eſt: ſemperque ante finis faciendus eſt, quam (*o*) anima deficiat.

Deligandumque brachium ſuperimpoſito expreſſo ex aqua frigida penicillo; & poſtero die adverſo medio digito vena fricanda, ut recens coitus ejus reſolvatur, iterumque ſanguinem fundat. Sive autem primo, ſive ſecundo die ſanguis, qui craſſus & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere cœpit, ſatis materiæ detractum eſt, atque quod ſupereſt, ſincerum eſt: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita eſt, donec valens cicatricula ſit; quæ celerrime in vena confirmatur.

CAP. XI.

De Sanguinis detractione per Cucurbitulas.

CUCURBITULARUM (*a*) vero duo genera ſunt: æneum, & corneum. Ænea,

---

(n) CASAUB. *in* ATHENÆUM *Animadv. L.* I. c. 20. *pag.* 60.

(o) SORAN. EPHESIUS *Iſagog.* I. *cap.* 22.

(a) PROSP. ALPIN. *de Medic. Ægypt.* II. 13.

altera parte patet; altera, clauſa eſt. Cornea, altera parte æque patens, altera foramen habet exiguum. In æneum, linamentum ardens conjicitur, ac ſi os ejus corpori aptatur, imprimiturque, donec inhæreat. Cornea, per ſe corpori imponitur; deinde, ubi ea parte, qua exiguum foramen eſt, ore ſpiritus adductus eſt, ſuperque cera cavum id clauſum eſt, æque inhæreſcit. Utraque non ex his tantum materiæ generibus, ſed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac ſi cætera defecerunt, calyculus quoque aut pultarius, oris compreſſioris, ei rei commodo aptatur. Ubi inhæſit, ſi conciſa ante ſcalpello cutis eſt, ſanguinem extrahit: ſi integra eſt, ſpiritum. Ergo ubi materia, quæ intus eſt, lædit, illo modo: ubi inflatio, hoc imponi ſolet.

Uſus autem cucurbitulæ præcipuus eſt ubi non in toto corpore, ſed in parte aliqua vitium eſt, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem ſatis eſt. Idque ipſum teſtimonium eſt, etiam ſcalpello ſanguinem, ubi membro ſuccurritur, ab ea potiſſimum parte, quæ jam læſa eſt, eſſe mittendum: quod nemo cucurbitulam diverſæ parti imponit, niſi cum profuſionem ſanguinis eo avertit; ſed ei ipſi, quæ dolet, quæque liberanda eſt.

Opus eſſe cucurbitula poteſt in morbis longis (quamvis & iis jam ſpacium aliquod acceſſit) ſive corrupta materia, ſive ſpiritu male habente. In acutis quoque quibuſdam, ſi levari corpus debet, & ex vena ſanguinem mitti, vires non patiuntur. Idque auxilium ut minus vehemens, ita magis tutum; neque unquam periculoſum eſt, etiamſi in medio febris impe-

tu, etiamſi in cruditate adhibetur. Ideoque ubi ſanguinem mitti opus eſt, ſi inciſa vena præceps periculum eſt, aut nobili in parte corporis vitium eſt, etiam huc potius confugiendum eſt; cum eo tamen, ut ſciamus, hic ut nullum periculum, ita levius præſidium eſſe; nec poſſe vehementi (*b*) malo, niſi æque vehemens auxilium ſuccurrere.

CAP. XII.

De Dejectione.

DEJECTIONEM autem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione in omnibus fere morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, ſquamam æris, quam λεπιδα χαλκȣ̃ Græci vocant; aut lactucæ marinæ (*a*) lac, cujus gutta pani adjecta abunde purgat; aut lac vel aſininum, vel bubulum, vel caprinum, eique ſalis paulum adjiciebant, decoquebantque id, &, ſublatis his, quæ coierant, quod quaſi ſerum ſupererat, bibere cogebant.

Sed medicamenta ſtomachum fere lædunt. Ideoque omnibus catharticis aloë miſcenda eſt. Alvus ſi vehementius fluit, aut ſæpius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in adverſa valetudine medicamentum ejus rei cauſa recte datur, niſi ubi is morbus ſine febre eſt. Ut

(b) *De Arte* XIII. 16. ERASM. *Adag.* malo nodo. CHRYS. *ad Geneſ. cap.* I. *Homil.* VI.

(a) PATIN. *pag.* 248.

cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum (*b*) triſtitia inſanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua reſoluti ſunt, datur. At, ubi febres ſunt, ſatius eſt ejus rei cauſa cibos potioneſque adſumere, qui ſimul & alant, & ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio convenit.

2. *De Alvi ductionne* (*c*).

Plerumque vero alvus lotionibus ducenda eſt; quod, ab ASCLEPIADE (*d*) quoque ſic vituperatum, ut tamen ſervatum ſit, video plerunque ſeculo noſtro, præteriri. Eſt autem ea moderatio, quam is ſecutus videtur, aptiſſima; ut neque ſæpe (*e*) medicina tentetur, & tamen ſemel, vel ſummum bis, non omittatur, ſi caput grave eſt; ſi oculi caligant; ſi morbus majoris inteſtini eſt, quod Græci κόλον nominant, ſi in imo ventre, aut in coxa dolores ſunt; ſi in ſtomachum quædam bilioſa concurrunt, vel etiam pituita eo ſe, humorve aliquis aquæ ſimilis confert; ſi ſpiritus difficilius redditur; ſi nihil per ſe venter excernit; utique, ſi juxta quoque ſtercus eſt, & intus remanet; aut ſi ſtercoris odorem nihil dejiciens æger ex ſpiritu ſuo ſentit; aut ſi corruptum eſt, quod excernitur, aut ſi prima inedia febrem non ſuſtulit; aut ſi ſanguinem mitti, cum opus ſit, vires non pa-

---

(b) *I. Diæt.* XXIII. 10. *De Inſomn.* VI. 5. *de victu Acut.* LVI.

(c) PLUTARCH. *de tuend. valet. p.* 232.

(d) PLIN. XXVI. 3.

(e) CRATON. *Conſilia Med. ex ed.* SCHOLZU.

tiuntur, tempuſve ejus rei præteriit; aut ſi multum ante morbum aliquis potavit; aut ſi is, qui ſæpe, vel ſponte, vel caſu purgatus eſt, ſubito habet alvum ſuppreſſam.

Servanda vero illo ſunt, ne ante diem tertium ducatur: ne ulla cruditate ſubſtante: ne in corpore infirmo, diuque in adverſa valetudine exhauſto: neve in eo, cui ſatis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habet: neve in ipſo acceſſionis impetu, quia, quod tum infuſum eſt, alvo continetur, regeſtumque in caput, multo gravius periculum efficit. Pridie vero abſtinere debet æger, ut aptus tali curationi ſit. Eodem die ante, aliquot horis, aquam calidam bibere, ut ſuperiores ejus partes madeſcant: tum immittenda in alvum eſt, ſi levi medicina contenti ſumus, pura aqua; ſi paulo valentiori, mulſa; ſi leni, aqua, in qua fœnum græcum, vel ptiſana, vel malva decocta ſit: ſi reprimendi cauſa, ex (*f*) verbenis. Acris autem eſt marina aqua, vel alia ſale adjecto: at utraque decocta commodior eſt. Acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle quoque. Si acrior eſt, eo plus extrahit, ſed minus facile ſuſtinetur. Id quod infunditur, neque frigidum eſſe oportet, neque calidum; ne alterutro modo lædat. Cum infuſum eſt, quantum fieri poteſt, continere ſe in lectulo debet æger, nec primæ cupiditati dejectionis protinus cedere; ubi neceſſe eſt, tum demum deſidere. Fereque eo modo dempta materie, ſuperioribus partibus levatis, morbum ipſum mollit. Cum

(f) *Pro quavis herba, ſic* PLIN. XXVI. *c.* 10. Satyrii *nomine quasvis herbas venerem excitantes nominat.*

vero, quotiens res coëgit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; &, ne vires deficiant, utique eo die cibum adsumere; qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione ejus accessionis, quæ exspectabitur, aut in metu non erit, æstimari oportebit.

CAP. XIII.

De Vomitu (a).

At vomitus, ut in secunda quoque valetudine sæpe necessarius biliosis est; sic etiam in his morbis, quos bilis concitavit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore & tremore vexantur: omnibus, qui cholera laborant: omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus; & comitiali quoque morbo oppressis necessarius est.

Sed, si acutus morbus est, sicut in cholera; si febris est, inter rigores, asperioribus medicamentis opus non est; sicut in dejectionibus quoque supra dictum est. Satisque est, ea vomitus causa sumi, quæ sanis quoque sumenda esse proposui.

At ubi longi valentesque morbi sine febre sunt, ut comitialis aut insania, veratro quoque albo utendum est. Id neque hieme, neque æstate recte datur: optime, vere: tolerabiliter, autumno. Quisque daturus erit, id agere ante

(a) HIPPOCRAT. *T.* I. *pag.* 651. *III. De Diæt.* IV.

debet, ut accepturi corpus (*b*) humidius ſit. Illud ſcire oportet, omne ejuſmodi medicamentum, quod (*c*) potui datur, non ſemper ægris prodeſſe, ſemper (*d*) ſanis nocere.

CAP. XIV.

De Frictione (*a*).

DE frictione vero & geſtatione adeo multa ASCLEPIADES, tanquam inventor ejus, (*b*) poſuit in eo volumine, quod *Communium Auxiliorum* inſcripſit, ut, cum trium tantum faceret mentionem, hujus & vini & geſtationis, tamen maximam partem in hoc conſumpſerit. Oportet autem neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel repererunt, vel recte ſecuti ſunt; & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos poſita ſunt, authoribus ſuis reddere. Neque dubitari poteſt, quin latius quidem, & dilucidius, ubi & quomodo frictione utendum eſſet, ASCLEPIADES præceperit; nihil tamen reperit, quod non a vetuſtiſſimo authore HIPPOCRATE paucis verbis comprehenſum ſit: qui dixit, *Frictione, ſi vehemens ſit*, (*c*) *durari corpus*

(b) *Aph.* IV. 13.
(c) *Vomitui.*
(d) *Aph.* II. 36. IV. 16.
(a) ORIBAS. *Med. Collect.* VI. 13. 17. 18. &c.
(b) PLIN. XXVI. 3. MERCUR. *de Arte Gymn.* I. 7.
(c) *III. Diæt.* XLII. 9. 10. ORIBAS. *Synopſ.* I. 4. PLIN. XXVIII. 4.

corpus: ſi lenis, molliri: ſi multa, minui: ſi modica, impleri. Sequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt: aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, cui copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.

Quas tamen ſpecies, ſi quis curioſius æſtimet, (quod jam ad medicum non pertinet), facile intelliget, omnes ex una cauſa pendere, quæ demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat: & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea uſque ad cutem, digeſtione quadam relaxatam penetrat. Diverſarum vero rerum in modo cauſa eſt.

Inter unctionem autem & frictionem multum intereſt. Ungi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remiſſione tamen, & ante cibum. Longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increſcentibus convenit; præterquam cum phreneticis ſomnus ea quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quoſdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citius tamen adhibito auxilio tolli; quod duabus de cauſis neceſſarium eſt: & ut quam primum bona valetudo contingat; & ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de cauſa, exaſperetur. Poteſt enim morbus minus gravis eſſe, quam fuerit; neque ideo tamen ſolvi; ſed reli-

quiis quibuſdam inhærere, quas admotum aliquod auxilium diſcutiat.

Sed ut, levata quoque adverſa valetudine, recte frictio adhibetur; ſic nunquam adhibenda, eſt febre increſcente, verum, ſi fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; ſin minus, certe cum ea remiſerit. Eadem autem modo in totis corporibus eſſe debet, ut cum infirmus aliquis implendus: modo in partibus; aut quia ipſa ejus membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis (*d*) longos dolores ipſius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod reſolutum ipſius frictione confirmatur. Longe tamen ſæpius aliud perfricandum eſt, cum aliud dolet: maximeque cum a ſummis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus.

Neque audiendi ſunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus ſit. Id enim ex viribus hominis colligendum eſt. Ut ſi quis perinfirmus eſt, poteſt ſatis eſſe quinquagies: ſi robuſtior, poteſt ducenties eſſe faciendum, inter utrumque deinde, prout vires ſunt. Quo fit, ut etiam minus ſæpe in muliere, quam in viro: minus ſæpe in puero, vel ſene, quam in juvene, manus dimovendæ ſint.

Denique, ſi certa membra perfricantur, multa valentique fricatione opus eſt. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem poteſt, & opus eſt quam plurimum materiæ digeri, ſive ipſum membrum, ſive per id aliud levamus.

(d) ARETÆUS *de Diut. Curat.* I. I.

At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior eſſe debet & lenior; ut tantummodo ſummam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti novæ materiæ fiat.

In malis jam ægrum eſſe teſtatur (*e*), ubi exterior pars corporis friget, interior cum ſiti calet, ut ſupra poſui. Sed tunc quoque unicum in frictione præſidium eſt, quæ ſi calorem evocavit, poteſt alicui medicinæ locum facere.

CAP. XV.

De Geſtatione (*a*).

GESTATIO quoque longis & jam inclinatis morbis aptiſſima eſt; utiliſque eſt & his corporibus, quæ jam ex toto febre carent, ſed adhuc exerceri per ſe non poſſunt; & his, quibus lentæ morborum reliquiæ remanent, neque aliter eliduntur. ASCLEPIADES etiam in recenti vehementique, præcipueque ardente febre, ad diſcutiendam eam, geſtatione dixit utendum. Sed id periculoſe fit; meliuſque in quiete ejuſmodi impetus ſuſtinetur. Si quis tamen (*b*) experiri volet, ſic experiatur, ſi lingua non erit aſpera, ſi nullus tumor, nulla durities, nullus dolor viſceribus, aut capiti, aut præcordiis ſuberit. At ex toto, nunquam

---

(e) *Aph.* IV. 48.
(a) ORIBAS. *Coll. Medic.* VI. 23.
(b) ORIBAS. *Medic. Coll.* VI. 25.

gestari corpus dolens debet, sive id in toto, sive in parte est; nisi tamen solis nervis dolentibus; neque unquam increscente febre, sed in remissione ejus.

Genera (c) autem gestationis plura sunt: quæ adhibenda sunt & pro viribus cujusque, & pro opibus; ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili desint.

Gestationum lenissima est navi, vel in portu, vel in flumine; vel lectica, aut scamno: acrior, vehiculo: vehementior, in alto mari (d) navi. Atque hæ ipsæ & intendi & leniri possunt. Si nihil horum est, suspendi lectus debet, & moveri. Si ne id quidem est, at certe uni pedi lecti fulcimentum subjiciendum est, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus.

Et levia quidem genera exercitationis infirmissimis conveniunt: valentiora vero his, qui jam pluribus diebus febre liberati sunt; aut his, qui gravium morborum initia sic sentiunt, ut adhuc febre vacent (quod & in tabe, & in stomachi vitiis, & cum aqua cutem subiit, & interdum in morbo regio fit) aut ubi quidam morbi, qualis comitialis, qualis insania est, sine febre, quamvis diu, manent. In quibus adfectibus ea quoque genera exercitationum necessaria sunt, quæ comprehendimus eo loco (e), quo, quemadmodum sani, neque firmi homines se gerere debent, præcepimus.

(c) ORIBAS. *Medic. Coll.* VI. 23.
(d) *Gloss.*
(e) *Lib.* I. c. I. 2.

CAP. XVI.

De Abſtinentia (*a*).

ABSTINENTIÆ vero duo genera ſunt. Alterum, ubi nihil adſumit æger: alterum, ubi non niſi quod oportet. Initia morborum primum (*b*) famem, ſitimque deſiderant: ipſi deinde morbi, moderationem, ut neque aliud quam expedit, neque ejus ipſius nimium ſumatur; neque enim convenit juxta inediam protinus ſatietatem eſſe. Quod ſi ſanis quoque corporibus inutile eſt, ubi aliqua neceſſitas famem fecit; quanto inutilius eſt infirmo, nedum ægro? Neque ulla res (*c*) magis adjuvat laborantem, quam tempeſtiva abſtinentia.

Intemperantes homines apud nos, ſibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rurſus alii, tempora medicis pro dono remittunt, ſibi ipſis modum vendicant. Liberaliter agere ſe credunt, qui cætera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi ſunt; quaſi quæratur, quid medico liceat, non quid ægro ſalutare ſit. Cui vehementer nocet, quoties in ejus, quod adſumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur.

(a) SORAN. EPHES. *Iſag. cap.* X.
(b) HIPP. *de Vet. M. T.* XV. *n.* 10.
(c) PLIN. XXVIII. 4.

CAP. XVII.

De Sudore.

SUDOR duobus modis elicitur; aut ſicco calore, aut balneo. Siccus calor eſt, & arenæ calidæ, (*a*) & laconici, & clibani, & quarundam nanuralium ſudationum, ubi a terra profuſus calidus vapor ædificio includitur, ſicut ſuper (*b*) Batas in murtetis habemus. Præter hæc, ſole quoque, & exercitatione is movetur. Utiliaque hæc genera ſunt, quoties humor intus nocet, iſque digerendus eſt. Ac nervorum quoque quædam vitia ſic optime curantur. Et cætera infirmis poſſunt convenire: ſol, & exercitatio tantum robuſtioribus; qui tamen ſine febre, vel initio morbi, vel etiam non gravibus morbis tenentur. Cavendum autem eſt, ne quid horum vel in (*c*) febre, vel in cruditate tentetur.

At balnei duplex uſus eſt. Nam modo, diſcuſſis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris, valetudinem facit; modo febrem ipſam tollit. Fereque adhibetur, ubi ſummam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo utebantur: ASCLEPIADES (*d*) audacius.

(a) AETIUS *Tetr. I. Serm. III.* 9.
(b) *Alii* Baias, HORAT. *Epiſt.* XV. *l.* I. OVID. *de A. A. L.* I. CASSIODOR. *Var. l.* IX. 6. Baias *legit* ILL. HALLERUS.
(c) *I. de Morb. Mul.* LVIII. 14.
(d) PLIN. XXVI. 3.

Neque terrere autem ea res, ſi tempeſtiva eſt, debet: at ante tempus, nocet. Quiſquis febre liberatus eſt, ſimulatque ea uno die non acceſſionis, tuto lavari poteſt. At ſi circuitum habere ea febris ſolita eſt, ſic ut tertio, quartove die revertatur, quandocunque non acceſſit, balneum tutum eſt. Manentibus vero adhuc febribus, ſi hæ ſunt lentæ, lieneſque jamdiu male habent, recte medicina iſta tentatur: cum eo tamen, ne præcordia dura ſint, neve ea tumeant, neve lingua aſpera ſit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor ullus ſit, neve tum febris increſcat.

Et in his quidem febribus, quæ certum circuitum habent, duo balnei tempora ſunt; alterum, ante horrorem; alterum, febre finita. In his vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto receſſit acceſſio; aut ſi id non ſolet, certe lenita eſt, jamque corpus tam integrum eſt, quam maxime eſſe in eo genere valetudinis ſolet.

Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: ubi in balneum venit, pauliſper reſiſtere, experirique, num tempora adſtringantur, & an ſudor aliquis oriatur: illud ſi incidit, hoc non ſecurum eſt, inutile eo die balneum eſt: & perungendus eſt is leniter, & referendus, vitandumque omni modo frigus, & abſtinentia utendum. At ſi temporibus integris, primum ibi, deinde alibi ſudor incipit, fovendum os aqua calida, tum in ſolio deſidendum eſt; atque ibi quoque videndum, num ſub primo contactu aquæ calidæ ſumma cutis inhorreſcat, quod vix tamen fieri poteſt, ſi priora recte acceſſerunt; certum autem id ſignum inutilis balnei eſt.

Ante vero, quam in aquam calidam ſe demit-

tat, an poſtea aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis ſuæ cognoſcat. Fere tamen (niſi ubi nominatim, ut poſtea fiat, id præcipietur) moto ſudore (*e*) leniter corpus perungendum, deinde in aquam calidam demittendum eſt. Atque hic quoque habenda virium ratio eſt: neque committendum, ut per æſtum anima deficiat; ſed maturius is auferendus, curioſeque veſtimentis involvendus eſt, ut ne ad eum frigus adſpiret: & ibi quoque, antequam aliquid adſumat, inſudet.

Fomenta quoque calida ſunt, milium, ſal, arena; quodlibet eorum calefactum, & in linteum conjectum; etiam ſolum linteum, ſi minore vi opus eſt: at ſi majore, exſtincti titiones, involutique panniculis, & ſic circundati. Quinetiam calido oleo replentur (*f*) utriculi: & in vaſa fictilia (quæ a ſimilitudine lenticulas vocant) aqua conjicitur; & ſal ſacco lineo excipitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum ſuper id membrum, quod ſovendum eſt, collocatur. Juxtaque ignem, ferramenta duo ignita ſunt, capitibus paulo latioribus: alterum ex his demittitur in ſiccum ſalem, & aqua ſuper leviter adſpergitur; ubi frigere cœpit, ad ignem refertur: idem & in altero fit; deinde invicem in utroque: intereaque deſcendit ſalſus & calidus ſuccus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur.

His omnibus commune eſt, digerere id, quod vel præcordia onerat, vel fauces ſtrangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque

---

(e) *I. De Morb. Mul.* LVIII. 13.

(f) DIOGEN. LAERT. *l.* V. *vit.* ARISTOT. *p.* 117. *ed. Lond.* VALERIOLA *obſerv.* I. *obſerv.* LI. *in uxore partu difficili laborante.*

utendum ſit, in ipſis morborum generibus dicetur.

CAP. XVIII.

Qui cibi, potioneſve, aut valentis, aut mediæ, aut imbecillæ materiæ ſint.

CUM de his dictum ſit, quæ detrahendo juvant: ad ea veniendum eſt, quæ nos alunt, id eſt cibum, & potionem. Hæc autem non omnium tantum morborum, ſed etiam ſecundæ valetudinis communia præſidia ſunt. Pertinetque ad rem, omnium proprietates noſſe: primum, ut ſani ſciant, quomodo his utantur: deinde, ut exſequentibus nobis morborum curationes, liceat ſpecies rerum, quæ adſumendæ neceſſario erunt, ſubjicere: neque neceſſe ſit ſubinde ſingulas eas nominare.

Scire igitur oportet, omnia legumina, quæque ex frumentis panificia ſunt, generis valentiſſimi eſſe (valentiſſimum voco, in quo plurimum alimenti eſt): item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales ſunt caprea, cervus, aper, onager; omnem grandem avem, quales ſunt anſer, & pavo, & grus; omnes belluas marinas, ex quibus cetus eſt, quæque his pares ſunt: item mel, & caſeum. Quo minus mirum eſt, opus piſtorium valentiſſimum eſſe, quod ex frumento, adipe, melle, caſeo (*a*) conſtat.

(a) *II. Diæt.* XXI. 10.

In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos adſumimus: ex quadrupedibus, leporem: aves omnes a minimis ad phœnicopterum: item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidive ſaliuntur. Imbecilliſſimam vero materiam eſſe, omne olus, & quicquid in cauliculo (*b*) naſcitur, qualis eſt cucurbita, & cucumis, & capparis, omnia (*c*) poma, oleas, cochleas, itemque conchylia.

Sed quamvis hæc ita diſcreta ſint, tamen etiam, quæ ſub eadem ſpecie ſunt, magna diſcrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior eſt, vel infirmior. Siquidem plus alimenti eſt in pane, quam in ullo alio. Firmius eſt (*d*) triticum, quam milium: idipſum, quam hordeum: & ex tritico firmiſſima ſiligo; deinde ſimila; deinde cui nihil ademptum eſt, quod (*e*) αὐτόπυρον Græci vocant: infirmior eſt, ex polline: infirmiſſimus, cibarius panis.

Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam piſum. Ex (*f*) oleribus valentior rapa, napique, & omnes bulbi (in quibus cepam quoque, & allium numero), quam paſtinaca, vel quæ ſpecialiter radicula adpellatur. Item firmior braſſica, & beta, & porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel aſparagus.

At ex fructibus ſurculorum valentiores uvæ, ficus, nuces, palmulæ, quæque poma proprie no-

---

(b) Patin. *p.* 282. 283. & 287.
(c) Id. *ibid.*
(d) *II. De Diæt.* x. i. Athen. *Deipn. III.* 30. *pag.* 115.
(e) Idem *ibid. cap.* 28.
(f) *II. Diæt.* xxiv.

minantur. Atque ex his ipsis firmiora, quæ succosa, quam quæ fragilia sunt.

Item ex his (g) avibus, quæ in media specie sunt, valentiores eæ, quæ pedibus, quam quæ volatu magis nituntur: & ex his, quæ volatu fidunt, firmiores sunt grandiores aves, quam minutæ, ut ficedula & turdus. Atque eæ quoque, quæ in aqua degunt, leviorem cibum præstant, quam quæ natandi scientiam non habent.

Inter domesticas vero quadrupedes, levissima suilla est; gravissima, bubula. Itemque ex feris, quo majus quodque animal, eo robustior ex eo cibus est (h).

Pisciumque eorum, qui ex media materia sunt, quamvis maxime utimur, tamen gravissimi sunt; tum ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis lacertus est; deinde hi, qui, quamvis teneriores, tamen duri sunt, ut aurata, corvus, sparus, oculata; tum plani: post quos etiam leviores sunt, lupi, mullique; & post hos, omnes saxatiles.

Neque vero in generibus rerum tantummodo discrimen est, sed etiam in ipsis: quod & ætate fit, & membro, & solo, & cælo, & habitu. Nam quadrupes vel omne animal si lactens est, minus alimenti præstat: itemque quo tenerior pullus cohortalis est. In piscibus quoque media ætas, quæque nondum summam magnitudinem implevit. Deinde ex eodem sue, ungulæ, rostrum, aures, cerebellum. Ex agno, hœdove, cum petiolis totum (i) caput aliquanto, quam cætera membra,

---

(g) *II. Diæt.* XVII.
(h) *II. Diæt.* XVIII.
(i) *II. Diæt.* XXI. 2.

leviora ſunt; adeo ut in media materia poni poſſint. Ex avibus, colla, alæve recte infirmiſſimis annumerantur.

Quod ad ſolum vero pertinet, frumentum quoque valentius eſt collinum, quam campeſtre. Levior (*k*) piſcis inter ſaxa editus, quam in arena; levior in arena, quam in limo. Quo fit, ut ex ſtagno, vel lacu, vel (*l*) flumine eadem genera graviora ſint. Leviorque, qui in alto, quam qui in vado vivit. Omne etiam ferum (*m*) animal domeſtico levius; & quodcumque humido cœlo, quam quod ſicco natum eſt.

Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia, quam ſalſa; nova, quam vetuſta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit jurulenta, quam aſſa; magis aſſa, quam frixa. Ovum durum valentiſſimæ materiæ eſt; molle, vel ſorbile, imbecilliſſimæ. Cumque paniſicia omnia firmiſſima ſint, elota tamen quædam genera frumenti, ut alica, oryza, ptiſana, vel ex iiſdem facta ſorbitio, vel pulticula, & aqua quoque madens panis, imbecilliſſimis annumerari poteſt.

Ex potionibus vero, quæcunque ex frumento facta eſt, itemque lac, mulſum, defrutum, paſſum, vinum aut dulce, aut vehemens, aut muſtum, aut magnæ vetuſtatis, valentiſſimi generis eſt. At acetum, & id vinum quod (*n*) paucorum annorum, vel auſterum, vel pingue eſt, in media materia eſt. Ideoque infirmis nunquam ejus generis dari debet. Aqua omnium imbecilliſſima

---

(k) *II. Diæt.* XVII. 9. ATHENÆUS *Deipn.* VII. c. 15.
(l) *II. Diæt.* XIX. 1.
(m) *II. Diæt.* XX.
(n) PATIN. *p.* 299.

eſt. Firmiorque ex frumento potio eſt, quo firmius fuit ipſum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono ſolo, quam quod tenui; quodque temperato cœlo, quam quod aut nimis humido, aut nimis ſicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum eſt. Mulſum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis decoctum; paſſum, quo ex ſicciore uva eſt, eo valentius eſt (*o*).

Aqua leviſſima (*p*) pluviatilis eſt; deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo; poſthæc ex nive, aut glacie; gravior his, ex lacu; graviſſima, ex palude. Facilis etiam, & neceſſaria cognitio eſt naturam ejus requirentibus. Nam levis, pondere adparet; & ex his, quæ pondere pares ſunt, eo melior quæque eſt, quo celerius (*q*) & calefit & frigeſcit; quoque celerius ex ea legumina percoquuntur.

Fere vero ſequitur, ut, quo valentior quæque materia eſt, eo minus facile concoquatur; ſed ſi concocta eſt, plus alat. Itaque utendum eſt materiæ genere pro viribus; moduſque omnibus pro genere ſumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmiſſimis opus eſt: mediocriter firmos, media materia optime ſuſtinet: & robuſtis apta validiſſima eſt. Plus deinde aliquis adſumere ex levioribus poteſt: in his magis, quæ valentiſſima ſunt, temperare ſibi debet.

(o) *Aquæ bonæ malæve ſigna enumerantur a* CASAUBONO in ATHENÆUM *Animadv. L.* II. c. 7.
(p) PALLAD. *R. R. I.* 17. COLUM. *de R. R. I.* 5.
(q) *Aph.* V. 26.

CAP. XIX.

Quæ natura ac proprietas cujusque rei sit, qua vescimur.

NEQUE hæc sola discrimina sunt; sed etiam aliæ res boni succi, aliæ mali sunt; quæ εὔχυμα, & κακοχυμα Græci vocant: aliæ lenes, aliæ acres: aliæ crassiorem pituitam in nobis faciunt, aliæ tenuiorem: aliæ idoneæ sunt stomacho, aliæ alienæ. Itemque aliæ inflant, aliæ ab hoc absunt: aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant: aliæ facile in stomacho acescunt, aliæ non facile intus corrumpuntur; aliæ movent alvum, aliæ supprimunt: aliæ citant urinam, aliæ tardant: quædam somnum movent, quædam sensus excitant. Quæ omnia ideo noscenda sunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, convenit.

CAP. XX.

De his, quæ boni succi sunt.

BONI succi sunt, triticum, siligo, alica, oryza, amylum, tragum, ptisana (*a*), lac, caseus mollis, omnis venatio, omnes aves, quæ ex media materia sunt: ex majoribus quoque hæ, quas supra nominavimus: medii inter teneros durosque pisces, ut mullus, & lupus: olera, lactuca, urtica, malva, cucumis, cucurbita, portula-

(a) VARRO *R. R. II.* 11.

ea, cochleæ, palmulæ: ex pomis quodcumque neque acerbum, neque acidum eſt: vinum dulce, vel lene, paſſum, defrutum, oleæ, quæve ex his duobus in alterutro ſervatæ ſunt (*b*): vulvæ, roſtra (*c*), trunculique ſuum, omnis pinguis caro, omnis glutinoſa, omne jecur, ovum ſorbile.

CAP. XXI.

De his, quæ mali ſucci ſunt.

MALI vero ſucci ſunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domeſtica permacra, omniſque caro ſalſa, omne (*a*) ſalſamentum, garum, vetus caſeus, ſiſer, radicula, rapa; napi, bulbi, braſſica, magiſque etiam cyma ejus, aſparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, naſturtium, thymum; nepeta, ſatureia, hyſſopum, ruta, anethum, fœniculum, cuminum, aniſum, lapathum, ſinapi, allium, cepa, lienes, renes, inteſtina, pomum quodcunque acidum vel acerbum eſt, acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum (*b*), piſces quoque ſaxatiles, omneſque, qui ex tenerrimo genere ſunt, aut hi, qui rurſus nimium duri viroſique ſunt, ut fere quos ſtagna, lacus, limoſive rivi ferunt, quive in nimiam magnitudinem exceſſerunt.

(b) PLIN. *Ep. l.* I. *Ep.* 15.
(c) *In* TYRON. *notis occurrit vox* Trunculus *p.* 167.
(a) ATHEN. *Deipn. III. c.* 31. *p.* 116.
(b) *Refutat* CELSUM NONN. *de Re Cibar. lib.* 3. c. 13. *p.* 319.

CAP. XXII.

Quæ res lenes, quæve acres ſint.

Lenes autem ſunt, ſorbitio, pulticula, laganum, amylum, ptiſana, pinguis caro, & quæcunque glutinoſa eſt, quod fere quidem in omni, quæ domeſtica, fit, præcipue tamen in ungulis, trunculiſque ſuum, in petiolis capituliſque hœdorum & vitulorum & agnorum, omnibuſque cerebellis. Item lac, &, quæ propria (*a*) dulcia nominantur, defrutum, paſſum; nuclei pinei.

Acria ſunt, omnia nimis auſtera, omnia acida, omnia ſalſa; & mel quidem, quo melius eſt, eo magis. Item allium, cepa, eruca, ruta, naſturtium, cucumis, beta, braſſica, aſparagus, ſinapi, radicula, intubus, ocimum, lactuca, maximaque olerum pars.

CAP. XXIII.

De his, quæ craſſiorem, quæve tenuiorem pituitam faciunt.

Crassiorem autem pituitam faciunt, ova ſorbilia, alica, oryza, amylum, ptiſana, lac, bulbi, omniaque fere glutinoſa. Extenuant eandem, omnia ſalſa, atque acria, & acida.

(a) *An non* proprie? Ill. Hall.

CAP. XXIV.

De his, quæ ſtomacho idonea ſunt.

STOMACHO autem apta ſunt, quæcunque auſtera ſunt, & quæ acida, quæque contacta ſale modico ſunt. Item panis ſine fermento, & elota alica, vel oryza, vel ptiſana; omnis avis, omnis venatio; atque utraque vel aſſa, vel elixa: Ex domeſticis animalibus bubula: ſi quid ex cæteris ſumitur, macrum potius, quam pingue: ex ſue, ungulæ, roſtra, aures, vulvæque ſteriles. Ex oleribus, intuba, lactuca, paſtinaca, cucurbita elixa, ſiſer: ex pomis, ceraſum, morum, ſorbum, pirum fragile, quale cruſtuminum vel Nævianum eſt: item pira, quæ ponuntur, Tarentina, atque Signina; malum orbiculatum, aut Scandianum, vel Amerinum, vel cotoneum (*a*) vel Punicum: apſinthium, murices, purpuræ, cochleæ, uvæ ex olla, molle ovum, palmulæ, nuclei pinei (*b*), oleæ albæ ex (*c*) dura muria, eædem aceto intinctæ, vel nigræ, quæ in arbore bene permaturuerunt, vel quæ in paſſo, defrutove verſatæ ſunt, vinum auſterum, licet jam aſperum ſit, item reſinatum: duri ex media materia piſces, oſtrea, pectines, murices, purpuræ, cochleæ: cibi, potioneſque frigidæ, vel fervidæ.

(a) Suſpecta vox. ILL. HALLERO.
(b) MERCURIAL. *Var. Lect. I.* 3.
(c) MERCURIAL. *Var. Lect. II.* 26: *ſed refutatur a L.* NONNIO *de Re Cibar. l.* 3. c. 45. *p.* 421.

CAP. XXV.

Quæ res alienæ ſtomacho ſint.

ALIENA vero ſtomacho ſunt, omnia tepida, omnia ſalſa, omnia jurulenta, omnia (*a*) prædulcia, omnia pinguia, ſorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, & quodcunque olus ex oleo garove eſtur, mel, mulſum, defrutum, paſſum, lac, omnis caſeus, uva recens, ficus & viridis & arida, legumina omnia, quæque inflare conſueverunt: item thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, naſturtium, lapathum, lampſana, juglandes. Ex his autem intelligi poteſt, non, quicquid boni ſucci eſt, protinus ſtomacho convenire; neque quicquid ſtomacho convenit, protinus boni ſucci eſſe.

CAP. XXVI.

De his, quæ inflant.

INFLANT autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia prædulcia, omnia jurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis acceſſit: ex oleribus, allium, cepa, braſſica, omneſque radices, excepto ſiſere & paſti-

(a) CALVIS. *apud* SOSIP. CHARIS. *Inſtit. Gram.* l. 1.

naca, bulbi, ficus etiam aridæ, ſed magis virides, uvæ recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omniſque (*b*) caſeus, quicquid denique ſubcrudum aliquis adſumpſit.

De his, quæ minime inflant.

Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piſcibus, pomis, oleis, conchyliis, ovis vel mollibus vel ſorbilibus, vino vetere. Fœniculum vero, & anethum, inflationes etiam levant.

CAP. XXVII.

De his, quæ calefaciunt, aut refrigerant.

AT calefaciunt, piper, ſal, caro omnis jurulenta, allium, cepa, ficus arida, ſalſamentum, vinum, & quo meracius eſt, eo magis.

Refrigerant, olera, quorum crudi caules adſumuntur, ut intubus, & lactuca: itemque coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, ceraſa, mala auſtera, pira fragilia, caro elixa, præcipueque acetum, ſive cibus ex eo, ſive potio adſumitur.

(b) *De Vict. Acut.* LIX. 5.

CAP. XXVIII.

De his, quæ intus facile corrumpuntur.

FACILE autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, & quiſquis alius quam ex tritico eſt, & omne piſtorium opus, lac, mel; itemque lactentia atque teneri piſces, oſtrea, olera, caſeus & recens & vetus, craſſa vel tenera caro, vinum dulce, mulſum, defrutum, paſſum; quicquid denique vel jurulentum eſt, vel nimis dulce, vel nimis tenue.

De his, quæ intus minime vitiantur.

At minime intus vitiantur, panis ſine fermento, aves, & eæ potius duriores, duri piſces, neque ſolum aurata puta, aut ſcarus, ſed etiam lolligo, locuſta, polypus: item bubula, omniſque dura caro; eademque aptior eſt, ſi macra, ſi ſalſa eſt; omniaque ſalſamenta: cochleæ, murices, purpuræ: vinum auſterum, vel reſinatum.

CAP. XXIX.

De his, quæ alvum movent.

AT alvum movent, panis fermentatus, magiſque ſi (*a*) cibarius vel hordeaceus eſt;

(a) VICTOR. *Variar. Lect.* I. 22.

brassica, si subcruda est, lactuca, anethum, nasturtium, ocimum, urtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malva, lapathum, beta, asparagus, cucurbita, cerasa, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, sed magis viridis, uvæ recentes pingues, minutæ aves, cochleæ, garum, salsamentum, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes fere conchulæ, maximeque jus earum; saxatiles, & omnes teneri pisces, sepiarum atramentum; si qua caro adsumitur pinguis, eadem vel jurulenta, vel elixa; aves, quæ natant; mel crudum, lac, lactentia omnia, mulsum, vinum dulce vel salsum, aqua, omnia tenera, tepida (b), dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, salsa, diluta.

CAP. XXX.

De his, quæ alvum adstringunt.

CONTRA adstringunt, panis ex siligine, vel ex simila; magis, si sine fermento est; magis etiam si tostus est; intenditurque vis ejus etiam, si bis coquitur: pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iisdem sorbitio; & magis, si hæc ante fricta sunt: lenticula, cui vel beta, vel intubus, vel ambubeja, vel plantago adjecta est; magisque etiam, si illa ante fricta est: per se etiam intubus, vel ex plantagine, vel (a) ambubeja fricta; minuta olera, brassica bis decocta; dura ova; magisque, si assa

(b) ATHEN. *Deipn. III.* 33.
(a) SALM. *Exerc.* PLIN. *pag.* 583. *a F. ed. Ultraj.*

ſunt: minutæ aves, merulæ, palumbes; magiſque, ſi in poſca decocta eſt: grus, omneſque aves, quæ magis currunt, quam volant; lepus, caprea; jecur ex his, quæ ſevum habent, maximeque bubulum, ac ſevum ipſum (*b*): caſeus, qui vehementior vetuſtate fit, vel ea mutatione, quam in eo tranſmarino videmus; aut ſi recens eſt, ex melle, mulſove decoctus: item mel coctum, pira immatura, ſorba, magiſque ea, quæ torminalia vocantur, mala cotonea, & punica, oleæ vel albæ vel præmaturæ, myrta, palmulæ, purpuræ, murices, vinum reſinatum vel aſperum, item meracum, acetum, mulſum quod inferbuit, aſperum item defrutum, paſſum, aqua vel tepida vel præfrigida, dura, id eſt, ea quæ tarde (*c*) puteſcit, ideoque pluviatilis potiſſimum: omnia dura, macra, auſtera, aſpera, toſta, & in eadem carne, aſſa potius, quam elixa.

CAP. XXXI.

De his, quæ urinam movent.

Urinam autem movent, quæcunque in horto naſcentia boni odoris ſunt, ut apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyſſopum, aniſum, coriandrum, naſturtium, eruca, fœniculum; præter hæc, aſparagus, capparis, nepeta, thymum, ſatureia, lampſana, paſtinaca, magiſque agreſtis, radicula, ſiſer, cepa. Ex venatione, ma-

(b) *De Vict. Acut.* LIX. 5.
(c) *Al.* putreſcit.

xime lepus, vinum tenue, piper & rotundum & longum, ſinapi, abſinthium, nuclei pinei.

CAP. XXXII.

De his, quæ ad ſomnum apta ſunt.

SOMNO vero aptum eſt papaver, lactuca, maximeque æſtiva, cujus cauliculus jam lacte repletus eſt, morum, porrum.

De his, qua ſenſum excitant.

Senſus vero excitant, nepeta, thymum, ſatureia, hyſſopum, præcipueque pulegium, ruta, & cepa.

CAP. XXXIII.

De his, quæ materiam evocant.

EVOCARE vero materiam multa admodum poſſunt: ſed ea, cum ex peregrinis medicamentis maxime conſtent, aliiſque magis, quam quibus ratione victus ſuccurritur, opitulentur, in præſentia differam: ponam vero ea, quæ prompta, & his morbis, de quibus protinus dicturus ſum, apta, corpus erodunt, & ſic ex eo, quidquid mali eſt, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, ſemina erucæ, naſturtii, radiculæ; præcipue tamen omnium, ſinapis. Salis quoque & fici eadem vis eſt.

De his, quæ reprimunt.

Leniter vero ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida, ex aceto vel vino, cui oleum adjectum eſt; contritæ palmulæ; furfures in ſalſa aqua vel aceto decocti.

At ſimul reprimunt & refrigerant, herba muralis (parthenium vel perdicium adpellant) ſerpyllum, pulegium, ocimum, herba ſanguinalis (quam Græci πολύγονον vocant) portulaca, papaveris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoſcyamum, muſcus, ſiſer, apium, ſolanum (quam στρύχνον Græci vocant) braſſicæ folia, intubus, plantago, fœniculi ſemen, contrita pira vel mala, præcipueque cotonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluviatilis, vinum, acetum, & ex horum aliquo madens vel panis, vel farina, vel ſpongia, vel lacinia, vel lana ſuccida, vel etiam linteolum, creta cimolia, gypſum, melinum, myrteum (*a*), roſa, acerbum oleum, verbenarum contuſa cum teneris caulibus folia; cujus generis ſunt olea, cupreſſus, myrtus, lentiſcus, tamarix, liguſtrum, roſa, rubus, laurus, hedera, punicum malum.

Sine frigore autem reprimunt, cocta cotonea, malicorium, aqua calida, in qua verbenæ coctæ ſunt, quas ſupra propoſui, pulvis vel ex fece vini, vel ex myrti foliis, amaræ nuces.

De his, quæ calefaciunt.

Calefacit vero, ex qualibet farina cataplaſma,

(a) Patin. *p.* 328.

ſive ex tritici, ſive ex farris, ſive hordei, ſive ervi, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulæ, vel fabæ, vel lupini, vel lini, vel fœni græci, ubi ea deferbuit, calidaque impoſita eſt. Valentior tamen ad id omnis farina eſt ex mulſo, quam ex aqua, cocta. Præterea cyprinum, irinum, medulla, adeps ex fele juncta oleo, magiſque, ſi vetus eſt; ſal, nitrum, git, piper, quinquefolium.

De his, quæ durant, aut emolliunt.

Fereque, quæ vehementer & reprimunt & refrigerant, durant: quæ autem calefaciunt & digerunt, ea emolliunt: præcipueque ad emolliendum poteſt cataplaſma ex lini vel fœni græci ſemine.

His autem omnibus, & ſimplicibus, & permixtis, varie medici utuntur, ut magis, quid quiſque perſuaſerit ſibi, adpareat, quam quid evidenter compererit.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De morborum generibus.

PRÆVISIS omnibus, quæ pertinent ad universa genera morborum, ad singulorum curationes veniam. Hos autem in duas species Græci diviserunt; aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt. Ideoque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo plura eorum genera esse, manifestum est.

Quidam enim breves acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est. Tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt; idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est; sed in aliis quoque fit. Atque etiam, præter hos, quartum est; quod neque acutum dici potest, quia non perimit; neque utique longum, quia, si occurritur, facile sanatur. Ego, cum de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo.

Dividam autem omnes in eos, qui in totis corporibus consistere videntur, & eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus præfatus. In nullo quidem morbo plus fortuna sibi vendicare quam ars: ars, quam natura,

poteſt: utpote cum, repugnante (*a*) natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoſcendum medico eſt parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve ſpacium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, æger exſtinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet; adeo ut raro; ſi inter initia medicus acceſſit, obſequens æger ſine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus inſedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par eſt. Et acutus quidem, quo vetuſtior eſt; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur.

Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia ſummi authores, quaſi ſola, venditaverint, prout cuique ceſſerant. Oportet itaque, ubi aliquid non reſpondet, non tanti putare authorem, quanti ægrum, & experiri (*b*) aliud atque aliud. Sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodeſt: in longis, quos tempus, ut facit, ſic etiam ſolvit, non (*c*) ſtatim condemnetur, ſi quid non ſtatim profuit: minus vero removeatur, ſi quid paulum ſaltem juvat; quia profectus tempore expletur.

(a) HIPPOCRAT. *Lex. T. II.* 10. SENECA *de Tranq. An. c.* VI.

(b) HIPP. *de A. T.* XX. 6.

(c) PHILO *Judæus de* JOSEPHO *pag.* 531. *ed.* 1631.

(d) COEL. AURELIAN. *Tard. Paſſ.* IV. 3. *pag.* 454.

CAP. II.

Quomodo morbi cognoſcantur, & an increſcant, an minuantur; & qua ratione ab initio, qui languere incipit, curari debeat.

PROTINUS autem inter initia ſcire facile eſt, quis acutus morbus, quis longus ſit: non in his ſolum, in quibus ſemper ita ſe habet; in his quoque, in quibus variat. Nam ubi ſine intermiſſionibus acceſſiones & dolores graves urgent, acutus morbus eſt. Ubi lenti dolores, lentæve febres ſunt, & ſpatia inter acceſſiones porriguntur, acceduntque ea ſigna, quæ in priore (*a*) volumine expoſita ſunt, longum hunc futurum eſſe, manifeſtum eſt.

Videndum etiam eſt, morbus an increſcat, an conſiſtat, an minuatur: quia quædam remedia increſcentibus morbus, plura inclinatis conveniunt. Eaque, quæ creſcentibus apta ſunt, ubi acutus increſcens urget, in remiſſionibus potius experienda ſunt.

Increſcit autem morbus, dum graviores dolores, acceſſioneſque veniunt; hæque & ante, quam proximæ, revertuntur, & poſtea deſinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, ſcire licet, increſcere, ſi ſomnus incertus eſt, ſi deterior concoctio, ſi fetidiores dejectiones, ſi tardior ſenſus, ſi pigrior mens, ſi percurrit corpus frigus aut calor,

(a) *II.* c. v.

ſi id magis pallet. Ea vero, quæ contraria his ſunt, decedentis ejus notæ ſunt.

Prætèr hæc, in acutis (*b*) morbis ſerius æger alendus eſt, nec niſi jam inclinatis; ut inedia, dempta materia, impetum frangat. In longis maturius, ut ſuſtinere ſpatium adfecturi mali poſſit. At, ſi quando is non in toto corpore, ſed in parte eſt; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis moliri, quam partis; cum per eam partes ægræ ſanentur. Multùm etiam intereſt, ab initio quis recte curatus ſit, an perperam: quia curatio minus his prodeſt, in quibus adſidue fruſtra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus vivit, admota curatione, momento reſtituitur.

Sed cum ab his cœperim, quæ notas quaſdam futuræ adverſæ valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadverſione ejuſdem temporis faciam. Igitur, ſi quid ex his, quæ propoſita ſunt, incidit, omnium optima ſunt, (*c*) quies & abſtinentia: ſi quid bibendum, aqua; idque interdum uno die fieri ſatis eſt; interdum ſi terrentia manent, biduo: proximeque abſtinentiam ſumendus eſt cibus exiguus, bibenda aqua, poſtero die etiam vinum, deinde invicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis cauſa metus finiatur; per hæc enim ſæpe inſtans gravis morbus diſcutitur.

Plurimique falluntur, dum ſe primo die protinus ſublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta dejectione, aut vomitu,

(b) *Aph.* I. 4. & 10.
(c) LIV. 22. c. 18.

aut ſudationibus, vino ſperant; non quod non interdum id incidat, aut non decipiat, ſed quod ſæpius fallat; ſolaque abſtinentia ſine ullo periculo medeatur. Cum præſertim etiam pro modo terroris moderari liceat: &, ſi leviora indicia fuerunt, ſatis ſit a vino tantum abſtinere, quod ſubtractum plus, quam ſi cibo aliquid dematur, adjuvat: ſi paulo graviora, ſatis ſit, non aquam tantum bibere, ſed etiam cibo carnem ſubtrahere: interdum panis quoque minus, quam pro conſuetudine adſumere, humidoque cibo eſſe contentum, & olere potiſſimum. Satiſque ſit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abſtinere, cum vehementes notæ terruerunt. Neque dubium eſt, quin vix quiſquam, qui non diſſimulavit, ſed per hæc mature morbo occurrit, ægrotet.

CAP. III.

De Febrium generibus.

ATQUE hæc quidem ſanis facienda ſunt, tantum cauſam metuentibus; ſequitur vero curatio febrium, quod & in toto corpore, & vulgare maxime morbi genus eſt. Ex his una (*a*) quotidiana, altera tertiana, altera quartana eſt. Interdum etiam longiore circuitu quædam redeunt, ſed id raro evenit. In prioribus, & morbi ſunt, & medicina.

Ac quartanæ quidem (*b*) ſimpliciores ſunt.

(a) *I. Epidem. III.* 14. &c.
(b) *Ibidem* 17.

Incipiunt fere ab horrore; deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum eſt; ita quarto die revertitur.

Tertianarum vero duo genera ſunt. Alterum eodem modo, quo quartana, & incipiens, & deſinens; illo tantum interpoſito diſcrimine, quod unum diem præſtat integrum, tertio redit. Alterum longe pernicioſius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere ſex & triginta per acceſſionem occupat (interdum etiam vel minus, vel plus), neque ex toto (*c*) remiſſione deſiſtit; ſed tantum levius eſt. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant.

Quotidianæ vero variæ ſunt, & multiplices. Aliæ enim protinus a calore incipiunt, aliæ a frigore, aliæ ab horrore. Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgeſcunt: horrorem, ubi totum corpus intremit. Rurſus aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas: aliæ ſic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera acceſſio accedat: ac ſæpe aliæ vix quicquam aut nihil remittunt, ſed ita, ut cœpere, continuant. Deinde, aliæ fervorem ingentem habent, aliæ tolerabilem: aliæ quotidie pares ſunt, aliæ impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores: aliæ tempore eodem poſtridie revertuntur, aliæ vel ſerius vel celerius: aliæ diem noctemque acceſſione & deceſſione implent, aliæ minus, aliæ plus; aliæ, cum decedunt, ſudorem movent, aliæ non movent; atque alias per ſudorem ad integritatem venitur,

---

(c) *Eſt proprium verbum medicorum*, GRONOV. *ad* SENEC. *Epiſt.* 53.

alias corpus tantum imbecillius redditur. Acceſſiones etiam, modo ſingulæ ſingulis diebus fiunt, modo binæ pluresve concurrunt. Ex quo ſæpe evenit, ut quotidie plures acceſſiones remiſſioneſque ſint; ſic tamen, ut unaquæque alicui priori reſpondeat.

Interdum vero acceſſiones quoque confunduntur, ſic ut notari neque tempora earum, neque ſpatia poſſint. Neque verum eſt, quod dicitur, a quibuſdam, nullam febrem inordinatam eſſe, niſi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere. Facilior enim ſemper curatio foret, ſi hoc verum eſſet; nam, quod evidentes cauſæ faciunt, facere etiam abditæ poſſunt. Neque de re, ſed de verbo controverſiam movent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedunt, non eaſdem inordinate redire, ſed alias aliaſque ſubinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret, etiamſi vere diceretur. Tempora quoque remiſſionum modo liberalia, modo vix ulla ſunt.

CAP. IV.

De curationum diverſis generibus.

ET febrium quidem ratio maxime talis eſt. Curationum vero diverſa genera ſunt, prout authores aliquos habent. ASCLEPIADES officium eſſe medici dicit, *ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet.* Id votum eſt: ſed fere periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſolet. Qua vero moderatione utendum ſit, ut quantum fieri poteſt, omnia iſta contingant, prima ſemper

habita

habita ſalute, in ipſis partibus curationem conſiderandum erit.

Et ante omnia quæritur, primis diebus æger qua ratione continendus ſit. Antiqui, medicamentis quibuſdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod (*a*) cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo ſæpius alvum ſubtrahebant. ASCLEPIADES medicamenta ſuſtulit; alvum non toties, ſed fere tamen in omni morbo, ſubduxit. Febre vero ipſa præcipue ſe ad remedium uti profeſſus eſt. Convellendas etiam vires ægri putavit, luce, vigilia, ſiti ingenti; ſic, ut ne os quidem primis diebus elui ſineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus diſciplinam eſſe concipiunt Etenim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit, primis vero tortoris vicem exhibuit.

Ego autem, medicamentorum dari potiones, & alvum duci non niſi raro debere, concedo. Et id non ideo tamen agendum, ut ægri vires convellantur, exiſtimo: quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Minui ergo tantum materiam ſuperantem oportet; quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abſtinendus a cibo primis diebus eſt, & in luce habendus æger (niſi infirmus) interdiu, quoniam corpus iſta quoque digerit; iſque cubare quam maximo conclavi debet.

Quod ad ſitim vero ſomnumque pertinet, moderandum eſt, ut interdiu vigilet; noctu, ſi fieri poteſt, conquieſcat: ac neque potet, ne-

(a) *Aph.* 1. 22.

que nimium siti crucietur. Os etiam ejus elui potest, ubi & siccum est, & ipsi fœtet; quamvis id tempus aptum potioni non est. Commodeque Erasistratus dixit, sæpe, interiore parte homorem non requirente, os & fauces requirere; neque ad rem, male haberi ægrum, pertinere. Ac primo quidem sic tenendus est.

Optimum vero medicamentum est, opportune cibus datus; qui quando primum dari debeat, quæritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, sæpe quinto die, sæpe sexto, & id fortasse vel in Asia, vel in Ægypto, cæli ratio patitur. Asclepiades, ubi ægrum triduo per omnia fatigaverat, quartum diem cibo destinabat. At Themison nuper, non, quando cœpisset febris, sed quando desisset, aut certe levata esset, considerabat, &, ab illo tempore exspectato die tertio, si non accesserat febris, statim: si accesserat, ubi ea vel desierat, vel, assidue inhærebat, si certe se inclinaverat, cibum dabat.

Nihil autem horum utique perpetuum est. Nam potest primo die primus cibus dandus esse, potest secundo, potest tertio, potest non nisi quarto, aut quinto; potest post unam accessionem, potest post duas; potest post plures. Refert enim, qualis morbus sit, quale corpus, quale cælum, quæ ætas, quod tempus anni. Minimeque, in rebus multum inter se differentibus, perpetuum esse præceptum temporis potest. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus est: itemque eo (*b*) cælo, quo magis digerit. Ob quam causam in Africa

(b) *Aph.* I. 15.

ea nullo die æger abſtineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam juveni: æſtate, quam hieme, dari debet (*c*).

Unum illud, & ſemper, & ubique ſervandum eſt, ut ægri vires ſubinde adſidens medicus inſpiciat, & quamdiu ſupererunt, abſtinentia pugnet; ſi imbecillitatem vereri cœperit, cibo ſubveniat. Id enim ejus officium eſt, ut ægrum, neque imbeciliorem fame perdat. Idque apud ERASISTRATUM quoque invenio: qui, quamvis parum docuit, quando venter, quando corpus ipſum exinaniretur, dicendo tamen, hæc eſſe videnda, & tum cibum dandum, cum corpori deberetur, ſatis oſtendit, dum vires ſupereſſent, dari non oportere; ne deficerent, conſulendum eſſe.

Ex his autem intelligi poteſt, ab uno medico multos non poſſe curari: eumque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multum ab ægro recedit. Sed, qui quæſtui ſerviunt, quoniam is major ex populo eſt, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ ſedulitatem non exigunt; ut in hac ipſa re. Facile eſt enim dies vel acceſſiones numerare his quoque, qui ægrum raro vident: ille adſideat neceſſe eſt, qui, quod ſolum opus eſt, viſurus eſt, quando nimis imbecillus futurus ſit, niſi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptiſſimus eſſe conſuevit.

Eſt autem alia etiam de diebus (*d*) ipſis dubitatio, quoniam antiqui potiſſimum (*e*) impa-

---

(c) *Aph.* I. 9.
(d) *I. Epidem. III. De Partu ſeptim.* VII. VIII.
(e) JULIAN. *Imper. Epiſt. pag.* 207.

res ſequebantur, eoſque, tanquam tunc de ægris iudicaretur, ἀρισίμους (*f*) nominabant (*g*). Hi erant dies tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, quartuſdecimus, unus & vigeſimus; ita ut ſumma potentia ſeptimo, deinde quartodecimo, deinde uni & vigeſimo daretur. Igitur ſic ægros nutriebant, ut dierum imparium acceſſiones exſpectarent: deinde poſtea cibum, quaſi levioribus acceſſionibus inſtantibus, darent: adeo ut Hippocrates, (*h*) ſi alio die febris deſiſſet, recidivam timere ſit ſolitus.

Id Asclepiades jure ut vanum repudiavit; neque in nullo die, quia par imparve eſſet, ægris vel majus vel minus periculum eſſe dixit. Interdum enim pejores dies pares fiunt; & opportunius poſt febrium acceſſiones cibus datur. Nonnumquam etiam in ipſo morbo, dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remiſſior eſſe conſueverat. Atque ipſe quartuſdecimus par eſt, in quo eſſe magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo ſecundus ſeptenarius inciperet, ipſi ſibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem ſumendo, quaſi potentiorem: plus enim tribuebant nono, & undecimo. Quod cum feciſſent ſine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertiumdecimum, ſed ad quartumdecimum tranſibant. Eſt etiam apud Hippocratem, ei, quem ſeptimus dies liberaturus ſit, quartum eſſe graviſſimum. Ita, illo quoque authore, in die pari &

(f) Cæl. Aurel. *Acut. Morb.* i. 14.
(g) *Aph.* ii. 23. 24.
(h) *Aph.* iv. 61.

gravior febris esse potest, & certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum adprehendit; id est, quartum, septimum, undecimum, quartumdecimum, decimumseptimum; in quo ab impari ad paris rationem transit. Et ne in hoc quidem propositum conservavit: cum a septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit.

Adeo adparet, quacumque ratione ad numerum respexerimus, nihil rationis, sub illo quidem authore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri; & ex his conjectare, quando dandus cibus sit.

Illud autem magis ad rem pertinet, scire, cibumne oporteat dari, cum jam bene venæ conquieverunt, aut etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant. ASCLEPIADES, inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhærente. In quo vanam rationem secutus est: non quod non sit interdum maturius cibus dandus, si mature timetur altera accessio: sed quod scilicet non nisi quam sanissimo dari debeat (*i*); minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur.

Neque tamen verum est, quod THEMISONI videbatur, si duabus horis integer futurus esset æger, satius tunc dare; ut ab integro corpore potissimum diduceretur. Nam si diduci tam celeriter posset, id esset optimum. Sed cum hoc breve tempus non præstet, satius est, principia cibi a decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi.

(i) *Aph.* I. 19.

Ita, ſi longius tempus ſecuturum eſt, quam integerrimo dandus eſt: ſi etiam breve antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas eſt, eodem eſt remiſſio, quæ maxime in febre continua poteſt eſſe.

At hoc quoque quæritur, utrum tot horæ exſpectandæ ſint, quot febrem habuerunt: ſatis ſit, primam partem earum præteriri, ut ægris jucundius inſidat, quibus interdum non vacat. Tutiſſimum eſt autem ante totius acceſſionis tempus præterire: quamvis, ubi longa febris fuit, poteſt indulgeri ægro maturius, dum tamen ante minimum pars dimidia prætereatur. Idque non in ea ſola febre, de qua proxime dictum eſt, ſed in omnibus ita ſervandum eſt.

CAP. V.

De Febrium ſpeciebus, & ſingularum curationibus: & primo, quando cibus febricitantibus dandus ſit.

HÆC magis per omnia genera febrium perpetua ſunt: nunc ad ſingulas earum ſpecies deſcendam. Igitur ſi ſemel tantum acceſſit, deinde deſiit, eaque vel (*a*) inguine, vel ex laſſitudine, vel ex æſtu, aliave ſimili re fuit, ſic, ut interior nulla cauſa metum fecerit, poſtero die, cum tempus acceſſionis ita tranſiit, ut nihil moveret, cibus dari poteſt.

(a) *Malim* ſanguine *vel* ingluvie, *quomodo enim ex inguine poſſet oriri febris? dein enumerat cauſas externas, quas inter, inguen cenſeri non poteſt.*

At, si ex alto calor venit; & gravitas vel capitis vel præcordiorum secuta est; neque adparet, quid corpus confuderit; quamvis unam accessionem secuta integritas est: tamen, quia tertiana timeri potest, exspectandus est dies tertius; &, ubi accessionis tempus præteriit, cibus dandus est, sed exiguus; quia quartana quoque timeri potest. At die quarto demum, si corpus integrum est, eo cum fiducia utendum. Si vero postero, tertiove, aut quarto die secuta febris est; scire licet, morbum esse. Sed tertianarum, quartanarumque (quarum & certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta tempora sunt) expeditior ratio est; de quibus suo loco dicam.

Nunc vero eas explicabo, quæ quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus ægro commodissime datur; ut alter febrem minuat, alter viribus subveniat. Sed is dari debet, si quotidiana febris est, quæ ex toto desinat, simulatque corpus integrum factum est: sin, quamvis non accessiones, febres tamen junguntur, & quotidie quidem increscunt, sed sine integritate tamen remittunt, cum corpus ita se habet, ut major remissio non exspectetur: si altero die gravior, altero levior accessio est, post graviorem. Fere vero graviorem accessionem levior (*b*) nox sequitur: quo fit, ut graviorem accessionem nox quoque tristior antecedat. At, si continuatur febris, neque levior unquam fit, & dari cibum necesse est, quando dari debeat, magna dissensio est.

Quidam, quia febre (*c*) remissius mutationem

(b) *Aph.* II. 13.

(c) CÆL. AUREL. *Morb. Chronic.* II. 14. *p.* 427. BUXTORF. *Lex. Chald. p.* 540.

tempus ægris eſt, tunc putant dandum. Quod ſi reſpondet, non quia mane eſt, ſed quia remiſſio eſt ægris, dari debet. Si vero ne tunc quidem ulla requies ægris eſt, quia hoc ipſo pejus id tempus eſt, quod, cum ſua natura melius eſſe debeat, morbi vitio non eſt, ſimulque inſequitur tempus meridianum, a quo cum omnis æger fere pejor fiat, timeri poteſt, ne ille magis etiam, quam ex conſuetudine, urgeatur. Igitur alii veſpere tali ægro cibum dant. Sed, cum eo (*d*) tempore fere peſſimi (*e*) ſint, qui ægrotant, verendum eſt, ne, ſi quid tunc moverimus fiat, aliquid aſperius. Ob hæc alii differunt ad mediam noctem, decurſo jam graviſſimo tempore, eodemque longiſſime diſtante. Securius vero datur antelucanis horis; quibus omnes fere maxime dormiunt: deinde matutino tempore; quod natura ſua leviſſimum eſt.

Si vero febres vagæ ſunt: quia verendum eſt, ne cibum ſtatim ſubſequantur; quandocunque quis ex acceſſione levatus eſt, tunc debet adſumete. At, ſi plures acceſſiones eodem die veniunt, conſiderare oportet, pares ne per omnia (quod vix fieri poteſt) an impares. Si per omnia pares ſunt: poſt eam potius acceſſionem cibus dari debet, quæ non inter meridiem & veſperem deſinit. Si impares ſunt: conſiderandum eſt, quo diſtent. Nam ſi altera gravior, altera levior eſt, poſt graviorem dari debet: ſi altera longior, altera brevior, poſt longiorem: ſi altera gravior, altera longior eſt, conſiderandum eſt, utra magis adfligat, illa vi, an hæc tempore, & poſt eam dandus eſt. Sed plane plurimum intereſt, quantæ qualeſque inter eas re-

(d) CÆL. AUREL. *A. M. l.* I. c. 15. *pag.* 48.
(e) ACHILL. TATIUS *de* CLITOPHONT. *pag.* 21.

missiones sint. Nam, si post alteram febrem motio manet, post alteram integrum corpus est; integro corpore, cibo tempus aptius est.

Si semper febricula manet, sed alterum tamen longius tempus remissionis est; id potius eligendum est: adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest; cibum quam maxime semper ab (*f*) accessione futura reducere: &, hoc salvo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur.

Sed, cum sit aptissimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, si corpus infirmum est, quotidie dandus: multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt; quantoque magis corpus adfligunt; aut si duæ pluresve accessiones eodem die veniunt. Quæ res efficit, ut & a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, si protinus venæ conciderunt: & sæpius eodem die, si inter plures accessiones subinde vis corpori deest.

Illud tamen in his servandum est; ut post eas febres minus cibi detur, post quas, si per corpus liceret, omnino non daretur. Cum vero febris instet, incipiat, augeatur, consistat, decedat, deinde in decessione consistat, aut finiatur, scire licet, optimum cibo tempus esse febre finita: deinde, cum decessio ejus consistit: tertiam, si necesse est, quandocumque decedit: cætera omnia periculosa esse.

Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse, consistente jam incremento febris, ali-

(f) *Aph.* I. 11.

quid offerre, quam increſcente: ſatius eſſe, inſtante, quam incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.

Neque hercule ſatis eſt, ipſas tantum febres medicum intueri, ſed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem; ſeu ſuperſunt vires, ſeu deſunt, ſeu quidam mali adfectus interveniunt. Cum vero ſemper ægros ſecuros agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipue, ubi cibum ſumpſerunt. Itaque, ſi qua ſunt, quæ exaſperatura eorum animos ſunt; optimum eſt, ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: ſi id fieri non poteſt, ſuſtinere tamen poſt cibum, poſtque ſomni tempus, & cum experrecti ſunt, tum exponere.

CAP. VI.

Quando potiones febricitantibus dari expediat.

SED de cibo facilior quidem cum ægris ratio eſt: quoniam ſæpe ſtomachus hunc reſpuit, etiamſi mens concupiſcit. De potione vero ingens pugna eſt; eoque magis, quo major febris eſt. Hæc enim ſitim accendit, & tum maxime aquam exigit, cum illa periculoſiſſima eſt. Sed docendus æger eſt, ubi febris conquieverit, protinus ſitim quoque quieturam: longioremque acceſſionem fore, ſi quod ei datum fuerit alimentum: ita celerius eum deſinere ſitire, qui non bibit. Neceſſe eſt tamen, quanto facilius etiam ſani famem, quam ſitim ſuſtinent, tanto magis ægris in potione, quam in cibo indulgere. Sed

primo quidem die nullus humor dari debet: nisi subito sic venæ conciderunt, ut cibus quoque dari debeat. Secundo vero, cæterisque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, si magna sitis urgebit, potio dari potest.

Ac ne illud quidem, ab HERACLIDE TARENTINO dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones misceri novam materiam corruptæ. Illud videndum est, ut, qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque: ubi sine illo datur, deligantur, cum ægrum dormire cupiemus: quod fere sitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus (*a*) febricitantibus nimius humor alienus sit, tum præcipue esse feminis, quæ ex partu in febres inciderunt.

Sed cum tempora cibo potionique febris & remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando æger febricitet, quando melior sit, quando deficiat: sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maxime credimus (*b*), fallacissimæ rei; quia sæpe istæ lentiores celerioresve sunt, & ætate, & sexu, & corporum natura. Et plerunque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnumquam etiam incipiente febre, subeunt & quiescunt: ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi adfectus; adeo ut, cum primum medicus venit, solicitudo ægri dubitantis, quomodo illi se

---

(a) *Aphor.* I. 16.

(b) PANCIROLÆ *observ.* IV.

habere videatur, eas movet. Ob quam caufam (c), periti medici eft, non protinus ut venit, adprehendere manu brachium: fed primum refidere hilari vultu, percunctarique, quemadmodum fe habeat; &, fi quis ejus metus eft, eum probabili fermone lenire; tum deinde ejus carpo manum admovere. Quas venas autem confpectus medici movet, quam facile mille res turbant!

Altera res eft, cui credimus, calor, æque fallax. Nam hic quoque excitatur æftu, labore, fomno, metu, folicitudine.

Igitur intueri quidem etiam ifta oportet: fed his non omnia credere. Ac protinus quidem fcire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ funt, teporque talis eft, qualis effe fanis folet: nec protinus etiam fub calore motuque febrem fefe concipere: fed ita, fi fumma quoque arida inæqualiter cutis eft; fi calor & in fronte eft, & ex intimis præcordiis oritur; fi fpiritus ex naribus cum fervore prorumpit; fi color, aut rubore, aut pallore novo mutatus eft; fi oculi graves, & aut perficci, aut fubhumidi funt; fi fudor, cum fit, inæqualis eft; fi venæ non æquis intervallis moventur. Ob quam caufam medicus neque in tenebris, neque a capite ægri debet refidere; fed illuftri loco adverfus eum, ut omnes notas, ex vultu quoque cubantis perfpiciat.

Ubi vero febris fuit, atque decrevit, fpectare oportet, num tempora, partefve corporis aliæ paulum madefcant, quæ fudorem venturum effe teftentur. Ac fi qua ejus nota eft, tunc demum dare potui calidam aquam; cujus falubris effectus

---

(c) *De decent. ornatu T.* IX. X. PALLAD. *Sophift. in l.* V. *Epidem. pag. m.* 201. ACTUAR. *de M. M.* II. 1.

eſt, ſi ſudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei cauſa, continere æger ſub veſte ſatis multa manus debet; eademque crura, pedeſque contegere: qua mole plerique ægros in ipſo impetu febris, potiſſimeque ubi ardens ea eſt, male habent. Si ſudare corpus cœpit, linteum tepefacere oportet, paulatimque ſingula membra detergere. At ubi ſudor omnis finitus eſt, aut ſi is non venit, ubi quam maxime tepuit, & idoneus eſſe cibo æger videtur, ſub veſte leniter ungendus eſt, tum detergendus, deinde ei cibus dandus.

Cibus (*d*) autem febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam leviſſima; maximeque (*e*) ſorbitio: eaque, ſi magnæ febres fuerunt, quam tenuiſſima eſſe debet. Mel quoque deſpumatum huic recte adjicitur, quo corpus magis nutriatur: ſed id, ſi ſtomachum offendit, ſupervacuum eſt, ſicut ipſa quoque ſorbitio. Dari vero in vicem ejus poteſt, vel intrita ex aqua calida, vel alica elota; ſi firmus eſt ſtomachus, & compreſſa alvus, ex aqua mulſa; ſi vel ille languet, vel hæc profluit, ex poſca.

Et primo quidem cibo ita ſatis eſt: ſecundo vero aliquid adjici poteſt, ex eodem tamen genere materiæ, vel olus, vel conchylium, vel pomum. At, dum febres quidem increſcunt, hic ſolus idoneus cibus eſt. Ubi vero aut deſinunt, aut levantur, ſemper quidem incipiendum eſt ab aliquo ex materia leviſſima, adjiciendum vero aliquid ex

---

(d) I. *Aph.* 16.
(e) HIPPOCR. *de Vet. M.* XI. XII.

media, ratione habita ſubinde & virium hominis, & morbi.

Adponendi vero ægro varii cibi (ſicut Asclepiades præcepit) tum demum ſunt, ubi faſtidio urgetur, neque ſatis vires ſufficiunt; ut paulum ex ſingulis deguſtando, famem vitet At ſi neque vis, neque cupiditas deeſt, nulla varietate ſolicitandus æger eſt; ne plus adſumat, quam concoquat. Neque verum eſt, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios: eduntur quidem facilius; ad concoctionem autem materiæ genus & modus pertinent.

Neque inter magnos dolores, neque increſcente (*f*) morbo, tutum eſt, ægrum cibo impleri; ſed ubi inclinata jam in melius valetudo eſt.

Sunt aliæ quoque obſervationes in febribus neceſſariæ; atque id quidem videndum eſt, quod quidam ſolum præcipiunt, an adſtrictum corpus ſit, an profluat. Quorum alterum ſtrangulat, alterum digerit. Nam, ſi adſtrictum eſt, ducenda alvus eſt, movenda urina, eliciendus omni modo ſudor. In hoc genere morborum ſanguinem etiam miſiſſe, concuſſiſſe vehementibus geſtationibus corpus, in lumine habuiſſe, imperaſſe famem, ſitim, vigiliam prodeſt. Utile eſt etiam ducere in balneum, prius demittere in ſolium, tum ungere, iterum ad ſolium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum in ſolio cum aqua calida miſcere; uti cibo rarius & ſerius, tenui, ſimplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia ſunt, lapathum, urtica, malva; vel jure etiam concharum, muſculorumve, aut locu-

(f) *Aph.* I. 7. 8.

ſtarum : neque danda caro, niſi elixa, eſt. At potio eſſe debet magis liberalis, & ante cibum, & poſt hunc, & cum hoc, ultra quam ſitis coget. Poteritque a balneo etiam pingue jus, aut dulcius dari vinum : poterit ſemel, aut bis interponi Græcum ſalſum.

Contra vero, ſi corpus profluet, ſudor coercendus, quies adhibenda erit; tenebris, ſomnoque, quandocunque volet, utendum; non niſi levi geſtatione corpus agitandum, & pro genere mali ſubveniendum. Nam, ſi venter fluit, aut ſi ſtomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere; niſi aut fauces, aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus eſt.

Si vero ſudor exercet, duranda cutis eſt, vel nitro, vel ſale; quæ cum oleo miſcentur. At, ſi levius id vitium eſt, oleo corpus ungendum eſt: ſi vehementius, roſa (*g*), vel melino, vel myrteo, cui vinum auſterum ſit adjectum.

Quiſquis autem fluore æger eſt, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in ſolium demittendus eſt. Si in cute vitium eſt, frigida quoque, quam calida aqua melius utetur.

Ubi ad cibum ventum eſt, dari debet his valens, frigidus, ſiccus, ſimplex, qui quam minime corrumpi poſſit, panis toſtus, caro aſſa, vinum auſterum, vel certe ſubauſterum; &, ſi venter profluit, calidum: ſi ſudores nocent, vomituſve ſunt, frigidum.

(g) *Nonne potius* roſaceo *legendum?*

C A P. VII.

Quomodo pestilentes febres curari debeant.

DESIDERAT etiam propriam animadversionem in febribus pestilentiæ casus. In hac minime utile est, aut fame, aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; præcipueque, si cum ardore febris est. Si id parum tutum est, ubi febris aut tenuata est, aut levata, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum, & meracius dare, & omnia glutinosa: inter quæ quoque carnem, generis ejusdem. Nam quo celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt.

Quod si puer est, qui laborat; neque tantum robur ejus est, ut sanguis mitti possit, cucurbitulis ei utendum est; ducenda alvus vel aqua vel ptisanæ cremore; tum demum is levibus cibis nutriendus. Et ex toto non sic pueri, ut viri, curari debent.

Ergo, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est: non facile sanguinem mittere, non facile ducere alvum, non cruciare vigilia, fameve, aut nimia siti, non vino curare.

Vomitus post febrem eliciendus est: deinde dandus cibus ex levissimis; tum is dormiat: postero die, si febris manet, abstineat: tertio, ad similem cibum redeat. Dandaque opera est, quantum

tum fieri poteſt, ut inter opportunam abſtinentiam cibo opportuno, omiſſis cæteris, nutriatur.

2. *Curatio ardentis febris.*

Si vero ardens febris extorret, nulla medicamenti danda potio eſt; ſed in ipſis acceſſionibus oleo & aqua refrigerandus eſt: quæ miſcenda manu ſunt, donec albeſcant. Etiam amplo conclavi tenendus, quo multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi, folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt. Alendus maturius eſt, id eſt a die tertio, & ante cibum iiſdem perungendus.

Si pituita in ſtomacho coiit, inclinata jam acceſſione, vomere cogendus eſt; & tunc dandum frigidum olus, aut pomum, ex his, quæ ſtomacho conveniunt, Si ſiccus manet ſtomachus, protinus vel ptiſanæ, vel alicæ, vel oryzæ cremor dandus eſt, cum quo recens adeps cocta ſit. Cum vero in ſummo incremento morbus eſt, utique non ante diem quartum, magna ſiti antecedente, frigida aqua copioſe præſtanda eſt, ut bibat etiam ultra ſatietatem; &, cum jam venter & præcordia ultra modum repleta, ſatiſque refrigerata ſunt, vomere debet.

Quidam ne vomitum quidem exigunt; ſed ipſa aqua frigida, tantum ad ſatietatem data, pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum eſt, multa veſte operiendus eſt, & collocandus, ut dormiat. Fereque poſt longam ſitim & vigiliam, poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit; per quem ingens ſudor effunditur, idque præſentiſſimum auxilium eſt: ſed

in his tantum, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit.

Si quis autem in hujusmodi febre leniter (*a*) tussit, is neque vehementi siti conflictari, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in cæteris febribus præcipitur.

CAP. VIII.

Curatio semitertianæ febris, quæ ἡμιτριταῖος *dicitur.*

AT, ubi id genus tertianæ est, quod ἡμιτριταῖον Medici adpellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit; porrigiturque febris in horas viginti quatuor, & triginta sex; ut, quod idem est, non idem esse videatur.

Et magnopere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quæ vera est; &, ubi ea venit, protinus dari. Plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur. Ac, nisi magnopere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, & tamen longum ejus spatium sustineat.

(a) *Aphor.* IV. 54.

CAP. IX.

Curatio lentarum febrium.

NONNUNQUAM etiam lentæ febres ſine ulla remiſſione corpus tenent; ac neque cibo, neque ulli remedio locus eſt. In hoc caſu medici cura eſſe debet, ut morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt, quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio. In his frictio quoque ex oleo & ſale ſalubris videtur.

At, ſi diu frigus eſt, & torpor, & jactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare (*a*) mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſæpe ex eo febris, & major ortus calor ſimul & priora mala tollit, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis oſtendit.

Neque hercule iſta curatio nova eſt, qua nunc quidam traditos ſibi ægros, qui ſub cautioribus medicis trahebantur, interdum (*b*) contrariis remediis ſanant. Siquidem apud antiquos quoque ante HEROPHILUM & ERASISTRATUM, maximeque poſt HIPPOCRATEM fuit PETRON quidam, qui febricitantem hominem, ubi acce-

(a) Mulſæ *Rom. Leg.*
(b) SENEC. *de Clem.* I. 9.

perat, multis vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem, sitimque excitaret. Deinde, ubi paulum remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, si moverat sudorem, explicuisse se ægrum judicabat: si non moverat, plus etiam aquæ frigidæ ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus suillam assam, & vinum homini dabat. Si non liberaverat, decoquebat aquam sale adjecto, eamque bibere cogebat, ut vomendo ventrem purgaret.

Et intra hæc omnis ejus medicina erat. Eaque non minus grata fuit his, quos HIPPOCRATIS successores non refecerant; quam nunc est his, quos HEROPHILI vel ERASISTRATI æmuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non est temeraria ista medicina; quia plures, si protinus a principiis excepit, interemit.

Sed, cum eadem omnibus convenire non possint, fere, quos ratio non restituit, temeritas (c) adjuvat. Ideoque ejusmodi medici melius alienos ægros, quam suos nutriunt. Sed est circumspecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.

(c) *Exemp. vide apud* VALLERIOLAM *lib.* 3. *obs.* 4.

CAP. X.

Remedia in febribus ad capitis dolorem, & præcordiorum inflammationem, & ariditatem, & ſcabritiem linguæ.

CONSIDERANDUM etiam eſt, febres ne ſolæ ſint, an alia his quoque mala accedant; id eſt, num caput doleat, num lingua aſpera, num præcordia intenta ſint. Si capitis dolores ſunt, roſam cum aceto miſcere oportet, & id ingerere, deinde habere duo pitacia, quæ latitudinem frontis, longitudinemque æquent: ex his invicem alterum in aceto & roſa habere, alterum in fronte; aut intinctam iiſdem lanam ſuccidam imponere. Si acetum offendit, pura roſa utendum eſt. Si roſa ipſa lædit, oleo acerbo. Si iſta parum juvant, teri poteſt vel iris arida, vel nuces amaræ, vel quælibet herba ex refrigerantibus. Quorum quidlibet ex aceto impoſitum, dolorem minuit; ſed magis aliud in alio. Juvat etiam panis cum papavere injectus, vel cum roſa, ceruſſa, ſpumave argenti. Olfacere quoque vel ſerpyllum, vel anethum, non alienum eſt.

At, ſi in præcordiis inflammatio & dolor eſt, primo ſuperimponenda ſunt cataplaſmata reprimentia; ne, ſi calidiora fuerint, plus eo materiæ concurrat. Deinde, ubi prima inflammatio ſe remiſit, tunc demum ad calida & humida veniendum eſt; ut ea, quæ remanſerunt, diſcutiant. Notæ vero inflammationis ſunt quatuor, rubor, & tumor, cum calore, & dolore. Quo magis erravit ERASISTRATUS, qui febrem nullam ſine hac eſſe dixit.

Ergo, si sine inflammatione dolor est, nihil imponendum est; hunc enim statim ipsa febris solvet. At, si neque inflammatio, neque febris, sed tantum præcordiorum dolor est; protinus calidis & siccis fomentis uti licet. Si vero lingua sicca est, & scabra, detergenda primum penicillo est ex aqua calida: deinde ungenda mixtis inter se rosa & melle. Mel purgat, rosa reprimit, simulque siccescere non sinit. At si scabra non est, sed arida, ubi penicillo detersa est, ungi rosa debet, cui ceræ sit paulum adjectum.

CAP. XI.

Remedia contra frigus, quod febrem præcedit.

SOLET etiam ante febres esse frigus; idque vel molestissimum morbi genus est. Ubi id exspectatur, omni potione prohibendus æger est: hæc enim paulo ante data, multum malo adjicit. Item maturius veste multa tegendus est. Admovenda partibus his, pro quibus metuimus, sicca & calida fomenta: sic, ut ne statim vehementissimi calores incipiant, sed paulatim increscant. Perfricandæ quoque eæ partes manibus unctis ex vetere oleo sunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus. Contentique medici quidam una frictione, etiam ex quolibet oleo, sunt. In harum febrium remissionibus nonnulli tres quatuor sorbitionis cyathos, etiamnum manente febre, dant: deinde, ea bene finita, reficiunt stomachum cibo frigido & levi. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, semel & post febrem datus, prodest.

Sed curiose prospiciendum est, ne tempus re-

miſſionis decipiat. Sæpe enim in hoc quoque genere valetudinis jam minui febris videtur, & rurſus intenditur. Itaque ei remiſſioni credendum eſt, quæ etiam immoratur, & jactationem, fervoremque corporis, quem ζέσιν Græci vocant, minuit. Illud ſatis convenit, ſi quotidie pares acceſſiones ſunt, quotidie parvum cibum dandum: ſi impares, poſt graviorem, cibum; poſt leviorem, aquam mulſam.

C A P. XII.

Curatio horroris in febribus.

HORROR autem eas fere febres antecedit, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittuntur; ideoque *(a)* tutiſſimæ ſunt, maximeque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora ſunt, neque alvi ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum eſt enim, quando febris ventura ſit: ita fieri poteſt, ut, ſi ſubito venerit, ſumma in eo pernicies ſit, quod auxilii cauſa fuit inventum. Nihilque aliud fieri poteſt, quam ut primis diebus bene abſtineat æger: deinde, ſub deceſſu febris ejus, quæ graviſſima eſt, cibum ſumat.

At ubi certus circuitus eſt, facilius omnia illa tentantur; quia facilius proponere nobis & acceſſionum & deceſſionum vices poſſumus. In his autem, cum *(b)* veteraverunt, utilis fames non eſt.

(a) *Aph.* IV. 43.
(b) Inveteraverunt, RITTERSHUS. [*ad* PHAEDR. I. *Fab.* 2.

Primis tantummodo diebus ea pugnandum eſt: deinde dividenda curatio eſt, & ante horror, tum febris diſcutienda. Igitur cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubſalſam, & vomere eum cogere: nam fere talis horror ab his oritur, quæ biliofa in ſtomacho reſederunt. Idem faciendum eſt, ſi proximo quoque circuitu æque acceſſit: ſæpe enim ſic diſcutitur. Jamque, quod genus febris ſit, ſcire licet.

Itaque ſub exſpectatione proximæ acceſſionis, quæ inſtare tertia poteſt, deducendus in balneum eſt; dandaque opera eſt, ut per tempus horroris in ſolio ſit. Si ibi quoque ſenſerit, nihilominus idem ſub exſpectatione acceſſionis quartæ faciat: ſiquidem eo quoque modo ſæpe is diſcutitur. Si nec balneum quidem profuit, ante acceſſionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere: ſiquidem ea quoque adſumpta calorem movent; qui horrorem non admittit. Deinde eodem modo, quo in frigore præceptum eſt, antequam inhorreſcere poſſit, operiatur; fomentiſque protinus calidioribus totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis exſtinctis teſtis & titionibus.

Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipſa veſtimenta perfundatur; cui æque ex calefacientibus aliquid ſit adjectum: adhibeaturque frictio, quantam is ſuſtinere poterit, maximeque in manibus & pedibus: & ſpiritum ipſe contineat. Neque deſiſtendum eſt, etiamſi horror redit; ſæpe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit.

Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus eſt; utendumque eiſdem eſt, donec horror finiatur. Sed præter hæc ducenda alvus eſt, ſi tardius horror quieſcet: ſiquidem id

quoque exonerato corpore prodeſt. Uſtima poſt hæc auxilia ſunt, geſtatio & ambulatio. Cibus autem in ejuſmodi morbis maxime dandus eſt, qui mollem alvum præſtet, ac caro glutinoſa. Vinum cum dabitur, auſterum ſit.

CAP. XIII.

Curatio quotidianæ febris.

HÆC ad omnes circuitus febrium pertinent: diſcernendæ tamen ſingulæ ſunt, ſicut rationem habent diſſimilem. Si quotidiana eſt, triduo primo magnopere abſtinere oportet; tum cibis, altero quoque die uti. Si res inveteraverit, poſt febrem experiri balneum, & vinum; magiſque, ſi horrore ſublato, hæc ſupereſt.

CAP. XIV.

Curatio tertianæ febris.

SI vero tertiana, quæ ex toto intermittit, aut quartana eſt; mediis diebus, & ambulationibus uti oportet, aliiſque exercitationibus, & unctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis CLEOPHANTUS, in hoc genere morborum, multo ante acceſſionem, caput ægri multa (*a*) calida aqua perfundebar, deinde vinum dabat. Quod, quamvis pleraque ejus viri præcepta ſecutus eſt

(a) *Aph.* VII. 42.

ASCLEPIADES, recte tamen præteriit: est enim anceps.

Ipse, si tertiana febris est, tertio die post accessionem dicit alvum duci oportere: quinto, post horrorem vomitum elicere; deinde post febrem, sicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum & vinum: sexto die, in lectulo detineri: sic enim fore, ne septimo die febris accedat. Id sæpe fieri posse, verisimile est. Tutius tamen est, hoc ipso ordine tria remedia, vomitus, alvi ductionis, vini potus, per triduum, id est, die tertio, & quinto, & septimo tentare: nec vinum, nisi post accessionem, die septimo bibere.

Si vero primis diebus discussus morbus non est, inciditque in vetustatem, quo die febris exspectabitur, in lectulo se contineat; post febrem perfricetur: tum, cibo adsumpto, bibat aquam; postero die, quo a cibo vacat, & ab exercitatione unctioneque, aqua tantum contentus conquiescat. Et id quidem optimum est. Si vero imbecillitas urgebit, & post febrem vinum; & medio die paulum cibi debebit adsumere.

CAP. XV.

Curatio quartanæ febris

EADEM in quartana facienda sunt. Sed cum hæc tarde (*a*) admodum finiatur, nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio præcipiendum est, quid in ea debeat fieri. Igitur, si cui cum horrore febris accessit, eaque desiit,

(a) *I. Epidem. III.* 17.

eodem die & poſtero tertioque continere ſe debet, & aquam tantummodo calidam primo die poſt febrem ſumere; biduo proximo, quantum fieri poteſt, ne hanc quidem: quarto die, ſi cum horrore febris revertitur, (*b*) vomere; ſicut ante præceptum eſt: deinde poſt febrem, modicum cibum ſumere, vini quadrantem. Poſtero tertioque die abſtinere; aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, adſumpta.

Septimo die balneo frigus prævenire, abſtinenere, continere ſe debet, & aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, uti: ac tum ita nono die balneo frigus prævenire, &, ſi febris redierit, ducere alvum; ubi ex eo corpus conquieverit, inunctione vehementer perfricari, eodem modo ſumere cibum, & vino biduo proximo ſe abſtinere, frictione ſervata. Decimo tertio die rurſus balneum experiri; &, ſi poſtea febris acceſſit, æque perfricari, vinum copioſius bibere. Ac ſi proximum eſt, ut quies tot dierum, & abſtinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollant.

Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum eſt curationis genus; idque agendum, ut, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facile ſuſtineat. Quo minus etiam curatio probari HERACLIDIS TARENTINI debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abſtinendum in ſeptimum diem dixit. Quod ut ſuſtinere aliquis poſſit; tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit; adeo, ſi febris ſæpius acceſſerit, concidet. Igitur, ſi tertio decimo die morbus remanebit, balneum neque ante febrem, neque poſt eam tentandum erit; niſi interdum jam horrore diſcuſſo. Hor-

(b) *De Affect.* XIX. 2,

ror ipſe per eadem, quæ ſupra præſcripta ſunt, expugnandus. Deinde poſt febrem oportebit ungi, & vehementer perfricari; cibum & validum, & fortiter adſumere; vino uti, quanto libebit: poſtero die, cum ſatis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter; cibum accipere ſine vino: tertio die abſtinere.

Quo die vero febrem exſpectabit, ante ſurgere, & (*c*) exerceri, dareque operam oportet, ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat: ſic enim ſæpe illa diſcutitur. At, ſi in opere occupavit, tum demum ſe recipere. In ejuſmodi valetudine, medicamenta ſunt, oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. Si venter adſtrictus eſt, ſolvendus eſt.

Sed hæc facile validiores faciunt: ſin imbecillitas occupavit, pro exercitatione geſtatio eſt. Si ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt. Si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem, & unctionem, & cibum conſiſtendum eſt; dandaque opera eſt, ne qua cruditas in quotidianam id malum vertat. Nam quartana neminem (*d*) jugulat: ſed, ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt; quod tamen, niſi culpa vel ægri (*e*) vel curantis, nunquam fit.

CAP. XVI.

Curatio duarum quartanarum.

AT, ſi duæ quartanæ ſunt, neque, quas propoſui, exercitationes adhiberi poſſunt: aut

(c) ARISTOT. *Probl. Sect. II.* 58.
(d) TULPIUS *Obſerv. l.* 3. *cap.* 53.
(e) HIPPOCR. *I. Epidem. Sect. III.* 4.

ex toto quiefcere opus eſt, aut, ſi id difficile eſt, leniter ambulare, hinc conſidere, diligenter involutis pedibus & capite. Quoties febris acceſſit & deſiit, cibum modicum ſumere, & vinum; reliquo tempore, niſi imbecilitas urget, abſtinere.

At, ſi duæ febres pene junguntur, poſt utramque cibum ſumere: deinde vacuo tempore, & moveri aliquantum, & poſt unctionem cibo uti.

Cum vero vetus quartana raro, niſi vere, (*a*) ſolvatur, utique eo tempore adtendendum eſt, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodeſtque in vetere quartana, mutare ſubinde victus genus, a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes tranſire: eſſe radicem, deinde vomere: jureve pulli gallinacei ventrem reſolvere: oleo ad frictiones adjicere calefacientia: ante acceſſionem ſorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum ſinapis, cum tribus Græci vini ſalſi, vel miſta paribus potionibus; & in aqua diluta, piper, caſtoreum, laſer, myrrham. Per hæc enim ſimiliaque corpus agitandum eſt, ut moveatur ex eo ſtatu, quo detinetur.

Si febris quievit, diu meminiſſe ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, laſſitudinem. Facile enim revertitur, niſi a ſano quoque aliquandiu timetur.

CAP. XVII.

Curatio quotidianæ febris, quæ ex quartana facta ſit.

AT, ſi ex quartana, quotidiana facta eſt: cum id initio inciderit, per biduum abſtinere

(a) *Epidem.* VI. *Sex.* VI. 42.

oportet, vespere frictione uti, & aquam tantummodo potui dare; tertio die sæpe fit, ne febris accedat. Sed sive fuit, sive non fuit, cibus post accessionis tempus est dandus: &, si manet, per biduum abstinentia, quanta maxima imperari corpori potest, & fricatione quotidie utendum est.

CAP. XVIII.

De tribus insaniæ generibus: & primo de ejus curatione, quæ à Græcis φρενῖτις *dicitur.*

Et febrium quidem curatio exposita est. Supersunt vero alii corporis adfectus, qui huic superveniunt, ex quibus eos, qui certis partibus adsignari possunt, protinus jungam. Incipiam ab insania, primamque hujus ipsius partem adgrediar, quæ & acuta, & in febre est. Græci φρενῖτιν adpellant.

Illud ante omnia scire oportet, interdum in accessione ægros desipere, & loqui aliena. Quod non quidem leve est; neque incidere potest, nisi in febre vehementi, non tamen æque pestiferum est; nam plerumque breve esse consuevit; levatoque accessionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud desiderat, quam quod in curanda febre præceptum est.

Phrenitis (*a*) vero tum demum est, cum continua dementia esse incipit, aut cum æger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam vanas imagines

(a) Trallian. *l.* 13. Cæl. Aurelian. *Præf. Lib.* 1. *Acutor. Morb. pag.* 7.

accipit: perfecta eſt, ubi mens illis imaginibus addicta eſt. Ejus autem plura genera ſunt: ſiquidem ex phreniticis alii hilares, alii triſtes ſunt: alii facilius continentur, & intra verba deſipiunt; alii inſurgunt, & violenter quædam manu faciunt: atque ex his ipſis, alii nihil niſi impetu peccant, alii etiam artes adhibent; ſummamque ſpeciem ſanitatis in captandis malorum operum occaſionibus præbent; ſed exitu deprehenduntur.

Ex his autem eos, qui intra verba deſipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare aſperioribus coercitionibus ſupervacuum eſt. Eos vero, qui violentius ſe gerunt, vincire convenit; ne vel ſibi vel alteri noceant. Neque credendum eſt, ſi vinctus aliquis, dum levari vinculis cupit, ſanum jam ſe fingat; quamvis prudenter & miſerabiliter loquatur, quoniam is dolus inſanientis eſt.

Fere vero antiqui tales ægros in tenebris habebant; eo quod illis contrarium eſſet, exterreri; & ad quietem animi tenebras ipſas conferre aliquid judicabant. At ASCLEPIADES, tanquam ipſis tenebris terrentibus, (*b*) in lumine habendos eos dixit. Neutrum tamen perpetuum eſt. Alium enim lux, alium tenebræ magis turbant; reperiunturque, in quibus nullum diſcrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo poſſit. Optimum itaque eſt, (*c*) utrumque experiri; & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale diſcrimen eſt, æger, ſi vires habet, loco lucido: ſi non habet, obſcuro continendus eſt.

(b) CÆL. AUREL. *M. A. l.* 1. *c.* 15. *p.* 40.
(c) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. lib.* 9. ARETÆUS *de Curat. Acut. l.* 1.

Remedia vero adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum eſt: ſimul enim febris quoque increſcit. Tum itaque nihil niſi continendus æger eſt. Ubi vero res patitur, feſtinanter ſubveniendum eſt. ASCLEPIADES perinde eſſe dixit, his ſanguinem (*d*) mitti, ac ſi (*e*) trucidentur: hanc rationem ſecutus, quod neque inſania eſſet, niſi cum febre intenta; neque ſanguis, niſi in remiſſione ejus, recte mitteretur. Ipſe in his ſomnum multa frictione quæſivit. Sed cum & intentio febris ſomnum impediat; & frictio non, niſi in remiſſione ejus, utilis ſit: hoc quoque auxilium debuit præterire.

Quid igitur eſt? Multa in præcipiti (*f*) periculo recte fiunt, alias omittenda. Et continua quoque febris habet tempora, quibus, etſi non remittit, non tamen creſcit. Eſtque hoc, ut non optimum, ſic ſatis tamen ſecundum remediis tempus. Quod ſi vires ægri patiuntur, ſanguis quoque mitti debet.

Nec minus dubitari poteſt, an alvus ducenda ſit. Tum interpoſito die, convenit caput ad (*g*) cutem tondere: deinde aqua fovere, in qua verbenæ aliquæ decoctæ ſint ex reprimentibus: aut prius fovere, deinde tondere, & iterum fovere: ac noviſſime roſa caput nareſque implere; offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam, & movere ſternutamenta medicamentis ad id efficacibus.

Quæ

(d) *V. S. quando & qualis conveniat* CÆL. AUREL. Acut. Morb. *I.* c. 10.

(e) CÆL. AURELIAN. *Acut. Morb. I.* 25.

(f) VALLERIOLA *Obſerv.* 1. *lib.* 1.

(g) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. I.* 10. *&* c. 15.

Quæ tamen facienda sunt in his, quibus vires non desunt. Si vero imbecillitas est, rosa tantum caput, adjecto serpyllo, similive aliquo, madefaciendum est. Utiles etiam in quibuscumque viribus herbæ duæ sunt, solanum & muralis, si simul ex utraque, succo expressio, caput impleatur. Cum se febris remiserit, frictione utendum est: parcius tamen in his, qui nimis hilares, quam in his, qui nimis tristes sunt.

Adversus omnium autem sic insanientium animos gerere se pro cujusque natura necessarium est. Quorumdam enim vani metus levandi sunt: sicut in homine prædivite famem timente incidit; cui subinde falsæ hæreditates nunciabantur. Quorumdam audacia coercenda est: sicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorumdam etiam intempestivus risus objurgatione & minis prohibendus est. Quorumdam discutiendæ tristes cogitationes: ad quod symphoniæ, & cymbala, strepitusque proficiunt.

Sæpius tamen adsentiendum, quam repugnandum est: paulatimque, & non evidenter, ab his, quæ stulte dicuntur, ad meliora mens abducenda. Interdum etiam elicienda ipsius intentio: ut fit in hominibus studiosis literarum, quibus liber legitur, aut recte, si delectantur; aut perperam, si id ipsum eos offendit. Emendando enim advertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. At cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocaverunt.

Omnibus vero sic adfectis somnus & difficilis, & præcipue necessarius est: sub hoc enim pleri-

que (*h*) ſaneſcunt. Prodeſt ad id, atque etiam ad mentem ipſam componendam, crocinum unguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam ſomnum moliuntur potui dando aquam, in qua papaver aut hyoſcyamus decocta ſint: alii mandragoræ mala pulvino ſubjiciunt: alii vel amomum, vel ſycamini lachrymam fronti inducunt. Hoc nomen apud Medicos reperio. Sed cur Græci morum συκάμινον (*i*) adpellant, cum mori nulla lachryma ſit? Sic vero ſignificatur lachryma arboris in Ægypto naſcentis, quam ibi κόμορον adpellant. Plurimi decoctis papaveris corticibus, ex ea aqua cum ſpongia os & caput ſubinde fovent.

ASCLEPIADES ea ſupervacua eſſe dixit: quoniam in lethargum ſæpe convertunt. Præcipit autem, ut primo die, a cibo, potione, ſomno abſtineretur: veſpere ei daretur potui aqua: tum frictio admoveretur lenis, ita ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: poſtero deinde die, iiſdem omnibus factis, veſpere ei daretur ſorbitio & aqua, rurſuſque frictio adhiberetur. Per hanc enim nos conſecuturos, ut ſomnus accedat. Id interdum fit, & quidem adeo, ut, illo confitente, nimia fricatio etiam lethargi periculum adferat. Sed ſi ſic ſomnus non acceſſit, tum demum illis medicamentis arceſſendus eſt: habita ſcilicet eadem moderatione, quæ hic quoque neceſſaria eſt; ne, quem obdormire volumus, excitare poſtea non poſſimus. Confert etiam aliquid ad ſomnum ſilanus juxta cadens;

(h) *Aph.* II. 2.

(i) BODÆUS *a* STAPEL *ad* THEOPHRAST. *Hiſtor. Plant. IV.* 2.

vel gestatio (*k*) post cibum, & noctu; maximeque lecti suspensi motus.

Neque alienum est, si neque sanguis ante missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, (*l*) occipitio inciso cucurbitulam admovere: quæ quia levat morbum, potest somnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda est: nam neque æger est implendus, ne insaniat: neque jejunio utique vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus est autem cibo infirmo, maximeque sorbitione, & potione aquæ mulsæ, cujus ternos cyathos hieme, æstate vero quatuor dedisse satis est.

Alterum genus insaniæ est, quod spatium longius recipit; quia fere sine febre incipit, leves deinde febriculas excitat: & consistit in tristitia, quam videtur bilis (*m*) atra contrahere. In hac utilis detractio sanguinis est. Si quid hanc prohibet, prima est abstinentia: secunda, per album veratrum vomitumque purgatio: post utrumlibet, adhibenda bis die frictio est. Si magis valet, frequens etiam exercitatio; in jejuno vomitus; cibus, sine vino, dandus ex media materia est. Quam quoties posuero, scire licet, etiam ex infirmissima dari posse; dum ne ea sola quis utatur: valentissimam tantummodo esse removendam.

Præter hæc, servanda alvus est quam tenerrima: removendi terrores, & potius bona spes adferenda: quærenda delectatio ex fabulis, ludisque, quibus maxime capi sanus adsueverat: lau-

---

(k) CÆL. AUREL. *A. M. I.* 15. *pag.* 46.
(l) CÆL. AUREL. *l. c.* 11. *pag.* 27.
(m) ARETÆUS *de Morb. Diut. l.* 6. TRALLIAN. *l.* 16.

danda, ſi qua ſunt, ipſius opera, & ante oculos ejus ponenda: leviter objurganda vana triſtitia; ſubinde admonendus, in his ipſis rebus, quæ ſolicitant, cur non potius lætitiæ, quam ſolicitudinis cauſa ſit. Si febris quoque acceſſit, ſicut aliæ febres curanda eſt.

Tertium inſaniæ genus eſt ex his longiſſimum; adeo ut vitam ipſam non impediat; quod robuſti corporis eſſe conſuevit. Hujus autem ſpecies duæ ſunt. Nam quidam imaginibus, non mente fallunt; qualem inſanientem AJACEM vel ORESTEM poetarum fabulæ ferunt: quidam animo deſipiunt.

Si imagines fallunt, ante omnia videndum eſt, triſtes, an hilares ſint. In triſtitia, nigrum veratrum dejectionis cauſa, in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet. Idque, ſi in potione non accipit, pani adjiciendum eſt, quo facilius fallat. Nam, ſi bene ſe purgaverit, ex magna parte morbum levabit. Ergo etiam, ſi ſemel datum veratrum parum profecerit, interpoſito tempore iterum dari debet.

Neque ignorare oportet, leviorum eſſe morbum cum (*n*) riſu, quam ſerio inſanientium. Illud quoque perpetuum eſt in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis eſt, (*o*) ventrem ejus ante ſolvendum eſſe: ubi a ſuperiore, comprimendum.

Si vero conſilium inſanientem fallit, tormentis quibuſdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit; fame, vinculis, plagis coercendus eſt. Cogendus eſt & adtendere, & ediſcere

---

(n) *Aph.* VI. 53.
(o) *Aph.* VII. 70.

aliquid, & meminiſſe. Sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur conſiderare, quid faciat. Subito etiam terreri, & expaveſcere, in hoc morbo prodeſt; & fere, quicquid animum vehementer perturbat. Poteſt enim quædam fieri mutatio, cum ab eo ſtatu mens, in quo fuerat, abducta eſt. Intereſt etiam, ſi ipſe ſine cauſa ſubinde rideat, an mœſtus demiſſuſque ſit. Nam dementis hilaritas terroribus his, de quibus ſupra dixi, melius curatur. Si nimia triſtitia eſt, prodeſt lenis, ſed multa bis die frictio: item ſuper caput aqua frigida infuſa, demiſſumque corpus in aquam & oleum.

Illa communia ſunt: inſanientes vehementer exerceri debere; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum adſumere; cibis uti poſt purgationem, ex media materia, quam leviſſimis; non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos.

Raro, ſed aliquando tamen, ex metu delirium naſcitur. Quod genus inſanientium, ſpecie ſimile, ſimilique victus genere curandum eſt: præterquam quod in hoc inſaniæ genere ſolo recte vinum datur.

CAP. XIX.

De Cardiacis (a).

HIS morbis præcipue contrarium eſt id genus, quod καρδιακὸν a Græcis nominatur quam-

(a) CÆL. AURELIAN. *Acut. Morb. II.* 30. 31. TRALLIAN. *VII.* 9.

vis ſæpe ad eum phrenitici tranſeunt: ſiquidem mens in illis laborat, in hoc vero conſtat. Id autem nihil aliud eſt, quam nimia imbecillitas corporis; quod, ſtomacho languente, immodico ſudore digeritur. Licetque protinus ſcire id eſſe, ubi venarum exigui imbecillique pulſus ſunt; ſudor autem ſupra conſuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace, & cervicibus, atque etiam ex capite prorumpit, pedibus tantummodo, & cruribus ſiccioribus, atque frigidis. Acuti id morbi genus eſt.

Curatio prima eſt, ſuprà præcordia imponere, quæ reprimunt, cataplaſmata: ſecunda, ſudorem cohibere. Id præſtat acerbum oleum, vel roſa, vel melinum, aut myrteum. Quorum aliquo corpus leniter perungendum; ceratumque ex aliquo horum tum imponendum eſt.

Si ſudor vincit, delinendus homo eſt vel gypſo, vel argenti ſpuma, vel cimolia creta, vel ſubinde horum pulvere reſpergendus. Idem præſtat pulvis ex contritis aridæ myrti vel rubi foliis, aut ex auſteri & boni vini arida fece. Pluraque ſimilia ſunt, quæ ſi deſunt, ſatis utilis eſt quilibet ex via pulvis injectus. Super hæc vero, quo minus corpus inſudet, levi veſte debet eſſe contectus, poſituſque loco non calido, feneſtris patentibus, ſic ut perflatus quoque aliquis accedat.

Tertium auxilium eſt, imbecillitati jacentis cibo vinoque ſuccurrere. Cibus non multus quidem, ſed ſæpe tamen nocte ac die dandus eſt; ut nutriat, neque oneret. Is eſſe debet ex infirmiſſima materia, & ſtomacho aptus. Niſi autem neceſſe eſt, ad vinum feſtinare non oportet. Si verendum eſt, ne deficiat, tum & intrita ex hoc, & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meraculum, egelidum ſubinde & li-

beraliter dandum eſt; adjecta polenta, ſi modo is æger parum cibi adſumit. Idque vinum eſſe debet, neque nullarum virium, neque ingentium: recteque tota die ac nocte, duas vel tres heminas æger bibet; ſi vaſtius corpus eſt, plus etiam: ſi cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida convenit, & tum dare.

Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum ſponte vomere oportet; rurſuſque poſt vomitum cibum ſumere. Si ne is quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora, ſumere iterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt: qui, ubi inaruerunt, efficiunt, ut vinum in ſtomacho contineatur, exque eo toti corpori calor veniſque vis redeat.

Ultimum auxilium eſt, in alvum ptiſanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſiquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum eſt, naribus quoque æſtuantis admovere, quod reficiat; ut eſt roſa & vinum: &, ſi qua in extremis partibus frigent, unctis & calidis manibus ſovere. Per quæ ſi conſequi potuimus, ut & ſudoris impetus minuatur, & vita prorogetur, incipit jam tempus ipſum eſſe præſidio. Ubi eſſe in tuto videtur; verendum tamen eſt, ut ne in eandem imbecillitatem cito recidat. Itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet adſumere, donec ſatis virium corporis redeat.

C A P. XX.

De Lethargicis.

ALTER quoque morbus eſt, aliter phrenitico (*a*) contrarius. In eo difficilior ſomnus, prompta ad omnem audaciam mens eſt: in hoc marcor, & inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas; λήθαργον Græci nominarunt. Id quoque genus (*b*) acutum eſt, &, niſi ſuccurritur, celeriter jugulat.

Proinde ex eo ægros (*c*) quidam excitare nituntur, admotis his, per quæ ſternutamenta evocantur, & his, quæ odore fœdo movent, qualis eſt pix uſta, lana ſuccida, piper, veratrum, caſtoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, aut cornu cervinum: ſi non eſt, quodlibet aliud. Hæc enim cum comburuntur, odore fœdo movent.

THARRIAS vero quidam, acceſſionis eſſe id malum, dixit, levarique, cum ea deceſſit. Itaque eos, qui ſubinde excitant, ſine uſu male habere. Intereſt autem, in deceſſione expergiſcatur æger, an cum febris levatur, aut, levata quoque ea, ſomnus urgeat. Nam ſi expergiſcitur, adhibere ei, ut ſopito, ſupervacuum eſt; neque enim vigilando melior fit; ſed per ſe, ſi melior eſt, vigilat. Si vero continens ei ſomnus eſt, utique ex-

(a) ALEX. TRALL. *l.* 14.
(b) CÆL. AUR. *M. A. l.* II. c. I.
(c) TRALLIAN. l. 15. ARETÆUS *de Morb. Acut. Curat. l.* 2.

citandus eſt; ſed his temporibus, quibus febris leviſſima eſt, ut excernat aliquid, & ſumat.

Excitat autem validiſſime repente aqua frigida ſuperinfuſa. Poſt remiſſionem itaque, perunctum oleo multo totum corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum eſt. Sed hoc utemur, ſi æqualis ægro ſpiritus erit, ſi mollia præcordia. Sin aliter hæc erunt, ea potiora, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Et, quod ad ſomnum quidem pertinet, commodiſſima hæc ratio eſt.

Medendi autem cauſa, caput radendum; deinde poſca fovendum eſt, in qua laurus, aut ruta decocta ſit. Altera vero die imponendum caſtoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccæ, aut hedera cum roſa & aceto. Præcipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum, & ad morbum ipſum depellendum, capiti frontive impoſitum ſinapi. Geſtatio etiam in hoc morbo prodeſt: maximeque opportune, quanta maxima inveniri poterit. Aptiſſima autem ſorbitio eſt, donec morbus decreſcere incipiat. Si autem quotidie gravis acceſſio eſt, hæc quotidie detur: ſi alternis, poſt graviorem, ſorbitio, poſt leviorem, mulſa aqua. Vinum quoque cum tempeſtivo cibo datum non mediocriter adjuvat.

Quod ſi poſt longas febres ejuſmodi torpor acceſſit, cætera eadem ſervanda ſunt. Ante acceſſionem autem, tribus quatuorve horis, ſi venter adſtrictus eſt, dandum eſt caſtoreum cum ſcammonea; ſi non eſt, per ſe ipſum caſtoreum cum aqua dandum eſt. Si præcordia mollia ſunt, cibis utendum eſt plenioribus: ſi dura, in iiſdem ſorbitionibus ſubſiſtendum; imponendumque præcordiis, quod ſimul & reprimat & emolliat.

CAP. XXI.

(a) *De Hydropicis.*

SED hic quidem acutus eſt morbus. Longus vero fieri poteſt eorum, quos aqua inter cutem male habet: niſi enim primis diebus ſuccurritur, in ὕδρωπα, quam Græci vocant, incidunt. Ejus tres ſpecies ſunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus, ex motu ſpiritus, ſonus eſt: modo corpus inæquale eſt, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in uterum aqua contrahitur; &, moto corpore, ita movetur, ut impetus ejus conſpici poſſit. Primum, τυμπανίτην: ſecundum, λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ τὴν σάρκα; tertium, ἀσκίτην Græci nominarunt. Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia: ob quam ne ulcera (*b*) quidem in his ægris facile ſaneſcunt. Sæpe vero hoc malum per ſe incipit: ſæpe alteri vetuſto morbo, maximeque quartanæ, ſupervenit.

Facilius in ſervis, quam in liberis tollitur, quia cum deſideret famen, ſitim, & mille alia tædia, longamque patientiam, promptius iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, CHRYSIPPI diſcipulus, apud ANTIGONUM regem, amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ, medio-

(a) ARETÆUS *de Diuturn. Morb. II.* I.
(b) *Aph.* VI. 8.

criter eo morbo implicitum, negavit poſſe ſanari. Cumque alter medicus Epirotes PHILIPPUS ſe ſanaturum polliceretur; reſpondit, illum ad morbum ægri reſpicere; ſe, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum ſumma diligentia non medici tantummodo, ſed etiam regis cuſtodiretur, tamen malagmata ſua devorando, bibendoque ſuam urinam, in exitium ſeſe præcipitavit.

Inter initia tamen, non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſunt corpori, quies, ſitis, inedia. At ſi malum inveteravit, non ſine magna mole diſcutitur (c). METRODORUM tamen, EPICURI diſcipulum, referunt, cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo neceſſariam ſitim ſuſtineret, ubi diu abſtinuerat, ſolitum bibere, deinde evomere. Quod, ſi redditur, quicquid receptum eſt, multum tædio demit: ſi a ſtomacho retentum eſt, morbum auget; ideoque in quolibet tentandum non eſt.

Sed ſi febris quoque eſt, hæc in primis ſubmovenda eſt per eas rationes, per quas huic ſuccurri poſſe propoſitum eſt. Si ſine febre æger eſt, tum demum ad ea veniendum eſt, quæ ipſi morbo mederi ſolent. Atque hic quoque, quæcumque ſpecies eſt, ſi nondum nimis occupavit, iiſdem auxiliis opus eſt. Multum ambulandum, currendum aliquando, & ſuperiores maxime partes ſic perfricandæ, ut calorem in cutem evocet: inter quæ, ſpiritum ipſe contineat.

Evocandus eſt ſudor, non per exercitationem tantum, ſed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, ſimilibuſque aliis: maximeque utiles

---

(c) *Ejus vitam deſcribit* DIOGENES LAERTIUS.

ſunt naturales, & ſiccæ ſudationes; quales ſuper (*d*) Bajas habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor alienus eſt. Jejuno recte catapotia dantur, facta ex duabus apſinthii, myrrhæ tertia parte.

Cibus eſſe debet ex media (*e*) quidem materia, ſed tamen generis durioris. Potio non ultra danda eſt, quam ut vitam ſuſtineat: optimaque eſt, quæ urinam movet. Alvum moliri cibo melius eſt, quam medicamento. Si tamen res coget, ex his aliquid, quæ id præſtant, erit decoquendum, eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere, iris, nardum, crocum, cinnamomum, caſſia, myrrha, balſamum, galbanum, ladanum, œnanthe (*f*), panaces, cardamomum, hebenus, cupreſſi ſemen, uva taminia; quam ςαφίδα ἀγρίαν Græci nominant, abrotanum, roſæ folia, acorum, amaræ nuces, tragoriganum, ſtyrax, coſtum, junci quadrati & rotundi flos; illum κύπειρον, hunc σχοῖνον Græci vocant; quæ quoties poſuero, non quæ hic naſcuntur, ſed, quæ inter aromata adferuntur, ſignificabo. Primo tamen, quæ leniſſima ex his ſunt, id eſt, roſæ folia, vel nardi ſpica, tentanda ſunt. Vinum quoque utile eſt auſterum, ſed quam tenuiſſimum.

Commodum eſt etiam, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit alvum, notam imponere: poſtero quoque die videre, plenius corpus ſit, an extenuetur; id enim, quod extenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, me-

---

(d) CICERO *Epiſt. ad Fam.* IX. 12.
(e) Vide *ſupra II.* 18.
(f) RHODIUS *ad* SCRIBON. LARGI *Comp. V. pag.* 37.

tiri & potionem ejus, & urinam; nam ſi plus humoris excernitur, quam adſumitur, ita demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt. ASCLEPIADES in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, ſe abſtinentia bidui, & fricatione uſum; tertio die, jam & febre, & aqua liberato, cibum, & vinum dediſſe, memoriæ prodidit. Hactenus communiter de omni ſpecie præcipi poteſt: ſi vehementius malum eſt, diducenda ratio curandi eſt.

Ergo, ſi inflatio, & ex ea dolor creber eſt, utilis quotidianus, aut altero quoque die poſt cibum, vomitus eſt. Fomentis deinde ſiccis calidiſque utendum eſt. Si per hæc dolor non finitur, neceſſariæ ſunt ſine ferro cucurbitulæ. Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis eſt, & tum his utendum.

Ultimum auxilium eſt, ſi cucurbitulæ nihil profuerunt, per alvum infundere copioſam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quarerve opus eſt uti fricatione vehementi, cum oleo & quibuſdam calefacientibus. Sed in hac frictione a ventre abſtinendum eſt. Imponendum vero in eum crebrius ſinapi, donec cutem erodat; ferramentiſque candentibus pluribus locis venter exulcerandus eſt, & ſervanda ulcera diutius. Utiliter etiam ſcilla cocta deligatur ſuper cutim. Sed diu poſt has inflationes abſtinendum eſt ab omnibus inflantibus.

At, ſi id vitium eſt, cui λευκοφλεγματία nomen eſt, eas partes, quæ tument, ſubjicere ſoli oportet; ſed non nimium, ne febriculam incendat: ſi is vehementior eſt, caput velandum eſt, utendumque fricatione, madefactis tantum manibus aqua, cui ſal & nitrum & olei paulum ſit adjectum; ſic, ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus ſit. Idque ſi vires pa-

tiuntur, ante meridiem, tota hora; poſt meridiem, ſemihora fieri oportet. Utilia ſunt etiam cataplaſmata, quæ reprimunt; maximeque, ſi corpora teneriora ſunt.

Incidendum quoque ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore eſt; quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipſos tumores incidere altis plagis oportet: concutiendumque corpus eſt multa geſtatione, atque, ubi inductæ vulneribus cicatrices ſunt, adjiciendum exercitationibus & cibis, donec corpus ad priſtinum ſtatum revertatur.

Cibus valens eſſe debet, & glutinoſus, maximeque caro. Vinum, ſi per ſtomachum licet, dulcius; ſed ita, ut invicem biduo triduove, modo aqua, modo id bibatur. Prodeſt etiam lactucæ marinæ, quæ grandis juxta mare naſcitur, ſemen, cum aqua potui datum. Quod ſi valens eſt, qui id accipit, ei ſcilla cocta ſimul ſuper ventrem deligatur. Authoreſque multi ſunt, inflatis veſicis pulſandos tumores eſſe.

Si vero id morbi genus eſt, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, ſed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impoſitum habere; idque ipſum ſuperimpoſito triplici panno, faſcia, non nimium tamen vehementer, adſtringere; quod a Tharria profectum, ſervatum eſſe a pluribus video.

Si jecur, aut lienem adfectum eſſe, manifeſtum eſt, ficum pinguem contuſam, adjecto melle, ſuperponere. Si per talia auxilia venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriori via ſuccurrere, ut is per ventrem ipſum emittatur.

Neque ignoro, Eraſiſtrato diſplicuiſſe hanc curandi viam; morbum enim hunc jocinoris pu-

tavit: ideoque illud esse sanandum; frustraque aquam emitti, quæ, vitiato illo, subinde renascatur. Sed primum, non hujus visceris unius hoc vitium est. Nam & splene adfecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam ibi substitit, & jocinori, & cæteris interioribus partibus nocet. Convenitque, corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus impedit.

Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum corpòris habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

Cibus autem, quo die primum humor emissus est, supervacuus est, nisi si vires desunt. In sequentibus diebus, & his vinum meracius quidem, sed non ita multum dari debet, paulatimque revocandus æger est ad exercitationes, fricationes, solem, sudationes, fatigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convalescat. Balneum rarum res amat; & frequentiorem in jejuno vomitum. Si æstas est, in mari natare commodum est. Ubi convaluit aliquis, diu tamen alienus ei veneris usus sit.

CAP. XXII.

De Tabe, & ejus ſpeciebus.

DIUTIUS ſæpe & periculoſius tabes eos male habet, quos invaſit. Atque hujus quoque plures (*a*) ſpecies ſunt. Una eſt, qua corpus non alitur, &, naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur; &, niſi occurritur, tollit; (*b*) ἀτροφίαν hanc Græci nominant. Ea duabus fere de cauſis incidere conſuevit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia plus, quam debet, adſumit: ita vel, quod deeſt, infirmat: vel, quod ſuperat, corrumpitur.

Altera ſpecies eſt, quam Græci καχεξίαν adpellant: ubi malus corporis habitus eſt; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus adfectum eſt; aut, cum diu neceſſaria defuerunt; aut, cum inuſitatos & inutiles cibos aliquis adſumpſit, aliquidve ſimile incidit. Huic, præter tabem, illud quoque nonnunquam accidere ſolet, ut per adſiduas puſtulas, aut ulcera, ſumma cutis exaſperetur, vel aliquæ corporis partes intumeſcant.

Tertia

(a) *Erant apud veteres qui tabem & longos morbos inducere poterant*, PHILO JUDÆUS de ſpecialib. leg. 16. *pag.* 792. & 1691.

(b) CÆL. AUREL. *Morb. Chron. II.* 14.

Tertia eſt, longeque periculoſiſſima ſpecies, quam Græci φθίσιν nominaverunt. Oritur fere a capite: inde in pulmonem diſtillat. Ex hoc exulceratio accidit, & febricula lenis fit; quæ etiam, cum quievit, tamen repetit. In ea quoque frequens tuſſis eſt, & pus exſcreatur; interdum cruentum aliquid. Quicquid exſcreatum eſt, ſi in ignem (*c*) impoſitum eſt, mali odoris eſt. Itaque, qui de morbo dubitant, hac nota utuntur.

(*d*) Cum hæc genera tabis ſint, animadvertere primum oportet, quid ſit in quo laboratur. Deinde, ſi tantum non ali corpus adparet, cauſam ejus adtendere; &, ſi cibi minus adſumpſit aliquis quam debuit, adjicere oportet: ſed paulatim, ne ſi corpus inſuetum ſubita multitudine oneraverit, ſtomachus gravetur, & concoctionem impediat. Si vero plus juſto quis adſumere ſolitus eſt, abſtinere uno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad juſtum modum perveniat. Præter hæc convenit ambulare locis quam maxime frigidis, ſole vitato: per manus quoque exerceri.

Si infirmior eſt, geſtari, ungi, perfricari, ſi poteſt, maxime per ſeipſum, ſæpius eodem die, & ante cibum, & poſt eum, ſic ut interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec inſudet. Prodeſtque jejuno prehendere per multas partes cutem, & adtrahere, ut relaxetur; aut, impoſita reſina, & abducta, ſubinde idem facere. Utile eſt etiam interdum balneum, ſed poſt cibum exiguum. Atque in ipſo ſolio recte cibi aliquid adſumitur:

(c) *Aphor. V.* 11.

(d) Cæl. Aurelian. *Morb. Chron. II.* 14. *p.* 421. Trallian. V. 2.

aut si sine hoc fricatio fuit, post eam protinus. Cibi vero esse debent ex his, qui facile concoquuntur, maximeque alunt. Ergo vini quoque, sed austeri, necessarius usus est, movendæ urinæ.

At si malus habitus corporis est, primum abstinendum est; deinde alvus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, fricationibus. Utilius his frequens balneum est, sed jejunis; etiam usque ad sudorem. Cibis vero opus est copiosis, variis, boni succi, quique etiam minus facile corrumpantur, vino austero. Si nihil reliqua proficiunt, sanguis mittendus est; sed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo, ut cætera quoque eodem modo serventur.

Quod si mali plus est, & vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est: neque facile enim hic morbus, cum inveteraverit, evincitur. Opus est, si vires patiuntur *(e)*, longa navigatione, cæli mutatione sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur. Ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id posse inter principia corpus pati debet, cum hic morbus ætate firmissima maxime oriatur, id est ab anno *(f)* duodevigesimo usque ad annum quintum & trigesimum. Si id imbecillitas non sinit, nave tamen, sed non longe, vectari commodissimum est. Sin navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum est: tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ solicitare animum possunt: somno indulgendum: cavendæ destillationes, ne, si quid

---

(e) Aretæus *de Diuturn. Curat.* I. 8. Trallian. *VII.* 2. Plin. *N. H.* XXVIII. 4.

(f) *Aphor.* V. 9. VIII. 7.

cura levarit, exasperent; & ob id vitanda cruditas, simulque & sol, & frigus : os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda : &, quamdiu quidem febricula incursat, huic interdum abstinentia, interdum etiam tempestivis cibis medendum : eoque tempore bibenda aqua. Lac (*g*) quoque, quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia siti, ac, sive præcordia tument, sive biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est; in (*h*) phthisi tamen, sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari potest.

Quod si febris aut nondum incursat, aut jam remisit, decurrendum est ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes, item lenes fricationes. Balneum alienum est. Cibus esse debet primo acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: deinde lenis sorbitio ex ptisana, vel ex alica, vel ex amylo, lacte adjecto. Oryza quoque, &, si nihil aliud est, far idem præstat. Tum invicem modo his cibis, modo illis utendum est : adjiciendaque quædam ex media materia, præcipue vero ex prima, cerebellum, vel pisciculus, & his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mista, deinde incocta, pro medicamento est. Vinum adsumi debet leve austerum.

Hactenus non magna mole pugnatur. Si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus adparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandus est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture,

---

(g) *Aph.* V. 64.
(h) *Ibidem.*

duobus ad mammam utramque; item ſub imis oſſibus ſcapularum, quas ὠμοπλάτας Græci vocant, ſic, ne ſaneſcere ſinas ulcera, niſi tuſſis finita fuerit: cui per ſe quoque medendum eſſe, manifeſtum eſt. Tunc ter quaterque die vehementer extremæ partes perfricandæ ſunt: thorax leni manu pertractandus; poſt cibum intermittenda hora, & perfricanda crura, brachiaque. Interpoſitis denis diebus, demittendus æger in ſolium eſt, in quo ſit aqua calida & oleum. Cæteris diebus bibenda aqua: tum vinum, ſi tuſſis non eſt, potui frigidum dandum: ſi vero eſt, egelidum.

Utile eſt etiam in remiſſionibus quotidie cibos dari: frictiones geſtationeſque ſimiliter adhiberi: quarto, aut quinto die ſumere, interdum herbam ſanguinalem ex aceto, vel plantaginem eſſe. Medicamentum eſt etiam vel plantaginis ſuccus per ſe, vel *(i)* marrubii, ſi cum melle ſit incoctus; ita ut illius cyathus ſorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter ſe miſta, & incocta reſinæ terebinthinæ pars dimidia, butyri & mellis pars altera.

Præcipua tamen ex his omnibus ſunt victus, vehiculum, & navis, & ſorbitio. Alvus *(k)* cita utique vitanda eſt. Vomitus in hoc morbo frequens, pernicioſus eſt, maximeque ſanguinis. Qui meliuſculus eſſe cœpit, adjicere debet exercitationes, fricationes, cibos: deinde ipſe ſe, ſuppreſſo ſpiritu, perfricare; diu abſtinere a vino *(l)*, balneo, venere.

(i) TRALLIAN. V. 3. *pag.* 276.
(k) *Aph.* V. 12. 14. TRALLIAN. II. 2. *p.* 313.
(l) COLUM. I. 6.

CAP. XXIII.

(a) *De Comitiali morbo.*

INTER notiſſimos morbos eſt etiam is, qui *(b)* comitialis, vel major nominatur. Homo ſubito concidit, ex ore ſpumæ moventur, deinde interpoſito tempore ad ſe redit, & per ſeipſum conſurgit. Id genus ſæpius viros, quam feminas occupat; ac ſolet quidem etiam longum eſſe, uſque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum. Interdum tamen cum recens eſt, hominem conſumit; & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in *(c)* pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Modo cum diſtentione membrorum aut nervorum prolabitur aliquis: modo ſine illa.

Quidam hos quoque iiſdem, quibus lethargicos, excitare conantur: quod admodum ſupervacuum eſt: &, quia ne lethargicus quidem his ſanatur; &, quia, cum poſſit ille nunquam expergiſci atque ita fame interire, hic ad ſe utique revertitur.

Ubi concidit aliquis, ſi nulla nervorum diſtentio acceſſit, utique *(d)* ſanguis mitti debet: ſi acceſſit, non utique mittendus eſt, niſi alia quoque hortantur. Neceſſarium autem eſt, ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque

(a) ARETÆUS *de Diuturn. M. l.* 1. *c.* 4.
(b) *Vocatur* lues deifica, morbus Sacer.
(c) *Aph. II.* 45. *V.* 7.
(d) VALLERIOL. *l.* 3. *Obſ.* 7.

facere, si vires patiuntur: tunc caput tondere, oleoque & aceto perungere; cibum post diem tertium, simul ac transiit hora, qua concidit, dare. Neque sorbitiones his aut alioqui molles, & faciles cibi; neque caro, minimeque suilla convenit; sed mediæ materiæ: nam & viribus opus est, & *(e)* cruditates cavendæ sunt.

Cum quibus fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, solicitudines, negotia omnia: &, ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, & invicem alterum quemque; eadem hora cibi servata, donec quatuordecim dies transeant. Quos ubi morbus excessit, acuti vim deposuit: at si manet, curandus jam ut longus est.

Quod si non, quo die primum is incidit, medicus accessit; sed is, qui cadere consuevit, post ei traditus est; protinus eo genere victus habito, qui supra comprehensus est, exspectandus est dies, quo prolabatur; utendumque tum vel sanguinis *(f)* missione, vel ductione alvi, vel nigro veratro, sicut præceptum est. In sequentibus deinde diebus, per eos cibos, quos proposui, vitatis omnibus, quæ cavenda dixi, nutriendus est.

Si per hæc morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpositis diebus; sic tamen, ne iterum unquam sumat, nisi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus

---

(e) TRALLIAN. *I.* 15.

(f) CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass.* I. 4. *p.* 272.

erunt nutriendæ; quibuſdam, præter ea, quæ ſupra ſcripta ſunt, adjectis. Ubi mane experrectus eſt, corpus ejus leniter ex oleo vetere (cum capite, excepto ventre) permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa & recta utatur: poſt ambulationem loco tepido vehementer & diu, ac non minus ducenties, niſi infirmus erit, perfricetur: deinde ſuper caput multa aqua frigida perfundatur; paulum cibi adſumat; conquieſcat; rurſus ante noctem ambulatione utatur; iterum vehementer perfricetur, ſic ut neque venter, neque caput contingatur: poſt hæc cœnet, interpoſitiſque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria adſumat.

Si ne per hæc quidem fuerit liberatus, caput radatur; ungatur oleo vetere, adjecto aceto & nitro; perfundatur aqua ſalſa; bibat jejunus ex aqua caſtoreum; nulla aqua, niſi decocta, potionis cauſa utatur. Quidam jugulati (*g*) gladiatoris calido ſanguine poto tali morbo ſe liberarunt. Apud quos miſerum auxilium tolerabile miſerius malum fecit.

Quod ad medicinam vero pertinet, ultimum eſt, juxta talum, ex utroque crure paulum ſanguinis mittere: occipitium incidere, & cucurbitulas admovere: ferro candente in occipitio quoque & infra, qua ſumma vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciofus humor evadat. Quibus ſi finitum ma-

(g) PLIN. XXVIII. I. LANG. *Epiſt.* 14. *lib.* I. MINUCIUS FELIX *pag.* 34. *Vide duo exempla ejus noxam indicantia apud* TULPIUM *Obſ. l.* 4. *c.* 4.

lum non fuerit, prope eſt, ut perpetuum ſit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione, cibiſque his, qui ſupra comprehenſi ſunt: præcipueque vitanda omnia, quæ ne fierent, excepimus.

CAP. XXIV.

De Regio morbo.

ÆQUE notus eſt morbus, quem interdum arquatum (*a*), interdum regium nominant. Quem HIPPOCRATES ait, ſi poſt ſeptimum diem (*b*) febricitante ægro ſupervenit, tutum eſſe, mollibus tantummodo præcordiis ſubſtantibus. DIOCLES ex toto, ſi poſt febrem oritur, etiam prodeſſe; ſi poſt hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album eſſe debet, fit luteum. Soletque accedere & ſitis, & dolor capitis, & frequens ſingultus, & præcordiorum dextra parte durities; &, ubi corporis vehemens motus eſt, ſpiritus difficultas, membrorumque reſolutio: atque, ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit.

Primo die abſtinere ægrum oportet: ſecundo ducere alvum: tum, ſi febris eſt, eam victus genere diſcutere: ſi non eſt, ſcammoneam potui dare, vel cum aqua betam albam contritam, vel cum

(a) PLIN. *H. N.* 22. c. 24.

(b) *Aph.* IV. 62.

aqua mulſa nuces amaras, apſinthium, aniſum, ſic, ut pars hujus minima ſit. ASCLEPIADES aquam quoque ſalſam, & quidem per biduum, purgationis cauſa bibere cogebat, iis, quæ urinam movent, rejectis. Quidam, ſuperioribus omiſſis, per hæc, & per eos cibos, qui extenuant, idem ſe conſequi dicunt.

Ego utique, ſi ſatis virium eſt, validiora; ſi parum, imbecilliora auxilia præfero. Si purgatio fuit, poſt eam triduo primo modice cibum oportet adſumere ex media materia, & vinum bibere Græcum ſalſum, ut ſolutio ventris remaneat: tum altero triduo validiores cibos, & carnis quoque aliquid eſſe, intraque aquam manere: deinde ad ſuperius genus victus reverti, cum eo, ut magis ſatietur; omiſſo Græco vino bibere nigrum auſterum; atque ita per hæc variare, ut interdum acres quoque cibos interponat, interdum ad ſalſum vinum redeat.

Per omne vero tempus utendum eſt exercitatione, fricatione, &, ſi hiems eſt, balneo; ſi æſtas, frigidis natationibus: lecto etiam, & conclavi (c) cultiore, uſu, loco, ludis, laſcivia, aliis, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt; vel arida ibi ficus impoſita, ſi jecoris aut lienis adfectus eſt.

(c) SEREN. SAMMON. *de Regio morbo.*

CAP. XXV.

(a) *De Elephantia.*

IGNOTUS autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis adnumeratur. Quo totum corpus adficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur; febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.

Protinus ergo inter initia sanguis per biduum mitti debet; aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda triduum, quanta sustinere potest, inedia est: paulum deinde vires reficiendæ, & ducenda alvus: posthæc, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, præcipueque cursu: sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus: fricatio adhibenda: moderandumque inter hæc, ut vires conserventur: balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum, præterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita optime tueri videtur.

(a) MERCURIAL. *Variar. Lect. I. 2.*

CAP. XXVI.

De Attonitis.

ATTONITOS quoque raro videmus, quorum & corpus & mens ſtupet. Fit interdum morbo; hunc ἀποπληξίαν Græci adpellant. His ſanguis mittendus eſt. Veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum. Tum adhibendæ fricationes; & ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres: & a vino abſtinendum.

CAP. XXVII.

De reſolutione nervorum.

AT reſolutio nervorum frequens ubique morbus eſt, Sed interdum tota corpora, interdum partes infeſtat. Veteres authores illud (*a*) ἀποπληξίαν; hoc παράλυσιν nominaverunt; nunc utrumque παράλυσιν adpellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi; ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt, ſed raro tamen ad ſanitatem perveniunt; & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa. In partibus vero nonnunquam acutus, ſæpe longus, fere (*b*) inſanabilis morbus eſt.

(a) CÆL. AURELIAN. *Acut. Morb. III.* 5.
(b) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. I.* 7.

(*c*) Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit; sæpe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit & motus & mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur.

At, ubi pars resoluta est, pro vi & malo corporis, vel sanguis mittendus est, vel alvus ducenda. Cætera eadem in utroque casu facienda sunt. Siquidem vitare præcipue convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum est, sic, ut ingrediatur ipse protinus, si potest. Si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, si potest, per se; sin minus, per alium moveatur, & vi quadam ad consuetudinem suam redeat.

Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel urticis cæsam, vel imposito sinapi; sic, ut ubi rubere cœperit corpus, hæc removeantur. Scilla quoque contrita bulbique contriti cum thure recte imponuntur. Neque alienum est, resina cutem tertio quoque die diutius vellere; pluribus etiam locis, aliquando sine ferro, cucurbitulas admovere. Unctioni vero aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto & oleo admixtum. Quinetiam fovere aqua calida marina; vel, si ea non est, tamen salsa, magnopere necessarium est. Ac, si quo loco vel naturales, vel etiam manufactæ tales natationes sunt, iis potissimum utendum est; præcipueque

---

(c) *De præservatione* CRATO *apud Schol. consilio* 35. 36.

in his agitanda membra, quæ maxime deficiunt: ſi id non eſt, balneum tamen prodeſt.

Cibus eſſe debet ex media materia, maximeque ex venatione: potio, ſine vino, aquæ calidæ. Si tamen vetus morbus eſt, interponi quarto vel quinto die purgationis cauſa vinum Græcum ſalſum poteſt. Poſt cœnam utilis vomitus eſt.

2. *De Dolore nervorum.*

Interdum vero etiam nervorum dolor oriri ſolet. In hoc caſu non vomere, non medicamentis urinam movere, non exercitatione ſudores, ut quidam præcipiunt, expedit. Bibenda aqua eſt bis die. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt; deinde, retento ſpiritu, in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ: balneo raro utendum: mutandum ſubinde peregrinationibus cælum. Si dolor eſt, ea ipſa pars ſine oleo, nitro ex aqua perungenda eſt; deinde involvenda, ſubjicienda pruna lenis, & ſulphur; atque ita id ſuffumigandum; aliquamdiu, faciendum, ſed jejuno, cum bene jam concoxerit. Cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admovendæ ſunt, pulſanduſque leniter inflatis veſicis bubulis is locus eſt. Utile eſt etiam ſevum miſcere cum cumini & urticæ contritis ſeminibus, ſic, ut omnium par modus ſit, idque imponere: fovere aqua, in qua ſulphur decoctum ſit. Utriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen cum hordeacea farina mixtum. Atque in ipſo potiſſimum dolore, utendum geſtatione vehementi eſt; quod in aliis doloribus peſſimum eſt.

3. *De Tremore nervorum.*

Tremor autem nervorum æque vomitu medicamentiſque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, aſſaſque ſudationes. Bibenda aqua eſt: acri ambulatione utendum, item unctionibus, fricationibuſque, maxime per ſeipſum: pila ſimilibuſque ſuperiores partes dimovendæ: cibo quolibet utendum, dummodo concoctioni utique ſtudeatur. Secundum cibum, curis abſtinendum: rariſſima venere utendum eſt. Si quando quis in eam prolapſus eſt, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam viribilibus, debet.

4. *De Suppurationibus internis.*

Suppurationes autem, quæ in aliqua interiori parte oriuntur, ubi ortæ fuerint, primum id agere oportet per ea cataplaſmata, quæ reprimunt, ne coitus inutilis materiæ fiat; deinde, ſi hæc victa ſunt, ut per ea malagmata, quæ digerunt, diſſipetur. Quod ſi conſecuti non ſumus, ſequitur, ut evocetur: deinde, ut matureſcat; omnis tum (*) vomicæ finis eſt, ut rumpatur. Indiciumque eſt, pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quominus, quicquid eſt puris, exeat. Utendum maxime ſorbitionibus eſt, & aqua calida.

Ubi pus ferri deſiit, tranſeundum ad faciles quidem, ſed tamen validiores & frigidos cibos, frigidamque aquam ſic, ut ab egelidis tamen initium fiat; primoque cum melle quædam edenda,

(*) *Nonne potius* enim?

ut nuclei pinei, vel græcæ nuces, vel avellanæ. Poſtea ſubmovendum idipſum, quod maturius induci cicatrix poſſit. Medicamentum eo tempore ulceri eſt, ſuccus adſumptus vel porri vel marrubii, & omni cibo porrum ipſum adjectum. Oportebit autem uti in his partibus, quæ non adficiuntur, fricationibus, item ambulationibus lenibus. Vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione ſaneſcentia ulcera exaſperentur. In hoc enim morbo pernicioſus, ideoque omni modo cavendus ſanguinis vomitus eſt.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De humani corporis interioribus sedibus.

HACTENUS reperiuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita sunt, ut iis certæ sedes adsignari non possint: nunc de his dicam, quæ sunt in partibus. Facilius autem omnium interiorum morbi (*a*) curationesque in notitiam venient, si prius eorum sedes breviter ostendero.

Caput igitur, eaque, quæ in ore sunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur, sed etiam, quatenus oculis nostris exposita sunt. In dextra sinistraque circa guttur venæ grandes, quæ σφαγίτιδες nominantur; itemque arteriæ (quas καρωτίδας vocant) sursum procedentes ultra aures feruntur. Atque in ipsis cervicibus glandulæ positæ sunt, quæ interdum cum dolore intumescunt. Deinde duo itinera incipiunt: alterum, (*b*) asperam arteriam nominant; alterum, stomachum. Arteria exterior ad pulmonem; stomachus interior ad ventriculum fertur; illa spiritum: hic cibum recipit. Quibus cum diversæ viæ sint, qua coeunt, exigua in arteria sub ipsis faucibus lingula est: quæ, cum spiramus, adtollitur; cum cibum

(a) SORAN. EPHES. *Isagog. cap.* XII.
(b) *i. e.* Gulam. MERCURIAL. *Var. lect. I. c.* I.

cibum potionemque adſumimus, arteriam claudit. Ipſa autem arteria, dura & cartilaginoſa, in gutture adſurgit; cæteris partibus reſidit. Conſtat ex circulis quibuſdam, compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt; ita tamen, ut ex parte exteriore aſpera, ex interiore, ſtomachi modo levis ſit, eaque deſcendens ad præcordia cum pulmone committitur. Is ſpongioſus, ideoque ſpiritus capax, & a tergo ſpinæ ipſi junctus, in duas (*c*) fibras, ungulæ bubulæ modo, dividitur. Huic cor adnexum eſt, natura (*d*) muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum; duoſque quaſi ventriculos habet.

At ſub corde atque pulmone, tranſverſum ex valida membrana ſeptum eſt, quod a præcordiis uterum diducit, æque nervoſum; multis etiam venis per id diſcurrentibus; a ſuperiore parte, non ſolum inteſtina, ſed jecur quoque lienemque diſcernit. Hæc viſcera proxime, ſed infra tamen poſita, dextra ſiniſtraque ſunt.

Jecur a dextra parte ſub præcordiis ab ipſo ſepto orſum, intrinſecus cavum, extrinſecus gibberum eſt; quod prominens leviter ventriculo inſidet, & in quatuor fibras dividitur. Ex inferiore vero parte ei fel inhæret. At lien in ſiniſtra, non eidem ſepto, ſed inteſtino adnexus eſt, natura mollis & rarus, longitudinis craſſitudiniſque modicæ; iſque paulum a coſtarum regione in uterum excedens, ex maxima parte ſub

(c) HIPPOCR. *Coac. Sent.* 300. VAN DER LINEN *Med. Phyſiol.* c. IV. *p.* 239.
(d) HIPPOCR. *de Corde T. IV.*

his conditur; atque hæc quidem juncta sunt. Renes vero divisi: qui lumbis sub imis coxis inhærent, a parte earum resimi, ab altera rotundi; & qui venosi sunt, & tunicis super conteguntur. Ac viscerum quidem hæ sedes sunt

Stomachus vero, qui intestinorum principium est, nervosus a septima spinæ vertebra incipit, ac circa præcordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi est, constat ex duobus tergoribus; isque in lienem & jecur positus est; utroque ex his paulum super eum ingrediente. Suntque etiam membranulæ tenues, per quas inter se tria ista connectuntur, junguntурque ei septo, quod transversum esse, supra posui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem conversa, summum intestinum coarctatur. Hanc juncturam πυλωρὸν Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea, quæ excreturi sumus, emittit. Ab ea jejunum intestinum incipit, non ita implicitum; cui tale vocabulum est, quia nunquam, quod accepit, continet; sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenuius intestinum est, in sinus vehementer implicitum: orbes vero ejus per membranulas singuli cum interioribus connectuntur; qui in dexteriorem partem conversi, & e regione dexterioris coxæ finiti, superiores tamen partes magis complent. Deinde id intestinum cum crassiore altero transverso committitur; quod a dextra parte incipiens, in sinisteriorem pervium & longum est, in dexteriorem non est; ideoque cæcum nominatur. At id, quod pervium est, late fusum atque sinuatum, minusque quam superiora intestina nervosum, ab utraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen sinisteriores inferioresque

partes tenens, contingit jecur atque ventriculum: deinde cum quibuſdam membranulis a ſiniſtro rene venientibus jungitur; atque hinc ad dextra recurvatum in ima dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum inteſtinum nominatur. Contegit vero univerſa hæc omentum, ex inferiore parte leve & adſtrictum, ex ſuperiore mollius. Cui adeps quoque innaſcitur; quæ ſenſu, ſicut cerebrum quoque & medulla, caret.

At a renibus ſingulæ venæ, colore albæ, ad veſicam feruntur; οὐρητῆρας Græci vocant, quod per eas inde deſcendentem urinam in veſicam diſtillare concipiunt. Veſica autem in ipſo ſinu nervoſa & duplex, cervice plena atque carnoſa, jungitur per venas cum inteſtino, eoque oſſe, quod pubi ſubeſt: ipſa ſoluta atque liberior eſt; aliter in viris atque in feminis poſita. Nam in viris juxta rectum inteſtinum eſt, potius in ſiniſtram partem inclinata: in feminis ſuper genitale earum poſita eſt, &, ſuperne lapſa, ab ipſa vulva ſuſtinetur. Tum in maſculis iter urinæ ſpatioſius & compreſſius a cervice hujus deſcendit ad colem: in feminis brevius & plenius, ſuper vulvæ cervicem ſe oſtendit.

Vulva autem in virginibus quidem admodum exigua eſt: in mulieribus vero niſi gravidæ ſunt, non multo major, quam ut manu comprehendatur. Ea, recta tenuataque cervice, quam canalem vocant, contra mediam alvum orſa, inde paulum ad dexteriorem coxam convertitur; deinde ſuper rectum inteſtinum progreſſa, iliis feminæ latera ſua innectit. Ipſa autem ilia inter coxas & pubem imo ventre poſita ſunt. A quibus ac pube abdomen ſurſum verſus ad præcordia pervenit; ab exteriore parte, evidenti cute; ab

interiore levi membrana inclusum; quæ omento jungitur; περιτόναιος autem a Græcis nominatur.

CAP. II.

De curationibus morborum, qui nascuntur a capite.

His veluti in conspectum quemdam, quatenus scire curanti necessarium est, adductis, remedia singularum laborantium partium exsequar, orsus a capite: sub quo nomine nunc significo eam partem, quæ capillitio tegitur: nam oculorum, aurium, dentium dolor, & si quis similis est, alias erit explicandus.

2. *De Capitis dolore.*

In capite autem interdum acutus & pestifer morbus est, quem κεφαλαίαν Græci vocant. Cujus notæ sunt, (*a*) horror validus, nervorum resolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, sic ut vox supprimatur; vel sanguinis ex naribus cursus, sic ut corpus frigescat, anima deficiat. Præter hæc, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, sed neque gravis, neque periculosa, per hominis ætatem est. Interdum gravior dolor, sed brevis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut sole contrahitur.

Hique omnes dolores modo in febre, modo

(a) Soran. Ephes. 1. *Isag. c.* 6.

ſine hac ſunt; modo in toto capite, modo in parte; interdum ſic, ut oris quoque proximam partem excrucient.

Præter hæc etiam invenitur genus, quod poteſt longum eſſe: ubi humor cutem inflat, eaque intumeſcit, & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Græci adpellant.

Ex his id, quod ſecundo loco poſitum eſt, dum leve eſt, qua ſit ratione curandum, dixi, (*a*), cum perſequèrer ea, quæ ſani homines in imbecillitate partis alicujus facere deberent. Quæ vero auxilia ſint capitis, ubi cum febre dolor eſt, eo loco explicitum eſt, quod febrium curatio expoſita eſt: nunc de cæteris dicendum eſt.

Ex quibus id, quod acutum eſt, & id, quod ſupra conſuetudinem intenditur, idque, quod ex ſubita cauſa, etſi non peſtiferum, tamen vehemens eſt, primam curationem habet, qua ſanguis mittatur. Sed id, niſi intolerabilis eſt dolor, ſupervacuum eſt. Satiuſque eſt abſtinere a cibo; ſi fieri poteſt, etiam a potione: ſi non poteſt, aquam bibere. Si poſtero die dolor remanet, alvum ducere, ſternutamenta evocare, nihil adſumere, niſi aquam. Sæpe enim dies unus aut alter totum dolorem hac ratione diſcutit, utique ſi ex vino vel cruditate origo eſt.

Si vero in his auxilii parum eſt, tondere oportet ad cutem: deinde conſiderandum eſt, quæ cauſa dolorem excitarit. Si calor, aqua frigida multa perfundere caput expedit; ſpongiam concavam imponere, ſubinde aqua frigida expreſſam; ungere roſa & aceto, vel potius his tinctam lanam ſuccidam imponere, aliave refrigerantia cataplaſ-

(a) *Lib. I. c.* 4.

mata. At ſi frigus nocuit, caput opportet perfundere aqua calida marina, vel certe ſalſa, aut in qua laurus decocta ſit; tum caput vehementer perfricare; deinde calido oleo implere & veſte velare: quidam etiam id devinciunt; alii cervicalibus veſtimentiſque onerant, & ſic levantur: alios calida cataplaſmata adjuvant. Ergo etiam, ubi cauſa incognita eſt, videre oportet, refrigerantia magis, an calefacientia leniant, & his uti, quæ experimentum approbarit.

At ſi parum cauſa diſcernitur, perfundere caput, primum aqua calida, ſicut ſupra præceptum eſt, vel ſalſa, vel ex lauro decocta, tum frigida poſca. Illa in omni vetuſto capitis dolore communia ſunt: ſternutamenta excitare, inferiores partes vehementer perfricare, gargarizare (*a*) his, quæ ſalivam movent, cucurbitulas temporibus & occipitio admovere, ſanguinem ex naribus detrahere, reſina ſubinde tempora pervellere, & impoſito ſinapi exulcerare ea, quæ male habent, ante linteolo ſubjecto, ne vehementer erodat, candentibus ferramentis, ubi dolor eſt, ulcera excitare, cibum ſemper modicum cum aqua ſumere: ubi levatus eſt dolor, in balneum ire, ibi multa aqua prius calida, deinde frigida caput perfundi. Si diſcuſſus ex toto dolor eſt, etiam ad vinum reverti; ſed poſtea ſemper, antequam quicquam aliud, aquam bibere.

Diſſimile eſt id genus, quod humorem in caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem neceſſarium eſt: deinde imponere ſinapi, ſic ut exulceret; ſi id parum profuit, ſcalpello utendum eſt. Illa cum hydropicis communia ſunt, ut exerceatur, inſu-

---

(b) SORAN. EPHES. *Iſag.* c. 6.

det, vehementer perfricetur, cibis potionibusque utatur urinam præcipue moventibus.

2. *De morbo, qui circa faciem nascitur.*

Circa faciem vero morbus innascitur, quem Græci (*a*) κυνικὸν σπασμὸν nominant. Is cum acuta febre oritur. Os cum rictu quodam pervertitur, ideoque nihil aliud est, quam distortio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio: somnus in promptu est.

In hoc sanguinem mittere optimum est. Si finitum eo malum non est, ducere alvum. Si ne sic quidem discussum est, albo veratro vomitum movere. Præter hæc necessarium est vitare solem, lassitudinem, vinum. Sed si discussum his non est, utendum est cursu, & fricatione in eo, quod læsum est, leni & multa; in reliquis partibus breviore, sed vehementi. Prodest etiam movere sternutamenta, caput radere, idque perfundere aqua calida vel marina, vel certe salsa, sic ut ei quoque sulphur adjiciatur: post perfusionem iterum perfricari, sinapi manducare; eodemque tempore adfectis oris partibus ceratum, integris item sinapi, donec erodat, imponere. Cibus aptissimus ex media materia est.

3. *De resolutione linguæ.*

At si lingua resoluta est, quod interdum per se, interdum ex morbo aliquo fit, sic ut sermo hominis non explicetur; oportet gargarizare

(a) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. I.* 7. CÆLIUS AURELIAN. *Tard. Pass. II.* 2.

ex aqua, in qua thymum, vel hyſſopum, vel nepeta decocta ſit; aquam bibere; caput, & os, & ea quæ ſub mento ſunt, & cervicem vehementer perfricare; laſere linguam ipſam linere; manducare, quæ ſunt acerrima, id eſt ſinapi, allium, cepam; magna vi luctari, ut verba exprimantur; exerceri retento ſpiritu, caput ſæpe aqua frigida perfundere, nonnunquam multam eſſe radiculam, deinde vomere.

4. (a) *De diſtillatione ac gravedine.*

Diſtillat autem humor de capite interdum in nares, quod lene eſt; interdum in fauces, quod pejus eſt; interdum etiam in pulmonem, quod peſſimum eſt. Si in nares diſtillaverit, tenuis per has pituita profluit, caput leniter dolet, gravitas in eo ſentitur, frequentia ſternutamenta ſunt. Si in fauces, has exaſperat, tuſſiculam movet. Si in pulmonem, præter ſternutamenta & tuſſim, eſt etiam capitis gravitas, laſſitudo, ſitis, æſtus, bilioſa urina.

Aliud autem, quamvis non multum diſtans, malum, gravedo eſt. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tuſſim ſiccam movet. Sub eadem vero ſalſa eſt ſaliva, ſonant aures, venæ moventur in capite, turbida urina eſt. Hæc omnia κορύζας HIPPOCRATES nominat. Nunc video apud Græcos in gravedine hoc nomen ſervari: diſtillationes, καταςαγμὸς adpellari. Hæc communia & brevia; ſed ſi neglecta ſunt, longa eſſe conſuerunt. Nihil peſtiferum eſt, niſi quod pulmonem exulcerat.

Ubi aliquid ejuſmodi ſentimus, protinus abſti-

(a) CÆL. AURELIAN. *Morb. Chronic. II. 7.*

nere a ſole, a balneo, a vino venere debemus. Inter quæ unctione & adſueto cibo nihilominus uti licet. Ambulatione tantum non acri, ſed recta utendum eſt, & poſt eam caput atque os ſupra quinquagies perfricandum. Raroque fit ut ſi biduo, vel certe triduo nobis temperavimus, id vitium non levetur. Quo levato, ſi in diſtillatione craſſa facta pituita eſt, vel in gravedine, nares magis pallent, balneo utendum eſt, multaque aqua prius calida, poſt egelida, fovendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At, ſi æque tenuis die quarto pituita eſt, vel nares æque clauſæ videntur, adſumendum eſt vinum Amineum, auſterum; deinde rurſus biduo aqua, poſt quæ ad balneum, & ad conſuetudinem revertendum eſt.

Neque tamen ipſis diebus quibus aliqua omittenda ſunt, expedit tamquam ægros agere: ſed cætera omnia quaſi ſanis facienda ſunt, præterquam ſi diutius aliquem & vehementius iſta ſollicitare conſuerunt; huic enim quædam curioſior obſervatio neceſſaria eſt.

Igitur huic, ſi in nares vel in fauces diſtillavit, præter ea quæ ſupra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum eſt, perfricandæ vehementer inferiores partes, levior fricatio adhibenda thoraci erit, levior capiti, demenda adſueto cibo pars dimidia, ſumenda ova, amylum, ſimiliaque, quæ pituitam faciunt craſſiorem, ſiti, quanta maxima ſuſtineri poteſt, pugnandum eſt. Ubi per hæc idoneus aliquis balneo factus, eoque uſus eſt, adjiciendus eſt cibo piſciculus, aut caro; ſic tamen, ne protinus juſtus modus cibi ſumatur: vino meraco copioſius utendum eſt.

At ſi in pulmonem quoque diſtillat, multo magis & ambulatione & frictione opus eſt, eadem-

que adhibita ratione in cibis. Si non ſatis illi proficiunt, acrioribus utendum eſt, magis ſomno indulgendum eſt, abſtinendumque a negotiis omnibus, aliquando, ſed ſerius, balneum tentandum.

In gravedine autem, primo die quieſcere, neque eſſe, neque bibere, caput velare, fauces lana circumdare: poſtero die ſurgere, diu abſtinere a potione, aut, ſi res coegerit, non ultra heminam aquæ adſumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum piſciculo; vel levi carne ſumere, aquam bibere: ſi quis ſibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu utatur, vomere: ubi in balneum ventum eſt, multa aqua calida caput & os fovere uſque ad ſudorem, tum ad vinum redire. Poſt quæ vix fieri poteſt, ut idem incommodum maneat; ſed, ſi manſerit, utendum erit cibis frigidis, aridis, levibus, humore quam minimo, ſervatis frictionibus exercitationibuſque, quæ in omni tali genere valetudinis neceſſariæ ſunt.

CAP. III.

De Cervicis morbis (a).

A CAPITE tranſitus ad cervicem eſt; quæ gravibus admodum morbis obnoxia eſt. Neque tamen alius importunior (*b*) acutiorque morbus eſt, quam is, qui quodam rigore nervorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori ad-

(a) GALEN. *Introd. in Med.* c. 13. (b) ARETÆUS *de Morb. Acut.* I. 6.

nectit, modo rectam & immobilem cervicem intendit. Primum Græci (c) ὀπισθότονον, sequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον (d) adpellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur. Ea sæpe intra quartum (e) diem tollunt: si hunc evaserunt, sine periculo sunt.

Eadem omnia ratione curantur; idque convenit. ASCLEPIADES utique (f) mittendum sanguinem credidit. Id quidam utique vitandum esse dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret; isque esset in sanguine venarum. Hoc quidem falsum est, neque enim natura sanguinis est, ut utique caleat; sed ex his, quæ in homine sunt, is celerrime vel calescit, vel refrigescit. Mitti vero nec ne debeat, ex his intelligi potest, quæ de sanguinis missione præcepta sunt. Utique autem recte datur (g) castoreum, & cum hoc piper, vel laser. Deinde opus est fomento humido & calido. Itaque plerique aqua calida multa cervices subinde perfundunt: id in præsentia adlevat; sed opportuniores nervos frigori reddit, quod utique vitandum est.

Utilius igitur est, cerato liquido primum cervicem perungere; deinde admovere vesicas bubulas vel utriculos (h) oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplasma, vel piper cum ficu contusum. Utilissimum tamen est, humido sale (i)

(c) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III. 6.*
(d) SUID. *in ead. voce.*
(e) *Aph. V. 6.*
(f) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III. 8.*
(g) MARCELL. *de Medic. c. XVIII. pag.* 320.
(h) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III. 8.*
(i) MARCELL. *de Med. c. XVIII. pag.* 320.

fovere, quod quomodo fieri debeat, jam ostendi. Ubi eorum aliquid factum est, admovere ad ignem, vel si æstas est, in sole ægrum oportet; maximeque oleo vetere; si id non est, (*k*) Syriaco; si ne id quidem est, adipe (*l*) quam vetustissima cervicem, & scapulas, & spinam perfricare.

Fricatio cum omnibus vertebris hominum utilis sit, tum iis præcipue, quæ in collo sunt. Ergo die nocteque interpositis tamen quibusdam temporibus, hoc remedio utendum est: dum intermittitur, imponendum (*m*) malagma aliquod ex calefacientibus. Cavendum vero & præcipue frigus, ideoque in eo conclavi, quo curatur æger, ignis continuus esse debet, maximeque tempore antelucano, quo præcipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonsum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere, & superimposito pileo velare: nonnunquam etiam in calidum oleum totum descendere, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum sit, & adjecta olei pars tertia. Alvus (*n*) quoque ducta sæpe superiores partes resolvit.

Si vero etiam vehementius dolor crevit, admovendæ cervicibus cucurbitulæ sunt, sic ut cutis incidatur. Eadem aut ferramentis aut sinapi adurenda. Ubi levatus est dolor, moverique cervix cœpit, scire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, (*o*) quisquis mandendus est.

(k) PLIN. *N. H. XV.* 7.
(l) MARCELL. *de Med. c. XVIII. pag.* 320.
(m) MARCELL. *de Med. c. XVIII. pag.* 320.
(n) *Aph.* VII. 5.
(o) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III.* 8.

Sorbitionibus utendum, itemque ovis ſorbilibus, aut e pullis mollibuſve jus aliquod adſumendum. Id ſi bene proceſſerit, jamque ex toto recte ſe habere cervices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum guſtandum: ſiquidem hujus uſus præcipue periculoſus; ideoque in longius tempus differendus eſt.

CAP. IV.

(a) *De Faucium morbis: & primum de Angina*

UT hoc autem morbi genus circa totam cervicem; ſic alterum, æque peſtiferum acutumque, in faucibus eſſe conſuevit. Noſtri anginam vocant: apud Græcos nomen prout ſpecies eſt. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus adparet; ſed corpus aridum eſt, vix ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur, id (*b*) συνάγχην vocant. Interdum lingua fauceſque cum rubore intumeſcunt, vox nihil ſignificat, oculi vertuntur, facies pallet, ſingultuſque eſt, ὡς σύνάγχη vocatur. Illis communia ſunt; æger non cibum devorare, non potionem poteſt; ſpiritus ejus intercluditur. Levius eſt, ubi (*c*) tumor tantummodo & rubor eſt, cætera non ſequuntur; id παρασυνάγχην adpellant.

(a) ARETÆUS *de Morb. Acut. I.* 7.
(b) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III. c.* 1, 2, 3, 4. ÆGINET. *III.* 27. *D.* HIERONYM. *in Job cap.* VII.
(c) *Aph. VI.* 37.

Quicquid est, si vires patiuntur, (*d*) sanguis mittendus est, etsi non abundat: secundum est ducere alvum. Cucurbitula quoque recte sub mento, & circa fauces admovetur; ut id, quod strangulat, evocet. Opus est deinde fomentis humidis, nam sicca spiritum elidunt. Ergo admovere spongias oportet: quæ melius in calidum oleum, quam in calidam aquam subinde dimittuntur. Efficacissimumque est hic quoque, salem calidis cum sacellis superponere. Tum commodum est, hyssopum, vel nepetam, vel thymum, vel apsinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum mulsa decoquere, eaque gargarizare: post hæc palatum ungere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris est. Polline etiam piperis recte respergitur.

Si per hæc parum proficitur, ultimum est, incidere satis altis plagis sub ipsis maxillis supra collum, & in palato circa uvam, vel eas venas, quæ sub (*e*) lingua sunt; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus si non fuerit æger adjutus, scire licet a malo victum esse. Si vero his morbus levatus est, jamque fauces cibum & potum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recursus est. Atque interdum natura (*f*) quoque adjuvat, si ex angustiore sede vitium transit in latiorem. Itaque rubore & tumore in præcordiis orto, scire licet fauces liberari.

Quicquid autem eas levarit, incipiendum est ab humidis, maximeque aqua mulsa: deinde adsu-

---

(d) Marcell. *de Med. c. XV. pag.* 303.

(e) Marcell. *de Med. c. XV. p.* 305.

(f) *Aph.* vi. 37.

mendi molles & non acres cibi ſunt, donec fauces ad priſtinum habitum revertantur. Vulgo audio (*g*), ſi quis (*h*) pullum hirundinum ederit, angina toto anno non periclitari. Servatumque eum ex (*i*) ſale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulſam, quæ potui detur, infriari, & prodeſſe. Id cum idoneos authores ex populo habeat, neque habere quicquam periculi poſſit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inſerendum huic operi meo credidi.

2. *De Difficultate ſpirandi.*

EST etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud aliudque nomen habet, prout ſe intendit. Omne in difficultate ſpirandi conſiſtit: ſed hæc dum modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, (*k*) δύσπνοια adpellatur: cum vehementior eſt, ut ſpirare æger ſine ſono & anhelatione non poſſit, (*l*) ἄσθμα: cum acceſſit id quoque, ne niſi recta cervice (*m*) ſpiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Ex quibus id, quod primum eſt, poteſt diu aliquem trahere: duo inſequentia acuta eſſe conſuerunt. His communia ſunt; quod propter anguſtias, per quas ſpiritus evadit, (*n*) ſibilum elidit; dolor

(g) PLIN. *Hiſtor. N. X. c.* 33.
(h) PLIN. *H. N. XXX.* 4.
(i) IDEM *ibidem.*
(k) CÆL. AUREL. *Tard. Paſſion. III.* 1. ÆGINET. *III.* 29.
(l) HIERONYM. *in* JOB *cap.* IX.
(m) Sublimis ſpiritus *dicitur* HORATIO. *Vide Not.* DAN. HEINS. *ad* HORAT. *I.* 15. *verſ.* 31.
(n) TRALLIAN. *l.* 2.

in pectore præcordiisque est, interdum etiam in scapulis, isque modo decedit, modo revertitur, adhæc tussicula accedit.

Auxilium vero est, nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lac caprinum calidum jejuno dandum; &, si non febrit, venter solvendus est. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput autem etiam in lecto sublime habendum est: thorax fomentis, cataplasmatisque calidis, aut siccis, aut etiam humidis adjuvandus est; & postea malagma superimponendum, vel ceratum ex cyprino, vel irino unguento. Sumenda deinde jejuno in potum mulsa, vel aqua, cum qua vel hyssopus cocta, vel contrita capparis radix sit. Deligitur etiam utiliter, aut nitrum, aut (*o*) nasturtium, alliumve frictum, deinde contritum & cum melle mixtum: simulque coquuntur mel, galbanum, resina terebinthina: ubi autem coierunt, ex his, quod fabæ magnitudinem habet, quotidie sub lingua liquatur; aut sulphuris ignem non experti p*. & quadrans abrotani p*. in vini cyatho teruntur, idque tepefactum sorbetur.

Est etiam non vana opinio, vulpinum jecur (*p*), ubi siccum & aridum factum est, contundi oportere, pollinemque ex eo potioni adspergi; vel ejusdem pulmonem quam recentissimum assum, sed sine ferro coctum, edendum esse. Præter hæc, sorbitionibus & lenibus cibis utendum est: interdum vino tenui austero: nonnunquam vomitu. Prosunt etiam,

(o) CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass. III.* 1.
(p) SCRIBON LARG. c. 19. *Comp.* 76. PLIN. *H. N. XXVIII.* 13.

etiam, quæcumque urinam movent: ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pene uſque ad laſſitudinem; fricatio multa, præcipue inferiorum partium, vel in ſole, vel ad ignem, & per ſeipſum, & per alios, uſque ad ſudorem.

3. *De Faucium exulceratione.*

In interiore vero faucium parte interdum exulceratio eſſe conſuevit. In hac plerique extrinſecus cataplaſmatis calidis, fomentiſque humidis utuntur. Volunt etiam vaporem calidum ore recipi; per quem molliores alii partes eas fieri dicunt, opportunioreſque vitio jam hærenti. Sed, ſi bene ſic vitari morbus poteſt, tuta illa præſidia: ſi metus ejus eſt, ſupervacua ſunt. Utique autem perfricare fauces periculoſum eſt; exulcerat enim. Neque utilia ſunt, quæ urinæ movendæ ſunt apta: quia poſſunt, dum tranſeunt, ibi quoque pituitam extenuare; quam ſupprimi melius eſt.

ASCLEPIADES multarum rerum, quas ipſi quoque ſecuti ſumus, author bonus, acetum ait quam acerrimum eſſe ſorbendum; hoc enim ſine ulla noxa comprimi ulcera. Sed id ſupprimere ſanguinem poteſt; ulcera ipſa ſanare non poteſt. Melius huic rei licium eſt; quod idem quoque æque probat: vel porri, vel marrubii ſuccus, vel nuces Græcæ (q) cum tragacantho contritæ & cum paſſo mixtæ, vel lini ſemen contritum & cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulan-

(q) Amygdalæ. *Vide* RHODII *Lexicon* SCRIBONIANUM. MACROBIUM SATURN. *II.* 14.

di currendique necessaria est. Fricatio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda.

Cibi vero esse debent, neque nimium acres, neque asperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptisana, pinguis caro, præcipueque porrum, & quicquid cum hoc mixtum est.

Potionis quam minimum esse convenit. Aqua dari potest, vel pura, vel in qua malum cotoneum, palmulæve decoctæ sunt. Gargarizationes quoque lenes: sin hæ parum proficiunt, reprimentes utiles sunt.

Hoc genus neque acutum est, & potest esse non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer & diu lædat, desiderat.

4. *De Tussi.*

Tussis vero fere propter faucium exulcerationem molesta est: quæ multis (*r*) modis contrahitur. Itaque, illis restitutis, ipsa finitur. Solet tamen interdum per se quoque male habere: & vix, cum vetus facta est, eliditur; ac modo arida est, modo pituitam facit vel citat.

Oportet autem hyssopum altero quoque die bibere: spiritu retento currere, sed minime in pulvere: ac lectione uti vehementi; quæ primo impeditur a tussi, post eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare. Post hæc quam pinguissimæ ficus uncias tres, super prunam incoctas, esse.

Præter hæc, si humida est, prosunt fricationes validæ, cum quibusdam calefacientibus, sic, ut caput quoque simul vehementer perfricetur: item

---

(r) TRALLIAN. *V.* I.

cucurbitulæ pectori admotæ; ſinapi ex parte exteriore faucibus impoſitum, donec leviter exulceret; potio ex menta, nucibuſque Græcis & amylo; primoque adſumptus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis.

At, ſi ſicca tuſſis eſt, cum ea vehementiſſime urget, adjuvat vini auſteri cyathus adſumptus; dum ne amplius id, interpoſito tempore aliquo, quam ter aut quater fiat: item laſeris quam optimi paululum devorare opus eſt; porri vel marrubii ſuccum adſumere; ſcillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre ſorbere, aut cum ſpica allii contriti duos vini cyathos.

Utilis etiam in omni tuſſi eſt peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, natationes. Cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica: interdum acer, ut lac cum allio coctum. Sorbitiones, quibus laſer ſit adjectum, aut in quibus porrum incoctum tabuerit. Ovum quoque ſorbile, ſulphure adjecto, ſorbeatur. In potum vero primum aqua calida, deinde invicem aliis diebus hæc, aliis vero vinum.

(ſ) 5. *De Sanguinis ſputo*

Magis terreri poteſt aliquis, cum ſanguinem exſpuit; ſed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit enim modo ex gingivis, modo ex ore, & quidem ex hoc interdum etiam copioſe, ſed ſine tuſſi, ſine ulcere, ſine gingivarum ullo vitio; ita ut nihil exſcreetur. Verum ut ex na-

---

(ſ) ARETÆUS *de Morb. Acutis II.* 2. CÆL. AURELIAN. *Morb. Chronic. Lib. II. c.* 9.

ribus, ſic ex ore aliquando prorumpit. Atque interdum ſanguis profluit, interdum ſimile aquæ quiddam, in qua caro recens lota eſt. Nonnunquam autem is a ſummis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; ſed aut ore venæ alicujus adaperto, aut tuberculis quibuſdam natis, ex hiſque ſanguine erumpente. Quod ubi incidit, neque lædit potio aut cibus, neque quicquam, ut ex ulcere, exſcreatur. Aliquando vero, gutture & arteriis exulceratis, frequens tuſſis ſanguinem quoque extundit. Interdum etiam fieri ſolet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut jocinore feratur. Sæpe feminæ, quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet, hunc exſpuunt. Authoreſque medici ferunt, vel exeſa parte aliqua ſanguinem exire (*t*); vel rupta, vel ore alicujus venæ patefacto. Primam διάβρωσιν, ſecundam ῥηγμοχασμὸν, tertiam ἀναστόμωσιν adpellant. Ultima minime nocet; prima graviſſime. Ac ſæpe quidem evenit, uti ſanguinem (*u*) pus ſequatur.

Interdum autem, qui ſanguinem ipſum ſuppreſſit, ſatis ad valetudinem profuit. Sed ſi ſecuta ulcera ſunt, ſi pus, ſi tuſſis eſt, prout ſedes ipſa eſt, ita varia & periculoſa genera morborum fiunt. Si vero ſanguis tantum fluit, expeditius & remedium & finis eſt. Neque ignorari oportet, eis, quibus fluere (*x*) ſanguis ſolet, aut quibus ſpina dolet, coxæve, aut poſt curſum vehementem vel ambulationem, dum febris abſit, non

---

(t) CÆL. AURELIAN. *Tard. Paſſ. II.* 9. 10. ARETÆUS *Morb. Acutor. Cur. II.* TRALLIAN. *VII.* I.

(u) *Aph.* VII. 78.

(x) *Aph.* VII. 37.

eſſe inutile ſanguinis mediocre profluvium: idque per urinam redditum ipſam quoque laſſitudinem ſolvere. Ac ne in eo quidem terribile eſſe, qui ex ſuperiore loco decidit: ſi tamen in ejus urina nihil aliud (y) novabit. Neque vomitum hujus afferre periculum, etiam cum repetit, ſi ante confirmare & implere corpus licuit: & ex toto nullum nocere, qui in corpore robuſto, neque nimius eſt, neque tuſſim aut calorem movet. Hæc pertinent ad univerſum: nunc ad ea loca, quæ propoſui, veniam.

Si ex gingivis exit, portulacam manducaſſe ſatis eſt. Si ex ore, continuiſſe eo merum vinum: ſi id parum proficit, acetum. Si inter hæc quoque graviter erumpit, quia conſumere hominem poteſt, commodiſſimum eſt, impetum ejus, admota (z) occipitio cucurbitula, ſic ut cutis quoque incidatur, avertere. Si id mulieri, cui menſtrua non feruntur, evenit, eandem cucurbitulam, inciſis inguinibus ejus, admovere.

At, ſi ex faucibus, interioribuſve partibus proceſſit, & metus major eſt, & cura major adhibenda, ſanguis mittendus eſt; &, ſi nihilominus ex ore proceſſit, iterum tertioque, & quotidie paulum aliquid: protinus autem debet ſorbere vel acetum, vel etiam cum thure plantaginis aut porri ſuccum; imponendaque extrinſecus ſupra id, quod dolet, lana ſuccida ex aceto eſt, & id ſpongia ſubinde refrigarandum. ERASISTRATUS horum crura quoque & femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id ASCLEPIADES adeo non pro-

(y) Notabit.
(z) MARCELL. *de Med. c. X. pag.* 288.

desse, ut etiam inimicum esset, proposuit. Sed id sæpe commode respondere experimenta testantur.

Neque tamen pluribus locis deligari necesse est: sed sat est infra inguina, & super talos, summosque humeros, etiam brachia. Tum, si febris urget, danda est sorbitio; & potui aqua, in qua aliquid ex his, quæ alvum adstringunt, decoctum sit. At, si abest febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, & molle quoque ovum dari potest potui, vel idem, quod supra scriptum est, vel vinum dulce, vel aqua frigida: sed sic bibendum erit, ut sciamus, huic morbo sitim prodesse.

Præter hæc necessaria sunt quies, securitas, silentium. Caput hujus quoque cubantis sublime esse debet; recteque tondetur. Facies sæpe aqua frigida fovenda est. At inimica sunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acriora (*aa*) omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam frictiones, nisi ubi bene sanguis conquievit. Tum vero incipiendum est a brachiis, cruribusque; a thorace abstinendum. In hoc casu per hiemem, locis maritimis; per æstatem, mediterraneis opus est.

CAP. V.

De Stomachi morbis.

Faucibus subest stomachus; in quo plura (*a*) longa vitia incidere consuerunt. Nam

---

(aa) Cæl. Aurel. *Acut. Morb. II.* 24.

(a) Cæl. Aurelian. *Tard. Pass. III.* 2. Trallian. *VII.* 3.

modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio afficit. Interdum pituita, interdum bilis adoritur. Frequentissimumque est ejus malum, quo resolvitur: neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit.

Ut diversa autem vitia ejus, sic etiam remedia sunt. Ubi exaestuat, aceto cum rosa extrinsecus subinde fovendus est; imponendusque pulvis cum oleo; & ea cataplasmata, quae simul & reprimunt, & molliunt. Potui, nisi quid obstat, gelida aqua praestanda.

Si inflatio est, prosunt admotae (*b*) cucurbitulae; neque incidere cutem necesse est: prosunt sicca & calida fomenta, sed non vehementissima. Interponenda abstinentia est. Utilis in jejuno potio est apsinthii, aut hyssopi, aut rutae. Exercitatio (*c*) primo levis, deinde major adhibenda est; maximeque, quae superiores partes moveat, quod genus in omnibus stomachi vitiis aptissimum est. Post exercitationem opus est unctione, fricatione; balneo quoque nonnunquam, sed rarius; interdum alvi ductione; cibis deinde calidis, neque inflantibus: eodemque modo calidis potionibus, primo aquae; post, ubi resedit inflatio, vini austeri. Illud quoque in omnibus stomachi vitiis praecipiendum est, ut, quo modo se quisque aeger refecerit, eodem sanus utatur; nam redit huic imbecillitas sua, nisi iisdem defenditur bona valetudo, quibus reddita est.

At si inflammatio aliqua est, quam fere tumor

(b) *Sub scapulis, uti duobus exemplis confirmat* ALOISIUS MUNDELLA *Epist.* 7. *pag.* 125. *& seqq.*

(c) *Equitatio.* PLIN. *XXVIII.* 4. *in fine.*

& dolor ſequitur, prima ſunt quies, & abſtinentia; lana ſulphurata circumdata; in jejuno apſinthium.

Si ardor ſtomachum urget, aceto cum roſa ſubinde fovendus eſt: deinde cibis quidem utendum eſt modicis; imponenda vero extrinſecus quæ ſimul & reprimunt & molliunt: deinde, his detractis, utendum calidis ex farina cataplaſmatis, quæ reliquias digerant: interdum alvus ducenda: adhibenda exercitatio, & cibus plenior.

At, ſi exulceratio ſtomachum infeſtat, eadem fere facienda ſunt, quæ in faucibus exulceratis præcepta ſunt. Exercitatio, fricatio inferiorum partium adhibenda. Adhibendi lenes & glutinoſi cibi, ſed citra ſatietatem. Omnia acria atque acida removenda. Vino, ſi febris non eſt, dulci, aut, ſi id inflat, certe leni utendum: ſed neque perfrigido, neque nimis calido.

Si vero pituita ſtomachus impletur, neceſſarius modo in jejuno, modo poſt cibum vomitus eſt. Utilis exercitatio, geſtatio, navigatio, fricatio. Nihil edendum, bibendumque, niſi calidum; vitatis tantum his, quæ pituitam contrahere conſuerunt.

Moleſtius eſt, ſi ſtomachus bile vitioſus eſt. Solent autem hi, qui ſic tentantur, interpoſitis quibuſdam diebus, hanc, & quidem, quod peſſimum eſt, atram vomere. His recte alvus ducitur: potiones ex apſinthio dantur: neceſſaria geſtatio, navigatio, &, ſi fieri poteſt, ex nauſea vomitus: vitanda cruditas: ſumendi cibi faciles & ſtomacho non alieni, vinum auſterum.

Vulgatiſſimum vero peſſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio, id eſt, cum cibi non (*d*) te-

(d) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 7.

nax eſt, ſoletque deſinere ali corpus, ac ſic tabe conſumi. Huic generi inutiliſſimum balneum eſt. Lectiones, exercitationeſque ſuperioris partis neceſſariæ, item unctiones, fricationeſque: hinc perfundi frigida, atque in eadem natare, canalibus ejuſdem ſubjicere etiam ſtomachum ipſum, & magis etiam a ſcapulis id quod contra ſtomachum eſt: conſiſtere in frigidis, medicatiſque fontibus, quales (*e*) Cutiliarum Sumbruinarumque ſunt, ſalutare eſt.

Cibi quoque adſumendi ſunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere poſſunt, bubulam coquunt. Ex quo colligi poteſt, neque avem, neque venationem, neque piſcem dari debere, niſi generis durioris. Potui quidem aptiſſimum eſt vinum frigidum, vel certe bene calidum meracum, potiſſimum (*f*) Rheticum, vel Allobrogicum, aliudve, quod & auſterum & reſina conditum eſt: ſi id non eſt, quam aſperrimum, maximeque (*g*) Signinum.

Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus eſt; iterumque dandus cibus, & tum admovendæ duobus infra ſtomachum digitis cucurbitulæ, ibidemque duabus aut tribus horis continendæ ſunt.

Si ſimul & vomitus, & dolor eſt, imponenda ſupra ſtomachum eſt lana ſuccida, vel ſpongia (*h*) ex aceto, vel cataplaſma, quod refrigeret. Perfri-

---

(e) Plin. *II.* 95. & *XXXI.* 2. Vitruvius *VIII.* 3. Cæl. Aurel. *Tard. Paſſ. V.* 2. *pag.* 518.

(f) Serv. *ad* Virg. *II. Georg.* 96. Sueton. *in Auguſt. c.* 77. Plin. XIV. 6.

(g) Plin. *ibidem.*

(h) Trallian. VII. 7.

canda vero non diu, ſed vehementer brachia, & crura, & calefacienda.

Si plus doloris eſt, infra præcordia quatuor digitis cucurbitula utendum eſt: protinus dandus panis ex poſca frigida. Si non continuit, poſt vomitum leve aliquid ex his, quæ non aliena ſtomacho ſint. Si ne id quidem tenuit, ſinguli cyathi vini, ſingulis interpoſitis horis, donec ſtomachus conſiſtat. Valens etiam medicamentum eſt, radiculæ ſuccus: valentius, acidi punici mali, cum pari modo ſucci, qui ex dulci punico malo eſt, adjecto etiam intubi ſucco, & mentæ, ſed hujus minima parte; quibus tantundem, quantum ex his omnibus eſt, aquæ frigidæ quam optime miſcetur. Id enim plus quam vinum ad comprimendum ſtomachum poteſt. Supprimendus autem vomitus eſt, qui per ſe venit, etſi nauſea eſt.

Sed ſi coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus oſtendit, ejiciendus eſt; protinuſque, cibis adſumptis iiſdem, quos proxime poſui, ſtomachus reſtituendus. Ubi ſublatus eſt præſens metus, ad ea redeundum eſt, quæ ſupra præcepta ſunt.

CAP. VI.

De Laterum doloribus.

Stomachus lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores eſſe conſuerunt. Eorum initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex nimio (a) curſu, vel ex morbo eſt. Sed in-

(a) Aretæus *De Morb. Acut. I.* 10. Trall. VI. 1

terdum id malum intra dolorem eſt: iſque modo tarde, modo celeriter ſolvitur; interdum ad perniciem quoque procedit; oriturque acutus morbus, qui πλευριτικὸς a Græcis nominatur. Huic dolori lateris, febris (*b*) & tuſſis accedit: & per hanc exſcreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita; ſi gravis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tuſſis eſt, quæ nihil emolitur; idque vitio primo gravius, ſecundo tolerabilius eſt.

Remedium vero eſt magni & recentis doloris, ſanguis (*c*) miſſus. At, ſive levior, ſive vetuſtior caſus eſt, vel ſupervacuum, vel ſerum id auxilium eſt; confugiendumque ad cucurbitulas eſt, ante ſumma cute inciſa. Recte etiam ſinapi ex aceto ſuper pectus imponitur, donec ulcera puſtulaſque excitet; & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc, circumdare primum oportet latus hapſo lanæ ſulphuratæ: deinde, cum paululum inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis uti. Ab his tranſitus ad malagmata eſt.

Si vetuſtior dolor remanet, noviſſime reſina impoſita diſcutitur. Utendum cibis potionibuſque calidis: vitandum frigus. Inter hæc tamen non alienum eſt extremas partes oleo & ſulphure perfricare. Si levata tuſſis eſt, leni lectione uti: jamque & acres cibos, & vinum meracius adſumere. Quæ ita a medicis præcipiuntur. Attamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua trixago ſatis adjuvare dicitur.

Hæc in omni lateris dolore communia ſunt: plus negotii eſt, ſi acutus quoque morbus is ſa-

(b) CÆL. AUR. *Acut. Morb. II.* 13.
(c) IDEM *ibidem cap.* 18.

ctus eſt. In hoc, præter ea, quæ ſupra poſita ſunt, hæc animadvertenda ſunt : ut cibus ſit quam maxime tenuis & lenis, præcipueque ſorbitio, eaque ex ptiſana potiſſimum, aut jus in quo porrus cum pullo gallinaceo coctus ſit : idque non ſi tertio die detur : ſi tamen per vires licebit : potui vero aqua mulſa, in qua hyſſopum, aut ruta decocta ſit.

Quæ quibus temporibus danda ſint, ex ratione vel adauctæ, vel levatæ febris adparebit, ſic, ut in remiſſione quam maxima dentur : cum eo tamen, ut ſciamus, non eſſe ejus generis tuſſi aridas fauces committendas, ſæpe enim, ubi nihil eſt, quod exſcreetur, continuatur, & ſtrangulat. Ob quam cauſam dixi etiam pejus id genus eſſe tuſſis, quod nihil, quam quod pituitam moveret. Sed his vinum ſorbere, ut ſupra præcepimus, morbus ipſe non patitur : in vicem ejus, cremor ptiſanæ ſumendus eſt.

Ut his autem in ipſo morbi fervore ſuſtinendus æger eſt, ſic, ubi paulum is ſe remiſit, alimenta pleniora, & vini quoque aliquid dari poteſt ; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces aſperet. Si in refectione vero manſerit tuſſis, intermittere oportebit uno die ; poſteroque, cum cibo vini paulo plus adſumere. At, invaleſcente quoque tuſſi, tum non erit alienum, ut ſupra quoque poſitum eſt, vini cyathos ſorbere ; ſed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius eſt. Si malum inveteravit, athletico victu corpus firmandum eſt.

CAP. VII.

De Viscerum morbis: & primo, de Pulmone.

A COMPAGINE corporis ad viscera transeundum est; & inprimis ad pulmonem veniendum. Ex quo vehemens & acutus morbus oritur, quem περιπνευμονίαν Græci vocant. Ejus hæc conditio est (*a*). Pulmo totus adficitur; hunc casum ejus subsequitur tussis, bilem vel pus trahens; præcordiorum totiusque pectoris gravitas, spiritus difficultas, magnæ febres, continua vigilia, cibi fastidium, tabes (*b*). Id genus morbi plus periculi quam doloris habet.

Oportet, si satis validæ vires sunt, sanguinem (*c*) mittere: sin minores, cucurbitulas sine ferro præcordiis admovere. Quod si satis valet, gestando ægrum, digerere: si parum, intra domum tantum dimovere. In potionem autem hyssopum dare, cum quo ficus arida sit incocta; aut aquam mulsam, in qua vel hyssopum, vel ruta decocta sit. Fricatione uti diutissime in scapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem; idque bis quotidie facere.

Quod ad cibum vero pertinet, huic nec salsis opus est, neque acribus, neque amaris, neque alvum adstringentibus, sed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda est sorbitio ptisanæ, vel ali-

(a) CÆLIUS AURELIAN. *Acut. Morb. II.* 26. 27. ARETÆUS *de Morb. Diut. I.* 12.

(b) *Aph. VII.* 11.

(c) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. II.* 29.

cæ, vel oryzæ, cum qua recens adeps cocta ſit. Cum hac, ſorbile ovum, nuclei pinei: ex melle, panis, vel elota alica ex aqua mulſa. Potui danda deinde non ſolum pura aqua, ſed etiam mulſa egelida; aut, ſi æſtas eſt, etiam frigida; niſi quid obſtat. Hæc autem altero quoque die, increſcente morbo dare ſatis eſt.

Ubi incrementum conſtitit, quantum res patitur, ab omnibus abſtinendum eſt, præterquam aqua egelida. Si vires deſunt, adjuvandæ ſunt aqua mulſa. Profuntque adverſus dolores impoſita calida fomenta, vel ea, quæ ſimul & reprimunt & emolliunt. Prodeſt etiam impoſitus ſuper pectus ſal bene contritus, cum cerato miſtus; quia leviter cutem erodit, eoque impetum materiæ, qua pulmo vexatur, evocat. Utile etiam aliquod malagma eſt ex his, quæ materiam trahunt.

Neque alienum eſt, dum premit morbus, clauſis feneſtris ægrum continere: ubi paulum levatus eſt, ter aut quater die, feneſtris aliquantum apertis, (*d*) purum aerem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abſtinere; geſtatione, fricatione uti, ſorbitionibus, & prioribus cibis adjicere, ex oleribus porrum; ex carne, ungulas, & ſumma trunculorum, atque piſciculos, ſic, ut diu nihil niſi molle & lene ſumatur.

(d) Parvum *vult* RHODIUS *in Lexico* SCRIBON. *V.* exiguum vinum.

CAP. VIII.

De Hepaticis.

ALTERIUS quoque visceris morbus, id est jocinoris, æque modo longus, modo acutus esse consuevit; ἡπατικὸν Græci vocant. Dextra parte sub præcordiis vehemens dolor est: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, (a) humerumque partis ejusdem pervenit: nonunquam manus quoque dextra torpet: horror validus est. Ubi male est, bilis evomitur: interdum singultus prope strangulat. Et hæc quidem acuti morbi signa sunt. Longioris vero, ubi suppuratio in jocinore est; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte præcordia dura sunt, & tument; post cibum major spiritus difficultas est: accedit maxillarum quædam resolutio. Ubi inveteravit malum, venter & crura pedesque intumescunt; pectus atque humeri, circaque jugulum utrumque extenuatur.

In initio sanguinem mittere optimum est: tum venter solvendus est; si non potest aliter, per nigrum veratrum. Imponenda extrinsecus cataplasmata; primum quæ reprimant; deinde calida, quæ diducant; quibus recte iris vel apsinthium adjicitur: post hæc, malagma. Dandæ vero sorbitiones sunt, omnesque cibi & calidi, & qui non multum alunt, & fere qui pulmonis quoque dolori conveniunt; præterque eos, qui

(a) ARÆTEUS *de Diuturn. Morb. I.* 13. CÆL. AUREL. *Tard. Passion. III.* 4.

urinam movent, potionesque ad id efficaces. Utilia in hoc morbo sunt thymum, satureia, hyssopum, nepeta, amaracum, sesamum, lauri baccæ, pini flos, herba sanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbæ jecur recens & crudum. Ex quibus quædam per se esse, quædam adjicere vel sorbitioni vel potioni licet; sic tamen, ut parce adsumantur. Neque alienum est, apsinthium contritum ex melle & pipere, ejusque catapotium quotidie devorare.

Abstinendum utique est ab omnibus frigidis; neque enim res ulla magis jecur lædit. Fricationibus utendum in extremis partibus. Vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne spiritus quidem diutius continendus est. Ira, trepidatio, pondus, jactus, cursus, in hoc inimica sunt. Perfusio corporis multa prodest ex aqua, si hiems est, calida; si æstas, tepida: itemque liberalis unctio, & in balneo sudor.

Si vero jecur vomica (*b*) laborat, eadem facienda sunt, quæ in cæteris interioribus suppurationibus. Quidam etiam ultra id scalpello (*c*) aperiunt, & ipsam vomicam adurunt.

CAP.

(b) ARET. *de Morb. Diut. Curat. I.* 13.
(c) *Aph.* VII. 45.

CAP. IX.

De Lienosis. (a)

At lienis ubi adfectus est, intumescit, simulque cum eo pars sinistra; quae & dura est, & prementi renititur; venterque intentus est: aliquis etiam cruribus tumor est. Ulcera aut omnino non sanescunt, aut certe cicatricem vix recipiunt. In intenta ambulatione, vel cursu, dolor, & quaedam difficultas est.

Hoc vitium quies auget; itaque exercitatione & labore opus est: habita tamen ratione, ne febrem ista, si nimium processerit, excitent. Unctiones (*b*), frictionesque, & sudores necessarii sunt. Dulcia omnia inimica sunt: item lac & caseus. Acida autem maxime conveniunt. Ergo acetum acre per se sorbere, & magis etiam, quod scilla conditum est, expedit. Edenda sunt salsamenta, vel oleae ex muria durae; lactucae intinctae in aceto; intubi (*c*) quoque & betae ex eodem; & sinapi, armoraciae, & pastinacae: de carnibus vero ungulae, rostra, aves macrae, ejusdemque generis venatio. Potui vero jejuno dari debet apsinthium aquae incoctum: at post cibum aqua (*d*) a ferrario fabro, in qua candens ferrum

(a) CAEL. AUREL. *Tard. Pass.* *III.* 4. ARET. *de Morb. Diut.* *I.* 14. MARCELL. *de Medic. cap. XXIII. p.* 345.

(b) NICOL. MYREPS. *de Ung. Sect. III. c.* 64. 65. 69. 86. 87.

(c) NONN. *de Re Cib. I.* 12.

(d) SCRIBON. LARG. c. 32. c. 132.

ſubinde extinctum ſit: hæc enim vel præcipue lienem coercet; quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Poteſt etiam dari vinum tenue, auſterum; omniaque in cibis & potionibus, quæ urinæ movendæ ſunt: præcipueque ad id valet vel trifolii ſemen, vel cuminum, vel apium, vel ſerpyllum, vel cytiſus, vel thymum, vel hyſſopum, vel ſatureia; hæc enim inde commodiſſime videntur humorem educere. Lienis quoque bubulus utiliter eſui datur: præcipueque eruca & naſturtium lienem extenuant.

Imponenda quoque extrinſecus ſunt, quæ levent: fit ex unguentariis glandulis, quas μυροβαλάνες (*e*) Græci vocant: fit ex lini & naſturtii ſemine, quo vinum & oleum adjicitur: fit ex cupreſſo viridi, & arida ficu: fit ex ſinapi, cui ſevi hircini a renibus quarta pars ponderis adjicitur, teriturque in ſole, & protinus imponitur. Multiſque modis huic rei cappari aptum eſt. Nam & ipſum cum cibo adſumere, & muriam ejus cum aceto ſorbere commodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

(e) Sribon. Larg. *XXXII.* c. 131.

CAP. X.

De Renum morbis (a).

AT renes ubi adfecti ſunt, diu male habent. Pejus vero eſt, ſi frequens bilioſus vomitus accedit. Oportet conquieſcere: cubare molliter: ſolvere alvum; ſi aliter non reſpondet, etiam ducere: ſæpe deſidere in aqua calida: neque cibum, neque (*b*) potionem frigidam adſumere: abſtinere ab omnibus ſalſis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter: adjicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papaver; quæ maxime inde urinam movere conſuerunt.

Auxilio quoque his exulceratis ſunt, ſi adhuc ulcera purganda ſunt, cucumeris ſemina detractis corticibus ſexaginta, nuclei ex pinu ſilveſtri quindecim, aniſi quod tribus digitis ſumi poſſit, croci paulum, contrita & in duas mulſi potiones diviſa.

Si vero dolor tantum levandus eſt, ejuſdem cucumeris ſemina triginta, iidem nuclei viginti, nuces græcæ quinque, croci paululum, contrita & cum lacte potui data. Ac inſuper quoque recte quædam malagmata injiciuntur; maximeque ea, quæ humori extrahendo ſunt.

(a) ARETÆUS. *de Diut. Morb. II.* 3. *Curat. Morb. Diut. II.* 3. CÆLIUS. AUREL. *Tard. Paſſ. V.* 3.
(b) PLIN. *de R. M. lib. V. cap.* 32.

CAP. XI.

De Intestinorum morbis: & primo Cholera.

A Visceribus ad intestina veniendum est; quæ sunt & acutis & longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio est choleræ; quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul & dejectio (*a*) & vomitus est: præterque hæc inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit, primum aquæ similis, deinde ut in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt. Præter ea vero, quæ supra comprehensa sunt, sæpe etiam crura manusque contrahuntur, urget sitis, anima deficit; quibus concurrentibus, non mirum est, si subito quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento succurritur.

Protinus ergo, ubi ista cœperunt, aquæ tepidæ (*b*) quamplurimum bibere oportet, & vomere. Vix unquam ea sine vomitu sumitur: sed etiamsi non incidit, tamen corruptæ miscuisse novam materiam prodest; parisque sanitatis est, vomitum esse suppressum. Si id incidit, protinus ab omni potione abstinendum est. Si vero tormina sunt, oportet frigidis & humidis fomentis stomachum fovere: vel, si venter dolet, iisdem

(a) Aretæus *de Morb. Acut. II.* 5. Cæl. Aurel. *Acut. Morb. III.* 19.
(b) Trallian. *VII.* 14.

egelidis, ſic ut venter ipſe mediocriter calentibus juvetur.

Quod ſi vehementer & vomitus, dejectio, & ſitis vexant, & adhuc ſubcruda ſunt, quæ vomuntur, nondum vino maturum tempus eſt: aqua, neque ea ipſa frigida, ſed potius egelida danda eſt. Admovendumque naribus eſt pulegium ex aceto, vel polenta vino adſperſa, vel mentha, vel quod ſecundum naturam eſt.

At cum diſcuſſa cruditas eſt, tum magis verendum eſt, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum eſt ad (*c*) vinum. Id eſſe oportet tenue, odoratum, & cum aqua frigida mixtum, vel polenta adjecta, vel infracto pane; quem ipſum quoque adſumere expedit: quotieſque aliquid aut ſtomachus, aut venter effudit, toties per hæc vires reſtituere.

ERASISTRATUS primo tribus vini guttis, aut quinis adſpergendum potionem eſſe dixit; deinde paulatim merum adjiciendum. Is, ſi ab initio vinum dedit, & metus cruditatis ſecutus eſt, non ſine cauſa fecit: ſi vehementem infirmitatem adjuvari poſſe tribus guttis putavit, erravit.

At ſi inanis & homo, & crura ejus contrahuntur, interponenda potio apſinthii eſt. Si extremæ partes corporis frigent, ungendæ ſunt calido oleo, cui ceræ paulum ſit adjectum; calidiſque fomentis nutriendæ. Si ne ſub his quidem quies facta eſt, extrinſecus contra ventriculum ipſum cucurbitula admovenda eſt, aut ſinapi ſuperimponendum.

(c) ARETÆUS. *Acut. Morb. Curat. II.* 4.

Ubi is conſtitit, dormire oportet: poſtero die utique a potione abſtinere: die tertio in balneum ire: paulatim ſe cibo reficere; ſomnoque, quiſquis facile adquieſcit; vitetque laſſitudinem, & frigora.

Si poſt ſuppreſſam choleram febricula manet, alvum duci neceſſarium eſt: tum cibis vinoque utendum eſt.

Sed hic quidem morbus & *(d)* acutus eſt, & inter inteſtina ſtomachumque verſatur ſic, ut, cujus potiſſimum partis ſit, non facile dici poſſit.

CAP. XII.

De Cæliaco ventriculi morbo.

IN ipſius vero ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit, & κοιλιακὸς a Græcis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolorque ejus eſt: alvus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem *(a)* tranſmittit: extremæ partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur.

Commodiſſimum eſt inter initia calida cataplaſmata toti ventri imponere, ut dolorem leniant. Poſt cibum vomere, atque ita ventrem exinanire. Proximis deinde diebus cucurbitulas ſine ferro ventri & coxis admovere. Ventrem ipſum liquare dato lacte, & vino ſalſo, frigido. Si tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; ſic tamen, ne quis aut cibus, aut humor univerſus detur,

(d) Hippocrat. *VII. Epidem. XL.* 20. Trallian. *VII.* 14.

(a) *Plane contrarium dicit* Marcellus c. *XXVII. pag.* 363.

ſed paulatim. Ergo per intervalla temporis ſat eſt cyathos binos ternoſve adſumere, & cibum pro portione hujus: commodeque facit cyatho lactis cyathus aquæ mitus, & ſic datus. Cibique calentes & acres utiliores ſunt: adeo ut lacti quoque recte contritum allium adjiciatur.

Procedente vero tempore, opus eſt geſtari; maximeque navigare: perfricari ter aut quater die ſic, ut nitrum oleo adjiciatur; perfundi aqua calida poſt cibum; deinde ſinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodantur & rubeant; maximeque ſi corpus durum & virile eſt; paulatim deinde faciendus eſt tranſitus ad ea, quæ ventrem comprimunt. Aſſa caro danda, valens, & quæ non facile corrumpatur: in potum vero, pluviatilis aqua decocta; ſed quæ per binos ternoſve cyathos bibatur.

Si vetus vitium eſt, oportet laſer quam optimum ad piperis magnitudinem devorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere; interdum interpoſito cibo, ſingulos vini cyathos ſorbere: ex inferiori parte infundere aquam pluviatilem egelidam; maximeque, ſi dolor in imis partibus remanet.

CAP. XIII.

De Tenuioris inteſtini morbo.

INTRA ipſa vero inteſtina conſiſtunt duo morbi: quorum unus in tenuiore, alter in pleniore eſt. Prior acutus eſt: inſequens eſſe longus poteſt. DIOCLES CARYSTIUS tenuioris inteſtini mor-

bum (a) χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν nominavit. A plerisque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κολικὸν nominari. Sed prior modo supra umbilicum, modo sub umbilico dolorem movet. Fit in alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec spiritus (b) infra transmittitur. Si superior pars adfecta est, cibus: si inferior, stercus per os redditur: si utralibet, metus est. Adjicitur periculo, si vomitus (c) biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger est.

Remedium est, sanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admovere, non ubique cute incisa: id enim duobus aut tribus locis satis est: ex cæteris spiritum evocare abunde est. Tum animadvertere oportet, quo loco malum sit; solet enim contra id tumere. Et si supra umbilicum est, alvi ductio utilis non est. Si infra est, alvum ducere interdum, ut ERASISTRATO (d) placuit, optimum est; & sæpe id auxilii in his partibus magnum remedium est. Ducitur autem percolato ptisanæ cremore, cum oleo & melle sic, ut præterea nihil adjiciatur. Si nihil tumet, duas manus imponere oportet supra summum ventrem, paulatimque deducere; invenietur enim mali locus; qui necesse est renitatur: & ex eo demum deliberari poterit, ducenda, nec ne alvus sit.

Illa communia sunt: calida cataplasmata admovere, eaque imponere a mammis usque ad inguina, & spinam; ac sæpe mutare: brachia, cruraque perfricare: demittere totum hominem in cali-

(a) CÆL. AUREL. *Acutor. Morb. III.* 17.
(b) ARETÆUS *de Morb. Acut. II. 6.*
(c) *Aph.* VII. 10.
(d) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III.* 17. *pag.* 219.220.

dum oleum. Si dolor non quiefcit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Ubi per hæc confecuti fumus, ut ex inferiore parte fpiritus tranfmittatur, offerre potui mulfum tepidum non multum; (nam ante magna cura vitandum eft, ne quod bibat): fi id commode ceffit, adjicere forbitionem.

Ubi dolor & febricula quierunt, tum demum uti cibo pleniore; fed neque inflante, neque valido, ne inteftina adhuc imbecilla lædantur; potui vero nihil præterquam puram aquam. Nam five quid vinolentum five acidum eft, id huic morbo alienum eft. Ac poftea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, geftationem, cæterofque corporis motus. Nam facile id malum redire confuevit; & cum frigus fubit, five aliqua jactatio, nifi bene jam confirmatis inteftinis, revertitur.

CAP. XIV.

De Morbo inteftini plenioris (a).

IS autem morbus, qui in inteftino pleniore eft, in ea maxime parte eft, qua cæcum effe propofui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: inteftinum verti videtur; quod prope fpiritum elidit. In plerifque poft frigora cruditatefque oritur, deinde quiefcit; & per ætatem fæpe repetens fic cruciat, ut vitæ fpatio nihil demat.

(a) TRALLIAN. *X.* I. ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 8. CÆL. AURELIAN. *Tard. Paff. IV.* 7.

Ubi is dolor cepit, admovere ſicca & calida fomenta oportet; ſed primo lenia, deinde validiora; ſimulque fricatione ad extremas partes, id eſt, crura brachiaque materiam evocare. Si diſcuſſus non eſt, qua dolet, cucurbitulas ſine ferro defigere. Eſt etiam medicamentum ejus rei cauſa comparatum, quod κολικὸν nominatur. Id ſe reperiſſe CASSIUS gloriabatur: magis prodeſt potui datum; ſed impoſitum quoque extrinſecus, digerendo ſpiritum, dolorem levat.

Niſi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio adſumitur. Quo victu ſit utendum iis, qui hoc genere tentantur, jam mihi dictum eſt.

Confectio medicamenti quod κολικὸν nominatur, ex his (b) conſtat.

Coſti, aniſi, caſtorei, ſingulorum P*. III. petroſelini P*. IV. piperis longi, & rotundi, ſingulorum P*. V. papaveris lacrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, ſingulorum P*. VI. quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari poteſt, & ex aqua calida ſumi.

CAP. XV.

De Torminibus.

PROXIMA his inter inteſtinorum mala, tormina eſſe conſueverunt; δυσεντερία Græce vocatur. Intus inteſtina (a) exulcerantur: ex his cruor

(b) SCRIB. LARG. *cap. XXIX. Com.* 120. NICOL. MYREPS. *ſect.* XXXI. *de Catapl. cap.* 5.

(a) TRALL. VIII. 9. ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 9. HIPPOCR. *de Affectionib. XXIV.*

manat; iſque modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur; interdum ſimul quædam (*b*) carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt. Cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque poſt tempus aliquod levatur, exiguaque requies eſt, ſomnus interpellatur, febricula oritur, longoque tempore id malum, cum inveteraverit, aut tollit hominem, aut, etiamſi finitur, excruciat.

Oportet inprimis conquieſcere; ſiquidem omnis agitatio exulcerat: deinde jejunum ſorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii ſit adjecta; imponere cataplaſmata ſuper ventrem, quæ reprimunt; quod in ſuperioribus ventris morbis non expedit: quotieſque deſedit, ſubluere aqua calida, in qua decoctæ verbenæ ſint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria ediſſe; cibos potioneſque eas, quæ adſtringunt alvum.

Si vetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptiſanæ cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam cervinam, vel oleum, vel cum roſa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini ſemen decoctum ſit; vel, ſi ſomnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua roſæ floris folia cocta ſint. Levant enim dolorem hæc, & mitiora ulcera efficiunt; maximeque utilia ſunt, ſi cibi quoque ſecutum faſtidium eſt. THEMI-

(b) *Aph.* IV. 26.

SON (*c*) muria dura quam aſperrima ſic utendum memoriæ prodidit.

Cibi vero eſſe debent, qui leniter ventrem adſtringant. At ea, quæ urinam moveant, ſi id conſecuta ſunt, in aliam partem humorem avertendo, proſunt: ſi non ſunt conſecuta, noxam augent; itaque niſi in quibus prompte id facere conſuerunt, non ſunt adhibenda. Potui, ſi febricula eſt, aqua pura calida, vel ea, quæ ipſa quoque adſtringat, dari debet: ſi non eſt, vinum leve, auſterum.

Si pluribus diebus nihil remedia illa juverunt, vetuſque jam vitium eſt, aquæ bene frigidæ potio adſumpta ulcera adſtringit, & initium ſecundæ valetudinis facit. Sed ubi venter ſuppreſſus eſt, protinus ad calidam potionem revertendum eſt.

Solet autem interdum etiam putris ſanies, peſſimique odoris deſcendere: ſolet & interdum purus ſanguis profluere. Si ſuperius vitium eſt, alvus aqua mulſa delui debet; tum deinde etiam infundi, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Valensque eſt etiam adverſus cancerem inteſtinorum, minii gleba cum ſalis hemina contrita: ſin minus, miſta his aqua in alvum datur. At, ſi ſanguis profluit, cibi potioneſque eſſe debent, quæ adſtringant.

(c) CÆL. AUREL. *Tard. Paſſ. IV.* 6. GALEN. *Meth. Med. XII.* c. 1. JOAN. BAPT. SYLVAT. *Med. Hiſt.* 62.

CAP. XVI.

De Levitate intestinorum. (a)

EX torminibus (*b*) interdum intestinorum levitas oritur; qua continere nihil possunt, & quicquid adsumptum est, inconfectum protinus reddunt. Id interdum ægros trahit, interdum præcipitat.

In hoc utique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid intestini vis sit. Ergo & super pectus ponatur sinapi; exulcerataque cute, malagma, (*c*) quod humorem evocet: & ex verbenis decocta in aqua desideat; & cibos potionesque adsumat, quæ alvum adstringunt, & frigidis utatur perfusionibus.

Oportet tamen prospicere, ne, simul hic omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflammationes oriatur. Paulatim ergo firmari intestina debebunt, aliquibus quotidie adjectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc præcipue necessarium est, non quoties libet desidere, sed quoties necesse est, ut hæc ipsa mora in consuetudinem ferendi oneris intestina deducat.

Alterum quoque, quod æque ad omnes similes adfectus pertinet, in hoc maxime servandum est; ut, cum pleraque utilia insuavia sint, qualis est plantago, & rubi, & quicquid malicorio mixtum est, ea potissimum ex his dentur, quæ ma-

(a) HIPPOCR. *de Affection. T. XXV.* ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 10.
(b) *Aph.* VII. 76.
(c) NICOL. MYREPS. *Sect. XXXIV.* c. 9.

xime æger volet. Deinde, si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, sed magis gratum. Exercitationes & fricationes huic quoque morbo necessariæ sunt: & cum his sol, ignis, balneum, vomitus (*d*) (ut HIPPOCRATI visum est; etiam albo veratro (*e*), si cætera parum proficient) evocatus.

CAP. XVII.

De Lumbricis alvum occupantibus.

NONNUNQUAM autem lumbrici quoque occupant alvum; hique modo ex inferioribus partibus; modo, quod fœdius, ore (*a*) redduntur. Atque interdum latos eos, qui pejores sunt; interdum teretes videmus.

Si lati sunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus sit; aut cui adjectum sit contritum vel hyssopum, vel piperis acetabulum, scammoneæ paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat. Posteroque die mali punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; easque contusas in aquæ tribus sextariis decoquat, donec tertia pars supersit; huic adjiciat nitri paulum, & jejunus bibat. Interpositis deinde tribus horis,

(d) *Aph.* IV. 12.

(e) *De Victu Acutor.* *LVI.* 6. *Quatenus sc. fluxio ex capite, de Affect.* *XXV.* 6.

(a) SEREN. SAM. *XXX.* 5. CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass.* IV. 8.

duas potiones ſumat talis aquæ, vel muriæ duræ huic adjectæ; tum deſideat, ſubjecta calida aqua in pelve.

Si vero teretes ſunt, qui pueros maxime exercent, & eadem dari poſſunt, & quædam leviora; ut contritum ſemen urticæ, aut braſſicæ, aut cumini cum aqua, vel mentha (*b*) cum eadem, vel apſinthium decoctum, vel hyſſopum ex aqua mulſa, naſturtii ſemen cum aceto contritum. Ediſſe etiam & lupinum, & allium prodeſt; vel in alvum oleum ſubter dediſſe.

CAP. XVIII.

De Teneſmo.

EST autem aliud levius omnibus proximis, de quibus ſupra dictum eſt, quod τενεσμὸν Græci vocant. Id neque acutis neque longis morbis annumerari debet, cum facile (*a*) tollatur, neque unquam per ſe jugulet. In hoc æque atque in torminibus frequens deſidendi (*b*) cupiditas eſt; æque dolor, ubi aliquid excernitur. Deſcendunt autem pituitæ (*c*) muciſque ſimilia; interdum etiam leviter ſubcruenta; ſed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte cocta.

Deſidere oporter in (*d*) aqua calida; ſæpiuſque

(b) SEREN. SAMMON. *XXX.* II.
(a) PLIN. *H. N. XXVIII.* 14.
(b) MARCELL. *de Med. c. XXVIII. pag.* 372.
(c) HIPPOCRAT. *de Affection. T.* XXVII.
(d) HIPPOCRAT. *de Fiſtul.*

ipſum anum nutrire; cui rei plura medicamenta idonea ſunt: butyrum (*e*) cum roſa; acacia ex aceto liquata; emplaſtrum id, quod τετραφάρμακον Græci vocant, roſa liquatum, alumen lanæ circumdatum, & ita adpoſitum; eademque ex inferiore parte indita, quæ torminum auxilia ſunt: eædem verbenæ decoctæ, ut inferiores partes foveantur. Alternis vero diebus aqua alternis leve & auſterum (*f*) vinum bibendum eſt, Potio eſſe debet egelida & frigidæ propior: ratio victus talis, qualem ad tormina ſupra præcepimus.

C A P. XIX.

De ventris fluxu.

LEVIOR etiam, dum recens, dejectio, ubi & liquida alvus, & ſæpius quam ex conſuetudine fertur. In qua interdum tolerabilis dolor eſt, interdum graviſſimus; idque pejus eſt. Sed uno die fluere alvum ſæpe pro valetudine eſt: atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, &, quod intus læſurum erat, utiliter effunditur. Verum ſpatium periculoſum eſt; interdum enim tormina ac febriculas excitat, vireſque conſumit.

Primo die quieſcere ſatis eſt; neque impetum ventris prohibere. Si per ſe deſiit, balneo uti, paulum

(e) AL. TAALLIAN. *VIII. 6.*
(f) CÆLIUS AUREL. *Tard. Paſſ. IV. 6.*

paulum cibi capere: ſi manſit, abſtinere non ſolum a cibo, ſed etiam a potione. Poſtero die, ſi nihilominus liquida alvus eſt, æque conquieſcere; paululum adſtringentis cibi ſumere. Tertio die in balneum ire; vehementer omnia præter ventrem perfricare; ad ignem lumbos, ſcapulaſque admovere; cibis uti, ſed ventrem contrahentibus; vino non multo, meraco. Si poſtero quoque die fluet, plus ediſſe, ſed vomere etiam. Ex toto, donec conquieſcat, contra ſiti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri poteſt, ut, poſt hanc animadverſionem, alvus non contrahatur.

Alia via eſt, ubi velis ſupprimere, cœnare, deinde vomere: poſtero die lecto conquieſcere, veſperi ungi, ſed leviter: deinde panis circa ſelibram ex vino (*a*) Aminæo mero ſumere; tum aſſum aliquid, maximeque avem; & poſtea vinum idem bibere aqua pluviatili mixtum, idque uſque quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem adſidue potionem eſſe debere, contra priores authores ASCLEPIADES adfirmavit, & quidem quam frigidiſſimam. Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo, calida potius, an frigida utatur.

Interdum autem evenit, ut id malum, pluribus diebus neglectum, curari difficilius poſſit. A vomitu oportet incipere: deinde poſtero die veſperi tepido loco ungi; cibum modicum adſumere, vinum meracum quam aſperrimum; impoſitam ſuper ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem adfectu corporis neque ambulatio-

(a) VIRGIL. *Georg. II.* 97. AUSON. *Epiſt. V. verſ.* 13.

ne, neque fricatione opus eſt: vehiculo ſediſſe, vel magis etiam equo, prodeſt: neque enim ulla res magis inteſtina confirmat.

Si vero etiam medicamentis, utendum eſt, aptiſſimum eſt, quod ex pomis fit. Vindemiæ tempore in grande vas conjicienda ſunt pira atque mala ſilveſtria; ſi ea non ſunt, (*b*) Tarentina viridia, vel Signina, mala (*c*) Scandiana, vel (*d*) Amerina, (*e*) myrrhapia: hiſque adjicienda ſunt cotonea, & cum ipſis corticibus ſuis punica, ſorba, &, quibus magis utimur, etiam torminalia, ſic ut hæc tertiam ollæ partem teneant: tum deinde ea muſto inplenda eſt; coquendumque id, donec omnia, quæ indita ſunt, liquata, in unitatem quandam coeant. Id guſtui non inſuave eſt: &, quandocunque opus eſt adſumptum leniter, ſine ulla ſtomachi noxa, ventrem tenet: duo aut tria cochlearia uno die ſumpſiſſe, ſatis eſt.

Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, ut decima pars remaneat, ejuſque cyathum ſorbere.

Tertium, quod quandocumque fieri poteſt, malum punicum excavare, exemptiſque omnibus ſeminibus, membranas, quæ inter ea fuerunt, iterum conjicere: tum infundere cruda ova, rudiculaque miſcere: deinde malum ipſum ſuper prunam imponere; quod, dum humor intus eſt,

---

(b) Plin. *H. N. XV.* 15.

(c) Scribon. Larg. *Comp.* 104. Plin. *H. N. XV.* 15.

(d) Gataker. *Adverſar. Miſcellan. cap.* 5. *pag.* 35. *J.* Rhodius *ad* Scribon. Larg. *Comp.* 64.

(e) Myrapia Plin. *H. N. XV.* 15.

non aduritur: ubi ſiccum eſſe cœpit, removere oportet, extractumque cochleari, quod intus eſt, ediſſe. Hoc, aliquibus adjectis, majus momentum habet. Itaque etiam in piperatum conjicitur, miſceturque cum ſale & pipere, eſturque ex his.

Edenda eſt pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum ſit. Et lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, & ex oleo atque aceto adſumpta, efficacia ſunt: ut & ea aqua, in qua vel palmulæ, vel malum cotoneum, vel arida ſorba, vel rubi decocti ſunt, potata; quod genus ſignifico, quoties potionem dandam eſſe dico, quæ adſtringat. Tritici quoque hemina in vino Aminæo auſtero decoquitur; idque triticum jejuno ac ſitienti datur; ſuperque id vinum id ſorbetur; quod jure valentiſſimis medicamentis annumerari poteſt. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel reſinatum auſterum, vel quodlibet auſterum. Contunditurque cum corticibus, ſeminibuſque ſuis punicum malum, vinoque tali miſcetur: idque vel merum ſorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis uti, niſi in vehementibus malis, ſupervacuum eſt.

C A P. XX.

De vulvæ morbo.

Ex vulva quoque feminis vehemens malum naſcitur: proximeque ab ſtomacho, vel adficitur hæc, vel corpus adficit. Interdum etiam

ſic exanimat, ut tanquam comitiali (*a*) morbo proſternat. Diſtat tamen hic caſus, eo quod neque oculi vertuntur, nec ſpumæ profluunt, nec nervi diſtenduntur: ſopor tantum eſt. Id vitium quibuſdam feminis crebro revertens perpetuum evacit.

Ubi incidit, ſi ſatis virium eſt, (*b*) ſanguis miſſus adjuvat: ſi parum eſt, cucurbitulæ tamen defigendæ ſunt in inguinibus. Si diutius aut jacet aut alioqui jacere conſuevit, admovere oportet naribus exſtinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex his, quæ fœdioris eſſe, (*c*) odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquæ frigidæ perfuſio efficit. Adjuvatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum & humidum cataplaſma, naturalibus pube tenus impoſitum. Inter hæc etiam perfricare coxas, & poplites oportet.

Deinde, ubi ad ſe rediit, circumcidendum vinum eſt in totum annum (*d*) etiamſi caſus idem non revertitur. Fricatione quotidie utendum totius quidem corporis, præcipue vero ventris, & poplitum. Cibus ex media materia dandus. Sinapi ſuper imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat.

Si durities manet, mollire commode videtur ſolanum in lac demiſſum, deinde contritum, & cera alba atque medulla cervina cum irino; aut

---

(a) ARETÆUS *de Morb. Acut. II.* 11.
(b) IDEM *de Curat. Acut. II.* 10.
(c) HIPPOCR. *II. de Morb. Mulier. LX.* 10. 11.
(d) ARETÆUS *de Curat. Acut. II.* 10.
(e) *Delet* RITTERSHUSIUS *ad* PHÆDRUM *Lib. VI. fab.* 20.

ſevum taurinum vel caprimum cum roſa miſtum. Dandum potui etiam vel caſtoreum eſt, vel git, vel anethum. Si parum pura eſt, purgetur junco quadrato. Si vero vulva exulcerata eſt, ceratum ex roſa fiat: etiam recens ſuilla adeps, & ex ovis album miſceatur, idque adponatur; vel album ex ovo cum roſa miſtum, adjecto, quo facilius conſiſtat, contritæ roſæ pulvere. Dolens vero vulva ſulphure ſuffumigari debet.

At, ſi purgatio nimia mulieri nocet, remedio ſunt cucurbitulæ, cute inciſa, inguinibus (*f*) vel etiam ſub mammis admotæ. Si maligna purgatio eſt, ſubjicienda ſunt (*g*) coercentia. Id faciunt etiam albæ (*h*) violæ, nigrum papaver cum melle adſumptum, & gummi cum trito ſemine apii liquatum, & cum cyatho paſſi datum.

Præter hæc, in omnibus vulvæ doloribus idoneæ potiones ſunt, quæ ex odoribus fiunt, id eſt ſpica nardi; croco, cinnamomo, caſia, ſimilibuſque. Idemque etiam decocta lentiſcus præſtat. Si tamen intolerabilis dolor eſt, & ſanguis profluit, etiam ſanguinis detractio apta eſt; aut certe coxis admotæ cucurbitulæ cute inciſa.

2. *De Urinæ nimia profuſione.* (*i*)

At cum urina ſuper potionum modum mingitur, & jam ſine dolore profluens maciem & periculum facit, ſi tenuis eſt, opus eſt exercitatio-

---

(f) *Aph. V.* 50.

(g) *Hic magna lacuna eſt.* MORG.

(h) MERCURIALIS *Var. Lect. Lib. I. c* 3. *videtur* olivas *legiſſe*, *quo loco multa de olivis albis.*

(i) ARETÆUS *de Morbis Diutur. II.* 2. ÆGINET. *II.* 14. & *III.* 45. TRALL. *IX.* 8.

ne & fricatione, maximeque in ſole, vel ad ignem. Balneum rarum eſſe debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum (h) auſterum meracum; per æſtatem, frigidum; per hiemem, egelidum; ſed tantum, quantum minimum ſit. Infirma alvus quoque vel ducenda vel lacte purganda eſt.

Si craſſa urina eſt, vehementior eſſe debet & exercitatio, & fricatio; longior in balneo mora: cibis opus eſt teneris: vinum idem. In utroque morbo vitanda omnia ſunt, quæ urinam movere conſuerunt.

CAP. XXI.

De Seminis nimia ex naturalibus profuſione. (a)

EST etiam circa naturalia vitium, nimia profuſio ſeminis, quod ſine venere, ſine nocturnis (*b*) imaginibus ſic fertur, ut, interpoſito ſpatio, tabe hominem conſumat.

In hoc adfectu ſalutares ſunt vehementes frictiones, perfuſiones, natationeſque quam frigidiſſimæ: neque cibi, nec potio, niſi frigida adſumpta. Oportet autem vitare cruditates, & omnia inflantia: nihilque ex his adſumere, quæ contrahere ſemen videntur; qualia ſunt, ſiligo, ſimila, ova, alica, amylum, omnis caro glutinoſa, piper, eruca, bulbi, nuclei pinei. Neque alienum

---

(h) ARETÆUS *de Curat. Diut. II.* 2.

(a) ARET. *de Mora. Diut. II.* 5. *& de Cur. Diut. II* 5. TRAL. *XI.* 9.

(b) CÆL. AUREL. *Tard. Paſſ. V.* 5.

eſt, fovere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis comprimentibus, ex iiſdem aliqua cataplaſmata imo ventri inguinibuſque circumdare; præcipueque ex aceto, Vitare autem oportet rutam, & ne ſupinus dormiat.

C A P. XXII.

De Coxarum morbis. (*a*)

SUPEREST, ut ad extremas partes corporis veniam, quæ articulis inter ſe conſeruntur. Initium a coxis faciam. Harum ingens dolor eſſe conſuevit: iſque hominem ſæpe debilitat, & quoſdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere poſt (*b*) morbos vi peſtifera huc ſe inclinat: quod ut aliis partes liberat, ſic hanc ipſam quoque adfectam prehendit.

Fovendum primum aqua calida eſt: deinde utendum calidis cataplaſmatis. Maxime prodeſſe videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex conciſus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, & miſta cum arida fece; quæ quia refrigeſcunt, imponere noctu malagmata (*c*) commodius eſt. Inulæ quoque radix contuſa, & poſtea ex vino auſtero cocta, & late ſuper coxam impoſita, inter valentiſſima auxilia eſt. Si iſta non ſolverunt, ſale calido & humido utendum eſt.

(a) Equitatio. PLIN. XXVIII. *cap.* 4. *in fine.* *H. Præd. XLV.* ARET. *de Diut. II.* 12.

(b) ARET. *de Curat. Diut. II.* 12.

(c) NICOLAUS MYREPS. *Sect. XXXIV.* c. 12.

Si ne ſic quidem finitus dolor eſt, aut tumor ei accedit, inciſa cute admovendæ ſunt cucurbitulæ: movenda urina: alvus, ſi compreſſa eſt, ducenda. Ultimum eſt, & in uteri quoque morbis efficaciſſimum, tribus aut quatuor locis ſuper coxam, *(d)* cutem candentibus ferramentis exulcerare. Fricatione quoque utendum eſt, maxime in ſole, & eodem die ſæpius: quo facilius ea, quæ coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, ſi nulla exulceratio eſt, etiam ipſis coxis, ſi eſt, cæteris partibus adhibenda eſt. Cum vero ſæpe aliquid exulcerandum candenti ferramento ſit, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum eſt, non, ut primum fieri poteſt, hujus generis ulcera ſanare; ſed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquieſcat.

CAP. XXIII.

De Genuum dolore. (a)

COXIS proxima genua ſunt; in quibus ipſis nonnunquam dolor eſſe conſuevit. In iiſdem autem cataplaſmatis cucurbituliſque præſidium eſt: ſicut etiam, cum in humeris, aliiſve commiſſuris dolor aliquis exortus eſt. Equitare ei, cui genua dolent, inimiciſſimum omnium eſt. Omnes autem ejuſmodi dolores, ubi inveteraverunt, vix citra uſtionem finiuntur.

(d) *Aphor.* VI. 60.
(a) MARCELL. *de Med.* c. *XXXIV.*

CAP. XXIV.

De Manuum & pedum articulorumque vitiis. (*a*)

IN manibus pedibusque articulorum vitia frequentiora longioraque sunt. Quæ in podagricis chiragricisve esse consuerunt, ea raro vel (*b*) castratos, vel (*c*) pueros ante feminæ coitum, vel (*d*) mulieres, nisi quibus menstrua suppressa sunt, tentant.

Ubi sentire cœperunt, (*e*) sanguis mittendus est; id enim inter initia statim factum, sæpe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam præstat. Quidam etiam, cum asinino lacte poto ex toto se aluissent, in perpetuum hoc malum evaserunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulso, venere sibi temperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt: idque utique post primum dolorem servandum est, etiamsi quievit. Quod si jam consuetudo ejus facta est, potest quidem aliquis esse securior his temporibus, quibus dolor se remisit: majorem vero curam adhibere debent hi, quibus id revertitur; quod fere (*f*) vere autumnove fieri solet.

Cum vero dolor non urget, mane gestari debet; deinde ferri, aut inambulatione leni se dimovere, &, si podagra est, interpositis tempo-

(a) CÆL. AUREL. *Tard. Pass. V.* 2. TRALL. *XI.* 1. ARET. *de Morb. Diut. II.* 12.

(b) *Aph.* VI. 28.

(c) *Aph.* VI. 30.

(d) *Aph.* VI. 29.

(e) CHESNEAU *IV.* 1. *de Arthrit. pag.* 419. 420. WILLIS *cap.* 14. *de Arthrid.*

(f) *Aph.* VI. 55.

ribus exiguis, invicem modo ſedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, ſine balneo, loco calido leniter perfricari, ſudare, perfundi aqua egelida: deinde cibum ſumere ex media materia (*g*), interpoſitis rebus urinam moventibus, quotieſque plenior eſt, evomere.

Ubi dolor vehemens urget, intereſt, ſine tumore is ſit, an tumor cum calore, an tumor jam etiam obcaluerit. Nam, ſi tumor nullus eſt, calidis fomentis opus eſt. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet, deinde in pelvem conjicere, &, cum jam homo pati poteſt, pedes demittere ſuperque pallam dare, & veſtimento tegere; paulatim deinde juxta labrum ipſum ex eadem aqua leniter infundere, ne calor intus deſtituat; ac deinde noctu cataplaſmata (*h*) calefacientia imponere, maximeque hibiſci (*i*) radicem ex vino coctam.

Si vero tumor calorque eſt, utilioraque ſunt refrigerantia, recteque in aqua quam (*k*) frigidiſſima articuli continentur; ſed neque quotidie, neque diu fiat, ne nervi indureſcant. Imponendum vero eſt cataplaſma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipſo diu permanendum; ſed ad ea tranſeundum, quæ ſic reprimunt, ut emolliant.

Si major eſt dolor, papaveris cortices in vino coquendi, miſcendique cum cerato ſunt, quod ex roſa factum ſit: vel ceræ adipis ſuillæ tantumdem una liquandum, deinde his vinum miſcendum, atque ubi, quod ex eo impoſitum eſt, in-

---

(g) *Optime, quia materia ſeroſa eſt.*
(h) Aretæus *de Curat. Diut. II.* 12.
(i) Plin. *H. N. Lib. XX.* c. 4.
(k) *Aph. V.* 25.

caluit, detrahendum, & ſubinde aliud imponendum eſt.

Si vero tumores etiam obcaluerunt, & dolent, levat ſpongia impoſita, quæ ſubinde ex oleo, vel aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter ſe miſta, pix, cera, alumen. Sunt etiam plura idonea manibus pedibuſque (*l*) malagmata. Quod ſi nihil ſuperimponi dolor patitur, id, quod ſine tumore eſt, fovere oportet ſpongia, quæ in aquam calidam demittatur, in qua vel papaveris cortex, vel cucumeris ſylveſtris radix decocta ſit; tum inducere articulis crocum cum ſucco papaveris & ovillo lacte.

At ſi tumor eſt, foveri quidem debet aqua egelida, in qua lentiſcus, aliave ex reprimentibus verbena decocta ſit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex ceruſſa, cui contritæ herbæ muralis ſuccus ſit adjectus. Lapis etiam, qui carnem edit, quem σαρκοφάγον Græci vocant, exciſus ſic, ut pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentoſque ibi levare conſuevit. Ex quo in Aſſo (*m*) ſepulchra faciunt. Et lapidi Aſio (*n*) gratia eſt ad juvandum.

Ubi dolor & inflammatio ſe remiſerunt, (quod intra dies (*o*) triginta fit, niſi vitium hominis acceſſit) modicis excercitationibus, abſtinentia, unctionibus lenibus utendum eſt ſic, ut etiam

---

(l) NICOL. MYREPS. *Sect. XXXIV. cap.* 10. 11. SCRIB. LARG. *c. XLI. Comp.* 158. 159.

(m) PLIN. *H. N. XXXVI.* 17.

(n) PLIN. *loco cit.* ORIBAS. *Synops II.* 56.

(o) *Alii* quadraginta, *Aph.* VI. 49.

cum acopo, vel liquido cerato cyprino articuli perfricentur. Equitare podagricis quoque alienum eſt.

Quibus vero articulorum dolor certis temporibus revertitur, hos ante & curioſo victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit: & crebriore vomitu, & ſi quis ex corpore metus eſt, vel alvi ductione uti, vel lacte purgari. Quod ERASISTRATUS in podagricis (*p*) expulit: ne in inferiores partes factus curſus pedes repleret: cum evidens ſit omni purgatione non ſuperiora tantummodo, ſed etiam inferiora exinaniri.

CAP. XXV.

De Refectione convaleſcentium a morbo.

EX quocunque autem morbo quis convaleſcit, ſi tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquieſcere: circa tertiam horam leniter unctis manibus corpus permulcere. Deinde delectationis cauſa, quantum juvat, ambulare, circumciſa omni negotioſa actione. Tum geſtari diu: multa fricatione uti: loca, cælum, cibos ſæpe mutare. Ubi triduo quatriduove vinum bibit, uno aut etiam altero die interponere aquam. Per hæc enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, & ut mature vires ſuas recipiat. Cum vero ex toto convaluerit, periculoſe vitæ genus ſubito mutabit, & inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omiſſis his legibus, eo tranſire, ut arbitrio ſuo vivat.

(p) Libro quo de Podagra ſcripſit. CÆLIUS AUREL. *Tard. Paſſ. II. in fine.*

LIBER QUINTUS.

PRÆFATIO.

DIXI de his malis corporis, quibus victus ratio maxime subvenit, nunc transeundum est ad eam medicinæ partem, quæ magis medicamentis pugnat. His multum antiqui authores tribuerunt, & ERASISTRATUS, & hi qui se ἐμπειρικὰς nominaverunt; præcipue tamen HEROPHILUS, deductique ab illo viri; adeo ut nullum morbi genus sine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriæ prodiderunt, qualia sunt vel ZENONIS, vel ANDREÆ, vel APOLLONII, qui MUS cognominatus est.

Horum autem usum ex magna parte ASCLEPIADES non sine causa sustulit; &, cum omnia fere medicamenta stomachum lædant, malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulit. Verum, ut illud in plerisque morbis utilius est, sic multa admodum corporibus nostris incidere consuerunt, quæ sine medicamentis ad sanitatem pervenire non possunt. Illud ante omnia scire convenit, quod omnes medicinæ partes ita connexæ sunt (*a*), ut ex toto separari non possint; sed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo ut illa, quæ victu curat, aliquando medicamentum adhibet; sic

(a) SCRIBON. LARG. c. 68.

illa, quæ præcipue medicamentis pugnat, adhibere etiam rationem victus debet; quæ multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac sæpe simplicia opitulentur, sæpe mista; non alienum videtur ante proponere & nomina, & vires, & misturas eorum: quo minor ipsam curationem exsequentibus mora sit.

CAPUT I.

De simplicibus facultatibus quarumcumque rerum, ex quibus medicamenta sunt: & primo de his, quæ sanguinem supprimunt.

SANGUINEM supprimunt, atramentum sutorium, quod Græci χαλκανθον adpellant, chalcitis, acacia, & ex aqua lycium, thus, aloe, gummi, plumbum combustum, porrum, herba sanguinalis, creta vel cimolia vel figularis, misy, frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum, squama (*a*) & ferri & æris; atque hujus quoque duæ species sunt, alia tantum æris, alia rubri æris.

CAP. II.

Quæ vulnus glutinent.

GLUTINANT vulnus, myrrha, thus, gummi, præcipueque acanthinum, psyllium, tra-

(a) Et utriusque ferri *legendum dicit* RUBEUS *p.* 193.

gacantha, cardamomum, bulbi, lini ſemen, naſturtium, ovi album, gluten, ichthyocolla, vitis alba, contuſæ cum teſtis ſuis cochleæ, mel cóctum, ſpongia vel ex aqua frigida, vel ex vino, vel ex aceto expreſſa : ex iiſdem lana ſuccida, ſi levis plaga eſt : etiam (a) aranea.

Reprimunt, alumen & ſciſſile, quod σχιστὸν vocatur, & liquidum, melinum, auripigmentum, ærugo, chalcitis, atramentum ſutorium.

CAP. III.

Quæ concoquant, & moveant pus.

CONCOQUUNT & movent pus, nardum, myrrha, coſtus, balſamum, galbanum, propolis, ſtyrax, thuris & fuligo & cortex, bitumen, pix, ſulphur, reſina, ſevum, adeps, oleum.

CAP. IV.

Quæ aperiant vulnera (a).

VULNERA aperiunt tanquam ora in corporibus, quod ἀναστομοῦν Græce dicitur, cinnamomum, balſamum, panaces, juncus quadratus, pulegium, flos albæ violæ, bdellium, galbanum, reſina terebinthina & pinea, propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamæpitys, uva taminia, ſulphur, alumen, rutæ ſemen.

(a) PETRON. *Sat. c.* 58.
(a) ORIBAS. *Synopſ. II.* 42. 47.

CAP. V.

Quæ purgent.

PURGANT, ærugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur (huic autem & ſandarachæ in omnia eadem vis; ſed validius eſt) ſquama æris, pumex, iris, balſamum, ſtyrax, thus, thuris cortex, reſina, & pinea, & terebinthina liquida, œnanthe, lacerti ſtercus, ſanguis columbæ, & palumbi, & hirundinis, ammoniacum, bdellium (quod in omnia idem, quod ammoniacum, poteſt; ſed hoc valentius eſt) abrotonum, ficus arida, coccum Gnidium (a), ſcobis eboris, omphacium, radicula, coagulum, ſed maxime leporinum (cui eadem, quæ cæteris coagulis, facultas, ſed utique validior eſt) fel taurinum, vitellus crudus, cornu cervinum, gluten, mel crudum, miſy, chalcitis, crocum, uva taminia, ſpuma argenti, galla, ſquama æris, lapis hæmatites, minium, coſtum, ſulphur, pix cruda, ſevum, adeps, oleum, ruta, porrum, lenticula, ervum.

CAP. VI.

Quæ rodant.

RODUNT, alumen liquidum, ſed magis rotundum, ærugo, chalcitis, miſy, ſquama æris;

(a) CASAUBONUS *ad* CAPITOLIN. *in Verum*, *pag.* 436.

æris, ſed magis rubri, æs combuſtum, ſandaracha, minium ſinopicum, caſia, balſamum, myrrha, thuris cortex, galbanum, reſina terebinthina liquida, piper utrumque, ſed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum, & ſpuma ejus, apii ſemen, narciſſi radix, omphacium, alcyonium, oleum ex amaris nucibus, allium, mel crudum, vinum, lentiſcus, ſquama ferri, fel taurinum, ſcammonea, uva taminia, cinnamomum, ſtyrax, rutæ ſemen, reſina, narciſſi ſemen, ſal, nuces amaræ (*), ut oleum earum, atramentum ſutorium, chryſocolla, concharum cinis.

CAP. VII.

Quæ exedant corpus.

EXEDUNT corpus, acaciæ ſuccus, hebenus, ærugo, ſquama æris, chryſocolla, cinis Cyprius, nitrum, cadmia, ſpuma argenti, hypociſtis, diphryges, ſal, auripigmentum, ſulphur, eruca, ſandaracha, ſalamandra, alcyonium, æris flos, chalcitis, atramentum ſutorium, ochra, calx, acetum, galla, alumen, lac caprifici, vel lactucæ marinæ, quæ τιθύμαλλος a Græcis nominatur, fel, thuris fuligo, ſpodium, lenticula, mel, oleæ folia, marrubium, lapis hæmatites, & (a) Phrygius, & Aſius, & ſciſſilis, miſy, vinum, acetum.

(*) *Nonne potius aut?*
(a) PLIN. *H. N. XXXVI.* 19.

CAP. VIII.

Quæ adurant (a).

ADURUNT, auripigmentum, atramentum ſutorium, chalcitis, miſy, ærugo, calx, charta combuſta, ſal, ſquama æris, fex combuſta, myrrha, ſtercus & lacerti, & columbæ, & palumbi, & hirundinis, piper, coccum Gnidium, allium, diphryges, lac utrumque (quod proximo capite ſupra comprehenſum eſt) veratrum & album & nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, thus, ſalamandra, eruca, ſandaracha, uva taminia, chryſocolla, ochra, alumen ſciſſile, ovillum ſtercus, œnanthe.

CAP. IX.

Quæ cruſtas ulceribus inducant.

EADEM fere cruſtas ulceribus tanquam igne aduſtis inducunt, ſed præcipue chalcitis, utique ſi cocta eſt, flos æris, ærugo, auripigmentum, miſy, & id quoque magis coctum.

(a) ORIBAS. *Synopſ. II.* 48.

CAP. X.

Quæ crustas ulceribus resolvant.

CRUSTAS vero has resolvit, farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cui mellis aliquid adjectum est.

CAP. XI.

Quæ discutiant ea, quæ in aliqua parte corporis coierunt.

AD discutienda vero ea, quæ in corporis parte aliqua coierunt, maxime possunt, abrotonum, helenium, amaracus, alba viola, mel, lilium, sansucus, cyperus, lac, sertula campana, serpyllum, cupressus, cedrus, iris, viola purpurea, narcissus, rosa, crocum, prasium, juncus quadratus, nardum, cinnamomum, casia, ammoniacum, cera, resina, uva taminia, spuma argenti, styrax, ficus arida, tragoriganus, lini & narcissi semen, bitumen, sordes ex gymnasio, pyrites lapis, aut molaris, crudus vitellus, amaræ nuces, sulphur.

CAP. XII.

Quæ evocent, & educant.

EVOCAT & educit, ladanum, alumen rotundum, hebenus, lini semen, omphacium, fel,

chalcitis, bdellium, resina terebinthina & pinea, propolis, ficus arida decocta, stercus columbæ, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium, lauri baccæ, nitrum, sal.

CAP. XIII.

Quæ exasperata lævent.

LÆVANT id, quod exasperatum est, spodium, hebenus, gummi, ovi album, lac, tragacanthum.

CAP. XIV.

Quæ carnem nutriant, & ulcus impleant.

CARNEM alunt, & ulcus implent, resina pinea, ochra (*a*) Attice, mel, asteriace, cera, butyrum.

CAP. XV.

Quæ molliant.

MOLLIUNT, æs combustum, terra Eretria, nitrum, papaveris lachryma, ammoniacum, bdellium, cera, sevum, adeps, oleum, ficus arida, sesamum, sertula campana, narcissi & radix

(a) *Gorræus Defin. Medic. V.* ὤχρα.

& ſemen, roſæ folia, coagulum, vitellus crudus, amaræ nuces, medulla omnis, ſtimmi, pix, cochlea cocta, cicutæ ſemen, plumbi retrimentum, σκωρίαν μολύβδυ Græci vocant, panaces, cardamomum, galbanum, reſina, uva taminia, ſtyrax, iris, balſamum, ſordes ex gymnaſio, ſulphur, butyrum, ruta.

CAP. XVI.

Quæ cutem purgent

CUTEM purgat mel, ſed magis, ſi eſt cum galla, vel ervo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel ærugine.

CAP. XVII.

De miſturis ſimplicium rerum; & de ratione ponderum.

EXPOSITIS ſimplicibus facultatibus, dicendum eſt, quemadmodum miſceantur, quæque ex his fiant. Miſcentur autem varie, neque hujus ullus modus eſt, cum ex ſimilibus alia demantur, alia adjiciantur; iiſdemque ſervatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex ſit, innumerabilia miſturarum genera ſunt; quæ comprehendi ſi poſſent, tamen eſſet ſupervacuum. Nam & iidem effectus intra paucas compoſitiones ſunt, & mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile eſt. Itaque contentus his ero, quas accepi velut nobiliſſimas.

In hoc autem volumine eas explicabo, quæ vel desiderari in prioribus potuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam sic, ut tamen, quæ magis communia sunt, simul jungam. Si qua singulis, vel etiam paucis commodata sunt, in ipsorum locum differam.

Sed & ante sciri volo, in uncia pondus denariorum septem esse. Unius deinde denarii pondus dividi a me in sex partes, id est sextantes (*a*), ut idem in sextante denarii habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν (*b*) adpellant. Is ad nostra pondera (*c*) relatus paulo plus dimidio scrupulo facit.

2. *Quid (d) Malagma, & Emplastrum, & Pastillus inter se differant.*

Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus eorumque etiam surculis, emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contusa abunde mollescunt: nam super integram cutem injiciuntur: laboriose vero conteruntur ea, ex quibus emplastra pastillique fiunt; ne lædant vulnera, cum imposita sunt. Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur.

(a) RHOD. *de Ponderib. pag.* 24.
(b) IDEM *ibidem p.* 27.
(c) IDEM *ibidem p.* 24.
(d) REINES. *Variar. Lect. II.* 8. *p.* 189.

Tum emplaſtrum hoc modo fit. Arida medicamenta per ſe teruntur: deinde miſtis his inſtillatur aut acetum, aut ſi quis alius non pinguis humor acceſſurus eſt; & ea rurſus ex eo teruntur. Ea vero, quæ liquari poſſunt, ad ignem ſimul liquantur; & ſi quid olei miſceri debet, tum infunditur. Interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Ubi facta ſunt, quæ ſeparatim fieri debuerunt, in unum omnia miſcentur.

At paſtilli hæc ratio eſt. Arida medicamenta contrita humore non pingui, ut vino vel aceto, coguntur, & rurſus coacta, inareſcunt: atque, ubi utendum eſt, ejuſdem generis humore diluuntur. Tum emplaſtrum imponitur, paſtillus illinitur, aut alicui molliori, aut cerato miſcetur.

CAP. XVIII.

De Malagmatis (a).

1. *Malagma adverſus calidas podagras.*

HIS cognitis, primum malagmata ſubjiciam; quæ fere non ſunt refrigerandi, ſed calefaciendi cauſa reperta. Eſt tamen, quod refrigerare poteſt; ad calidas podagras aptum. Habet gallæ & immaturæ & alterius, coriandri ſeminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gummi, ſingulorum plenum acetabulum, cerati eloti, quod πεπλυμένον Græci vocant, ſelibram. Reliqua fere calefaciunt. Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt,

---

(a) ÆGINETA *VII.* 18. ORIBAS. *Synopſ. III.*

quæ ἐπισπαςικὰ vocantur: pleraque certis partibus membrorum accommodata ſunt.

2. *Malagma ad materiam extrahendum.*

SI materia extrahenda eſt, ut in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abſceſſu, in ſuppuratione quoque mediocri, aptum eſt id, quod habet reſinæ aridæ, nitri, ammoniaci, galbani, ſingulorum p.*. ceræ p.*. Aut in quo hæc ſunt: æruginis raſæ, thuris, ſingulorum p. II.*. ammoniaci ſalis p. VI.*. ſquamæ æris, ceræ, ſingulorum p. VIII.*. reſinæ aridæ p. XII.*. aceti cyathus. Idem præſtat cumini farina cum ſtruthio, & melle p. II.*.

3. *Malagma ad jecur dolens.*

Si jecur dolet, id in quo eſt balſami lachrymæ p. XII.*. coſti, cinnamomi, caſſiæ corticis, myrrhæ, croci, junci rotundi, balſami ſeminis, iridis Illyricæ, cardamomi, amomi, nardi, ſingulorum p. XVI.*. Quibus adjicitur nardinum unguentum, donec cerati craſſitudo ſit. Et hujus quidem recentis uſus eſt: ſi vero ſervandum eſt, reſinæ terebinthinæ p. XVI.*. ceræ p. X.*. ex vino leni contunduntur, & cum eo miſcentur.

4. *Malagma ad lienem.*

At, ſi lienis torquet (*dolor*) glandis, quam μυροβάλανον Græci vocant, cortex & nitrum paribus portionibus contunduntur, reſperguntur que aceto quam acerrimo: ubi cerati craſſitudinem habet, linteo, ante in aqua frigida madefacto, inlinitur, & ſic imponitur, ſupraque farina hordeacea inji-

citur: ſed manere ibi non amplius ſex horis debet, ne lienem conſumat: ſatiuſque eſt id bis, aut ter fieri.

5. *Malagma commune pluribus.*

Commune autem & jocinori, & lieni, & abſceſſibus, & ſtrumæ, parotidibus, articulis, calcibus quoque ſuppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, LYSIAS compoſuit ex his: opopanacis, galbani, reſinæ, ſingulorum p. II.*. ammoniaci, bdellii, ceræ, ſevi taurini, iridis aridæ p. V. *. cachryos acetabulo, piperis granis (*b*) quadraginta; quæ contrita irino unguento temperantur.

6. *Malagma ad laterum dolorem.*

Ad laterum autem dolores compoſitio eſt (*c*) APOLLOPHANIS: in qua ſunt reſinæ terebinthinæ, thuris fuliginis, ſingulorum p. IV.*. bdellii, ammoniaci, iridis: ſevi aut vitulini, aut caprini a renibus, viſci, ſingulorum p. IV.*. Hæc autem omnem dolorem levat, dura emollit, mediocriter calefacit.

7. *Ad idem* ANDREÆ.

Ad idem valet ANDREÆ quoque malagma, quod etiam reſolvit, humorem educit, pus ma-

(b) RHODIUS *de Ponderib. pag.* 26.
(c) ORIBAS. *Synopſ. III.* CÆL. AUREL. *Acut. M. II.* 24. *Dicitur* Polyarchion MARCEL. *de Medic.* c. XX. ÆGIN. VII. 18.

turat; ubi id maturum eſt, cutem rumpit, & ad cicatricem perducit. Prodeſt impoſitum minutis majoribuſque abſceſſibus: item articulis, & coxis, & pedibus dolentibus: item, ſi quid in corpore colliſum eſt, reficit: præcordia quoque dura & inflata emollit: oſſa extrahit: ad omnia denique valet, quæ adjuvare calor poteſt. Id habet ceræ p. XI. *. viſci, ſycamini, quam alias ſycomorum vocant, lachrymæ, ſingulorum p. I. *. piperis & rotundi & longi, ammoniaci thymiamatis, bdellii, iridis Illyricæ, cardamomi, xylobalſami, thuris maſculi, myrrhæ, reſinæ aridæ, ſingulorum p. X. *. pyrethri, cocci Gnidii, ſpumæ nitri, ſalis ammoniaci, radicis ariſtolochiæ Creticæ, cucumeris agreſtis radicis, reſinæ terebinthinæ liquidæ, ſingulorum p. XX. *; quibus adjicitur unguenti irini, quantum ſatis eſt ad ea mollienda, atque cogenda.

8. *Malagmata ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt; & mollienda, quæ dura ſunt; & digerenda, quæ coeunt.*

Præcipuum vero eſt ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt, mollienda, quæ dura ſunt, digerenda, quæ coeunt, id, quod ad POLYARCHUM authorem refertur. Habet junci quadrati, cardamomi, thuris fuliginis, amomi, ceræ, reſinæ liquidæ, pares portiones.

9. *Aliud malagma ad eadem.*

Aliud ad eadem NILEI: crocomagmatis, quod quaſi recrementum ejus eſt, p. IV. *. ammoniaci thymiamatis, ceræ, ſingulorum p. XXX. *. ex qui-

bus duo priora ex aceto teruntur, cera cum roſa liquatur, & tum omnia junguntur.

10. *Malagma* MOSCHI *ad molliendum.*

Proprie etiam dura mollit id, quod MOSCHI eſſe dicitur. Habet galbani unciam, thuris fuliginis p. III. *. ceræ, ammoniaci thymiamatis trientes (*d*), picis aridæ p. II. *. aceti heminas tres.

11. *Malagma* MEDI (*d**) *ad digerenda, quæ coeunt.*

Fertur etiam ad digerenda, quæ coeunt, ſub authore MEDO: quod habet ceræ p. III. *. panacis p.*. ſemis, ſquamæ æris, aluminis rotundi, item ſciſſilis, ſingulorum p. I. *. plumbi combuſti p. I. *. & ſemis.

12. *Malagma* PANTHEMI *ad eadem.*

Ad eadem PANTHEMUS utebatur, calcis p.*. ſemis, ſinapis contriti, item fœni græci, aluminis, ſingulorum p. I. *. ſevi bubuli p. II. *. & ſemis.

13. *Malagma ad ſtrumas.*

Ad ſtrumam multa malagmata invenio. Credo autem, quo pejus id malum eſt, minuſque facile diſcutitur, eo plura eſſe tentata; quæ in perſonis varie reſponderunt. ANDREAS author eſt, ut hæc miſceantur: urticæ ſeminis p. I. *. piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis,

---

(d) RHODIUS *de Ponderib. p.* 12.
(d*) Forte MEDII.

resinæ aridæ, singulorum p. IV. *. resinæ liquidæ, ceræ, pyrethri, piperis longi: lactucæ marinæ seminis, sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur, pares portiones.

14. *Aliud* MICONIS *ad idem.*

Hoc autem MICONIS (*e*) est: fecis aridæ, aceti, spumæ nitri, salis ammoniaci, sinapis, cardamomi, radicis cucumeris silvestris, resinæ, singulorum p. IV. *. Quæ ex leni vino contunduntur.

15. *Aliud Malagma ad idem valens.*

Expeditius ad idem fit, quod habet visci, felini stercoris, resinæ, sulphuris ignem non experti pares portiones.

Et in quo est sulphuris p. I. *. lapidis, quem pyriten vocant, p. IV. *. cumini (*f*) acetabulum.

Item in quo est lapidis ejusdem pars una, sulphuris duæ partes, resinæ terebinthinæ partes tres.

16. *Malagma ad strumam, & phymata.*

Arabis autem cujusdam est ad strumam, & orientia tubercula, quæ φύματα vocantur, quod hæc digerit. Habet myrrhæ, salis ammoniaci, thuris, resinæ & liquidæ & aridæ, crocomagmatis, ceræ, singulorum p. I. *. lapidis ejus, quem πυρίτην vocant, p. IV. *. quibus quidam adjiciunt sulphuris p. II. *.

(e) PLIN. *H. N. XX.* 23. Mictionis, *ubi alii* Myconis, *meminit.*

(f) *Jo.* RHODIUS *de Ponderib. p.* 34.

17. *Malagma ad ſtrumam, & tubera, & καρκινώδη.*

Eſt etiam proficiens in ſtruma; & in his tuberibus, quæ difficulter concoquuntur; & in his, quæ καρκινώδη vocantur, quod ex his conſtat: ſulphuris p. II *. nitri p. IV. *. myrrhæ p. VI. *. fuliginis thuris p. *. ſemis, ſalis ammoniaci p. III. *. ceræ p. I. *.

18. *Malagma* PROTARCHI *ad parotidas, & favum, & mala ulcera.*

PROTARCHUS autem ad παρωτίδας atque tubercula, quæ μελικηρίδες, id eſt favi, vel φύματα nominantur, mala ulcera: pumicis, reſinæ pineæ liquidæ, thuris fuliginis, ſpumæ nitri, iridis, ſingulorum p. VIII. *. cum ceræ p. IX. *. miſcebat, hiſque olei cyathum & dimidium adjiciebat.

19. *Malagma adverſus panum, & phymata.*

At adverſus panum, tum primum orientem, quod φύγεθλον Græci vocant, & omne tuberculum, quod φῦμα nominatur, miſcetur ochra, quæ Attice nominatur, cum duabus partibus ſimilæ, hiſque, dum contunduntur, ſubinde mel inſtillatur, donec malagmatis craſſitudo ſit.

20. *Malagma adverſus phymata.*

Diſcutit etiam omne tuberculum, quod φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, ſpumæ nitri, piperis rotundi, ſingulorum p. I. *. galbani p. II. *. ſalis p. IV. *. quæ excipiuntur cerato ex roſa facto.

21. *Malagma ad ſupprimendum omne, quod abſcedit.*

Supprimit quoque omne, quod abſcedit, id, in quo eſt galbani, fabæ freſſæ, ſingulorum p. I. *. myrrhæ, thuris, corticis ex radice capparidis, ſingulorum p. IV. *. Satiſque omnia abſcedentia digerit murex combuſtus, & bene contritus, aceto ſubinde adjecto.

22. *Mrlagma ad ſanguinem ſupprimendum.*

At, ſi plus ſatis ſanguis ſubit, recte imponitur, quod adverſus phymata quoque poteſt. Conſtat ex his: bdellii, ſtyracis, ammoniaci, galbani, reſinæ & aridæ & liquidæ pineæ; item ex lentiſci, thuris, iridis, ſingulorum p. II. *.

23. *Malagma ad carcinomata & phymata lenienda.*

Carcinomata vero & phymata commode his leniuntur: galbani, viſci, ammoniaci, reſinæ terebinthinæ ſingulorum p. I. *. ſevi taurini p. *. ſemis, fecis combuſtæ quam maxima portione, dum id ſiccius non faciat, quam eſſe malagma oportet.

24. *Malagma ad faciem contuſam ejuſque livorem.*

Quod ſi facie contuſa livor ſubcruentus eſt, hæc compoſitio nocte & die impoſita tollit. Ariſtolochiæ, thapſiæ, ſingulorum p. II. *. bdellii, ſtyracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, reſinæ aridæ, & ex lentiſco liquidæ, thuris maſculi, iridis Illyricæ, ceræ, ſingulorum p. IV. *.
Eidem faba quoque impoſita proficit.

25. *Malagmata ἀναςομωτικὰ ad aperiendum.*

Sunt etiam quædam malagmata, quæ ἀναςομωτικὰ Græci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale eſt, quod ex his conſtat: piperis longi, ſpumæ nitri, ſingulorum p, II. *. eryſimi p. IV. *. quæ cum melle miſcentur. Idoneaque etiam ſtrumæ aperiendæ ſunt.

Ejus generis, vehementiuſque ex his eſt, quod habet calcis p. IV. *. piperis grana ſex, nitri, ceræ ſingulorum p. X. *. mellis p. III. *. olei heminam.

26. MICONIS *Malagma, ad reſolvendum aperiendumque ac purgandum*

MICONIS quoque eſt, quod reſolvit, aperit, purgat. Habet alcyonium, ſulphur, nitrum, pumicem, pari pondere; quibus tantum picis, & ceræ adjicitur, ut fiat cerati craſſitudo.

27. *Malagma ad oſſa & nervos.*

Ad oſſa autem ARISTOGENIS fit ex his: ſulphuris p. I. *. reſinæ terebinthinæ, nitri ſpumæ, & ex ſcilla partis interioris, plumbi eloti, ſingulorum p. II. *. thuris fuliginis p. VIII. *. ficus aridæ quam pinguiſſimæ, ſevi taurini, ſingulorum p. VIII. *. ceræ p. XII. *. iridis Macedonicæ p. VI. *. ſeſami fricti acetabulum; maximeque nervis & articulis malagma hoc convenit.

28. *Malagma* EUTHYCLEI *ad articulos, & ad omnem dolorem.*

EUTHYCLEI quod eſt, & ad articulos, &

omnem dolorem, & ad veſicæ, & recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Græci nominant, conveniens, habet fuliginis thuris acetabulum, reſinæ tantumdem, galbani ſine ſurculis ſeſcunciam, ammoniaci, bdellii, ſingulorum p. *. ceræ p. *. ſemis.

Aliud item fit, quod habet iridis, ammoniaci, galbani, nitri, ſingulorum p. XIV. *. reſinæ liquidæ p. VI. *. ceræ p. XVI. *.

29. *Malagma* SOSAGORÆ *ad dolores articulorum.*

Ad dolores articulorum SOSAGORÆ: plumbi combuſti, papaveris lachrymæ, corticis hyoſcyami, ſtyracis, peucedani, ſevi, reſinæ, ceræ par pondus.

30. CHRYSIPPI *Malagma, ad idem valens.*

Eſt & CHRYSIPPI: reſinæ liquidæ, ſandarachæ, piperis, ſingulorum p. XII. *. quibus ceræ paululum adjicitur.

31. CTESIPHONTIS *Malagma ad idem valens, & ad parotidas, & phymata, & ſtrumam.*

CTESIPHONTIS: ceræ Creticæ, reſinæ terebinthinæ, nitri quam ruberrimi, ſingulorum p. *. ſemis, olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, inſtillata aqua, teritur, & cum ſextario ejus incoquitur, donec omnis humor conſumatur. Prodeſt vero ea compoſitio etiam ad parotidas, phymata, ſtrumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

At

32. *Malagma ad articulos.*

Ad articulos, fici quoque aridæ partem nepetæ miſtam; vel uvam taminiam ſine ſeminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

33. *Malagma* ARISTONI, *adverſus podagras & recentia phymata, & omnes dolores.*

Eadem podagræ præſidio ſunt. Sed ad eam fit ARISTONIS quod habet nardi, cinnamomi, caſſiæ, chamæleontis, junci rotundi, ſingulorum p. VIII. *. ſevi caprini ex irino liquati p. XX. *. iridis p. I. *. quæ in aceto quam acerrimo jacere per XX. dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloreſque omnes diſcutit.

34. THEOXENI *Malagma ad pedum dolores.*

At THEOXENUS ad pedum dolores, ſevi a renibus partem tertiam, ſalis partes duas miſcebat, hiſque membranulam illitam imponebat; tum ſuperinjiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

35. NUMENII *Malagma ad podagram, cæteroſque articulos induratos.*

At NUMENIUS podagram, cæteroſque articulos induratos hoc molliebat: abrotoni, roſæ aridæ, papaveris lachrymæ, ſingulorum p. III. *. reſinæ terebinthinæ p. IV. *. thuris, ſpumæ nitri, ſingulorum p. VIII. *. iridis, ariſtolochiæ, ſingulorum p. XII. *. ceræ p. III. *. quibus ad-

jicitur cedriæ cyathus unus, olei laurini cyathi tres, olei acerbi ſextarius.

36. Dexii *Malagma, ſi quando callus in articulos increvit.*

Si quando autem in articulis callus increvit, Dexius docuit imponere, calcis p. iv. *. ceruſſæ p. viii. *. reſinæ pineæ p. xx. *. piperis grana xxx. ceræ p. ii. *. Quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis inſtillatur.

C A P. XIX.

De Emplaſtris. (a)

Ex emplaſtris autem nulla majorem uſum præſtant, quam quæ cruentis protinus vulneribus injiciuntur; ἔναιμα Græci vocant. Hæc enim reprimunt inflammationem, niſi magna vis eam cogit; atque tum illius quoque impetum minuunt, & glutinant vulnera, quæ id non patiuntur, & cicatricem iiſdem inducunt. Conſtant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαντα a Græcis nominantur.

1. Barbarum *Emplaſtrum nigrum, quod cruentis protinus vulneribus injicitur.*

Optimum ex his eſt, quod Barbarum (b) nominatur. Habet enim æruginis raſæ p. xii. *.

(a) *P.* Ægineta *VII.* 17.
(b) Scribon. Larg. c. *LXXVII.* c. 207.

ſpumæ argenti p. XX. *. aluminis, picis aridæ, reſinæ pineæ aridæ, ſingulorum p. I. *. quibus adjiciuntur olei & aceti ſingulæ heminæ.

2. CHOACON *Emplaſtrum nigrum, ad idem valens.*

Alterum ad idem, quod CHOACON vocant, habet ſpumæ argenti p. X. *. reſinæ aridæ tantumdem; ſed ſpuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplaſtris color niger eſt; qui fere talis fit, ex pice atque reſina: ut ex bitumine nigerrimus; ex minio ruber; ex ceruſſa, albus.

3. Baſilicon *Emplaſtrum nigrum ad idem.* (c)

Paucæ admodum compoſitiones ſunt, in quibus aliquid miſturæ varietas novat. Ergo id quoque nigrum eſt, quod βασιλικὸν nominatur. Habet opopanacis p. I. *. galbani p. II *. picis, & reſinæ, ſingulorum p. X. *. olei dimidium cyathum.

4. Smaragdinum *Emplaſtrum ad idem.*

At, quod perviride eſt, *Smaragdinum* adpellatur; in quo ſunt reſinæ pineæ p. III. *. ceræ p. I. *. æruginis p. *. ſemis, thuris pollinis p. II. *. olei tantumdem, & aceti, quo pollen & ærugo in unum cogantur.

5. *Emplaſtrum rufum ad idem.* (d)

Eſt etiam coloris fere rufi, quod celeriter ad

(c) ORIBAS. *Synopſ. III.*
(d) SCRIBON. LARG. c. *LXXXIII.*

cicatricem vulnera perducere videtur. Habet thuris p. I. *. resinæ p. II. *. squamæ æris p. III. *. spumæ argenti p. XX. *. ceræ p. C. *. olei heminam.

6. Παρακολλητικὸν *Emplastrum ad idem.*

Præterea est, quod παρακολλητικὸν a glutinando vocant. Constat ex his: bituminis, aluminis scissilis p. IV. *. spumæ argenti p. IV. *. & olei veteris hemina.

7. *Cephalicum emplastrum* PHILOTÆ, *capiti conveniens.*

Præterea sunt quædam generis ejusdem, quæ, quia capitibus fractis maxime conveniunt, κεφαλικὰ a Græcis nominantur. PHILOTÆ compositio habet terræ Eretriæ, chalcitidis, singulorum p. IV. *. myrrhæ, æris combusti, singulorum p. X. *. ichthyocollæ p. VI. *. æruginis rasæ, aluminis rotundi, misyos crudi, aristolochiæ, singulorum P. VIII. *. squamæ æris p. XX. *. thuris masculi p. II. *. ceræ p. I. *. rosæ, & olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum satis est, dum arida ex eo conteruntur.

8. *Emplastrum viride ad idem valens.*

Aliud ad idem viride. Habet æris combusti, squamæ æris, myrrhæ, ichthyocollæ, singulorum p. VI. *. misyos crudi, æruginis rasæ, aristolochiæ, aluminis rotundi, singulorum p. VIII. *. ceræ p. VI. *. olei heminam, aceti quod satis sit.

9. *Tetrapharmacum Emplastrum, ad pus movendum.* (e)

Puri autem movendo non aliud melius quam quod expeditissimum est, & (*f*) τετραφάρμακον a Græcis nominatur. Habet pares portiones ceræ, picis, resinæ, sevi taurini; si id non est, vitulini.

10. *Enneapharmacum Emplastrum, ad pus movendum, & ad purgandum valens.*

Alterum ad idem, (*g*) ἐννεαφάρμακον nominatur, quod magis purgat. Constat ex novem rebus, cera, melle, sevo, resina, myrrha, rosa, medulla vel cervina vel vitulina vel bubula, œsypo, butyro. Quorum quoque pondera paria miscentur.

11. *Emplastra, quibus utriusque rei facultas est.*

Sunt autem quædam emplastra, quibus utriusque rei facultas est, quæ nisi singula habenda sit, meliora sunt; alias deteriora, nec, nisi cum utraque opus est, aut in singulis singulorum inopia, utenda veniunt: sed in copia rejicienda sunt; his potius adhibitis, quæ id proprie, quod eo tempore opus est, consequuntur. Exempli causa duo proponam.

Attalum *Emplastrum ad vulnera.*

Est igitur ad vulnera *Attalum:* quod habet squa-

(e) SCRIBON. LARG. *cap. LXXXI.* c 211.
(f) CASAUB. *ad* SPARTIANI ADRIANUM c. 21. *pag.* 192.
(g) IDEM *ibidem & pag.* 232.

mæ æris p. VI. *. thuris fuliginis p. XV. *. ammoniaci tantumdem, resinæ terebinthinæ liquidæ p. XXV. *. sevi taurini tantumdem, aceti heminas tres, olei sextarium.

Judæi Emplastrum, fracto capiti accommodatum.

At inter ea, quæ fracto capiti accomodantur, habent quidam id, quod ad authorem Judæum (*h*) refertur. Constat ex his: salis p. VI. *. squamæ æris rubri, æris combusti, singulorum p. XII. *. ammoniaci thymiamatis, thuris fuliginis, resinæ aridæ, singulorum p. VI. *. resinæ Colophoniæ, ceræ, sevi vitulini curati, singulorum p. XX. *. additur aceti sesquicyathus, olei minus cyatho (*i*). Quæ τεθεραπευμένα Græci adpellant, nos curata vocamus; cum ex sevo puta omnes membranulæ diligenter exemptæ sunt, aut ex alio medicamento.

12. *Emplastra* ἐπισπαστικά. (*k*)

Sunt etiam quidam emplastra nobilia ad extrahendum; quæ ipsa quoque ἐπισπαστικά nominantur Quale est, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων adpellatur. In eo est, resinæ terebinthinæ p. X. *. nitri, ceræ, picis aridæ, baccarum lauri, singulorum p. XX. *. olei paululum. Quoties autem baccam, aut nucem, aut simile aliquid posuero, scire oportebit, antequam expendatur, ei summam pelliculam esse demendam.

(h) AETIUS. *Tetrab. IV. Serm. III.* 14.
(i) RHODIUS *de Ponderib. & Mensur. pag.* 35.
(k) SCRIBON. LARG. *cap. LXXXVI.*

13. *Aliud*, διὰ δαφνίδων, *ad extrahendum*, *&* *pus movendum.*

Aliud eodem nomine, quod puri quoque movendo eſt. Sevi vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, ceræ, nitri, baccarum lauri, reſinæ aridæ, ariſtolochiæ, pyrethri, pares portiones.

14. PHILOCRATIS *Emplaſtrum*, *ad extrahendum* *&* *pus movendum.*

Præter hæc, eſt PHILOCRATIS: quod habet ſalis ammoniaci p. VII. *. ariſtolochiæ p. VIII. *. ceræ, reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum p. XV. *. ſpumæ argenti p. XXXII. *. Quibus, ut pus quoque moveant, iridis p. III. *. galbani p. VI. *. adjiciuntur.

15. Ῥυπῶδες *Emplaſtrum*, *ad extrahendum.*

Optimum tamen ad extrahendum eſt id quod a ſimilitudine ſordium ῥυπῶδες Græci adpellant. Habet myrrhæ, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum punici mali, aluminis ſciſſilis & rotundi, miſyos, chalcitidis, atramenti ſutorii cocti, opopanacis, ſalis ammoniaci, viſci, ſingulorum p. IV. *. ariſtolochiæ p. VIII. *. ſquamæ æris p. XVI. *. reſinæ terebinthinæ p. LXXV. *. ceræ, & ſevi vel taurini vel hircini, ſingulorum p. C. *.

16. *Emplaſtrum* HECATÆI, *ad extrahendum.*

HECATÆO quoque authore emplaſtrum generis ejuſdem fit ex his: galbani p. II. *. fuliginis thuris p. IV. *. picis p. VI. *. ceræ, & reſinæ

terebinthinæ, ſingulorum p. VIII. *. quibus paulum irini unguenti miſcetur.

17. Alexandrinum *Emplaſtrum viride, ad extrahendum.*

Valenſque ad idem emplaſtrum viride *Alexandrinum* eſt. Habet aluminis ſciſſilis p. VIII. *. ſalis ammoniaci p. VII. *. ſquamæ æris p. XVI. *. myrrhæ, thuris, ſingulorum p. XVIII. *. ceræ p. CL. *. reſinæ Colophoniæ aut pineæ p. CXC. *. olei heminam, aceti ſextarium.

18. *De Emplaſtris exedentibus.*

Quædam autem ſunt emplaſtra exedentia, quæ σηπτικὰ Græci vocant, quale eſt id, quod habet reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum p. II. *. ſquamæ æris p. I. *. ladani p. II. *. aluminis tantumdem, ſpumæ argenti p. IV. *.

19. *Emplaſtrum, quod exeſt corpus, oſſa reſolvit, & ſupercreſcentem carnem coercet.*

Exeſt etiam vehementer corpus, atque oſſa quoque reſolvit, & ſupercreſcentem carnem coercet id, quod habet ſpumæ argenti, ſquamæ æris, uncias ſingulas; nitri ignem non experti, lapidis Aſii, ariſtolochiæ p. ſextantes (*l*), ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei veteris, atramenti ſutorii, ſalis ammoniaci p. ſemis, æruginis raſæ p. (*m*) beſſem, aceti ſcillitici heminam, vini Aminæi tantumdem.

(l) JO. RHODIUS. *de Ponderib. pag.* 13.
(m) IDEM *ibidem. p.* 11. 12.

20. *Emplastra adversus morsus, & alia recentiora vulnera.*

Emplastrum DIOGENIS *nigrum.*

Sunt etiam adversus morsus quædam accommodata; quale est DIOGENIS nigrum: quod habet bituminis, ceræ, resinæ pineæ aridæ, singulorum p. XX. *. spumæ argenti p. C. *. olei (*n*) sextarium.

Aut in quo sunt squamæ æris p. IV. *. cerussæ, & æruginis rasæ singulorum p. VIII. *. ammoniaci p. XII. *. ceræ, resinæ pineæ, singulorum p. XXV. *. spumæ argenti p. C. *. olei sextarium. Aut in quo sunt squamæ æris p. XIV. *. galbani p. VI. *. cerussæ, & æruginis rasæ, singulorum p. VIII. *. ammoniaci p. XII. ceræ, resinæ pineæ, singulorum p. LX. *. ex quibus spuma argenti concoquitur.

21. *Ephesium Emplastrum rubrum, ad idem valens.*

Rubrum quoque emplastrum, quod Ephesium vocatur, huc aptum est. Habet resinæ terebinthinæ p. II. *. galbani p. IV. *. minii sinopici p. VI. *. thuris fuliginis p. VI. *. ceræ p. VIII. spumæ argenti p. LVI. *. olei veteris heminam.

22. *Aliud Emplastrum, ad idem valens.*

Idem id, quod ex his constat; squamæ æris, thuris fuliginis, singulorum p. IV. *. galbani p. VI. *. salis ammoniaci p. XII. Z. *. ceræ p. XXV. *.

(n) IDEM *ibidem pag.* 27.

olei tribus heminis. Hæc autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur.

23. Λευκὰ *Emplastra, non gravibus vulneribus accommodata, & maxime senilibus.*

Sunt etiam alba lenia, λευκὰ Græci vocant, fere non gravibus vulneribus accommodata, præcipueque senilibus. Quale est quod habet cerussæ p. LII. *. sevi vitulini curati, & ceræ, singulorum p. LVIII. *. olei heminas tres, ex quibus ea cerussa coquitur.

24. *Elephantinum Emplastrum.* (o)

Aliud, quod habet cerussæ p. XX. *. ceræ p. lv. *. olei heminam, aquæ sextarium. Quæ quoties adjiciuntur cerussæ vel spumæ argenti, scire licet, illa ex his coquenda esse. Est autem ea percandida compositio, quæ supra posita est, ideoque elephantina nominatur.

25. *Lenia Emplastra.*

Lenia quoque quædam emplastra sunt, quæ (*p*) λιπαρὰ fere Græci nominant; ut id quod habet minii p. IV. *. spumæ argenti p. XXV. *. ceræ, & adipis suillæ, singulorum p. XXXV. *. vitellos ovorum quatuor.

26. *Emplastrum lene.*

Alia compositio generis ejusdem: ceræ, resinæ

(o) ORIBAS. *Synops. l.* III.
(p) PLIN. *XXIII.* 9. *&* *XXXIII.* 6.

terebinthinæ, ſingulorum p. V. *. ceruſſæ p. VIII. *. ſpumæ argenti, plumbi retrimenti, (σκωρίαν μολυβδȣ Græci vocant) ſingulorum p. X. *. cicini olei, & myrtei, ſingulorum heminæ tertia.

27. ARCHAGATHI *Emplaſtrum lene.*

Alia, quæ ad authorem ARCHAGATHUM refertur; miſyos cocti, æris combuſti, ſingulorum p. IV. *. ceruſſæ coctæ p. VIII. *. reſinæ terebinthinæ p. X. ſpumæ argenti p. VI. *.

28. *Emplaſtra ejuſdem generis, ad leniendum apta.*

Etiamnum generis ejuſdem: ſpumæ argenti, ceræ, adipis ſuillæ, ſingulorum p. XXVII. *. vitelli cocti, roſæ hemina.

Aut compoſitio hæc: cerati ex oleo myrteo facti partes tres, adipis ſuillæ pars quarta, paululum ex plumbi retrimento. Aut hæc compoſitio: ſpumæ argenti (*q*) ſelibra, ex olei hemina, & aquæ marinæ altera, cocta donec bullire deſierit, cui paulum ceræ ſit adjectum. Aut hæc: pares portiones ceræ, ſevi, ſtibii, ſpumæ argenti, ceruſſæ.

CAP. XX.

De Paſtillis.

Et primo de his, qui ad recentia vulnera glutinanda, ſanandaque apti ſunt.

PASTILLI quoque facultates diverſas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda ſa-

---

(q) RHODIUS *de Ponderib. pag.* 12.

nandaque apti. Qualis eſt, qui habet chalcitidis, miſyos, ſpumæ nitri, floris æris, gallæ, aluminis ſciſſilis modice cocti, ſingulorum p. I. *. æris combuſti, capitulorum mali punici, ſingulorum p. III. *. Hunc oportet diluere aceto, ac ſic, ubi vulnus glutinandum eſt, illinere. At, ſi nervoſus aut muſculoſus is locus eſt, commodius eſt cerato miſcere, ſic ut illius octo partes, nona hujus ſit.

I. *Alius Paſtillus ad glutinanda vulnera.*

Alius ad idem. Conſtat ex his: bituminis, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. I. *. æris combuſti p, IV. *. ſpumæ argenti p. XI. *. olei ſextario.

2. *De* Sphragide *Paſtillo, quem* POLYIDAS *confecit ad glutinandum vulnus.*

Sed longe POLYIDÆ (*a*) celeberrimus eſt: σφραγὶς autem nominatur. Qui habet aluminis ſciſſilis p. IV. *. atramenti ſutorii p. II. *. myrrhæ p. V. *. aloes tantumdem, capitulorum punici mali, fellis taurini, ſingulorum p. VI. *. quæ contrita vino auſtero excipiuntur.

3. *Paſtillus ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, & in obſcœnis partibus, inflammationeſque eorum.*

Ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus,

(a) CÆL. AUREL. *de Acut. Morb. III.* 3.

naribus, obſcœnis partibus, inflammationeſque eorum: chryſocollæ p. I. *. atramenti ſutorii, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. II. *. halicacabi corticis p. IV. *. minii p. VI. *. ſpumæ argenti p. XII. *. ceruſſæ p. XVI. *. quæ ex aceto coguntur, &, ubi utendum eſt, diluuntur.

4. *Paſtillus* ANDRONIS *ad uvam inflammatam, ad naturalià ſordida, etiam cancro laborantia.*

ANDRONIS (*e*) vero eſt ad uvam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia: gallæ, atramenti ſutorii, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. ariſtolochiæ, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. II. *. capitulorum punici mali p. XXV. *. ex paſſo coáctorum &, cum uſus exigit, aceto vel vino dilutorum, prout valentius aut levius vitium eſt, cui medendum eſt.

5. *Paſtillus ad fiſſa ani, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum.*

Proprie autem ad ani fiſſa, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum valet: æruginis p. II. *. myrrhæ p. IV. *. gummi p. VIII. *. thuris p. XII. *. ſtibii, lachrymæ papaveris, acaciæ, ſingulorum p. XVI. *. quæ ex vino & teruntur, & in ipſo uſu deliquantur.

6. *Paſtillus ad expellendum calculum ex veſica.*

Expellere autem ex veſica cum urina calculum

(e) ORIBAS. *Synopſ. III.* GALEN. *de Comp. Med. ſecund. loc. III.* 3.

videtur hæc compoſitio: caſſiæ, croci, myrrhæ, coſti, nardi, cinnamomi, dulcis radicis, balſami, hyperici pares portiones conteruntur; deinde vinum lene inſtillatur, & paſtilli fiunt; qui ſinguli habeant p. I. *. hique ſinguli quotidie mane jejuno dantur.

CAP. XXI.

De Peſſis.

HÆc tria compoſitionum genera, id eſt, quæ in malagmatis, emplaſtris, paſtilliſque ſunt, maximum præcipueque varium uſum præſtant. Sed alia quoque utilia ſunt: ut ea quæ feminis ſubjiciunt; πεσσοὺς Græci vocant. Eorum hæc proprietas eſt: medicamenta compoſita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

I. *Ad ſanguinem evocandum.*

Ad ſanguinem autem evocandum, cauneis duabus adjicitur nitri p. I. *. aut allii ſemen conteritur, adjicitur myrrhæ paululum, & unguento ſuſino miſcetur. Aut cucumeris ſylveſtris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

2. *Ad vulvam molliendam.*

Ad vulvam molliendam, ovi vitellus, & fœnum Græcum, & roſa, & crocum temperantur. Aut elaterii p. III. *. ſalis tantumdem, uvæ taminiæ p. VI. *. melle excipiuntur.

3. *Alia Pessi compositio, ad idem valens.*

Aliud BOETHO (*a*) authore: quod habet croci, resinæ terebinthinæ, singulorum p. IV. *. myrrhæ p. III. *. rosæ p. I. *. sevi vitulini p. III. *. ceræ p. II. *. miscentur.

4. *Ad inflammationes vulvæ* NUMENII *pessus.*

Optima autem adversus inflammationes vulvæ NUMENII compositio est, quæ habet croci p. III. *. ceræ p. I. *. butyri p. VIII. *. adipis anserinæ p. XII. *. vitellos coctos duos, rosæ minus cyatho.

5. *Ad ejiciendum e vulva infantem mortuum.*

Si vero infans intus decessit, quo facilius ejiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque utendum est.

6. *Si mulier vitio locorum concidit, qua curatione utendum sit.*

Si concidere vitio locorum mulier solet, cochleæ cum testis suis comburendæ, conterendæque, deinde his mel adjiciendum.

7. *Si mulier non comprehendit.*

Si non comprehendit, adeps leonina ex rosa mollienda est.

(a) *Ejus meminit* CICERO *de Divin. II.* 21.

CAP. XXII.

De medicamentis, quibus aridis utimur.

1. *Ad carnem ſupercreſcentem exedendam.*

Quædam miſturæ medicamentorum ſunt, quibus aridis neque coactis utimur ſic, ut inſpergamus; aut cum aliquo liquido mixta illinamus: quale eſt, ad carnem ſupercreſcentem exedendam, quod habet ſquamæ æris, fuliginis thuris, ſingulorum p. I. *. æruginis p. II. *. Hæc autem eadem cum melle purgant ulcera; & cum cera, implent. Miſy quoque & galla, ſi paribus portionibus miſceantur, corpus conſumunt: eaque vel arida inſpergere licet, vel excepta cadmia illinire.

2. *Ad putrem carnem continendam, ne ultra ſerpat, eamque leniter exedendam, plures compoſitiones.*

Putrem vero carnem continet, neque ultra ſerpere patitur, & leniter exeſt, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleæ foliis, ante ex vino decoctis. Item ſertula campana in mulſo cocta, deinde contrita. Aut calx cum cerato. Aut amaræ nuces cum allio, ſic ut hujus pars tertia ſit, paululumque his croci adjiciatur.

Aut quod habet ſpumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combuſti p. XII. *. olei myrtei, & vini cyathos ternos.

Aut quod ex his conſtat: floris punici mali, atramenti ſutorii, aloes, ſingulorum p. II. *. alu-

minis

minis ſciſſilis, thuris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *.

Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, & aut nitro, aut calce, aut charta combuſta. Item ſal cum aceto.

Vel ea compoſitio, quæ habet chalcitidis, capitulorum mali punici, aloes, ſingulorum p. II. *. aluminis ſciſſilis, thuris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p. VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *. mellis quantum ſatis ſit ad ea cogenda.

Vel cantharidum, ſulphuris, ſingulorum p. I. *. lolii p. III. *. quibus adjicitur picis liquidæ quantum ſatis eſt ad jungendum.

Vel chalcitis quoque cum reſina & ruta mixta: aut cum eadem reſina diphryges: aut uva taminia cum pice liquida.

Idem vero poſſunt & feces vini combuſtæ, & calcis & nitri pares portiones. Vel aluminis ſciſſilis p. I. *. thuris, ſandarachæ, nitri, ſingulorum p. I. *. gallæ p. VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *. mellis quantum ſatis eſt.

3. HERÆ *compoſitio* (a).

Eſt etiam HERÆ compoſitio, quæ habet myrrhæ, chalcitidis, ſingulorum p. II. *. aloes, thuris, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. IV. *. ariſtolochiæ, gallæ immaturæ, ſingulorum p. VIII. *. malicorii contriti p. XX. *.

4. *Judæi compoſitio.*

Eſt & Judæi: in qua ſunt calcis partes duæ,

(a) ORIBAS. *Synopſ. Lib. III. de* Paſtillis.

nitri quam ruberrimi pars tertia: quæ urina impuberis pueri coguntur, donec ſtrigmenti craſſitudo ſit. Sed ſubinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus eſt.

5. JOLLÆ *compoſitio.*

At JOLLAS, chartæ combuſtæ, ſandarachæ, ſingulorum p. I. *. calcis p. II. p. auripigmenti tantumdem miſcebat.

6. *Ad ſanguinis profluvia vel ex membrana cerebri; vel aliis locis; & ad cancrum, & ad inducendam cicatricem, & ad coercendam carnem increſcentem.*

Si vero ex membrana, quæ ſuper cerebrum eſt, profluit ſanguis, vitellus combuſtus & contritus inſpergi debet. Si ex alio loco ſanguinis profluvium eſt, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. I. *. ſandarachæ p. II. *. marmoris cocti p. IV. *. inſpergi debent. Eadem cancro quoque obſiſtunt. Ad inducendam cicatricem, ſquamæ æris, thuris fuliginis, ſingulorum p. II. *. calcis p. IV. p. Eadem increſcentem quoque carnem coercent.

7. TIMÆI *compoſitio ad ignem ſacrum, vel cancrum.*

TIMÆUS autem ad ignem ſacrum, & ad cancrum his utebatur: myrrhæ p. II. *. thuris, atramenti ſutorii, ſingulorum p. III. *. ſandarachæ, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p. VI. *. ceruſſæ combuſtæ p. VIII. *. Ea-

dem vel arida inſperſa, vel melle excepta idem præſtant.

8. *Ad ſternutamenta excitanda.*

Sternutamenta vero & albo veratro, vel ſtruthio conjecto in nares excitantur, vel his miſtis; piperis, veratri albi, ſingulorum p. *. III. caſtorei p. I. *. ſpumæ nitri p. II. *. ſtruthii p. III. *.

9. *Gargarizationes quibus fieri debeant.*

Gargarizationes autem aut levandi cauſa fiunt, aut reprimendi, aut evocandi. Levant, lac, cremor vel ptiſanæ, vel furfurum. Reprimit autem aqua, in qua vel lenticula, vel roſa, vel rubus, vel cotoneum malum, vel palmulæ decoctæ ſunt. Evocant, ſinapi, piper.

CAP. XXIII.

De Antidotis, & quibus malis opitulentur.

ANTIDOTA raro, ſed præcipue interdum neceſſaria ſunt, quia graviſſimis caſibus opitulantur. Ea recte quidem dantur colliſis corporibus vel per ictus, vel ubi ex alto deciderunt, vel in viſcerum, laterum, faucium, interiorumque partium doloribus. Maxime autem deſideranda ſunt adverſus venena, vel per morſus, vel per cibos, aut potiones noſtris corporibus inſerta.

1. *Compoſitio antidoti.*

Unum eſt, quod habet lachrymæ papaveris p. *. z. acori, malabathri p. v. *. iridis Illyricæ,

gummi, ſingulorum p. II. *. aniſi p. III. *. nardi Gallici, foliorum roſæ aridorum, cardamomi, ſingulorum p. IV. *. petroſelini p. *. III. z. trifolii p. V. *. caſſiæ nigræ, ſilis, bdellii, carpobalſami, ſeminis papaveris albi, ſingulorum p. *. z. ſtyracis p. *. V. z. myrrhæ, opopanacis, nardi Syri, thuris maſculi, hypociſtidis ſucci, ſingulorum p. VI. *. caſtorei p. VI. *. coſti, piperis albi, galbani, reſinæ terebinthinæ, croci, floris junci rotundi, ſingulorum p. VI. *. z. dulcis radicis p. VIII. *. z. quæ melle vel paſſo excipiuntur.

2. *Aliud antidotum (a),* AMBROSIA *nominatum, quod* ZOPYRUS PTOLEMÆO *regi compoſuit.*

Alterum, quod ZOPYRUS regi PTOLEMÆO dicitur compoſuiſſe, atque AMBROSIAM nominaſſe, ex his conſtat: coſti, thuris maſculi, ſingulorum p. V. *. piperis albi p. *. z. floris junci rotundi p. II. *. cinnamomi p. III. *. caſſiæ nigræ p. IV. *. croci Cilicii p. *. IV. z. myrrhæ, quam ſtacten nominant, p. V. *. nardi Indici p. *. V. z. quæ ſingula contrita melle cocto excipiuntur: deinde, ubi utendum eſt, id, quod (*b*) Ægyptiæ fabæ magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. *Antidotum* MITHRIDATIS (*c*).

Nobiliſſimum autem eſt MITHRIDATIS;

(a) AMBROSIÆ JUNII CRISPI *meminit* MARCELLUS *de Medic: cap. XXIII. pag.* 345.
(b) RHODIUS *de Ponderib. p.* 25.
(c) PLIN. *H. N. XXIII.* 8.

quod quotidie ſumendo rex ille dicitur adverſus venenorum pericula tutum corpus ſuum reddidiſſe. In quo hæc ſunt: coſti p. *. z. acori p. v. *. hyperici, cumini, ſagapeni, acaciæ ſucci, iridis Illyricæ, cardamomi, ſingulorum p. II. *. aniſi p. III. *. nardi Gallici, gentianæ radicis, aridorum roſæ foliorum, ſingulorum p. IV. *. papaveris lachrymæ, petroſelini, ſingulorum p. *. IV. z. caſſiæ, ſileris, lolii, piperis longi, ſingulorum p. VI. *. ſtyracis p. *. v. z. caſtorei, thuris, hypociſtidis ſucci, myrrhæ, opopanacis, ſingulorum p. VI. *. malabathri folii p. VI. *. floris junci rotundi, reſinæ terebinthinæ, galbani, dauci Cretici ſeminis, ſingulorum p. *. v. z. nardi, opobalſami, ſingulorum p. *. VI. z. thlaſpis p. *. VI. radicis Ponticæ p. VII. *. croci, zinziberis, cinnamomi, ſingulorum p. *. VIII. Hæc contrita melle excipiuntur, & adverſus venenum, quod magnitudinem nucis Græcæ impleat, ex vino datur. In cæteris autem adfectibus corporis pro modo eorum, vel quod (d) Ægyptiæ fabæ, vel ervi magnitudinem impleat, ſatis eſt.

CAP. XXIV.

De Acopis. (a)

I. *Acopum nervis utile.*

ACOPA quoque utilia nervis ſunt. Quale eſt, quod habet floris junci rotundi p. *.

(d) *J.* RHODIUS *de Ponderib. p. 26.*
(a) SCRIBON. LARG. *cap. CLIV. c. 26.*

II. zz. costi, junci quadrati, lauri baccarum, ammoniaci, cardamomi, singulorum p. *. IV. z. myrrhæ, æris combusti, singulorum p. VII. *. iridis Illyricæ, ceræ, singulorum p. IV. *. Alexandrini calami, junci rotundi, aspalathi, xylobalsami, singulorum p. XVIII. *. sevi p. I. *. unguenti irini cyathum.

2. *Acopum* Elæodes, *nervis utile.*

Alterum, quod ἐλαιῶδες vocant, hoc modo fit: ceræ p. *. z. olei tantundem, resinæ terebinthinæ ad nucis juglandis magnitudinem simul incoquuntur: deinde infusa in mortario teruntur, instillaturque subinde quam optimi mellis acetabulum, tum irini unguenti, & rosæ terni cyathi.

3. Ἔγχριστα *ad ulcera purganda & implenda.*

Ἔγχριστα autem Græci vocant liquida, quæ illinuntur. Quale est, quod fit ad ulcera purganda & implenda, maxime inter nervos, paribus portionibus inter se mixtis, butyri, medullæ vitulinæ, sevi vitulini, adipis anserinæ, ceræ, mellis, resinæ terebinthinæ, rosæ, olei cicini. Quæ separatim omnia liquantur, deinde liquida miscentur, & tum simul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, si pro rosa cyprus infunditur.

4. *Ad sacrum ignem.*

Ad sacrum ignem: spumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combusti p. II. *. conteruntur, adjiciturque invicem vinum, & id, quod specia-

liter (*b*) ſic vocatur, & myrteum, donec utriuſque terni cyathi conficiantur.

CAP. XXV.

De catapotiis.

1. *Catapotium ad ſomnum accerſendum, & levationem doloris, & ſimul ad coquendum.*

CATAPOTIA quoque multa ſunt, variiſque de cauſis fiunt. Α'νώδυνα vocant, quæ ſomno dolorum levant. Quibus uti, niſi nimia neceſſitas urget, alienum eſt. Sunt enim ex vehementibus medicamentis, & ſtomacho alienis. Prodeſt tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaveris lachrymæ, galbani, ſingulorum p. I. *. myrrhæ, caſtorei, piperis, ſingulorum p. II. *. Ex quibus, quod ervi magnitudinem habet, ſatis eſt devoraſſe.

2. *Catapotium valentius ad ſomnum.*

Alterum, ſtomacho pejus, ad ſomnum valentius, ex his fit: mandragoræ p. *. z. apii ſeminis, item hyoſcyami ſeminis, ſingulorum p. IV. *. quæ ex vino teruntur. Unum autem ejuſdem magnitudinis, quæ ſupra poſita eſt, abunde eſt ſumpſiſſe.

(b) *Omnes edit.* Sil. *cujus meminit* PLIN. *H. N. XXXIII.* 13. *Plura loco congeſſit* RHODIUS *ad* SRIBON. LARG. *cap. XXX.* c. 126. *& in Lexico.*

3. *Catapotium ad plurimos dolores per somnum leniendos.*

Sive autem capitis dolores, sive ulcera, sive lippitudo, sive dentes, sive spiritus difficultas, sive intestinoram tormenta, sive inflammatio vulvæ, sive coxæ est, sive jecoris, aut lienis, aut lateris torquet, sive vitio locorum aliqua prolabitur & obmutescit, occurrit dolori per quietem ejusmodi catapotium. Silis, acori, rutæ silvestris seminis, singulorum p. II. *. castorei, cinnamomi, singulorum p. II. *. papaveris lachrymæ, panacis radicis, mandragoræ malorum aridorum, junci rotundi floris, singulorum p. II. *. piperis grana LVI. Hæc per se contrita, rursus instillato subinde passo, simul omnia teruntur, donec crassitudo sordium fiat. Ex eo paulum aut devoratur, aut aqua diluitur, & potui datur.

4. *Catapotium aliud ad multa valens.*

Quinetiam silvestris papaveris, cum jam ad excipiendam lachrymam maturum est, manipulus, qui manu comprehendi potest, in vas demittitur, & superinfunditur aqua, quæ id contegat, atque ita coquitur. Ubi jam bene manipulus is coctus est, ibidem expressus projiciatur; & cum eo humore passum pari mensura misceatur, inferveatque, donec crassitudinem sordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex eo fiunt, ad nostræ (*a*) fabæ magnitudinem, habentque usum multiplicem. Nam & somnum faciunt, vel

---

(a) RHODIUS *de Ponder pag.* 25.

per ſe adſumpta, vel ex aqua data: & aurium dolores levant, adjectis exiguo modo rutæ ſucco, ac paſſo: & tormina ſupprimunt ex vino liquata: & inflammationem vulvæ coercent, miſta cerato ex roſa facto, cum paululum his croci quoque acceſſit: & ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

5. *Catapotium ad inducendum ſomnum, quem vulva dolens prohibuit.*

Item, ſi vulva dolens ſomnum prohibet, croci p. II. *. aniſi, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. papaveris lachrymæ p. IV. *. cicutæ ſeminis p. VIII. *. miſcentur, excipiunturque vino veteri, &, quod lupini magnitudinem habet, in tribus cyathis aquæ diluitur. Id tamen in febre periculoſe datur.

6. *Ad jecur ſanandum.*

Ad ſanandum jecur, nitri p. *. Z. croci, myrrhæ, nardi Gallici, ſingulorum p. I. *. melle excipiuntur, daturque, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem habeat.

7. *Ad finiendos dolores lateris.*

Ad lateris dolores finiendos, piperis, ariſtolochiæ, nardi, myrrhæ pares portiones.

8. *Ad thoracis dolores finiendos.*

Ad thoracis, nardi p. I. *. thuris, caſſiæ, ſingulorum p. III. *. myrrhæ, cinnamomi, ſin-

gulorum p. VI. *. croci p. VIII. *. resinæ terebinthinæ quadrans, mellis heminæ tres.

9. *Catapotium* ATHENIONIS *ad tussim.*

Ad tussim, ATHENIONIS: myrrhæ, piperis, singulorum p. I. *. castorei, papaveris lachrymæ, singulorum p. I. *. Quæ separatim contusa postea junguntur, & ad magnitudinem fabæ nostræ, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

10. *Catapotium* HERACLIDIS *Tarentini ad tussim & somnum.*

At, si tussis somnum prohibet, ad utrumque HERACLIDIS Tarentini: croci p. I. *. cinamomi, castorei, papaveris lachrymæ, singulorum p. I. *. myrrhæ, piperis longi, costi, galbani, singulorum p. *. z.

11. *Catapotium ad purganda ulcera in faucibus tussientibus.*

Quod si purganda sunt ulcera in faucibus tussientibus: panacis, myrrhæ, resinæ terebinthinæ, singulorum p. V. *. galbani p. *. z. hyssopi p. *. z. conterenda sunt, hisque hemina mellis adjicienda, & quod digito excipi potest, devorandum est.

12. *Colice* CASSII *medici.*

Colice vero CASSII ex his constat: (*b*) croci,

(b) *Forte* costi *uti libro IV. c.* 14. *sed malim ibi lege-*

anisi, castori, singulorum p. III. *. petroselini p. IV. *. piperis & longi, & rotundi, singulorum p. V. *. papaveris lachrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, singulorum p. VI. *. quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari potest, & ex aqua calida sumi.

13. *Ad infantem mortuum aut secundas expellendas.*

Infantem vero mortuum, aut secundas expellit aquæ potio, cui salis ammoniaci p. I. *. aut cui dictami Cretici p. I. *. adjectum est.

14. *Laborantibus ex partu quid dari debeat.*

Ex partu laborantibus, erysimum ex vino tepido jejunis dari debet.

15. *Ad adjuvandum vocem.*

Vocem adjuvat, thuris p. I. *. in duobus cyathis vini datum.

16. *Adversus difficultatem urinæ.*

Adversus urinæ difficultatem: piperis longi, castorei, myrrhæ, galbani, papaveris lachrymæ, croci, costi, unciæ singulæ, styracis, resinæ terebinthinæ pondo sextantes, mellis apsinthii cyathus. Ex quibus ad magnitudinem fabæ Ægyptiæ mane & cœnato dari debet.

---

re croci, *ita* SCRIBON. LARG. *cap. XXIX. cujus descriptio in aliis variat.*

17. Arteriaces *compositio quomodo fiat.*

Arteriace vero hoc modo fit: caſſiæ, iridis, cinnamomi, nardi, myrrhæ, thuris, ſingulorum p. I. *. croci p. I. *. piperis (*c*) grana XXX. ex paſſi tribus ſextariis decoquuntur, donec mellis craſſitudo his fiat. Aut croci, myrrhæ, thuris, ſingulorum p. I. *. conjiciuntur in paſſi eundem modum, eodemque modo decoquuntur. Aut ejuſdem paſſi heminæ tres uſque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indureſcat, & adjicitur tritæ caſſiæ p. I. *.

CAP. XXVI.

De quinque generibus noxarum corporis.

CUM facultates medicamentorum propoſuerim, genera, in quibus noxa corpori eſt, proponam. Ea quinque ſunt. Cum quid extrinſecus læſit, ut in vulneribus. Cum quid intra ſeipſum corruptum eſt, ut in cancro. Cum quid innatum eſt, ut in veſica calculus. Cum quid increvit, ut vena, quæ intumeſcens in varicem convertitur. Cum quid deeſt, aut cum curta pars aliqua eſt.

Ex his alia ſunt: in quibus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ergo, dilatis his, quæ præcipue ſcalpellum (*a*) & manum poſtulant, nunc de his dicam, quæ maxime medicamentis

(c) *pag.* 252. 257.
(a) aut *vel* ac.

egent. Dividam autem hanc quoque curandi partem, ſicut priorem; & ante dicam de his, quæ in quamlibet partem corporis incidunt: tum de his, quæ certas partes infeſtant. Incipiam a vulneribus.

1. *De vulneribus, quæ per tela inferuntur.*

In his autem ante omnia ſcire medicus debet, quæ inſanabilia ſint, & quæ difficilem curationem habeant, quæ promptiorem. Eſt enim prudentis hominis, primum eum, qui ſervari (*b*) non poteſt, non adtingere, nec ſubire ſpeciem ejus, ut occiſi, quem ſors ipſius interemit. Deinde, ubi gravis metus ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis, in difficili (*c*) rem eſſe: ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur.

Sed ut hæc prudenti viro conveniunt: ſic rurſus hiſtrionis eſt, parvam rem adtollere, quo plus præſtitiſſe videatur. Obligari æquam eſt confeſſione promptæ rei, quo curioſius etiam circumſpiciat, ne, quod per ſe exiguum eſt, majus curantis negligentia fiat.

2. *Quæ vulnera inſanabilia ſint.*

(*d*) Servari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui jocinoris portæ, cui in ſpina (*e*) medulla percuſſa eſt; cuique aut pulmo

---

(b) HIPP. *de Arte T. IV.* 6. *XXIII.* 5. 6. APULEJUS *de Doctr.* PLAT. *Lib. II.* CICERO *ad* ATT. *Lib. XVI. Ep.* 15. RITTERSHUS. *ad* ISID. PELUSIOT. *Lib. II. Ep.* 16.

(c) ÆGINET. *VI.* 88.

(d) *Aph. VI.* 18. *Coac. Not. III.* 387. *II. Prædict. XIX. XXII.*

(e) *Exemplum vide apud* TULPIUM *Obſ. Lib. III.c.*27.

medius, aut jejunum, aut (*f*) tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt; cuive circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præciſæ ſunt.

3. *Quæ vulnera difficilem curationem habeant.*

Vix autem ad ſanitatem perveniunt, quibus ulla parte aut pulmo, aut jocinoris craſſum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lienis, aut vulva, aut veſica, aut ullum inteſtinum, aut ſeptum tranſverſum vulneratum eſt. Hi quoque in præcipiti ſunt, in quibus uſque ad grandes intuſque conditas venas in alis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam vulnera ſunt, ubi cunque venæ majores ſunt, quoniam exhaurire hominem profuſione ſanguinis poſſunt.

Idque evenit non in alis tantum, atque poplitibus; ſed etiam in his venis, quæ ad anum teſticuloſque perveniunt. Præter hæc malum vulnus eſt, quodcunque in alis vel feminibus, vel inanibus locis, vel inter digitos eſt. Item quodcunque muſculum, aut nervum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læſit.

4. *Quæ vulnera tutiorem curationem habeant.*

Tutiſſimum omnium, quod in (*g*) carne eſt. Et hæc quidem loco vel pejora, vel meliora ſunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum eſt.

5. *Obſervationes in vulenris genere & figura.*

Aliquid etiam in vulneris genere figuraque eſt. Nam pejus eſt, quod etiam colliſum, quam quod

---

(f) *Aph. VI.* 24. *Coac. Not. III.* 379. 389.
(g) HIPPOCR. *Coac. Not. III.* 390. & *I. de Morb. III.* 5.

tantum diſciſſum eſt; adeo ut acuto quoque, quam retuſo telo, vulnerari commodius ſit.

Pejus etiam vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt; ex quove caro alia parte abſciſſa, alia dependet.

Peſſima quæque plaga (*h*) curva eſt: tutiſſima, quæ lineæ modo recta eſt. Quo deinde propius huic illive figuræ vulnus eſt, eo vel deterius vel tolerabilius eſt.

6. Ætatis obſervatio, & corporis, & vitæ, & temporis.

Quinetiam confert aliquid & ætas, & (*i*) corpus, & vitæ propoſitum, & anni tempus: quia facilius ſaneſcit puer vel adoleſcens, quam ſenior: valens, quam infirmus: neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam ſi alterum ex his eſt: integri habitus, quam corrupti: exercitatus, quam iners: ſobrius & temperans, quam vino venerique deditus.

Opportuniſſimumque curationi tempus (*k*) vernum eſt; aut certe neque fervens, neque frigidum; ſiquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infeſtant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosiſſimus autumnus eſt.

7. Signa eorum, quæ intus læſa ſunt.

Sed pleraque ex vulneribus oculis ſubjecta ſunt: quorundam ipſæ ſedes indices ſunt, quas alio loco demonſtravimus, cum poſitus interiorum partium oſtendimus. Veruntamen, quia quædam vicina ſunt, intereſtque, vulnus in ſumma parte ſit, an penitius penetraverit, neceſſarium eſt no-

(h) *II. Præd. XXIV.* 2. *Coac. Præn. III.* 389.
(i) *II. Prædict. XIX.* 7.
(k) *Aph. VI.* 47.

tas ſubjicere, per quas quid intus ictum ſit, ſcire poſſimus; & ex quibus vel ſpes, vel deſperatio oriatur.

8. *Signa percuſſi cordis (l).*

Igitur, corde percuſſo, ſanguis multus fertur, venæ langueſcunt, color pallidiſſimus, ſudores frigidi, malique odoris, tanquam in ægroto corpore oriuntur: extremiſque partibus frigidis (*m*) matura mors ſequitur.

9. *Signa pulmonis icti (n).*

Pulmone icto, ſpirandi difficultas eſt: ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubens, ſimulque etiam ſpiritus cum ſono fertur: in vulnus inclinari juvat: quidam ſine ratione conſurgunt. Multi ſi in ipſum vulnus inclinati ſunt, loquuntur: ſi in aliam partem, obmuteſcunt.

10. *Signa jocinoris vulnerati.*

Jocinoris autem vulnerati notæ ſunt: multus ſub dextra parte præcordiorum profuſus ſanguis: ad ſpinam reducta præcordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloreſque uſque ad jugulum, junctumque ei latum ſcapularum os, intenti; quibus nonnunquam etiam bilioſus vomitus accedit.

11. *Signa*

(l) Æginet. *VI.* 88.
(m) *Aph. VIII,* 12.
(n) Æginet. *VI.* 88.

11. *Signa percussorum renum.*

Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit: difficulter urina redditur; eaque aut est cruenta, aut cruor fertur.

12. *Signa vulnerati lienis.*

At, liene icto, sanguis niger a sinistra parte prorumpit: præcordia cum ventriculo ab eadem parte indurescunt: sitis ingens oritur: dolor ad jugulum, sicut jocinore vulnerato, venit.

13. *Signa percussæ vulvæ.*

At, cum vulva percussa est, dolor in inguinibus, & coxis, & feminibus est: sanguinis pars per vulnus, pars per naturam descendit: vomitus bilis insequitur. Quædam obmutescunt; quædam mente labuntur; quædam, sui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri se confitentur; morientesque eadem, quæ corde vulnerato, patiuntur.

14. *Signa percussi cerebri, vel membranæ ejus.*

Si cerebrum membranave ejus vulnus accepit. sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit; fereque bilis (*o*) vomitus insequitur: quorundam sensus obtunduntur, adpellatique ignorant: quorundam trux vultus est: quorundam oculi, quasi resoluti, huc illucque moventur: fereque tertio,

---

(o) *Aph. VI.* 50. Æginet. *VI.* 88. Hippoc. *Coac. Not. III.* 383. 384.

vel quinto die delirium accedit. Multorum etiam nervi (*p*) diſtenduntur. Ante mortem autem plerique faſcias, quibus caput deligatum eſt, lacerant, ac nudum vulnus frigori objiciunt.

15. *Signa ſtomachi percuſſi.*

Ubi ſtomachus autem percuſſus eſt, ſingultus, & bilis vomitus inſequitur: ſi quid cibi vel potionis adſumptum eſt, id redditur cito: venarum motus elangueſcunt: ſudores tenues oriuntur; per quos extremæ partes frigeſcunt.

16. *Signa jejuni inteſtini, & ventriculi vulnerati, & aliorum inteſtinorum (q).*

Communes vero jejuni inteſtini & ventriculi vulnerati notæ ſunt. Nam cibus & potio per vulnus exeunt: præcordia indureſcunt: nonnunquam bilis per os redditur.

Inteſtino tantum ſedes inferior eſt. Cætera inteſtina icta vel ſtercus (*r*), vel odorem ejus exhibent.

17. *Signa percuſſæ medullæ, quæ in ſpina eſt.*

Medulla vero, quæ in ſpina eſt, diſciſſa, nervi reſolvuntur, aut diſtenduntur: ſenſus intercidit: interpoſito tempore aliquo, ſine voluntate inferiores partes vel ſemen, vel urinam, vel etiam ſtercus excernunt.

(p) Ægin. *VI.* 90.
(q) Idem *ibid.* 88.
(r) Valleriola *Obſ. Lib. II. obſ.* 9.

18. *Signa ſepti tranſverſi percuſſi.*

At, ſi ſeptum tranſverſum percuſſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſpiritus rarus eſt, ſanguis ſpumans fertur.

19. *Signa veſicæ vulneratæ.*

Veſica vero vulnerata, dolent inguina: quod ſuper pubem eſt, intenditur: pro urina, ſanguis; at ex ipſo vulnere urina deſcendit: ſtomachus adficitur; itaque aut bilem vomunt, aut ſingultiunt: frigus, & ex eo mors ſequitur.

20. *De ſanguine, & ſanie, & pure, & eorum ſpeciebus: quandoque meliora, deteriorave ſint.*

His cognitis, etiamnum quædam alia noſcenda ſunt, ad omnia vulnera ulceraque, de quibus dicturi ſumus, pertinentia. Ex his autem exit ſanguis, ſanies, pus. Sanguis omnibus notus eſt. Sanies eſt tenuior hoc, varie craſſa, & glutinoſa, & colorata. Pus craſſiſſimum albidiſſimumque, glutinoſius & ſanguine & ſanie.

Exit autem ſanguis ex vulnere recenti, aut jam ſaneſcente. Sanies eſt inter utrumque tempus. Pus ex ulcere jam ad ſanitatem ſpectante.

Rurſus & ſanies & pus quaſdam ſpecies Græcis nominibus diſtinctas habent. Eſt enim quædam ſanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελίκηρα nominatur. Eſt pus, quod ἐλαιῶδες adpellatur. Iχὼρ (ſ) tenuis, ſubalbidus, ex malo ulcere exit, maximeque ubi,

---

(ſ) Mercurial. *Variar. Lect. IV.* 12.

nervo læso, inflammatio secuta est. Μελίκηρα crassior est, glutinosior, & subalbida, mellique albo subsimilis. Fertur hæc quoque ex malis ulceribus, ubi nervi circa articulos læsi sunt; & inter hæc loca, maxime ex genibus. Ἐλαιῶδες tenue, subalbidum, quasi unguinosum colore, atque pinguitudine oleo albo non dissimile, adparet in magnis ulceribus sanescentibus.

Malus est autem sanguis, nimium aut tenuis, aut crassus; colore vel lividus, vel niger; aut pituita mistus, aut varius. Optimus calidus, rubens, modice crassus, non glutinosus. Itaque protinus ejus vulneris expedita magis curatio est, ex quo sanguis bonus fluxit. Itemque postea spes in his major est, ex quibus melioris generis quæque proveniunt.

Sanies igitur mala est, multa, nimis tenuis, livida, aut pallida, aut nigra, aut glutinosa, aut mali odoris, aut quæ ipsum ulcus, & junctam ei cutem erodit. Melior est non multa, modice crassa, subrubicunda, aut subalbida.

Ἰχὼρ autem pejor est multus, crassus, sublividus aut subpallidus, glutinosus, ater, calidus, mali odoris. Tolerabilior est subalbidus, quique cætera omnia contraria prioribus habet.

Melicera autem mala est, multa, & percrassa; melior, quæ & tenuior, & minus copiosa est.

Pus inter hæc optimum est. Sed id quoque pejus est, multum, tenue, dilutum; magisque, si ab initio tale est: itemque, si colore sero simile, si pallidum, si lividum, si feculentum. Præter hæc, si male olet; nisi tamen locus hunc odorem excitat. Melius est, quo minus est, quo crassius, quo albidius: itemque, si leve est, si nihil olet, si æquale est. Modo tamen, convenire & magnitudini vulneris, & tempori debet. Nam plus ex

majore, plus nondum ſolutis inflammationibus naturaliter fertur.

Ἐλαιῶδες quoque pejus eſt multum, & parum pingue: quo minus autem, quoque idipſum pinguius, eo melius eſt.

21. *Curatio adverſus profuſionem ſanguinis in vulneribus* (*t*).

Quibus exploratis, ubi aliquis ictus eſt, qui ſervari poteſt, protinus proſpicienda duo ſunt: ne ſanguinis profuſio, neve inflammatio interimat. Si profuſionem timemus (quod ex ſede vulneris, & ex magnitudine ejus, & ex impetu ruentis ſanguinis intelligi poteſt) ſiccis linamentis vulnus implendum eſt, ſupraque imponenda ſpongia ex aqua (*u*) frigida expreſſa, ac manu ſuper comprimenda. Si parum ſic ſanguis conquieſcit, ſæpius linamenta mutanda ſunt. Et, ſi ſicca parum valent, aceto madefacienda ſunt. Id vehemens ad ſanguinem ſupprimendum eſt: ideoque quidam id vulneri infundunt.

Sed alius rurſus metus ſubeſt; ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem poſtea moveat. Quæ res efficit, ut neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, & ob idipſum inducentibus cruſtam, (quamvis pleraque ex his ſanguinem ſuppriment) ſit utendum: ſed, ſi ſemel ad ea decurritur, his potius, quæ mitius idem efficiunt.

Quod ſi illa quoque profluvio vincuntur, ve-

(t) ÆGINET. IV. 53. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 51.

(u) *Frigidam potui exhibet* AETIUS *Tetr. I. Serm. III.* c. 145. CELS. *p.* 204. 31.

næ, quæ ſanguinem fundunt, apprehendendæ, circaque id, quod ictum eſt, duobus locis deligandæ intercidendæque ſunt, ut & in ſe ipſæ coeant, & nihilominus ora præcluſa habeant. Ubi ne id quidem res patitur, poſſunt ferro candenti aduri. Sic etiam ſatis multo ſanguine effuſo ex eo loco, quo neque nervus, neque muſculus eſt, ut puta in fronte, vel ſuperiore capitis parte, commodiſſimum eſt, cucurbitulam admovere adverſa parte, ut illuc ſanguinis curſus revocetur.

22. *Curationes adverſus vulnerum inflammationem.*

Et adverſus profuſionem quidem in his auxilium eſt: adverſus inflammationem autem, in ipſo ſanguinis curſu. Ea timeri poteſt, ubi læſum eſt vel os, vel nervus, vel cartilago, vel muſculus, aut ubi parum ſanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, ſanguinem mature ſupprimere non oportebit; ſed pati fluere, dum tutum erit, adeo ut, ſi parum fluxiſſe videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; utique, ſi corpus juvenile, & robuſtum, & exercitatum eſt: multoque magis, ſi id vulnus ebrietas præceſſit. Quod ſi muſculus læſus videbitur, præcidendus erit; nam percuſſus, mortiferus eſt: præciſus, ſanitatem recipit.

23. *De glutinatione vulnerum.*

Sanguine autem vel ſuppreſſo, ſi nimius erumpit; vel exhauſto, ſi per ſe parum fluxit; longe optimum eſt, vulnus glutinari. Poteſt autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne eſt; ſi nihil ei præterea mali accedit. Poteſt caro, alia parte

dependens, alia inhærens; ſi tamen etiamnum integra eſt, & conjunctione corporis fovetur.

In his vero, quæ glutinantur, duplex curatio eſt. Nam ſi plaga in molli parte eſt, ſui debet: maximeque, ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus naſus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus eſt, hiatque, neque in unum oræ facile adtrahuntur, ſutura quidem aliena eſt: imponendæ vero fibulæ ſunt (ἀγκτῆρας Græci nominarunt) quæ oras, paulatim tamen, contrahant; quo minus lata poſtea cicatrix ſit.

Ex his autem colligi poteſt, utrum id quoque, quod alia parte dependens; alia inhærebit, ſi alienatum adhuc non eſt, ſuturam, an fibulam poſtulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum eſt: ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur. Id enim & in pus vertitur, & inflammationem movet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis cauſa inditum eſt, inibi relinquendum eſt, nam id quoque inflammat.

Comprehendi vero ſutura, vel fibula, non cutem tantum, ſed etiam aliquid ex carne, ubi ſuberit hæc, oportebit; quo valentius hæreat, neque cutem abrumpat. Utraque optima eſt ex (*x*) (*y*) acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſideat. Utraque neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda eſt. Si nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer

(*x*) *De ea librum ſcripſit* JOAN. RHODIUS. TURNEB. *Adverſ. XVII.* 21.

(*y*) *H. F. ab* AQUAPENDENTE, *Oper. Chirurg. p.* I. *c.* 17. *pag.* 70. SALMASIUS *Epiſt.* 45. & 49.

adficit; quia, quo ſæpius acus corpus tranſivit, quoque plura loca injectum vinculum mordet, eo majores inflammationes oriuntur; magiſque æſtate.

Neutra etiam vim ullam deſiderat: ſed ea hactenus utilis eſt, qua cutis ducentem quaſi ſua ſponte ſubſequitur. Fere etiam fibulæ latius vulnus eſſe patiuntur: ſutura oras jungit, quæ ne ipſæ quidem inter ſe contingere ex toto debent; ut ſi quod intus humoris concreverit, ſit qua emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet.

Deinde omni vulneri primo imponenda eſt ſpongia ex aceto expreſſa. Si ſuſtinere aliquis aceti vim non poteſt, vino utendum eſt. Levis plaga juvatur etiam, ſi ex aqua frigida expreſſa ſpongia imponitur. Sed ea, quocunque modo impoſita eſt, dum madet, prodeſt: itaque, ut inareſcat, non eſt committendum

Licetque ſine peregrinis, & conquiſitis, & compoſitis medicamentis vulnus curare. Sed ſi quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod ſine ſevo compoſitum ſit ex his, quæ cruentis vulneribus apta eſſe propoſui: maximeque ſi caro eſt, *Barbarum*: ſi nervi, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra ſunt, Polybi ſphragidem. *Alexandrinum* quoque viride nervis idoneum eſt: eminentibuſque partibus ea, quam Græci ῥύπτουσαν vocant.

Solet etiam, colliſo corpore, exigua parte findi cutis. Quod ubi incidit, non alienum eſt, ſcalpello latius aperire; niſi muſculi, nervique juxta ſunt, quos incidi non expedit; ubi ſatis diductum eſt, medicamentum imponendum eſt.

At, ſi id, quod colliſum eſt, quamvis parum diductum eſt, latius tamen aperiri propter nervos aut muſculos non licet; adhibenda ſunt ea, quæ humorem leniter extrahant; præcipueque ex his, id, quod ῥυπῶδες vocari propoſui. Non alienum eſt etiam, ubicunque vulnus eſt grave, impoſitum, quo id juvetur, inſuper circumdare lanam ſuccidam ex aceto & oleo: vel cataplaſma, ſi mollis is locus eſt, quod leniter reprimat; ſi nervoſus, aut muſculoſus, quod emolliat.

24. *Quomodo vulnus ligari conveniat.*

Faſcia vero ad vulnus deligandum linea aptiſſima eſt: eaque lata eſſe debet, ut ſemel injecta non vulnus tantum, ſed paululum utrinque ejus comprehendat. Si ab altera parte caro magis receſſit, ab ea melius adtrahitur: ſi æque ab utraque, tranſverſe comprehendere oras debet; aut ſi id vulneris ratio non patitur, media primum injicienda eſt, ut tum in utramque partem ducatur. Sic autem deliganda eſt, ut & contineat, nec adſtringat: quod non continetur, elabitur: quod nimis adſtrictum eſt, cancro periclitatur. Hieme ſæpius faſcia circuire debet: æſtate, quoties neceſſe eſt. Tum extrema pars ejus inferioribus acu adſuenda eſt; nam nodus vulnus lædit, niſi tamen longe eſt.

Porro neminem decipi decet, ut propriam viſcera curationem requirant, de quibus ſupra poſui. Nam plaga ipſa curanda extrinſecus, vel ſutura, vel alio medicinæ genere eſt. In viſceribus nihil movendum eſt; niſi, ſi quid aut ex jocino-

re, aut liene, aut pulmone duntaxat extremo dependeat, id præcidatur. Alioquin vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta ſanabunt, quæ cuique viſceri convenire ſuperiore libro propoſui.

25. *Quomodo vulnerato agendum ſit.*

His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus eſt; iſque ſi grave vulnus eſt, abſtinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, cibo debet: bibere, donec ſitim finiat, aquam calidam; vel, ſi æſtas eſt, ac neque febris, neque dolor eſt, etiam frigidam.

Adeo tamen nihil perpetuum eſt, ſed ſemper pro vi corporis æſtimandum, ut imbecillitas etiam cibum protinus facere neceſſarium poſſit; tenuem ſcilicet, & exiguum, qui tantum ſuſtineat. Multique etiam ex profluvio ſanguinis intermorientes ante ullam curationem vino (*aa*) reficiendi ſunt; quod alioqui inimiciſſimum vulneri eſt.

26. *De notis vulnerum.*

Nimis vero (*bb*) intumeſcere vulnus, periculoſum: nihil (*cc*) intumeſcere, periculoſiſſimum eſt. Illud indicium magnæ inflammationis: hoc, emortui corporis eſt. Protinuſque, ſi mens homini conſiſtit, ſi nulla febris acceſſit, ſcire licet, mature vulnus ſanum fore.

At ne febris quidem terrere debet, ſi in mag-

(*aa*) ATHEN. *Deipnos. L.* I. *c.* 8. *pag.* 10.
(*bb*) *Aph.* V. 66.
(*cc*) *II. Epidem. III.* 128.

no vulnere, dum inflammatio eſt, permanet. Illa perniciofa eſt, quæ vel levi vulneri ſupervenit, vel ultra tempus inflammationis durat, vel delirium movet: vel ſi nervorum (*dd*) rigorem aut diſtentionem, quæ ex vulnere orta eſt, ea non finit.

Vomitus quoque bilioſus non voluntarius, vel protinus, ut percuſſus eſt aliquis, vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt in his duntaxat, quorum vel nervi, vel etiam nervoſi loci vulnerati ſunt. Sponte tamen vomere, non alienum eſt; præcipue his, quibus in conſuetudine fuit: ſed neque protinus poſt cibum, neque jam inflammatione orta, neque cum in ſuperioribus partibus plaga eſt.

27. *De curationibus vulnerum.*

(*ee*) Biduo ſic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque ſanies ex aqua frigida eſt, eademque rurſus injicienda ſunt. Quinto jam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die, rurſus detecto vulnere, conſiderandus color eſt. Quod ſi lividus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt; ſcire licet, malum vulnus eſſe; idque, quandocunque animadverſum eſt, terrere nos poteſt. Album, aut rubicundum eſſe vulnus, commodiſſimum eſt. Item cutis dura, craſſa, dolens, periculum oſtendit. Bona ſigna ſunt, ubi hæc ſine dolore, tenuis, & mollis eſt. Sed ſi glutinatur vulnus, aut leviter intumuit, eadem ſunt imponenda, quæ primo fuerunt.

(*dd*) *Aph. IV. 57. II. 26.*
(*ee*) *De Fractur. XXXIII. 5.*

Si gravis inflammatio eſt, neque glutinandi ſpes eſt, neque movetur, aquæ quoque (*ff*) calidæ neceſſarius uſus eſt, ut materiam digerat; & duritiam emolliat, & pus citet. Ea ſic temperanda eſt, ut manu contingenti jucunda ſit; & uſque eo adhibenda, donec aliquid minuiſſe ex tumore caloremque ulceri magis naturalem reddidiſſe videatur.

Poſt id fomentum, ſi late plaga non patet, imponi protinus emplaſtrum debet, maximeque, ſi grande vulnus eſt, tetrapharmacum; ſi in articulis, digitis, locis cartilaginoſis, ῥυπῶδες.

At ſi latius hiat, idem illud emplaſtrum liquari ex irino unguento oportet, eoque inlita linamenta diſponi per plagam: deinde emplaſtrum ſupra dari, & ſuper id lanam ſuccidam; minuſque etiam, quam primo, faſciæ adſtringendæ ſunt.

28. *Curationes propriæ articulorum.*

Sed propria quædam in articulis viſenda ſunt. In quibus ſi præciſi nervi ſunt, qui continebant, debilitas (*gg*) ejus partis ſequitur. Si id dubium eſt, & ex acuto telo plaga eſt, & ea tranſverſa, commodior eſt, ſi ex retuſo, & gravi eſt, nullum in figura diſcrimen eſt: at videndum eſt, pus ſupra articulum, an infra naſcatur. Si ſub eo naſcitur, albumque & craſſum diu fertur, nervum præciſum eſſe credibile eſt: magiſque, quo majores dolores inflammationeſque, & quo maturius excitatæ ſunt. Quamvis autem non abſciſſus nervus eſt; tamen, ſi circa durus tumor diu

---

(*ff*) *Aph. V.* 22.
(*gg*) *Coac. Præn. III.* 385. *I. de Morb. III.* 2.

permanet, necesse est, & diuturnum ulcus esse, & sanato quoque eo, tumorem permanere: futurumque est, ut tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur.

Major tamen in extendendo mora est, ubi recurvato articulo curatio adhibita est; quam in recurvando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum est, ratione certa debet. Si glutinandum est, ut superius sit: si in inflammatione est, ut in neutram partem inclinatum sit, si jam pus profluit, ut devexum sit.

Optimum etiam medicamentum, (*hh*) quies est. Moveri, & ambulare, nisi sanis, alienum est. Minus tamen periculosum his est, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati sunt. Minimeque ambulatio convenit, femine, aut crure, aut pede laborante.

Locus, in quo cubat, tepidus esse debet. Balneum quoque, dum parum vulnus purum est, inter res infestissimas est. Nam id & tumidum & sordidum reddit. Ex quibus ad cancrum transitus esse consuevit. Lenis fricatio recte adhibetur; sed his partibus, quæ longe absunt a vulnere.

29. *Vulnus quomodo purgandum est.*

Inflammatione finita, vulnus purgandum est. Id optime faciunt tincta in melle linamenta: supraque id emplastrum vel τετραφάρμακον vel ἐννεαφάρμακον dandum est. Tum demum vero purum ulcus est, cum rubet, ac nimium neque siccum, neque humidum est. At, quodcumque sensu ca-

(*hh*) HIPPOCR. *de Ulcer. T. II.* 3.

ret; quod non naturaliter ſentit; quod nimium aut aridum aut humidum eſt; quod aut albidum, aut lividum, aut nigrum eſt; id purum non eſt.

30. *Quomodo vulnus implendum eſt.*

Purgato vulnere, ſequitur ut impleatur, jamque calida aqua eatenus neceſſaria eſt, ut ſanies removeatur. Lanæ ſuccidæ ſupervacuus uſus eſt: lota melius circundatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum eſt; ut butyrum cum roſa, & exigua mellis parte; aut cum eadem parte mellis aut cum eadem roſa, τετραφάρμακον; aut ex roſa linamenta.

Plus tamen proficit balneum rarum. Cibi boni ſucci; vitatis omnibus acribus. Sed jam plenioribus, avis, & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio eſt, alienum eſt: itemque uſque ad cicatricem, ſi nervi, muſculive vulnerati ſunt; etiam, ſi alte caro.

At, ſi plaga in ſumma cute generis tutioris eſt, poteſt non pervetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere. Si quid molliendum eſt, quod in nervoſis locis, muſculoſiſque neceſſarium eſt, cerato quoque ſuper vulnus utendum eſt. At, ſi caro ſupercrevit, modice reprimit ſiccum linamentum; vehementius, ſquama æris. Si plus eſt, quod tolli opus eſt, adhibenda ſunt etiamnum vehementiora, quæ corpus exedant. Cicatricem, poſt omnia hæc, commode inducit lycium ex paſſo aut lacte dilutum; vel etiam per ſe impoſitum ſiccum linamentum vehementius.

31. *De ulceribus, quæ extrinsecus per vulnera incidunt, curationibusque eorum.*

Hic ordo felicis curationis est. Sed quædam tamen periculosa incidere consuerunt. Interdum enim vetustas ulcus occupat, induciturque ei callus, & circum oræ crassæ livent. Post quæ, quidquid medicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato ulceri supervenit.

Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob æstus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adstrictum est, vel quia corpus senile, aut mali habitus est, cancer occupat. Id genus a Græcis diductum in species est; nostris vocabulis non est.

Omnis autem cancer non solum id corrumpit, quod occupavit, sed etiam serpit: deinde aliis aliisque signis (*ii*) discernitur. Nam modo super inflammationem rubor ulcus ambit, isque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Græci nominant: modo ulcus nigrum est, quia caro ejus corrupta est, idque vehementius; etiam in putrescendo intenditur, ubi vulnus humidum est, & ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris est, & caro intus corrupta: interdum etiam nervi ac membranæ resolvuntur, specillumque demissum descendit aut in latus, aut deorsum, eoque vitio nonnunquam os adficitur: modo oritur ea, quam Græci γάγγραιναν adpellant.

Priora in qualibet parte corporis fiunt: hæc in

(*ii*) *In principio difficillime cognoscitur teste* Galeno *M. M. XIV. Vide* Hildan. *Observ. Chirurg. Cent.* 1. *Obs.* 1.

prominentibus membris, id eſt inter ungues, & alas, vel inguina; fereque in ſenibus, vel in his, quorum corpus mali habitus eſt. Caro illi ulceri vel nigra, vel livida eſt, ſed ſicca & arida; proximaque cutis, plerumque ſubnigris puſtulis impletur; deinde ei proxima, vel pallida, vel livida, fereque æruginoſa & ſine ſenſu eſt. Deterior in inflammatione eſt, omniaque ea ſimul ſerpunt: ulcus, in locum puſtuloſum: puſtulæ, in eum, qui pallet aut livet: pallor aut livor, in id, quod inflammatum eſt: inflammatio, in id, quod integrum eſt, tranſit.

Inter hæc deinde febris acuta oritur, ingenſque ſitis: quibuſdam etiam delirium accedit: alii, quamvis mentis ſuæ compotes ſunt, balbutiendo vix ſenſus ſuos explicant: incipit adfici ſtomachus: fit fœdi ſpiritus ipſe odoris. Atque initium ejus quidem mali recipit curationem: ubi vero penitus inſedit, inſanabile eſt, plurimique ſub frigido ſudore moriuntur.

32. *Curatio veteris ulceris.*

Ac pericula quidem vulnerum hæc ſunt. Vetus autem ulcus ſcalpello circumcidendum eſt, excidendæque ejus oræ, &, quicquid ſuper eas livet, æque incidendum. Si varicula intus eſt, quæ id ſanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, ubi ſanguis emiſſus, novatumque vulnus eſt, eadem curatio adhibenda, quæ in recentibus vulneribus expoſita eſt. Si ſcalpello aliquis uti non vult, poteſt ſanare id emplaſtrum, quod ex ladano fit: &, cum ulcus ſub eo excſum eſt, id, quo cicatrix inducitur.

33. *Cura-*

33. *Curatio Eryſipelatum.*

Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non ſolum vulneri ſupervenire, ſed ſine hoc quoque oriri conſuevit: atque interdum periculum magnum adfert; utique, ſi circa cervicem aut (*kk*) caput conſtitit.

Oportet, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere: deinde imponere ſimul reprimentia & (*ll*) refrigerantia; maximeque ceruſſam ſolani ſucco, aut cimoliam cretam aqua pluviatili exceptam; aut ex eadem aqua ſubactam farinam cupreſſo adjecta, aut, ſi tenerius corpus eſt, lenticula. Quidquid impoſitum eſt, betæ folio contegendum eſt, & ſuper linteolum frigida aqua madens imponendum.

Si per ſe refrigerantia parum proderunt, miſcenda erunt hoc modo: ſulphuris p. I. *. ceruſſæ, croci, ſingulorum p. x. *. eaque cum vino conterenda ſunt, & id his illinendum: aut, ſi durior locus eſt, ſolani folia contrita ſuillæ adipi miſcenda ſunt, & illinita linteolo ſuperinjicienda.

At, ſi nigrities eſt, quæ nequedum ſerpit, imponenda ſunt, quæ carnem putrem lenius exedunt; repurgatumque ulcus ſic, ut cætera, nutriendum eſt. Si magis (*mm*) putre eſt, jamque procedit ac ſerpit, opus eſt vehementius erodentibus. Si ne hæc quidem evincunt, aduri locus

(*kk*) AETIUS *Tett. IV. Serm. II. c.* 59. ÆGIN. IV. 21.
(*ll*) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 47.
(*mm*) *Aph. VII.* 20.

debet, donec nullus ex eo humor feratur; nam quod ſanum eſt, ſiccum eſt, cum aduritur.

Poſt uſtionem putris ulceris, ſuperponenda ſunt, quæ cruſtas a vivo reſolvant; ἀπεσχαρωτικὰ Græci nominant. Ubi exciderunt, purgandum ulcus, maxime melle & reſina eſt. Sed iis quoque purgari poteſt, quibus purulenta curantur, eodemque modo ad ſanitatem perducendum eſt.

34. *Curatio Gangrænæ.* (*nn*).

Gangrænam vero, ſi nondum plane tenet, ſed adhuc incipit, curare non difficillimum eſt; utique in corpore juvenili: & magis etiam, ſi muſculi integri ſunt; ſi nervi vel læſi non ſunt, vel leviter adfecti ſunt; neque ullus magnus articulus nudatus eſt; aut carnis in eo loco paululum eſt, ideoque non multum, quod putreſceret, fuit; conſiſtitque uno loco vitium; quod maxime fieri in digito poteſt. In ejuſmodi caſu primum eſt, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere. Deinde, quicquid aridum eſt, & intentione quadam proximum quoque locum male habet; uſque ad ſanum corpus concidere.

Medicamenta vero, dum malum ſerpit, adhibenda nulla ſunt, quæ pus movere conſuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Gravia quoque, quamvis reprimentia, aliena ſunt: ſed his quam leviſſimis opus eſt, ſuperque ea, quæ inflammata ſunt, utendum eſt refrigerantibus. Si nihilo magis malum conſtitit, uri id, quod eſt inter integrum ac vitiatum locum, debet.

(*nn*) ÆGINET. *IV*. 19.

Præcipueque in hoc casu petendum, non a medicamentis solum, sed etiam a victus ratione præsidium est. Neque enim id malum, nisi corrupti vitiosique corporis est. Ergo primo, nisi imbecillitas prohibet, abstinentia utendum. Deinde danda, quæ per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adstringant, sed ea levia.

Postea, si vitium constitit, imponi super vulnus eadem debent, quæ in putri ulcere præscripta sunt. Ac tum quoque plenioribus cibis uti licebit ex media materia; sed tamen non nisi alvum, corpusque siccantibus: aqua vero pluviatili frigida. Balneum, nisi jam certa fiducia redditæ sanitatis est, alienum est; siquidem emollitum in eo ulcus cito rursus eodem malo adficitur.

Solent vero nonnunquam nihil omnia auxilia proficere, ac nihilominus serpere sub his cancer. Inter quæ miserum, sed unicum, auxilium est, ut cætera pars corporis tuta sit, membrum, quod paulatim emoritur, abscindere.

35. *Curatio vulnerum, ubi quid collisum est, aut detritum, aut infixum.*

Hæ gravissimorum vulnerum curationes sunt. Sed ne illa quidem negligenda, ubi interior pars collisa; aut ubi derasum, detritumve aliquid est; aut ubi surculus corpori infixus est; aut ubi tenue, sed altum vulnus insedit.

In primo casu commodissimum est malicorium ex vino coquere, interioremque ejus partem conterere, & cerato miscere ex rosa facto, idque superponere: deinde, ubi cutis ipsa exasperata est, inducere lene medicamentum, qualis λιπαρὰ est.

Deraso vero, detritoque, imponendum est em-

plaſtrum τετραφάρμακον, minuendusque cibus & vinum ſubtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit: ſiquidem ex ejuſmodi caſibus ſæpe cancri fiunt. Quod ſi levius id erit, & in parte exigua, contenti eſſe poterimus eodem leni medicamento.

Surculum vero, ſi fieri poteſt, oportet vel manu, vel etiam ferramento educere. Si vel præfractus eſt, vel altius deſcendit, quam ut ita fieri poſſit, medicamento evocandus eſt. Optime autem educit ſuperimpoſita atundinis radix; ſi tenera eſt, protinus contrita; ſi jam durior, ante in mulſo decocta; cui ſemper mel adjiciendum eſt aut ariſtolochia cum eodem melle.

Peſſima ex ſurculis, arundo eſt; quia aſpera eſt. Eademque offenſa etiam in filice eſt. Sed uſu cognitum eſt, utramque adverſus alteram medicamentum eſſe, ſi contrita ac ſuperimpoſita eſt. Facit autem idem in omnibus ſurculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibuſque vulneribus aptiſſimum eſt. Priori rei PHILOCRATIS; huic HECATÆI emplaſtrum maxime convenit.

36. *Quomodo cicatrix vulneri inducenda, purgandaque ſit.* (oo).

Ubi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendum cicatricem eſt (quod perpurgatis jam, repletiſque ulceribus neceſſarium eſt) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur: deinde, cum jam continenda eſt, ſiccum imponendum eſt, donec cicatrix inducatur: tum deligari

(*oo*) ÆGINET. *IV.* 45.

ſuper album plumbum oportet, quo & reprimitur cicatrix, & colorem maxime ſano corpori ſimilem accipit. Idem radix ſylveſtris cucumeris præſtat. Idem compoſitio, quæ habet elaterii p. I. *. ſpumæ argenti p. II. *. glandis unguentariæ pondo IV. *. quæ excipiuntur reſina terebinthina, donec emplaſtri craſſitudo ex omnibus fiat.

At nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portionibus mixta, ærugo & plumbum elotum, eademque reſina cocta; ſive eo ungitur cicatrix, quod in facie fieri poteſt; ſive id ut emplaſtrum imponitur, quod in aliis partibus commodius eſt.

At, ſi vel excrevit cicatrix, vel concava eſt, ſtultum eſt, decoris cauſa, rurſum & dolorem & medicinam ſuſtinere: alioquin res utrique ſuccurri patitur. Siquidem utraque cicatrix exulcerari ſcalpello poteſt. Si medicamentur aliquis mavult, idem efficiunt compoſitiones hæ, quæ corpus exedunt. Cute exulcerata, ſuper eminentem carnem exedentia medicamenta conjicienda ſunt: ſuper concavam, implentia; donec utrumque ulcus ſanæ cuti æquetur, & tum cicatrix inducatur.

CAP. XXVII.

De vulneribus, quæ per morſus inferuntur, eorumque curationibus.

DIXI de his vulneribus, quæ maxime per tela inferuntur. Sequitur, ut de his dicam; quæ morſu fiunt, interdum (*a*) hominis,

---

(a) DOM. PANAROLUS *Pentec.* II. *Obſ.* 32.

(*b*) interdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferarum, aut aliorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem feræ morſus habent quoddam virus.

Itaque, ſi vehemens vulnus eſt, (*c*) cucurbitula admovenda eſt: ſi levius, protinus emplaſtrum injiciendum, præcipueque DIOGENIS; ſi id non eſt, quodlibet ex his, quæ adverſus morſus propoſui; ſi ea non ſunt, viride *Alexandrinum*: ſi ne id quidem eſt, quodlibet non pingue ex his, quæ recentibus vulneribus accommodatur. Sal quoque his, præcipueque ei, quod canis fecit, medicamentum eſt, ſi aridus vulneri imponitur, ſuperque id duobus digitis verberatur; exſaniat enim. Ac ſalſamentum quoque recte ſuper id vulnus deligatur.

2. *Curatio adverſus rabioſi canis morſum.* (*d*)

Utique autem, ſi rabioſus canis fuit, cucurbitula virus ejus extrahendum eſt. Deinde, ſi locus neque nervoſus, neque muſculoſus eſt, vulnus id adurendum eſt. Si uri non poteſt, ſanguinem homini mitti non alienum eſt. Tum uſto quidem vulneri ſuperimponenda, quæ cæteris uſtis ſunt. Ei vero, quod expertum ignem non eſt, ea medicamenta, quæ vehementer exedunt. Poſt quæ nulla novo magiſterio, ſed jam ſuprapoſito vulnus erit implendum, & ad ſanitatem perducendum.

Quidam poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt; eumque ibi patiuntur deſuda-

(b) SEREN. SAMM. *XLV.*
(c) ÆGINET. *V.* 2.
(d) IDEM *ibid.* 3. ACTUAR. *M. M. VI.* 11.

re, dum vires corporis ſinunt, vulnere aperto; quo magis ex eo quoque virus diſtillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium eſt. Idque cum ita per triduum factum eſt, tutus eſſe homo a periculo putatur.

Solet autem ex eo vulnere, ubi parum occurſum eſt, aquæ timor naſci, ὑδροφοβίαν Græci adpellant. Miſerrimum genus morbi: in quo ſimul æger & (e) ſiti & aquæ metu cruciatur, quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt. Sed unicum tamen remedium eſt, nec opinantem in piſcinam non ante ei proviſam projicere, &, ſi natandi ſcientiam non habet, modo merſum bibere pati, modo adtollere; ſi habet, interdum deprimere, ut invitus quoque aqua ſatietur; ſic enim ſimul & ſitis, & aquæ metus tollitur.

Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, nervorum diſtentio abſumat. Id ne incidat, a piſcina protinus in oleum calidum demittendus eſt. Antidotum (f) autem (præcipue id, quod primo loco poſui, ubi id non eſt, aliud) ſi nondum æger aquam horret, potui ex aqua dandum eſt: &, ſi amaritudine offenditur, mel adjiciendum eſt: at, ſi jam is morbus occupavit, per catapotia ſumi poteſt.

3. *Curationes communes adverſus omnes morſus ſerpentium.* (g)

Serpentium quoque morſus non nimium diſtan-

(e) CASSII *Problem.* 73.
(f) SCRIBON. LARG. c. *XLIII.* c. 71.
(g) AETII *Tetrab. IV. Serm.* I. c. I. I. *& ſeqq.*

tem curationem desiderant: quamvis in ea multum antiqui variarunt; adeo ut in singula anguium genera singula medendi præciperent; aliique alia; sed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis supra vulnus id membrum deligandum est: non tamen nimium vehementer, ne torpeat. Dein venenum extrahendum est. Id cucurbitula optime facit. Neque alienum est, ante scalpello circa vulnus incidere, quo plus vitiati jam sanguinis extrahatur.

Si cucurbitula non est, (quod tamen vix incidere potest) tum quodlibet simile vas, quod idem possit. Si ne id quidem est, homo (*h*) adhibendus est, qui vulnus exsugat.

Neque hercule scientiam præcipuam habent hi, qui (*i*) *Psylli* nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur: ictus ejus occidit; &, si stupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis incidit, neque percussus est, nulla in ejus saliva noxa est.

Ergo quisquis, exemplum *Psylli* secutus, id vulnus exsuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit. Illud interea ante debebit adtendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. Post hæc is homo loco calido collocandus est sic, ut id, quod percussum erit, in inferiorem partem inclinetur.

(h) ÆGINET. *V.* 2. ACTUAR. *M. M. VI.* 11.

(i) *Vocantur alio nomine* Marsi. *Vide* REINES. *Variar. Lect.* 1. c. 8. *p.* 26.

Si neque qui exſugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet jus anſerinum, vel vitulinum, & vomere. Vivum autem gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere ſic, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hœdus agnuſve diſciſſus, & calida ejus caro ſtatim ſuper vulnus impoſita.

Emplaſtra quoque, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Aptiſſimumque eſt, vel Epheſium, vel id, quod ei ſubjectum eſt. Præſenſque in aliquo antidoto præſidium eſt. Sin id non eſt, neceſſarium eſt exſorbere portionem meri vini cum pipere; vel quidlibet aliud, quod calori movendo eſt, nec humorem intus coire patitur, nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam urinam moventia, quia materiam extenuant, utilia ſunt.

4. *Speciales curationes adverſus ictus ſerpentium: & primo adverſus ictum Aſpidis.* (i)

Hæc adverſus omnes ictus utilia ſunt, communiaque: uſus tamen ipſe docuit, eum, quem (*k*) aſpis percuſſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cujuſdam pueri, qui cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretus, ac locis ſiccis alium humorem non repe-

(i) ÆGINET. *V.* 18. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 20.

(k) *De Aſpide videatur* AMMIAN. MARCELLIN. *Lib. XXII. Cap.* 15. *pag.* 338. *Ejus morſum ſanari poſſe negat* ÆLIAN. *de Animal* 1. *Cap.* 54.

riret, acetum, quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, habet tamen & diſſipandi. Quo fit, ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.

5. *Adverſus ictum Scorpionis.* (*l*).

In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio ipſe ſibi pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt. Quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt. Quidam ſuper prunas eo impoſito, vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant.

Bibere autem oportet herbæ ſolaris (quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant) ſemen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta ſilvatica recte imponitur, vel cum melle ſal toſtus. Cognovi tamen medicos, qui ab ſcorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio ſanguinem miſerunt.

6. *Adverſus Aranei & Scorpionis ictum.*

Ad ſcorpionis etiam, & ad (*m*) aranei ictum, allium cum ruta recte miſcetur, ex oleoque contritum ſuperimponitur.

(*l*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 19.
(*m*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 16. *Ex eo mors,* DOM. PANAROLUS *Pentec.* 1. *Obſ.* 45.

7. *Adversus* (n) *Cerastis*, *&* *Dipsadis*, *&* *Hæmorrhoidis ictum.* (o).

At, si cerastes, aut dipsas, aut hæmorrhois percussit, asphodeli, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem æquet, arefactum, in duas potiones dividendum est sic, ut ei rutæ paululum adjiciatur. Trifolium quoque & mentastrum, & cum aceto panaces æque proficiunt. Costumque, & cassia, & cinnamomum recte per potionem adsumuntur.

8. *Adversus Chersydri* (p) *ictum*, *&* *Cerastis.*

Adversus Chersydri vero ictum, panaces, aut laser, quod sit scrupulorum p. II. *. vel porri succus cum hemina vini sumendus est, & edenda multa satureia. Imponendum autem super vulnus stercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum sale contrita, melle adjecto. Quod in eo quoque vulnere, quod cerastes fecit, æque valet.

9. *Adversus Phalangii ictum.* (q).

Ubi vero phalangium (*r*) nocuit, præter eam curationem, quæ manu editur, sæpe homo demittendus in solium est, dandusque ei myrrhæ

(*n*) *Describitur ab* ÆLIAN. *de Animal.* I. c. 57.
(*o*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 22. 23.
(*p*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 35.
(*q*) IDEM. *ibid.* 18.
(*r*) SALMASIUS *in Notis ad* SPARTIANI HADRIAN. *C.* 20. *pag.* 190. *Edit.* HAAKIANÆ.

& uvæ taminiæ par modus ex paſſi hemina; vel radiculæ ſemen, aut lolii radix ex vino; & ſuper vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, ut is conquieſcat.

10. *Adverſus ictus Italorum anguium, qui minus terribiles peregrinis ſunt.*

Verum hæc genera ſerpentium & peregrina, & aliquanto magis peſtifera ſunt; maxime, quæ æſtuoſis gignuntur locis. Italia frigidioreſque regiones hac quoque parte ſalubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Adverſus quos ſatis proficit herba betonica, vel cantabrica, vel centaurion, vel agrimonia, vel trixago, vel perſonata, vel marinæ paſtinacæ; ſi vel ſingulæ binæve tritæ, & ſic potui datæ ſunt cum vino, & ſuper vulnus impoſitæ.

Illud ignorare non oportet, omnis ſerpentis ictum & jejuni & jejuno magis nocere ideoque pernicioſiſſimi ſunt, cum incubant: utiliſſimumque eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi, quam quis aliquid adſumpſit.

11. *Remedium generale adverſus omnia venena, vel in cibo, vel in potione adſumpta.*

Non tam facile his opitulari eſt, qui venenum, vel in cibo, vel in potione ſumpſerunt. Primum, quia non protinus ſentiunt, ut ab angue icti: ideo ne ſuccurrere quidem ſtatim ſibi poſſunt. Deinde, quia noxa non a cute, ſed ab interioribus partibus incipit. Commodiſſimum eſt tamen, ubi primum ſenſit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere. Deinde, ubi præcordia exhauſit, bibere antidotum: ſi id non eſt, vel merum vinum.

12. *Specialia remedia adverſus quædam venena: & primo adverſus Cantharidas.* (ſ).

Sunt tamen quædam remedia propria adverſus quædam venena, maximeque leviora. Nam ſi cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contuſa, vel galbanum vino adjecto dari, vel lac per ſe debet.

13. *Adverſus Cicutam.* (t).

Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum eſt; deinde is vomere cogendus: poſteaque laſer ex vino dandum. Iſque, ſi febre vacat, in calidum balneum mittendus: ſi non vacat, ungendus ex calefacientibus eſt. Poſt quæ quies ei neceſſaria eſt.

14. *Adverſus Hyoſcyamum.* (u).

Si hyoſcyamum, fervens mulſum bibendum eſt, aut quodlibet lac maxime tamen aſininum.

15. *Adverſus Ceruſſam.* (x).

Si ceruſſam, jus malvæ, vel juglandis ex vino contritæ, maxime proſunt.

16. *Adverſus Sanguiſugam, ſi epota eſt, & lac, quod intus coiit.* (y).

Si ſanguiſuga epota eſt, acetum cum ſale biben-

(ſ) ÆGINET. *V.* 30. SCRIBON. LARG. *LVII.* ACTUAR. *M. M. V.* 12.

(t) ÆGINET. *V.* 41. SCRIBON. LARG. *XLVII.* ACTUAR. *M. M. V.* 12.

(u) ÆGINET. *V.* 38.

(x) SCRIBON. LARG. *XLVII.*

(y) ÆGINET. *V.* 36. PLIN. *H. N. XXII.* 23.

dum eſt. Si lac intus coiit, aut paſſum, aut cum aceto laſer.

17. *Adverſus Fungos inutiles.* (z).

Si fungos inutiles quis adſumpſit, radicula aut e poſca, aut cum ſale & aceto edenda eſt. Ipſi vero hi & ſpecie quidem diſcerni poſſunt ab utilibus, & cocturæ genere idonei (*a*) fieri. Nam ſive ex oleo inferbuerunt, ſive piri ſurculus cum his inferbuit, omni noxa vacant.

18. *De aduſtis corporis locis, & quomodo curari debeant.* (b).

Aduſtis quoque locis extrinſecus vis infertur; itaque ſequi videtur, ut de his dicam. Hæc autem optime curantur foliis aut lilii; aut linguæ caninæ, aut betæ in vino oleoque decoctis. Quorum quodlibet protinus impoſitum ad ſanitatem perducit.

Sed dividi quoque curatio poteſt in ea, quæ mediocriter exedentia reprimentiaque, primo & puſtulas prohibeant, & ſummam pelliculam exaſperent: deinde ea, quæ lenia ad ſanitatem perducant. Ex prioribus eſt lenticulæ cum melle farina; vel myrrha cum vino; vel creta cimolia cum thuris cortice contrita, & aqua coacta, atque, ubi uſus neceſſitas incidit, aceto diluta. Ex inſequentibus, quælibet λιπαρά. Sed idonea maxime eſt, quæ vel plumbi retrimentum, vel vitellos habet.

(z) ÆGINET. *V.* 54. SCRIB. LARG. *LXVI.*
(*a*) *Alii* ſunt.
(*b* ÆGINET. *IV.* II. SEREN. SAMM. *LX.*
(c) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 64.

Eſt etiam illa aduſtorum curatio, dum inflammatio eſt, impoſitam habere cum melle lenticulam: ubi ea declinavit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec cruſtæ cadant: tum ervum cum melle, aut irim aut reſinam terebinthinam, donec ulcus purum ſit: noviſſime ſiccum linamentum.

CAP. XXVIII.

De interioribus ulceribus, quæ, aliqua corporum parte corrupta, naſcuntur.

1. *De carbunculo.* (a).

AB his, quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interius, corrupta aliqua corporum parte, naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo pejus. Ejus hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maxime nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In iis ſanies eſſe videtur; infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet. Circaque quaſi cruſta eſt; eaque inflammatione cingitur. Neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi adfixa eſt. Somnus urget. Nonnunquam horror, aut febris oritur, aut utrumque. Idque vitium ſubter actis quaſi quibuſdam radicibus ſerpit; interdum celerius, interdum tardius. Supra quoque, procedens inalbeſcit; dein lividum fit; circumque exi-

(*a*) ÆGINET. *IV.* 25. ACTUAR. *M. M. II.* 12. ORIBAS. *Synopſ. VII.* 12.

guæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum fauceſve incidit, ſubito ſpiritum ſæpe elidit.

Nihil melius eſt, quam protinus adurere. Neque id grave eſt, nam non ſentit; quoniam ea caro mortua eſt. Finiſque adurendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde ulcus, ſicut cætera aduſta, curandum eſt. Sequitur enim ſub medicamentis erodentibus cruſta: quæ undique a viva carne diducta, trahit ſecum, quicquid corruptum erat; puruſque jam ſinus curari poteſt implentibus.

At, ſi in ſumma cute vitium eſt, poſſunt ſuccurrere quædam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia. Vis pro magnitudine adhibenda eſt. Quodcunque vero medicamentum impoſitum eſt, ſi ſatis proficiet, protinus a viva corruptam partem reſolvet.

Certaque eſſe fiducia poteſt fere, ſi undique vitioſa caro excidat, qua hujuſcemodi medicamen exeſt: ſi id non fit, medicamentumque malo vincitur, utique ad uſtionem properandum eſt. Sed in ejuſmodi caſu abſtinendum a cibo, a vino eſt. Aquam liberaliter bibere expedit. Magiſque ea ſervanda ſunt, ſi febricula quoque acceſſit.

2. *De carcinomate.*

Non idem periculum καρκίνωμα adfert, niſi imprudentia curantis agitatum eſt. Id vitium fit maxime in ſuperioribus partibus, circa (*b*) faciem, nares, aures, labra (*c*) mammas feminarum. Et ex

(*b*) ÆGINET. *III.* 22.
(*c*) SCRIBON. LARG. *XXIII.*

ex jecore, aut ſplene hoc naſcitur. Circa locum aliqua quaſi puncta ſentiuntur: iſque immobilis inæqualiter tumet: interdum etiam torpet. Circa eum inflatæ venæ quaſi recurvantur: hæque pallent, aut livent: nonnunquam etiam in quibuſdam deliteſcunt. Tactuſque is locus, aliis dolorem adfert, in aliis eum non habet. Et nonnunquam ſine ulcere durior aut mollior eſt, quam eſſe naturaliter debet: nonnunquam iiſdem omnibus ulcus accedit. Interdumque nullam habet proprietatem: interdum ſimile his eſt, quæ vocant Græci κονδυλώματα, aſpredine quadam & magnitudine ſua. Colorque ejus ruber eſt, aut lenticulæ ſimilis.

Neque tuto ſecatur.; nam protinus aut reſolutio nervorum, aut diſtentio inſequitur. Sæpe homo ictus obmuteſcit, atque ejus anima deficit.

Quibuſdam etiam, ſi idipſum preſſum eſt, quæ circa ſunt, intenduntur & intumeſcunt. Namque peſſimum id genus eſt, fereque primum id fit, quod κακόηθες a Græcis nominatur. Deinde ex eo id καρκίνωμα, quod ſine ulcere eſt. Deinde ulcus; & ex eo, thymium.

Tolli nihil, niſi κακόηθες, poteſt: reliqua curationibus irritantur. Et quo major vis adhibita eſt, eo magis quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus. Quidam ferro aduſſerunt: quidam ſcalpello exciderunt, neque ulli unquam medicina (*d*) profuit: ſed aduſta, protinus concitata ſunt, & increverunt, donec occiderent. Exciſa etiam, poſt inductam cicatricem, tamen reverterunt, & cauſam mortis adtulerunt.

Cum interim plerique nullam vim adhibendo,

(*d*) *Aph. VI.* 38.

qua tollere id malum tentent; ſed imponendo tantum lenia medicamenta, quæ quaſi blandiantur, quo minus ad ultimam ſenectutem perveniant, non prohibeantur. Diſcernere autem cacoethes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo ſcire poteſt, niſi tempore & experimento.

Ergo, ubi primum id vitium notatum eſt, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque ejus indicia, procedere curatio poteſt & ad ſcalpellum, & ad uſtionem. Si protinus irritatum eſt, ſcire licet, jam carcinoma eſſe; removendaque ſunt omnia acria, omnia vehementia.

Sed, ſi ſine ulcere is locus durus eſt, imponi ficum quam pinguiſſimam, aut ῥυπῶδες emplaſtrum ſatis eſt.

Si ulcus æquale eſt, ceratum ex roſa injiciendum eſt, adjiciendusque ei pulvis ex contrita teſta, ex aqua, qua faber ferrarius tingere candens ferrum ſolitus eſt.

Si id nimium ſupercrevit, tentanda ſquama æris eſt (quæ leniſſima ex adurentibus eſt) eatenus, ne quid eminere patiatur: ſed ita, ſi nihil exacerbavit: ſin minus, eodem cerato contenti eſſe debebimus.

3. *De Theriomate.*

Eſt etiam ulcus, quod θηρίωμα Græci vocant. Id & per ſe naſcitur, & interdum ulceri ex alia cauſa facto ſupervenit. Color eſt vel lividus, vel niger: odor fœdus: multus, & muco ſimilis humor. Idipſum ulcus neque tactum, neque medicamentum ſentit: prurigine tantum movetur; circa dolor eſt, & inflammatio. Interdum etiam febris oritur. Nonnunquam ex ulcere ſanguis

erumpit. Atque id quoque malum ſerpit, quo omnia ſæpe intenduntur.

Fitque ex his ulcus, quod (*e*) ἕρπητα ἐσθιόμενον Græci vocant; quia celeriter ſerpendo, penetrandoque uſque ad oſſa, corpus vorat. Id ulcus inæquale eſt, cœno ſimile; ineſtque multus humor glutinoſus; odor intolerabilis; majorque, quam pro modo ulceris, inflammatio. Utrumque, ſicut omnis cancer, fit maxime in ſenibus; vel his, quorum corpora mali habitus ſunt.

Curatio utriuſque eadem eſt: ſed in majore malo major vis neceſſaria Ac primum, a victus ratione ordinandum eſt (e*): ut quieſcat in lectulo ut primis diebus a cibo abſtineat: aquam quamplurimam adſumat. Alvus quoque ei ducatur. Dein, poſt inflammationem, cibum boni ſucci capiat; vitatis omnibus acribus: potionis quantum volet, ſic, ut interdiu quidem aqua contentus ſit: in cœna vero etiam vini auſteri aliquid bibat. Non æque tamen fame in his, quos ἕρπης urgebit, atque in his, qui θηρίωμα adhuc habebunt, utendum erit. Et victus quidem talis neceſſarius eſt.

Super ulcus vero inſpergenda eſt arida aloe contrita, &, ſi parum proficiet, chalcitis. At, ſi quis nervus, exeſa carne, nudatus eſt, contegendus ante linteolo eſt, ne ſub eo medicamento aduratur. Si validioribus etiam remediis opus eſt, ad eas compoſitiones veniendum eſt, quæ vehementius adurunt. Quicquid autem inſpergitur, averſo ſpecillo infundi debet. Superdanda cum melle ſunt vel linamenta, vel oleæ folia ex

---

(*e*) ACTUAR. *M. M. II.* 12. ÆGINET. *IV.* 20.
(e*) ILL. HALLERO ordiendum.

vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expresso. Circaque, qua tumor ex inflammatione est, imponenda, quæ reprimant, cataplasmata.

Si sub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter nervis qui, adparent, ante contectis. Adustum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum esse, adparere cuilibet ex prioribus potest.

4. *De Sacro igne.* (*f*).

Sacer quoque ignis malis ulceribus adnumerari debet. Ejus duæ species sunt. Alterum est subrubicundum, aut mistum rubore atque pallore; exasperatumque per pustulas continuas, quarum nulla altera major est, sed plurimæ perexiguæ. In his semper fere pus, & sæpe rubor cum calore est: serpitque id nonnunquam sanescente eo, quod primum vitiatum est: nonnunquam etiam exulcerato, ubi, ruptis pustulis, ulcus continuatur, humorque exit, qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus præcipueque in plantis.

Alterum autem est in summæ cutis exulceratione, sed sine altitudine, latum, sublividum, inæqualiter tamen; mediumque sanescit, extremis procedentibus: ac sæpe id, quod jam sanum videbatur, iterum exulceratur. At circa, proxima cutis, quæ vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum.

(*f*) ÆGINET. *IV.* 12. SEREN. SAMMON. *XLI.* AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 59.

Atque hoc quoque malo fere corpora ſeniora tentantur, aut quæ mali habitus ſunt; ſed in cruribus maxime.

Omnis autem ſacer ignis, ut minimum periculum habet ex his, quæ ſerpunt; ſic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus (*e*) fortiſſimum eſt, uno die febris, quæ humorem noxium abſumat. Pus, quo craſſius & albidius eſt, eo periculi minus eſt. Prodeſt etiam infra ulcera locum cædi, quo plus puris exeat; & id, quo ibi corruptum corpus eſt, extrahatur. Sed tamen, ſi febricula acceſſit, abſtinentia, lectulo, alvi ductione opus eſt.

In omni vero ſacro igni, neque lenibus & glutinoſis cibis, neque ſalſis & acribus utendum eſt; ſed his, quæ inter utrumque ſunt: qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aves, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non eſt febricula, & geſtatio utilis eſt, & ambulatio, & vinum auſterum, & balneum. Atque in hoc quoque genere potio magis liberalis eſſe, quam cibus, debet.

Ipſa autem ulcera, ſi mediocriter ſerpunt, aqua calida: ſi vehementius, vino calido fovenda ſunt. Deinde acu puſtulæ, quæcunque ſunt, aperiendæ. Tum imponenda ea, quæ putrem carnem exedant. Ubi inflammatio ſublata, ulcuſque purgatum eſt, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, poſſunt proficere mala cotonea in vino cocta, atque contrita: poteſt emplaſtrum vel HERÆ, vel τετραφάρμακον; cui quinta pars thuris adjecta ſit; poteſt nigra hedera ex vino auſtero cocta, ac, ſi celeriter malum ſerpit,

(*e*) *Edit.* ALDI, STEPH. *aliæque* fortuitum.

non aliud magis proficit. Purgato ulcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficient.

5. *De Chironio ulcere* (*h*).

Chironium autem ulcus adpellatur, quod & magnum est, & habet (*i*) oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis: odor malus; neque in ulcere, neque in ejus tumore ulla est inflammatio: dolor modicus est. Nihil serpit, ideoque nullum periculum adfert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque renovatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.

Super id imponi debet, quod & lene aliquid, & vehemens, & reprimens habeat. Quale ejus rei causa fit ex his: squamæ æris, plumbi eloti combusti, singulorum p. VI. * cadmiæ, ceræ, singulorum p. VIII. *. rosæ quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam.

6. *De Ulceribus, quæ ex frigore in pedibus & manibus oriuntur.*

Fiunt etiam ex frigore hiberno (*k*) ulcera, maxime in pueris, & præcipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est. Interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio. Dolor autem modicus: prurigo major est. Nonnunquam humor

(h) ÆGIN. *IV.* 46.
(i) POLLUX *IV.* c. 25.
(k) ÆGINET. *III.* 79.

exit, ſed non multus; qui referre vel pus, vel ſaniem videtur.

In primis multa calida aqua fovendum eſt, in qua rapa decocta; aut ſi ea non ſunt, aliquæ verbenæ ex reprimentibus. Si nondum adapertum ulcus eſt, æs, quam maxime calidum quis pati poteſt, admovendum eſt. Si jam exulceratio eſt, imponi debet alumen, æqua portione cum thure contritum, tum vino adjecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si ſumma detracta pellicula eſt, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

De Struma. (*l*)

Struma quoque eſt tumor, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Quæ vel præcipue fatigare medicos ſolent, quoniam & febres movent, nec unquam facile matureſcunt; &, ſive ferro, ſive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipſas reſurgunt; multoque poſt medicamenta ſæpius; quibus id quoque accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in cervice; ſed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus. In mammis quoque feminarum ſe reperiſſe, chirurgus MEGES author eſt.

Propter hæc & album veratrum recte datur, atque etiam ſæpius, donec ea digerantur. Et medicamenta imponuntur, quæ humorem vel educant, vel diſſipent; quorum ſupra mentio fac-

---

(l) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. III. c.* 5. ACTUAR. *Meth. Med. II.* 12. ÆGIN. *IV.* 33. ORIBAS. *Synopſ. VII.* 29.

ta eſt. Adurentibus quoque quidam utuntur, quæ exedunt, cruſtaque eum locum adſtringunt: tum vero ut ulcus curant.

Quæcunque autem ratio curandi eſt, corpus, puro ulcere, exercendum atque alendum eſt, donec ad cicatricem perveniat. Quæ cum medici doceant, ab iis requirenda. Quorumdam ruſticorum exprimento cognitum, quem ſtruma male habet, eum, ſi anguem edit, liberari.

8. *De Furunculo.* (m)

Furunculus vero, eſt tuberculum acutum cum (n) inflammatione, & dolore; maximeque ubi jam in pus vergit. Qui ubi adapertus eſt, & exiit pus, ſubter adparet pars carnis in pus verſa, corrupta, ſubalbida, ſubrubra, quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum etiamſi nulla curatio adhibeatur: matureſcit enim per ſe, atque erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina ſit, quæ maturius liberet.

Proprium ejus medicamentum galbanum eſt; ſed alia quoque ſupra comprehenſa ſunt. Si cætera deſunt, imponi debet primum, non pingue emplaſtrum, ut id reprimat: deinde, ſi non repreſſit, quodlibet puri movendo adcommodatum; ſi ne id quidem eſt, vel reſina, vel fermentum. Expreſſo pure, nulla ultra curatio neceſſaria eſt.

9. *De Phymate.*

Phyma vero nominatur tuberculum furunculo

(m) ÆGINET. *IV.* 23. SEREN. SAMMON. *XXXVIII.*

(n) *Edit.* ALDI & *aliæ* inflatione.

ſimile, ſed rotundius & planius, ſæpe etiam majus. Nam furunculos ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſuevit: ſed inflammatio dolorque ſub eo minores ſunt. Ubi divulſum eſt, pus eodem modo adparet; ventriculus qui in furunculo, non invenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur.

Id autem in pueris & ſæpius naſcitur, & facilius tollitur: in juvenibus rarius oritur, & difficilius curatur. Ubi ætas induravit, ne naſcitur quidem. Quibus vero medicamentis diſcuteretur, ſupra propoſitum eſt.

10. *De Phygethlo.* (o)

Φύγεθλον autem eſt tumor, non altus ſed latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt. Dolor diſtentioque vehemens eſt, & major quam pro magnitudine tumoris: interdum etiam febricula; idque tarde matureſcit, neque magnopere in pus convertitur. Fit maxime aut in cervice, aut in alis, aut in inguinibus. Panum, ad ſimilitudinem figuræ, noſtri vocant. Atque idipſum quo medicamento tolleretur, ſupra demonſtravi.

11. *De Abſceſſibus.* (p)

Sed cum omnes hi nihil niſi minuti abſceſſus ſint, generale nomen trahit latius vitium, totum ad ſuppurationem ſpectans. Idque fere fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicujus,

(o) SEREN. SAMM. *XL.* ÆGINET. *IV.* 22.
(p) ÆGINET. *IV.* 18 AETIUS *Tetrab.* *IV.* *Serm.* *II.* 32. ORIBAS. *Synopſ.* *VII.* 28.

maximeque eos, qui ventrem infeſtarunt. Sæpiuſque oculis expoſitum eſt, ſiquidem latius aliquando intumeſcit ad ſimilitudinem ejus, quod φῦμα vocari propoſui, rubetque cum calore, & paulo poſt etiam cum duritia, magiſque nocenter adoleſcit, & ſitim vigiliamque exprimit.

Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi poteſt; maximeque, ubi altius pus movetur: ſed cum ſiti vigiliaque ſentiuntur intus aliquæ punctiones. Et, quod de ſubito durius non eſt, melius eſt: & quod, quamvis rubet, coloris tamen in album mutati eſt; quæ ſigna jam pure oriente naſcuntur: tumor enim ruborque multo ante incipiunt.

Sed, ſi locus nobilis eſt, avertendus materiæ aditus eſt per cataplaſmata, quæ ſimul & reprimunt, & refrigerant: qualia & alias & paulo ante in eryſipelate propoſui. Si jam durior eſt, ad ea veniendum eſt, quæ digerant, & reſolvant: qualis eſt ficus arida contuſa: aut fex miſta cum cerato, quod ex adipe ſuilla coactum ſit; aut cucumeris ſilveſtris radix, cui ex farina duæ partes adjectæ ſint, ante ex mulſo decoctæ. Licet etiam miſcere æquis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viſcum, ponduſque adjicere myrrhæ dimidio minus, quam in prioribus ſingulis erit. Atque emplaſtra quoque & malagmata idem efficiunt, quæ ſupra explicui.

Quod per hæc diſcuſſum non eſt, neceſſe eſt, matureſcat. Idque quo celerius fiat, imponenda eſt farina hordeacea, ex aqua cocta, cui & olerum aliquid recte miſcetur. Eadem aut hæc in minoribus quoque abſceſſibus, quorum nomina proprietateſque ſupra edidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio: tantummodo diſtat.

Crudum est autem, in quo major quasi venarum motus est, & gravitas, & ardor, & distentio, & dolor, & rubor, & durities; &, si major abscessus est, horror, atque etiam febricula permanet: penitusque condita suppuratione pro his, quæ alioqui cutis ostendit, punctiones sunt.

Ubi ista se remiserunt, jamque is locus prurit, & aut sublividus, aut subalbidus est, matura suppuratio est. Ex qua, ubi vel per se, vel per medicamenta, vel etiam ferro aperta est, pus debet emitti. Tum, si qua in alis, vel inguinibus sunt, sine linamento nutrienda sunt. In cæteris quoque partibus, si ima plaga exigua est, si mediocris suppuratio fuit, si non alte penetravit, si febris non est, si valet corpus, æque linamenta supervacua sunt. In reliquis, parce tamen, nec, nisi magna plaga est, imponi debent. Commode vero mel super linamenta, vel sine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum; quæ & per se & mista idonea sunt.

Si qua circa duriora, ad ea mollienda, vel malva contrita, vel fœni Græci linive semen ex passo coctum superdandum est. Quicquid deinde impositum est, non adstringi sed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, ut in hoc genere cerato utatur. Cætera, quæ pertinent ad purgandum ulcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam, conveniuntque vulneribus, exposita sunt.

12. *De Fistulis.* (q)

Nonnunquam autem ex ejusmodi abscessibus,

(q) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 55,

& ex aliis ulcerum generibus, fiſtulæ oriuntur. Id nomen eſt ulceri alto, anguſto, calloſo. Fit in omni fere parte corporis: habetque quædam in ſingulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fiſtularum plura ſunt, ſiquidem aliæ breves ſunt, aliæ altius penetrant: aliæ recta intus feruntur, aliæ multoque plures tranſverſæ: aliæ ſimplices ſunt, aliæ duplices tripliceſve; quæ ab uno ore orſæ intus tres fiunt, aut etiam in plures ſinus dividuntur: aliæ rectæ, aliæ flexæ, & tortuoſæ ſunt: aliæ intra carnem deſinunt, aliæ ad oſſa aut cartilaginem penetrant; aut, ubi neutrum horum ſubeſt, ad interiora perveniunt: aliæ deinde facile, aliæ cum difficultate curantur, atque etiam quædam inſanabiles reperiuntur.

Expedita curatio eſt in fiſtula ſimplici, recenti, intra (r) carnem. Adjuvatque ipſam corpus, ſi juvenile, ſi firmum eſt. Inimica contraria his ſunt: itemque, ſi fiſtula os, vel cartilaginem, vel nervum, vel muſculos læſit; ſi articulum occupavit; ſi vel ad veſicam, vel ad pulmonem, vel ad vulvam, vel ad grandes venas arteriaſve, vel ad maxillas, guttur, ſtomachum, thoracem penetravit. Ad inteſtina quoque eam tendere, ſemper periculoſum, ſæpe peſtiferum eſt. Quibus multum mali accedit, ſi corpus vel ægrum, vel ſenile, vel mali habitus eſt.

Ante omnia autem demitti ſpecillum in fiſtulam convenit; ut, quo tendat, & quam alte perveniat, ſcire poſſimus. Simul etiam, prorſus humida, an ſiccior ſit: quod extracto ſpecillo patet. Id quoque diſci poteſt, in oſſe vitium ſit, necne: &, ſi jam eo fiſtula penetra-

(r) Hippocr. *Coac. Præn. III.* 394.

vit, quatenus nocuerit. Nam, ſi molle eſt, quod ultimo ſpecillo contingitur, intra carnem adhuc vitium eſt: ſi magis id renititur, ad os ventum eſt. Ibi deinde ſi dilabitur ſpecillum, nondum caries eſt: ſi non dilabitur ſede, qua innititur, caries quidem, verum adhuc levis eſt: ſi inæquale quoque & aſperum ſubeſt, vehementius os exeſum eſt. At cartilago ubi ſubſit, ipſa ſedes docet: perventumque eſſe ad eam, ex reniſu patet.

Ex his quidem colliguntur fiſtularum ſedes, ſpatia, noxæ. Simplices vero hæ ſint, an in plures partes diducantur, cognoſci poteſt ex modo puris. Cujus ſi plus fertur, quam quod ſimplici ſpatio convenit, plures ſinus eſſe manifeſtum eſt. Cumque fere juxta ſint caro, & nervus, aliqua nervoſa, quales fere tunicæ membranæque ſunt, genus quoque puris docebit, num plures ſinus intus diverſa corporis genera perroſerint.

Siquidem ex carne pus leve, album, copioſius fertur: at ex nervoſo loco, coloris quidem ejuſdem, ſed tenuius & minus: ex nervo, pingue & oleo non diſſimile.

Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fiſtulæ penetrarint, quia ſæpe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum collocavit, pus ferri, quod jam deſierat, iterum incipit; teſtaturque, non ſolum alium ſinum eſſe, ex quo deſcendat, ſed etiam in aliam corporis partem eum tendere.

Si in carne & recens & ſimplex eſt; ac neque ſinuoſa neque cava ſede; neque in articulo, ſed in eo membro, quod per ſe immobile, non niſi cum toto corpore movetur, ſatis proficiet emplaſtrum, quod recentibus vulneribus impo-

nitur, dum habeat vel ſalem, vel alumen, vel ſquamam æris, vel æruginem, vel ex metallicis aliquid. Exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius. Idque ea parte, qua tenuius eſt, antecedente demitti oportet in fiſtulam, donec purus ſanguis ſe oſtendat; quæ in omnibus fiſtularum collyriis perpetua ſunt. Idem deinde emplaſtrum in linteolo ſuperimponendum; ſupraque injicienda ſpongia eſt, in acetum ante demiſſa: ſolvique quinto die ſatis eſt. Genus victus adhibendum eſt, quo carnem ali docui.

At, ſi longius a præcordiis fiſtula eſt, ex intervallo jejunum radiculas eſſe, deinde vomere, neceſſarium eſt.

Quum vetuſtate calloſa ſit fiſtula (callus autem neminem fallit, quia durus eſt, & aut albus, aut pallidus) tum validioribus medicamentis opus eſt. Quale eſt, quod habet papaveris lachrymæ p. I. *. gummi p. III. *. cadmiæ p. IIII. *. atramenti ſutorii p. VIII. *. ex quibus aqua coactis collyrium fit. Aut in quo ſunt gallæ p. I. *. æruginis, ſandarachæ, aluminis Ægyptii, ſingulorum p. I. *. atramenti ſutorii combuſti p. II. *. Aut quod conſtat ex chalcitide, & e ſaxo calce; quibus adjicitur auripigmenti dimidio minus, quam in ſingulis prioribus eſt; eaque melle cocto exipiuntur.

Expeditiſſimum autem eſt ex præcepto MEGETIS, (f) æruginis raſæ p. II. *. conterere, deinde ammoniaci thymiamatis p. II. *. aceto liquare, eoque infuſo æruginem cogere. Idque ex

---

(f) ORIBAS. *Synopſ. VII.* 30.

primis medicamentis eſt. Sed, ut hæc maximi effectus ſunt, ſi cui iſta non adſunt, facile tamen eſt callum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: ſatiſque eſt vel papyrum intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adſtrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & mixta cum calce, callum exeſt.

Si quando vero longior & tranſverſa fiſtula eſt, demiſſo ſpecillo, contra principium hujus incidi commodiſſimum eſt, & collyrium, (*t*) quod volueris demitti.

At ſi duplicem eſſe fiſtulam vel multiplicem exiſtimamus, ſic tamen ut brevis, intraque carnem ſit, collyrio uti non debemus; quod unam partem curet, reliquas omittat: ſed eadem medicamenta arida in calamum ſcriptorium conjicienda ſunt, iſque ori fiſtulæ aptandus, inſpirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur. Aut eadem ex vino liquanda ſunt; vel, ſi ſordidior fiſtula eſt, ex mulſo; calloſior, ex aceto; atque intus infundendum, quicquid inditum eſt. Superponenda ſunt, quæ refrigerent & reprimant; nam fere, quæ circa fiſtulam ſunt, habent aliquid inflammationis.

Neque alienum eſt, ubi quis reſolverit, antequam rurſus alia medicamenta injiciat, per oricularium clyſterem fiſtulam eluere; ſi plus puris fertur, vino; ſi callus durior eſt, aceto; ſi jam purgatur, mulſo, vel aqua, in qua ervum coctum ſit, ſic ut huic quoque mellis paululum adjiciatur.

Fere vero fit, ut ea tunica, quæ inter foramen & integram carnem eſt, victa tot medica.

(t) *Edit.* ALDI. STEPH. utrumque, *alii legunt* utrimque.

mentis exeat, infraque ulcus purum ſit. Quod ubi contigit, imponenda glutinantia ſunt; præcipueque ſpongia melle cocto illita.

Neque ignoro, multis placuiſſe linamentum in modum collyrii compoſitum & tinctum melle, implendi cauſa demitti; ſed celerius ſic glutinatur, quam impletur. Neque verendum eſt, ne purum corpus puro corpori junctam non coeat; adjectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum ſæpe exulceratio digitorum, niſi magna cura proſpeximus, ſaneſcendo in unum eos jungat.

13. *De Ulceris genere, quod κηρίον nominatur.*

Eſt etiam ulceris genus, quod a favi ſimilitudine κηρίον (u) Græcis nominatur. Idque duas ſpecies habet. Alterum eſt ſubalbidum, & furunculo ſimile; ſed majus, & cum magno dolore. Quod, ubi matureſcit, habet foramina; per quæ fertur humor glutinoſus, & purulentus; nec tamen ad juſtam maturitatem pervenit. Si diviſum eſt, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, adparet, altiuſque deſcendit. Raro fit niſi in capillis.

Alterum eſt minus, & ſuper caput eminens, durum, latum, ſubviride, ſupallidum, magis exulceratum: ſiquidem ad ſingulorum pilorum radices foramina ſunt, per quæ fertur humor glutinoſus, ſubpallidus, craſſitudinem mellis, aut viſci referens, interdum olei: &, ſi inciditur, viridis

(u) ACTUAR *M. M. II.* 12. & *IV.* 16. ÆGINET. *III.* 3. TRALLIAN. *I.* 9.

viridis intra caro adparet. Dolor autem, & inflammatio ingens est, adeo ut acutam quoque febrem movere consuerint.

Super id, quod minus crebris foraminibus exasperatum est, recte imponitur & ficus arida, & lini semen (x) in mulso coctum, & emplastra ac malagmata materiam educentia, aut quæ proprie huc pertinentia supra posui.

Super alterum, & eadem medicamenta, & farina ex mulso cocta, sic ut ei dimidium resinæ terebinthinæ misceatur; & ficus in mulso decocta, cui paulum hyssopi contriti sit adjectum; & uvæ taminiæ pars quarta fico adjecta. Quod si parum in utrolibet genere medicamenta proficiunt, totum ulcus usque ad sanam carnem excidi oportet. Ulcere ablato, super plagam medicamenta danda sunt; primum, quæ pus citent; deinde, quæ purgent, tum, quæ impleant.

14. *De Acrochordone, & Thymio, & Myrmeciis, & Clavo.*

Sunt vero quædam verrucis (y) similia; quorum diversa nomina, ut vitia sunt. Ἀκροχορδόνα Græci vocant, ubi sub cute coit aliquid durius, & interdum paulo asperius, coloris ejusdem; infra ad cutem tenue, supra latius. Idque modicum est, quia raro fabæ magnitudinem excedit. Vix unum tantum eodem tempore nascitur; sed fere plura, maximeque pueris: eaque nonnunquam subito desinunt, nonnunquam mediocrem inflammationem excitant; sunt, quæ etiam in pus convertuntur.

Ἀκροθύμιον (z) nominatur, quod super corpus

(x) *Al.* quod in vino.
(y) ÆGINET. *IV.* 15. *VI.* 87.
(z) AETIUS. *Tetrab. IV. Serm. II.* 3. ORIBAS. *Synops. VII.* 39.

quasi verrucula eminet, ad cutem latius, supra tenue, subdurum, & in summo perasperum. Id, qua summum, colorem floris thymi repraesentat; unde ei nomen est; ibique facile finditur, & cruentatur; nonnunquam aliquantum sanguinis fundit: fereque circa magnitudinem fabae Ægyptiae est, raro majus, interdum perexiguum. Modo autem unum, modo plura nascuntur, vel inferioribus pedum partibus: pessima tamen in obscaenis; maximeque ibi sanguinem fundunt.

Μυρμήκια (*aa*) autem vocantur humiliora thymio durioraque, quae radices altius exigunt, majoremque dolorem movent, infra lata, supra autem tenuia, minus sanguinis mittunt: magnitudine vix unquam lupini modum excedunt. Nascuntur ea quoque aut in palmis aut in inferioribus partibus pedum.

Clavus (*bb*) autem nonnunquam quidem etiam alibi, sed in pedibus tamen maxime nascitur, praecipue autem ex contuso, quamvis interdum aliter: doloremque, etiamsi non alias, tamen ingredienti movet.

Ex his Acrochordon & acrothymium saepe etiam per se finiuntur; &, quo minora sunt, eo magis. Myrmecia & clavi sine curatione vix unquam desinunt. Acrochordon, si excisa est, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renascitur quidem. Acrothymio clavoque excisis, subrotunda radicula nascitur, quae penitus descendit ad carnem: eaque relicta, idem rursus exit. Myrmecia latissimis radicibus inhaerent: ideoque ne excidi quidem sine magna exulceratione possunt.

Clavum subinde radere, commodissimum est,

(aa) Actuar. *M. M. II.* 11. Oribas. *Synops. VII.* 43.

(bb) Æginet. *III.* 80. *VI.* 87.

nam ſine ulla vi ſic molleſcit; at, ſi ſanguinis quoque aliquid emiſſum eſt, ſæpe emoritur. Tollitur etiam, ſi quis eum circumpurgat, deinde imponit reſinam, cui miſcuit pulveris paululum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cætera vero genera medicamentis adurenda ſunt. Aliisque id, quod ex fece vini: myrmeciis id, quod ex alumine & ſandaracha ſit, aptiſſimum eſt. Sed ea, quæ circa ſunt, foliis contegi debent, ne ipſa quoque exulcerentur: deinde poſtea lenticula imponi.

Tollit acrothymium etiam ficus in aqua decocta.

15. *De Puſtularum generibus.*

(*cc*) At puſtulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera ſunt. Nam modo circa totum corpus partemve aſpredo quædam fit, ſimilis his puſtulis, quæ ex urtica, vel ex ſudore naſcuntur: (*dd*) ἐξανθήματα Græci vocant; eæque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures, ſimiles varis oriuntur, nonnunquam majores.

Puſtulæ, lividæ ſunt, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato: ſubeſtque illis humor. Ubi hæ ruptæ ſunt, infra quaſi exulcerata caro adparet; φλύκταιναι (*ee*) ἑλκώδεις Græce nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis.

φλυζάκιον autem paulo durior puſtula eſt, ſubalbida, acuta; ex qua ipſa quod exprimitur, humidum eſt. Ex puſtulis vero nonnunquam etiam ulcuſcula fiunt, aut aridiora, aut humidiora: & modo tantum cum prurigine, modo

(cc) *Aph. III.* 20.
(dd) ACTUAR. *M. M. II.* 11. TRALL. *I.* 5.
(ee) ACTUAR. *M. M. VI.* 8.

etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus, aut sanies, aut utrumque. Maximeque id evenit in ætate puerili: raro, in medio corpore: sæpe, in eminentibus partibus.

Pessima pustula est, quæ (ff) ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel sublivida, vel subnigra, vel alba esse consuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio est; &, cum aperta est, reperitur intus exulceratio mucosa, colore humori suo similis. Dolor ex ea supra magnitudinem ejus est: neque enim ea faba major est. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu, unde nomen quoque a Græcis ei ἐπινυκτὶς est impositum.

In omni vero pustularum curatione primum est, multum ambulare, atque exerceri: si quid ista prohibet, gestari. Secundum est, cibum minuere: abstinere ab omnibus acribus (gg) & extenuantibus; eademque nutrices facere oportet, si lactens puer ita adfectus est. Præter hæc, is, qui tam robustus est, si pustulæ minutæ sunt, desudare in balneo debet; simulque super eas nitrum inspergere; oleoque vinum miscere, & sic ungi; tum descendere in solium.

Si nihil sic proficitur, aut si majus pustularum genus occupavit, imponenda lenticula est; detractaque summa pellicula, ad medicamenta lenia transeundum. E'πινυκτὶς post lenticulam, recte herba quoque sanguinali, vel viridi coriandro curatur. Ulcera vero ex pustulis facta tollit spuma argenti, cum semine fœni Græci mixta sic, ut his invicem rosa atque intubi succus adjiciatur, donec mellis crassitudo ei fiat.

Proprie ad eas pustulas, quæ infantes male habent, lapidis, quem πυρίτην Græci vocant, p. VIII.*.

(ff) IDEM *ibid. II.* 11. ORIBAS. *Synops. VII.* 37.42.
(gg) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 54.

cum quinquaginta amaris nucibus miſcetur, adjiciunturque olei cyathi tres. Sed prius ungi ex ceruſſa puſtulæ debent, & tum hoc illini.

16. *De Scabie* (hh).

Scabies vero eſt durities cutis rubicundior, ex qua puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores. Exit ex quibuſdam ſanies; fitque ex his continuata exulceratio pruriens; ſerpitque in quibuſdam cito. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo tempore anni revertitur. Quo aſperior eſt, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν Græci adpellant, id eſt feram.

In hac quoque victus ratio eadem, quæ ſupra, neceſſaria eſt. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum eſt; quod fit ex ſpodii, croci, æruginis, ſingulorum p. I. *. piperis albi, omphacii, ſingulorum p. I. *. cadmiæ p. VIII. *.

At, ubi jam exulceratio eſt, id, quod fit ex ſulphuris p. I. *. ceræ p. IV. *. picis liquidæ hemina, olei ſextariis duobus, quæ ſimul uſque ad craſſitudinem mellis incoquuntur.

Eſt etiam, quod ad PROTARCHUM authorem refertur. Habet hoc farinæ lupinorum ſextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidæ heminam, reſinæ humidæ ſelibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lycium, ærugo, myrrha, cinis, æquis portionibus recte miſcentur, & ex paſſo coquuntur. Idque omnem utique ſcabiem ſanat. Ac, ſi nihil aliud eſt, amurca ad tertiam partem decocta, vel ſulphur pici liquidæ miſtum, ſicut de pecoribus propoſui, hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur.

(hh) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 58.

17. *De Impetiginis speciebus* (ii).

Impetiginis vero species sunt quatuor. Minime mala est, quæ similitudine scabiem repræsentat; nam & rubet, & durior est, & exulcerata, & rodit. Distat autem ab ea, quæ magis exulcerata est, & varis similes pustulas habet; videnturque esse in ea quasi bullulæ quædam, ex quibus interposito tempore quasi squamulæ solvuntur, certioribusque hæc temporibus revertitur.

Alterum genus est pejus & simile papulæ fere, sed asperius rubicundiusque, figuras varias habens: squamulæ ex summa cute decidunt, rosio major est, celerius & latius procedit, certioribusque etiam, quam prior, temporibus & fit, & desinit. Rubra cognominatur.

Tertia etiamnum deterior est, nam & crassior est, & durior, & magis tumet; in summa cute finditur, & vehementius rodit. Ipsa quoque squamosa, sed nigra est: proceditque & latet, nec tardat: minus vero errat in temporibus, quibus aut oritur, aut desinit; neque ex toto tollitur. Nigræ cognomen est.

Quartum genus est, quod curationem omnino non recipit; distans colore, nam subalbidum est, & recenti cicatrici simile; squamulasque habet pallidas, quasdam subalbidas, quasdam lenticulæ similes: quibus demptis, profluit sanguis nonnunquam. Alioqui vero humor ejus albidus est, cutis dura atque fissa est, proceditque latius.

Hæc vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus, & manibus; atque ungues quoque infestant. Medicamentum non aliud valentius est, quam quod ad scabiem quoque pertinere sub authore PROTARCHO retuli. SERAPION au-

---

(ii) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 59. *Synops. VII.* 49.

tem, nitri p. II. *. sulphuris p. IV. *. excipiebat resina copiosa, eoque utebatur.

18. *De papulis.*

Papularum vero duo genera sunt. Alterum est, in quo per minimas pustulas cutis exasperatur, & rubet, leviterque roditur, medium habet pauxillo levius: tarde serpit, idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Alterum est, quam ἀγρίαν Græci adpellant. In qua similiter quidem, sed magis cutis exasperatur, exulceraturque, ac vehementius & roditur, & rubet, & interdum etiam pilos remittit.

Quæ minus rotunda est, difficilius sanescit: nisi sublata est, in impetiginem vertitur. Sed levis papula etiam, si jejuna saliva quotidie defricetur, sanescit. Major, commodissime murali herba tollitur, si super eadem trita est.

Ut vero ad composita medicamenta veniamus, idem illud PROTARCHI tanto valentius in his est, quanto minus in his vitii est.

Alterum ad idem, MICONIS: nitri rubri, thuris, singulorum p. I. *. cantharidum purgatarum p. II. *. sulphuris ignem non experti tantumdem, resinæ terebinthinæ liquidæ p. XX. *. farinæ lolii sext. III. git cyathi tres, picis crudæ sext. unum.

19. *De Vitiliginis speciebus, id est, de Alpho, & Melane, & Leuce* (kk).

Vitiligo quoque, quamvis per se nullum periculum adfert; tamen & fœda est, & ex malo corporis habitu fit. Ejus tres species sunt. Ἄλφος vocatur, ubi color albus est, fere subasper & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur. Interdum etiam latius, & cum qui-

(kk) ACTUAR. *M. M. II.* II. *VI.* 8. ORIBAS *de Morb. Cur. III.* 58. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 132.

busdam intermissionibus serpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger est, & umbræ similis: cætera eadem sunt. Λευκη habet quiddam simile alpho, sed magis albida est, & altius descendit; in eaque albi pili sunt, & lanugini similes.

Omnia hæc serpunt: sed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & Melas in quibusdam variis temporibus oriuntur & desinunt. Leuce, quem occupavit, non facile dimittit.

Priora curationem non difficillimam recipiunt: ultimum vix unquam sanescit; ac, si quid ei vitio demptum est, tamen non ex toto sanus color redditur. Utrum autem aliquod horum sanabile sit, an non; experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi; si sanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus est: si humor albidus, sanari non potest. Itaque ab hoc quidem abstinendum est.

Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum sulphure & thure, sic, ut ea contrita ex aceto sit.

Aliud ad idem, quod ad IRENÆUM authorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus contunduntur, adjecto aceto. His in sole vitiligo perungitur: deinde non ita multo post, ne nimis erodatur, eluitur.

Proprie quidem, MICHONE authore, eos, quos Alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: sulphuris p. II. *. nitri p. IV. *. myrrhæ aridæ contritæ acetabulum miscent, deinde in balneo super vitiliginem inspergunt farinam ex faba, tum hæc inducunt.

Hi vero, quos Melanas vocari dixi, curantur, cum simul contrita sunt alcyonium, thus, hordeum, faba, eaque sine oleo in balneo ante sudorem inspergantur, ac tum genus id vitiliginis defricatur.

FINIS.